

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GOZDARSTVO IN OBNOVLJIVE GOZDNE VIRE

253820

mag. Darij Krajčič, univ. dipl. inž. gozd.

DRŽAVNI GOZDOVI V SLOVENIJI KOT LASTNINSKA
KATEGORIJA IN OBJEKT GOSPODARJENJA

Doktorska disertacija

SLOVENIA'S STATE FORESTS AS AN OWNERSHIP CATEGORY
AND THE SUBJECT OF MANAGEMENT

Dissertation thesis

Ljubljana, 2000

I 523856

II 523856

0 200101737

Doktorska disertacija je bila izdelana na Biotehniški fakulteti v Ljubljani, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire.

Senat Biotehniške fakultete in senat Univerze v Ljubljani sta za mentorja doktorske disertacije imenovala prof. dr. Iztoka Winklerja.

Mentor: prof. dr. Iztok Winkler

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik:

Član:

Član:

Datum zagovora:

Doktorska disertacija je rezultat lastnega raziskovalnega dela.

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

- ŠD Dd
DK GDK 922.1:641:683/684:676.2:901/903:905/906:931/934:(497.12):(043.3)
KG državni gozd, gospodarjenje z gozdom, lastnina gozda, organiziranost gozdarstva, gozdni fond, proizvodnja gozda, vlaganja v gozd, Slovenija
KK
AV KRAJČIČ, Darij
SA WINKLER, Iztok ment.
KZ 1000 Ljubljana, SLO, Večna pot 83
ZA Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire
LI 2000
IN DRŽAVNI GOZDOVI V SLOVENIJI KOT LASTNINSKA KATEGORIJA IN OBJEKT GOSPODARJENJA
TD doktorska disertacija
OP XVII, 221 s., 47 pregl., 21 graf., 2 sliki, 170 lit.
IJ SL
JI sl / en
AI Spremenjene družbene razmere, prenos družbenih gozdov v državno last in spremembe pri organizaciji gospodarjenja z državnimi gozdovi narekujejo potrebo po podrobnejši osvetlitvi nastanka in razvoja državnih gozdov, kritični presoji sedanje organiziranosti in oblikovanju usmeritev za učinkovito gospodarjenje z gozdovi. Analiza družbenega razvoja je pokazala, da socialna in ekološka vloga gozdov, ki sta pridržani zlasti celotni družbi, vsebolj naraščata. Posledica tega so omejitve lastninske pravice nad gozdom, kar povzroča povečevanje nadomestil lastnikom gozdov in nasprotja med družbo in lastniki gozdov. Državna lastnina gozdov je lahko tudi vzvod državne gozdarske politike. Poleg tujih izkušenj državni gozdovi tako upravičujejo svoj obstoj kot posebna lastninska kategorija. Slovenski državni gozdovi so v večjem obsegu nastali po II. svetovni vojni. Največji obseg so dosegli leta 1990 (407.000 ha). Tudi gozdni fondi so se ves čas krepili. Lesna zaloga je narasla od 165 m³/ha leta 1956 na 218 m³/ha leta 1990, prirastek pa z 3,5 m³/ha na 5,3 m³/ha. Novejše raziskave kažejo celo na višje vrednosti. Proizvodnja je ves čas naraščala in je dosegla vrh sredi 80-ih let z letnim posekom prek 1,6 mio m³. V 90-ih letih je padla na raven iz 50-ih let. Posek je bil razen v planskem obdobju ves čas nižji od prirastka. Podoben trend velja tudi za vlaganja v gozdove. Slovenski državni gozdovi izpolnjujejo večino vseevropskih meril in kazalnikov za trajnostno gospodarjenje z gozdovi. Za učinkovito gospodarjenje z državnimi gozdovi bi na podlagi sedanje organiziranosti morali v praksi izpolniti zakonska in podzakonska določila. Gospodarjenje na podlagi koncesij je izjemno v evropskem prostoru, zato ob upoštevanju ekološke in socialne vloge gozdov predlagamo ustanovitev javnega podjetja. Gospodarjenje z gozdovi pa bo uspešno le, če bomo povečali obseg poseka in vlaganj.

KEY WORDS DOCUMENTATION

- ND Dd
DC FDC
CX state forest, forest management, forest ownership, organisation of forestry, forest fund, forest production, forest investments, Slovenia
AU KRAJČIČ, Darij
AA WINKLER, Iztok, supervisor
PP 1000 Ljubljana, SLO, Večna pot 83
PB Ljubljana University, Biotechnical Faculty, Department of Forestry and Renewable Forest Resources
PY 2000
TI SLOVENIA'S STATE FORESTS AS AN OWNERSHIP CATEGORY AND THE SUBJECT OF MANAGEMENT
DT Dissertacion thesis
NO XVII, 221 pp., 47 tab., 21 graph., 2 pict., 170 ref.
LA SL
AL Sl / En
AB Changes in social conditions, transfer of public forests to state ownership and changes in the organisation of the management of state forests require a more detailed analysis of the formation and development of state forests, an evaluation of the present organisational scheme and the preparation of guidelines for an efficient forest management. The analysis of social development shows that social and ecological functions of the forest, which are the responsibility of the whole society, are steadily increasing. Consequently, more and more restrictions are being placed on ownership rights over the forest. This has brought about an increase in compensations for forest owners as well as conflicts between society and forest owners. State ownership of forests may also have an impact on the policy of state forestry. In addition to experiences obtained in other countries, the existence of state forests is thus justified as a special ownership category. Most of Slovenia's state forests emerged after World War II. The highest proportion of state forests was reached in 1990 (407,000 ha). Forest funds, too, increased all the time. The growing stock rose from 165 m³/ha in 1956 to 218 m³/ha in 1990, and the increment increased from 3.5 m³/ha to 5.3 m³/ha. The latest studies show even higher values. Timber production rose steadily to reach its peak in the mid 1980s with the annual cut of over 1.6 million m³, but in the 1990s it fell to the level of the 1950s. Except in planned periods, the annual cut was always lower than the increment. A similar trend has been characteristic of forest investments. Slovenia's state forests meet most of the EU measures and criteria required for sustainable forest management. To ensure efficient management of state forests within the framework of the present organisational scheme it is crucial to enforce all relevant regulations. In Europe forest management based on concessions is practised only in exceptional circumstances. Therefore the author suggests that a public enterprise be founded by taking into account ecological and social functions of the forest. It is pointed out that forest management will be efficient only if the scope of both annual cut and forest investments will be increased.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 OPREDELITEV PROBLEMA.....	4
3 DOSEDANJE RAZISKAVE	6
4 CILJI IN METODE RAZISKOVANJA	12
5 DELOVNE HIPOTEZE	15
6 LASTNINA GOZDOV.....	16
6.1 PREGLED RAZVOJA LASTNINSKIH ODNOSOV OD IZVORA DO	
DANES.....	17
6.2 SODOBNO POJMOVANJE LASTNINE GOZDOV.....	24
6.2.1 Oznaka zasebne in javne lastnine.....	24
6.2.2 Ekološke in socialne vloge gozda ter njihova nemerljivost kot vzrok	
za sodobno pojmovanje lastnine gozda.....	26
6.3 POSEBNOSTI LASTNINE GOZDOV	29
6.3.1 Zgodovinski pregled razvoja lastnine gozdov na naših tleh.....	33
6.3.2 Današnji pogled na lastnino gozdov	37
6.3.3 Lastnina kot funkcija koristi	41
6.4 POUДАРJENOST LASTNINE GOZDOV V SLOVENIJI V ZAKONODAJI	
IN V PRAKSI.....	42
6.4.1 Narava stvari in družbeni razvoj.....	44
6.4.2 Omejitve lastninske pravice nad gozdom	44
6.4.3 Nadomestila za omejitve lastninske pravice	50
6.4.3.1 Politika subvencij.....	51

6.4.3.2 Politika odškodnin in davčnih olajšav ter odkupa gozda s posebnim namenom ali varovalnih gozdov.....	54
6.4.3.3 Brezplačno svetovanje lastnikom gozdov.....	57
6.5 UPRAVIČENOST OBSTOJA DRŽAVNIH GOZDOV KOT POSEBNE LASTNINSKE KATEGORIJE	58
6.6 VLOGA DRŽAVNIH GOZDOV V NEKATERIH DRUGIH DRŽAVAH.....	59
7 NASTANEK IN RAZVOJ DRŽAVNE GOZDNE POSESTI V SLOVENIJI	67
7.1 OBDOBJE DO DRUGE SVETOVNE VOJNE.....	67
7.2 OBDOBJE CENTRALNO-PLANSKEGA GOSPODARSTVA (1945-OKROG 1952).....	71
7.3 OBDOBJE SVOBODNEJŠEGA GOSPODARSKEGA DELOVANJA (OKROG 1952-1961).....	74
7.4 OBDOBJE PRENOSA DRŽAVNIH GOZDOV NA GOZDNA GOSPODARSTVA (1961-1965).....	75
7.5 PREHOD NA SKUPNO GOSPODARJENJE Z DRUŽBENIMI IN ZASEBNIMI GOZDOVI (OKROG 1965-1976).....	78
7.6 OBDOBJE SKUPNEGA KOMPLEKSNEGA GOSPODARJENJA (1974 DO OKROG 1993).....	79
7.6.1 Organizacijske spremembe.....	79
7.6.2 Reševanje problema različnih ekonomskih zmožnosti gozdnogospodarskih območij	83
7.6.3 Proces denacionalizacije in posledice za državne gozdove.....	85
7.7 DRUŽBENI GOZDOVI POSTANEJO PRAVI DRŽAVNI GOZDOVI (PO 1993).....	88
7.7.1 Prenos gozdov v državno last.....	88
7.7.2 Preoblikovanje gozdnih gospodarstev v gospodarske družbe	89
7.7.3 Koncesije za gospodarsko izkoriščanje državnih gozdov.....	89
7.7.4 Mnenje gozdarskih strokovnjakov o ločeni organiziranosti gospodarjenja z gozdovi.....	92

8 DRŽAVNI GOZDOVI KOT OBJEKT GOSPODARJENJA.....	95
8.1 RAZVOJ GOZDNIH FONDOV.....	95
8.1.1 Obdobje pomanjkljivih gozdnogospodarskih načrtov (1945 - okrog 1956).....	96
8.1.2 Obdobje intenzivnega urejanja državnih gozdov (od okrog 1956 do 1970).....	97
8.1.3 Prvo obdobje rednega območnega načrtovanja (1970 - 1980).....	99
8.1.4 Drugo obdobje rednega območnega načrtovanja (1981-1990)	102
8.1.5 Tretje obdobje rednega območnega načrtovanja (od 1991)	103
8.2 PRIZVODNJA V DRŽAVNIH GOZDOVIH.....	107
8.2.1 Posek v državnih gozdovih.....	107
8.2.2 Sortimentna sestava tržne gozdne proizvodnje.....	110
8.3 VLAGANJA V DRŽAVNE GOZDOVE	112
8.3.1 Biološka vlaganja	112
8.3.1.1 Zagotavljanje sredstev za biološka vlaganja	112
8.3.1.2 Obseg vlaganj v gozdove	116
8.3.1.2.1 Biološka vlaganja v obdobju brez namenskih sredstev (1945 - okrog 1950).....	116
8.3.1.2.2 Biološka vlaganja v obdobju gozdnih skladov z omejenim prelivanjem sredstev na ravni republike (1951-1961).....	117
8.3.1.2.3 Biološka vlaganja v obdobju območnega zagotavljanja in porabe sredstev (1961-1976)	120
8.3.1.2.4 Biološka vlaganja v obdobju skupnega gospodarjenja z gozdovi in omejenega prelivanja sredstev na ravni republike (1976-1993)..	125
8.3.1.2.5 Prenos odgovornosti za gozdnobiološko reprodukcijo na lastnika - Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov (od 1993).....	129
8.3.2 Tehnična vlaganja v gozdove	132
8.3.2.1 Zagotavljanje sredstev za tehnična vlaganja	132
8.3.2.2 Obseg tehničnih vlaganj v gozdove	133
8.4 STROKOVNO-TEHNIČNI IN GOZDNI DELAVCI KOT TEMELJ ZA STROKOVNO DELO Z GOZDOM.....	137

8.5 PRISPEVEK DRŽAVNIH GOZDOV K NARODNEMU GOSPODARSTVU..	148
8.5.1 Delež gospodarjenja z državnimi gozdovi v bruto domačem	
proizvodu.....	148
8.5.2 Prispevek gospodarjenja z državnimi gozdovi v družbeno blagajno.....	151
8.6 EKONOMSKA UČINKOVITOST GOSPODARJENJA Z DRŽAVNIMI	
GOZDOVI.....	152
8.7 PRESOJA SLOVENSКИH DRŽAVNIH GOZDOV NA PODLAGI	
VSEEVROPSKIH MERIL IN KAZALNIKOV ZA TRAJNOSTNO	
GOSPODARJENJE Z GOZDOVI.....	154
8.8 UKREPI ZA ZAGOTAVLJANJE UČINKOVITEGA GOSPODARJENJA Z	
DRŽAVNIMI GOZDOVI.....	174
8.8.1 Ukrepi na osnovi sedanje organiziranosti.....	179
8.8.2 Druge možne organizacijske oblike.....	182
9 SKLEPNE UGOTOVITVE.....	185
10 POVZETEK.....	188
11 SUMMARY.....	193
12 ZAHVALA.....	198
13 VIRI.....	199

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Ocena stroškov upravljanja gozdov v Italiji.....	30
Preglednica 2: Vrstni red učinkovitosti zasebnih oblik lastninskih pravic gozdov na Taiwanu.....	30
Preglednica 3: Cilji irskih zasebnih lastnikov gozdov	31
Preglednica 4: Razmerje med vlogami gozda po mnenju finskih lastnikov gozdov	32
Preglednica 5: Pomembnost funkcij gozda.....	40
Preglednica 6: Odnos zasebnih lastnikov do prostega dostopa v gozd drugim.....	47
Preglednica 7: Delež anketirancev v posameznem velikostnem razredu posesti, ki jih prost dostop moti, zelo moti ali ogroža.....	48
Preglednica 8: Seznanjenost lastnikov gozdov s pravico do subvencije za gojitvena in varstvena dela	51
Preglednica 9: Ocena vseh vlaganj v gozdove leta 1996.....	52
Preglednica 10: Prispevek države k vlaganjem v gozdove.....	53
Preglednica 11: Biološka vlaganja iz državnega proračuna v obdobju 1992-1996	54
Preglednica 12: Površina gozdnih rezervatov v Sloveniji	55
Preglednica 13: Časovna dinamika nekaterih kazalcev gospodarjenja v gozdarski direkciji Stuttgart	62
Preglednica 14: Odvisnost čistega donosa mestnih gozdov v Nemčiji od števila prebivalcev mesta	63
Preglednica 15: Lastninska struktura gozdov Slovenije leta 1923.....	69
Preglednica 16: Državni gozdovi na območju današnje Slovenije pod Italijo leta 1940.....	70
Preglednica 17: Struktura upravljalcev SLP 2 gozdov leta 1958	72
Preglednica 18: Relativna ekonomska moč državnih gozdov po točkovanju leta 1964.....	77

Preglednica 19: Nekateri fizični kazalci organiziranosti TOZD-ov v gozdnogospodarskih območjih leta 1983.....	81
Preglednica 20: Renta iz državnih gozdov v obdobju 1976-1985	84
Preglednica 21: Ustreznost ločene organiziranosti gospodarjenja z državnimi gozdovi na Zavod za gozdove in gozdarske gospodarske družbe	92
Preglednica 22: Odnos Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov do državnih gozdov	93
Preglednica 23: Pregled gozdnih fondov državnih gozdov Slovenije po reinventarizaciji leta 1956 (SLP 1 + 2)	96
Preglednica 24: Pregled gozdnih fondov državnih gozdov leta 1961	97
Preglednica 25: Stanje gozdnih fondov državnih gozdov (SLP 1 in 2) leta 1970	100
Preglednica 26: Struktura lesne zaloge v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1970	100
Preglednica 27: Struktura tekočega letnega prirastka v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1970	101
Preglednica 28: Poprečni letni etat državnih gozdov obdobja 1971-1980	101
Preglednica 29: Struktura etata državnih lesnoproizvodnih gozdov za obdobje 1971-1980 (SLP-1)	102
Preglednica 30: Stanje gozdnih fondov državnih gozdov (SLP 1 in 2) leta 1980	102
Preglednica 31: Struktura lesne zaloge v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1980	103
Preglednica 32: Stanje gozdnih fondov državnih gozdov (SLP 1 in 2) leta 1990	104
Preglednica 33: Struktura lesne zaloge v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1990 - SLP-1	104
Preglednica 34: Dinamika vračanja državnih gozdov denacionalizacijskim upravičencem	105
Preglednica 35: Promet z državnimi gozdovi od 1993-1998	106
Preglednica 36: Posek in blagovna (tržna) proizvodnja v državnih gozdovih od leta 1954-1998	107
Preglednica 37: Obseg pogozdovanj v državnih gozdovih v letih 1947 - 1949	116

Preglednica 38: Pregled gojitvenih del v državnih gozdovih (SLP-1) za obdobje 1952 - 1956.....	117
Preglednica 39: Struktura prihodkov gozdnih skladov Slovenije v letih 1957 - 1959.....	118
Preglednica 40: Struktura porabe sredstev gozdnih skladov državnih gozdov v letih 1957-1959 (v mio DIN).....	119
Preglednica 41: Biološka vlaganja v državne gozdove (obrasla gozdna površina z gozdno proizvodnjo - 278.604 ha) od uveljavitve gozdnogospodarskih načrtov do leta 1962.....	120
Preglednica 42: Obseg pogodovovalnih del v državnih gozdovih (SLP-1) do leta 1966.....	122
Preglednica 43: Nega in varstvo državnih gozdov (SLP-1) v obdobju do 1966 leta.....	123
Preglednica 44: Intenziteta obnove in nege v hektarjih na celotno gozdno površino SLP-1 (288.327 ha - stanje leta 1963).....	124
Preglednica 45: Obseg vlaganj v obnovo in nego državnih gozdov v obdobju 1976 do 1990.....	125
Preglednica 46: Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov za obnovo, nego in varstvo gozdov v obdobju 1986-1990 (v %).....	126
Preglednica 47: Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov za vsa biološka vlaganja od v letih 1986-1990.....	127
Preglednica 48: Struktura virov sredstev vseh bioloških vlaganj v državne gozdove v letih 1986 - 1990.....	128
Preglednica 49: Struktura virov sredstev čistih bioloških vlaganj v državne gozdove in delež prodajne cene lesa v letih 1986-1990.....	128
Preglednica 50: Viri financiranja razširjene gozdne reprodukcije v letih 1986-1990.....	129
Preglednica 51: Obseg vlaganj v obnovo, nego in varstvo državnih gozdov v obdobju 1994 do 1998.....	130
Preglednica 52: Intenziteta obnove in nege gozdov v obdobju 1993-1998.....	130
Preglednica 53: Struktura virov bioloških vlaganj v državne gozdove v obdobju 1994-1998.....	131

Preglednica 54: Izgradnja cest v državnih gozdovih v obdobju 1976-1990.....	134
Preglednica 55: Struktura virov financiranja izgradnje in rekonstrukcije cest v obdobju 1986-1990	135
Preglednica 56: Izgradnja cest v državnih gozdovih v obdobju 1994-1998.....	136
Preglednica 57: Struktura virov sredstev za vzdrževanje gozdnih cest državnih gozdov v letih 1995-1998	136
Preglednica 58: Število zaposlenih v gozdnih gospodarstvih (državnih gozdovih - brez SLP 2) leta 1953 in 1956.....	138
Preglednica 59: Struktura zaposlenih (samo delavci) po glavnih dejavnostih leta 1953 in 1956	139
Preglednica 60: Izobrazbena struktura zaposlenih v državnih gozdovih (gozdnih gospodarstvih - brez SLP 2) leta 1956 (brez KGP Kočevje) v %	139
Preglednica 61: Stanje zaposlenih v gozdarstvu leta 1983	140
Preglednica 62: Sestava zaposlenih po dejavnostih gozdarskih gospodarskih družb (stanje marec 1997)	141
Preglednica 63: Struktura strokovno-tehničnega kadra v državnih gozdovih Slovenije sredi 90-ih let.....	142
Preglednica 64: Izobrazbena struktura delavcev v neposredni gozdni proizvodnji leta 1997.....	143
Preglednica 65: Površina gozdov na gozdarskega strokovnjaka v obdobju 1957 - 1997.....	143
Preglednica 66: Izobrazbena struktura gozdnih delavcev	144
Preglednica 67: Število zaposlenih v podjetjih, ki opravljajo dela v državnih gozdovih v obdobju 1987-1996	147
Preglednica 68: Prispevek gozdarskih gospodarskih družb v družbeno blagajno	151
Preglednica 69: Struktura gospodarjenja z državnimi gozdovi v obdobju 1994 - 1998.....	153
Preglednica 70: Razvoj lesne zaloge v obdobju 1956-1990	157
Preglednica 71: Površina gozdnih rezervatov v Sloveniji	167

Preglednica 72: Število zaposlenih v slovenskih državnih gozdovih (gozdni in strokovno-tehnični delavci)	173
Preglednica 73: Podvajanje nekaterih del pri gospodarjenju z državnimi gozdovi.....	176
Preglednica 74: Ali bi lahko sočasno z nalogami, ki jih opravljam za svojega delodajalca, opravljal tudi delo Zavoda za gozdove oziroma gozdarske gospodarske družbe	178

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Struktura odgovorov na anketo med gozdarsko strokovno javnostjo	13
Grafikon 2: Struktura anketirancev glede na čas zaposlitve v gozdarstvu	14
Grafikon 3: Mnenje gozdarskih strokovnjakov o možnostih razvoja državnih gozdov v primerjavi z obdobjem pred reorganizacijo leta 1993	94
Grafikon 4: Sortimentna struktura tržne proizvodnje iglavcev	110
Grafikon 5: Sortimentna struktura tržne proizvodnje listavcev	111
Grafikon 6: Razvoj produktivnosti v gozdarstvu	145
Grafikon 7: Fluktuacija delavcev v vseh dejavnostih družbe, gozdarstvu in industriji ter rudarstvu v obdobju 1976-1996	146
Grafikon 8: Delež gozdarstva v bruto domačem proizvodu (pred letom 1990 v narodnem dohodku)	150
Grafikon 9: Površina državnih gozdov Slovenije od leta 1956-1997	156
Grafikon 10: Struktura lesne zaloge državnih gozdov po razširjenih debelinskih razredih za obdobje 1970-1990	158
Grafikon 11: Trendi gozdnih fondov državnih gozdov Slovenije v obdobju 1956-1990	160
Grafikon 12: Obseg in intenziteta poseka v obdobju 1947-1998	161
Grafikon 13: Intenziteta poseka in prirastka v obdobju 1947-1998	162
Grafikon 14: Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov, namenjen biološkemu vlaganju in blagovna proizvodnja državnih gozdov Slovenije v obdobju 1961-1998	164
Grafikon 15: Indeksi realnih vlaganj v gozdove in realnih cen gozdnih lesnih sortimentov v obdobju 1986-1996 (leto 1986=100)	165
Grafikon 16: Biološka vlaganja v državne gozdove Slovenije od leta 1952-1998 ...	168
Grafikon 17: Intenziteta bioloških vlaganj v državne gozdove v letih 1952-1998 ..	169
Grafikon 18: Struktura intenzitete obnove in nege državnih gozdov v letih 1952-1998	170

Grafikon 19: Doseganje načrtovanih (z gozdnogospodarskimi načrti) gozdnogojitvenih del v letih 1976-1996.....	171
Grafikon 20: Struktura virov bioloških vlaganj v obdobju 1986-1998.....	172
Grafikon 21: Podvajanje del pri toku informacij	177

KAZALO SLIK

Slika 1: Razmerje med ekonomsko, socialno in ekološko funkcijo lastnine	23
Slika 2: Poudarjenost lastnine gozdov v Sloveniji	43

KAZALO PRILOG

Priloga 1: Anketni vprašalnik za gozdarsko strokovno javnost v gozdarskih gospodarskih družbah.....	213
Priloga 2: Anketni vprašalnik za gozdarsko strokovno javnost v Zavodu za gozdove Slovenije.....	217

1 UVOD

Državni gozdovi Slovenije so v novejšem času velikokrat predmet zanimanja javnosti. Ta se je največkrat osredotočila na probleme denacionalizacije in na odnos med lastnikom gozda (državo) in gozdarskimi gospodarskimi družbami kot izvajalci del v državnih gozdovih.

Medijska pozornost je daleč preseгла ekonomski pomen državnih gozdov. Družba je za gozdove očitno občutljiva in ji ni vseeno, kaj se z njimi dogaja. Občutljivost je zlasti posledica pomena socialne in ekološke vloge gozda.

Površina državnih gozdov se je zaradi procesov denacionalizacije začela po dolgem času zmanjševati, poleg tega pa se je spremenila tudi organizacija gospodarjenja z državnimi gozdovi. Državni gozdovi, ki so v večjem obsegu nastali šele po drugi svetovni vojni, so do danes prešli pestro pot razvoja. Spreminjale so se tako organizacijske oblike gospodarjenja kakor tudi gozdni fondi, pomen za narodno gospodarstvo, njihova ekološka in socialna vloga itd. V nekaterih obdobjih so bili temelj narodnega gospodarstva, ki je iniciiral razvoj razrušene dežele, podjetja, ki so gospodarila z državnimi gozdovi, so bila temelj organizacije gospodarjenja z zasebnimi gozdovi, v zadnjem času pa narašča predvsem njihova ekološka in socialna vloga.

Kljub vedno manjši ekonomski vlogi gozdov v narodnem gospodarstvu pa ostajajo državni gozdovi v nekaterih predelih Slovenije nosilec gospodarskega razvoja. To je še posebej očitno tam, kjer so druge gospodarske panoge propadle ali so v resni krizi.

Državni gozdovi so predmet raziskav in razprav tudi v drugih državah. Državljeni jih razumejo predvsem kot vrednoto, ki ima patriotski značaj, kot naravno dobro, pomembno za obstoj naroda. Kljub pogosto negativnim ekonomskim rezultatom, ki so jim priča, jih opravičujejo s ceno ekonomsko nemerljivih vlog gozda v prostoru. Opraviti

imamo s celim spektrom vprašanj, ki zelo relativizirajo ekonomske izračune, izražene npr. v denarnih enotah na enoto površine. Velikokrat učinkov ne moremo izraziti v številkah, pri kompleksnem vrednotenju pa jih moramo vsekakor upoštevati.

Ekonomija ne daje rešitev enkrat za zmeraj, ampak se te spreminjajo, zato ekonomski izračuni ne morejo biti edini kazalec uspešnosti oziroma upravičenosti določene oblike lastnine gozdov. Še več - pri gozdovih, pri katerih je (ekonomsko nemerljiva ali težko merljiva) socialna in ekološka vloga dodatno relativizirana še z dolgo proizvodno dobo, je ekonomsko izhodišče pri odločitvah lahko docela neustrezno ali celo zavajajoče. Podjetniška ekonomija ne pozna ustreznih metod za presojo takšnih učinkov, metode ekonomike okolja pa so za to problematiko še nezanesljive. Opravka imamo z naravnim virom, podobnim vodi ali zraku. V takšnih razmerah moramo eksaktne ekonomske metode vrednotenja nadomestiti z manj eksaktnimi, saj zaidemo na področje t.i. mehkih informacij. Presoja upravičenosti obstoja državnih gozdov kot posebne lastninske oblike samo na ekonomskem temelju zato ni ustrezna. Skozi družbeni razvoj se je razmerje med zasebno in javno lastnino spreminjalo v skladu z družbenimi razmerami. Osrednja značilnost zasebne lastnine je, da nelastnika izključuje. Izključitev je lahko absolutna ali pa omejena. Omejitve zasebne lastnine gozdov pa so zaradi njihove ekološke in socialne vloge vse večje. Omejevanje lastninske pravice (zasebne lastnine) je hkrati tudi kršenje človekove svobode, vendar le točno določene svobode - svobode lastnikov, da delajo s svojo lastnino, kar se jim zljubi (LLOYD / DAVID 1988). Lastnina ni naravna pravica, ampak preišljen produkt družbe (LEFCOE 1974). Posebno mesto pri problemu lastnine zavzemajo zemljišča, katerih temeljni značilnosti sta omejenost in ekskluzivnost. Zato lastnina zemljišča po vsebini ni enaka drugim lastninam, pomeni pa tudi lastnino nad prostorom, kjer se poleg vod in zraka izkazuje suverenost države ne glede na lastnika.

Vse večje omejitve zasebne lastnine temeljijo na sodobni pravni misli, ki poleg pravne pozna tudi socialno državo. Socialna država poudarja socialne pravice državljanov ter ekološko in socialno funkcijo lastnine. Vse večje zahteve sodobnega človeka do naravnega okolja spreminjajo vlogo gozda kot lastninske kategorije in povečujejo

omejitve lastnine. Danes je v mednarodnem pravu in pravu bližnjih držav veliko omejitev lastninske pravice (ŠINKOVEC 1997).

Enake omejitve gospodarjenja z gozdovi veljajo tudi za državne gozdove, kjer pa osnovni motiv gospodarjenja ni dobiček, temveč takšno gospodarjenje, ki krepi vse vloge gozda. V državnih gozdovih tako ni nasprotja med zasebnimi in javnimi interesi, ker ni zasebnega interesa. Nasprotje med zasebni in javnim se v državnih gozdovih lahko pojavi le, če v gospodarjenje z gozdom vključimo zasebno podjetništvo. Seveda ne smemo posploševati, da v državnih gozdovih ni nasprotij, dejstvo pa je, da ni nasprotij, ki bi temeljila na lastnini in na pravicah, ki iz lastnine izhajajo. Nasprotja v državnih gozdovih temeljijo samo na nasprotjih interesnih skupin družbe, ki izhajajo iz različnih pogledov na vlogo in delovanje gozda.

V državnih gozdovih tudi niso sporna nadomestila za omejitve pri gospodarjenju, ker ne obstajajo (lastnik -država- sam sebi ne izplačuje nadomestil za omejitve, ki jih je sam postavil).

2 OPREDELITEV PROBLEMA

V Sloveniji poznamo tri oblike lastnine gozdov: državno, zasebno (fizične in pravne osebe) in lastnino lokalnih skupnosti (WINKLER 1995). Vse tri oblike so med seboj enakopravne. Zaradi vedno bolj izraženega javnega interesa za ekološke in socialne vloge gozdov so lastniki pri gospodarjenju z gozdom vse bolj omejeni. Omejitve, zapovedi in prepovedi glede ravnanja z gozdom so boleče predvsem za zasebne lastnike, ki imajo v svojih gozdovih zlasti gospodarske interese. To pomeni, da cenijo predvsem tiste gozdne dobrine, ki so vnovčljive na trgu. V današnjem času je to še vedno predvsem les. Za omejitve uživanja svoje lastnine pa zahtevajo nadomestila in odškodnine. Zato je pomembna presoja, ali je za državo bolj smotrno imeti svoje gozdove ali plačevati zasebnim lastnikom odškodnine za omejitve pri gospodarjenju in biti z njimi v stalnem dialogu o omejitvah njihove lastnine ter ravnanja v gozdovih.

Za državne gozdove veljajo enake omejitve lastninske pravice kot za druge, vendar jih lažje reguliramo. Pri tem gre za posebnega lastnika - državo, ki poleg ekonomskih koristi (ki se realizirajo na trgu) zasleduje še tržno nemerljive ali težko merljive koristi. To je ključni razlog, da države imajo gozdove.

Državni gozdovi imajo poleg prednosti tudi slabosti. Ugotoviti je potrebno, katere so te slabosti in kako se le-te kažejo pri gospodarjenju z gozdovi.

Presoja upravičenosti državnih gozdov skozi ekonomsko uspešnost ni dovolj. Gozd kot nacionalni naravni vir zahteva tudi druge načine vrednotenja in presoje upravičenosti. Pri tem gre zlasti za presojo, ali državni gozdovi zaradi narave lastnine bolje zagotavljajo vloge gozdov na eni strani in zmanjšujejo nasprotja med interesi v gozdnem prostoru na drugi strani.

Po denacionalizaciji bo v Sloveniji delež državnih gozdov med najmanjšimi v Evropi. Zato je skrb in zanimanje zanje toliko bolj pomembno. Vprašanje je, zakaj pri tem odstopamo od evropskega poprečja. To še posebej velja sedaj, ko socialne in ekološke vloge gozdov vedno bolj pridobivajo na veljavi. To bi lahko bil eden od motivov za prizadevanje države za večanje svoje gozdne posesti.

Državni gozdovi so tudi vir javnih financ. Vprašanje je, ali poleg vseh koristi, ki jih gozd nudi družbi, ostane še kaj za lastnika (torej državo) za pokrivanje njegovih finančnih potreb.

3 DOSEDANJE RAZISKAVE

Z raziskovanjem državnih gozdov v Sloveniji se je ukvarjalo že veliko avtorjev. ŠIVIC (1940) podaja zgodovinski pregled organizacije gozdarske službe v Sloveniji. Pri tem ugotavlja, da so posebno skrb za gozdove uvedli v krajih, kjer so se pojavili rudniki in fužine.

Prve obširnejše raziskave državnih gozdov so opravljali šele po II. svetovni vojni, ker so šele takrat nastali v večjem obsegu. Raziskovalci se niso spraševali o smiselnosti obstoja državnih gozdov. Raziskovanja so dala predvsem dober pregled nad učinki gospodarjenja in organiziranosti.

PIPAN (1964) pojasnjuje, kakšna je bila zgodovina in aktualno stanje ureditev gozdov v Sloveniji. Zatem so se raziskovalci ukvarjali s kriteriji za notranjo delitev državnih gozdov in tako sprejeli zamisel o oblikovanju gozdnogospodarskih območij. Prvi obrisi današnjih gozdnogospodarskih območij segajo v leto 1947, ko smo imeli v Sloveniji okoli 70 gozdnih uprav (SEVNIK in sod. 1963). Študija obravnava idejne zasnove, različne silnice in ukrepe glede območij od leta 1945 do konca 1962. Avtorji ugotavljajo, da je velika razdrobljenost proizvodnega prostora sprožila proces integracije. Stroka se je znašla pred dvema temeljnima dilemama: katere kategorije gospodarskih organizacij potrebujemo in po kakšnih kriterijih naj se posamezne uprave strnejo. Avtorji pravijo, da je sprememba organizacije zahtevala tudi spremembo v mišljenju gozdarjev od šablonskega upravljanja z gozdom h pravemu gospodarjenju z njim. Študija tudi podaja pregled stanja gozdnih fondov po gozdnogospodarskih območjih.

PIPAN (1963, 1965, 1968) je prikazal gibanje gozdnih fondov in izdelal ekonomsko primerjavo med posameznimi gozdnogospodarskimi območji. Pri tem je uporabil poseben sistem točkovanja, ki je območja razvrstil na osnovi njihove ekonomske zmogljivosti. Podal je tudi predlog stalnega spremljanja razvoja gozdnogospodarskih

organizacij, ki predvideva enotno zbiranje podatkov, pomembnih za ugotavljanje razvoja. Pomen dela je predvsem v tem, ker gozdarski stroki dokazuje, da so posamezniki in kolektivi le del organske celote, ki se imenuje slovensko gozdarstvo. Hkrati ugotavlja, da različni kolektivi zelo različno vlagajo akumulacijo, ki jo ustvarjajo pri svojem delu.

Raziskovalci so se ukvarjali tudi z organiziranostjo državnih gozdov in gozdarstva nasplah. Organizacija je dinamičen pojav, zato vključuje tudi proces prilagajanja (KAVČIČ in sod. 1985). To pomeni, da izdelava nekih večno veljavnih organizacijskih rešitev ni možna. Avtorji ugotavljajo velike razlike v organiziranosti posameznih gozdnih gospodarstev in identificirajo dejavnike, ki določajo optimalno velikost TOZD-ov in TOK-ov. KAVČIČ in sod. (1989) prej pa že PIPAN (1964) so ugotavljali razlike v gospodarski zmogljivosti posameznih gozdnogospodarskih območij.

Kljub temu, da so državni gozdovi v večjem obsegu nastali šele po II. svetovni vojni, KORDIŠ (1986) ugotavlja, da je bila državna lastnina idrijskih gozdov temeljni pogoj za razvoj idrijskega rudnika in s tem za razvoj kraja. Rudnik, ki je že od nekdaj bil last države, se je le z trajnostnim načinom gospodarjenja z okoliškimi gozdovi lahko oskrboval z lesom.

V času skupnega gospodarjenja z zasebnimi in državnimi (družbenimi) gozdovi je bilo manj ločenih proučevanj samo državnih gozdov. Raziskovalci so gozdno gospodarstvo določenega območja proučevali enotno, pri čemer so se zavedali posebnosti posamezne lastniške kategorije gozdov (WINKLER in sod. 1988, KAVČIČ in sod. 1989).

Zanimanje za državne gozdove je v 90-ih letih naraslo zaradi sprememb v organizaciji celotnega gozdarstva, zlasti pa še zaradi sprememb pri gospodarjenju z državnimi gozdovi. Najprej so raziskovalce zanimale možne organizacijske oblike gozdarstva (WINKLER in sod. 1990). Pri tem so ločeno analizirali tiste, ki predvidevajo ločitev dejavnosti posebnega družbenega pomena od poslovnih, tiste, ki zagotavljajo integralno

opravljanje vseh gozdarskih dejavnosti in tiste, ki temeljijo na ločitvi državnega in zasebnega sektorja gozdarstva.

Po osamosvojitvi Slovenije je vprašanje smiselnosti in organiziranosti državnih gozdov postalo spet aktualno. Predmet raziskovalne dejavnosti so zlasti posebnosti lastnine gozdov in organizacijskih oblik gospodarjenja z državnimi gozdovi.

Z družbenimi spremembami v začetku devetdesetih let in z napovedjo reorganizacije gozdarstva so v okviru projekta podlage za nacionalno gozdarsko politiko izdelali vrsto separatnih študij, ki posredno zadevajo tudi gospodarjenje z državnimi gozdovi zlasti njegovo organiziranost in izvajanje del v državnih gozdovih (WINKLER 1991, WINKLER / VOVŠEK / FURLAN 1992, WINKLER / ŠINKOVEC 1993, WINKLER 1994).

Z družbenimi spremembami se je pojavil tudi problem učinkovite organiziranosti gozdarskih podjetij. WINKLER in sod. (1991) ugotavljajo, da naj izvajalsko gozdarsko podjetje opravlja zlasti naslednje glavne dejavnosti: izvajanje gojitvenih in varstvenih del v državnih in zasebnih gozdovih, pridobivanje lesa v državnih in zasebnih gozdovih, vzdrževanje gozdnih prometnic, prodaja gozdnih lesnih sortimentov iz državnih gozdov ter odkup in prodaja gozdnih lesnih sortimentov iz državnih gozdov. Podjetje naj ima takšne kapacitete, da lahko izvaja dela v državnih gozdovih, za drugo delo pa naj najame podizvajalce. Posvetovanje, ki je bilo organizirano na to temo na Bledu leta 1993 je potrdilo, da se naj dotedanja območna gozdnogospodarska organizacija preoblikuje v eno izvajalsko podjetje. Obseg proizvodnje mora biti tolikšen, da omogoča razvoj stroke na področju pridobivanja lesa. Udeleženci posvetovanja so se zavzeli za oddajo del izvajalcem, ki bodo prevzeli vsa dela v gozdu. Opozorili so na nepotrebno podvajanje del z javno gozdarsko službo in poudarili pomembnost meril za izvajalce gozdnih del. Reorganizacija gozdarstva je postavila gozdna gospodarstva v povsem novo vlogo. V novih razmerah morajo nameniti posebno skrb odnosom do lastnikov gozdov kot poslovnih partnerjev in svoji organiziranosti. Pomembna ugotovitev posveta je bila, da ločitev javne in poslovne funkcije v gozdarstvu ni optimalna rešitev.

Začetek spreminjanja odnosov in navad pri prodaji lesa je povzročil izdelavo študije, ki je podrobno razčlenila prodajo lesa iz javnih gozdov (WINKLER / VOVŠEK / FURLAN 1992). Avtorji analizirajo oblike in načine prodaje lesa ter izdelavo ponudbe, opredeljujejo pa tudi odnose med izvajalcem gozdnih del in lastnikom gozda. Študija poudarja, da bo lahko država kot največji lastnik gozdov s ponudbo gozdnih lesnih sortimentov pomembno vplivala na razmere na trgu.

Družbene spremembe so povzročile tudi delitev obstoječih gozdnogospodarskih organizacij na tri dele (izvajalsko gozdarsko podjetje, zasebni sektor in javno gozdarsko službo). Zato KAVČIČ (1992) išče osnove za razdelitev. Pri tem ugotavlja, da bodo gozdnogospodarske organizacije morale zožiti svoj prostor delovanja (zasebni sektor je izvzet iz dosedanjega skupnega gospodarjenja z zasebnimi in družbenimi gozdovi). Avtorica oriše razvoj oblikovanja gozdnogospodarskih organizacij in ugotavlja, da je vsaka reorganizacija do sedaj širila dejavnost gozdarskih podjetij in s tem tudi materialno bazo. Tako postavlja leto 1965 kot izhodiščno za ugotavljanje deleža premoženja zasebnega sektorja znotraj gozdnogospodarske organizacije.

Leta 1993 so družbeni gozdovi postali last države ali občin. Zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij je določil (1992), da družbeni gozdovi preidejo v državno last in se ne privatizirajo. Občine so postale lastnice gozdov, ki so jih imele pred 6.4.1941. Med državo kot lastnikom (v njenem imenu Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov) in dosedanjimi upravljalci se vzpostavi zakupno razmerje ali podeli koncesija.

S prenosom družbenih gozdov na Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov je nastal problem urejanja poslovnih razmerij med izvajalci del in Skladom. Zato KOŠIR / WINKLER / MEDVED (1994) analizirajo oblike razmerij med upravljalcem državnih gozdov ter izvajalci gozdnih del, pri čemer ugotavljajo, da ima javna gozdarska služba pri tem posebno vlogo. Izdelali so postopek za presojo ustreznosti izvajalcev in si pri tem pomagali s standardom ISO 9000 in številnimi drugimi viri. Za presojo ustreznosti izvajalca gozdnih del je tako pomemben tehnološki, kadrovski, ekološki in ekonomsko-

organizacijski vidik. Predstavljen je tudi način ugotavljanja višine rente v državnih gozdovih in pogodbeno urejanje razmerij med Skladom in izvajalci gozdnih del.

Značilnosti in posebnosti lastnine gozdov, ki se kažejo v posebnostih upravljanja, rabe in razpolaganja z njimi, je podrobno analiziral WINKLER (1995).

Gozdna dela v državnih gozdovih po letu 1997 izvajajo gozdnogospodarske družbe na podlagi koncesij. Koncesije so samo ena od možnih oblik gospodarjenja z državnimi gozdovi, nekaj izkušenj z njimi pa imamo tudi že v Sloveniji (WINKLER 1998, WINKLER / KRAJČIČ 1999).

Državni gozdovi so pogosto predmet tudi tujih raziskovanj, vendar danes ni več raziskovanj prednosti in slabosti državnih gozdov kot posebne lastninske kategorije, temveč se raziskovalci ukvarjajo predvsem z ekonomsko in družbeno učinkovitostjo gospodarjenja z državnimi gozdovi in s tem povezanimi vprašanji organiziranosti gospodarjenja z državnimi gozdovi.

Tako NIESSLEIN (1980) ugotavlja, da se lastnina nad zemljiščem zaradi mnogih posebnosti razlikuje od premične lastnine. Avtor podaja model razmejitve med socialnimi funkcijami gozda in poseganjem v lastnino gozda v smislu razlastitve. Da bi se izognili konfliktom, je nujno potrebno začrtati mejo med omejitvami lastnine, za katere je potrebno plačati nadomestilo in tistimi, ki jih lastniku lahko naložimo brez nadomestila.

BLUM (1997) analizira ekonomsko učinkovitost gozdarstva v Nemčiji in ugotavlja izgubo v državnih gozdovih, zasebni gozdovi pa ustvarjajo minimalni dobiček zahvaljujoč podpori države. Za to obstajajo trije temeljni vzroki:

- realno enake ali celo nižje cene gozdnih lesnih sortimentov,
- naraščanje cene dela,
- omejene možnosti racionalizacije ali povečanja proizvodnje.

VOLZ (1995) kritično presoja nemško vladno politiko v luči krize gozdarstva in globalne okoljske krize. GRANDJEAN (1987) podaja razvoj in rezultate državnih gozdov in gozdarske politike Nizozemske od leta 1945. NIESSLEIN (1989) je analiziral trende v cenah lesa, profitu in izgubi v različnih državnih gozdovih Nemčije od leta 1953 do 1986. Pri tem ugotavlja, da so ključnega pomena tri primarne zahteve gozdarske politike: (1) čista ekonomska analiza gozdnega obrata (2) institucionalizacija nadomestil za usluge, ki jih zagotavlja zasebni gozd in (3) raznolik in vizionarski napor za ekonomske postopke v gospodarskem gozdu.

4 CILJI IN METODE RAZISKOVANJA

Z raziskavo želimo odgovoriti predvsem na naslednja vprašanja:

1. Ali državni gozdovi zagotavljajo učinkovitejše uresničevanje posebnosti lastnine gozdov in skladnejše reguliranje ekonomskih, ekoloških in socialnih funkcij lastnine?
2. Kako se rezultati gospodarjenja z državnimi gozdovi kažejo v izpolnjevanju mednarodnih kriterijev za trajnostno gospodarjenje?
3. Ali sedanji način organiziranja gozdarstva te cilje podpira oziroma zagotavlja optimalen razvoj?

Pri raziskavi smo uporabili predvsem metodo analize in sinteze ter zgodovinsko in primerjalno metodo.

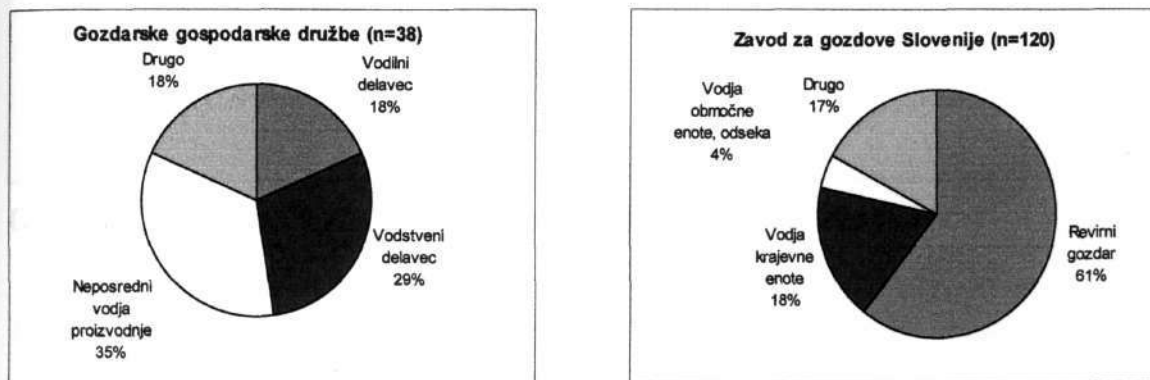
Z anketo strokovne javnosti smo pridobili informacije o ustreznosti organizacije gospodarjenja z državnimi gozdovi in jo primerjali s prejšnjo. Povprašali smo tudi, kako bi sami organizirali gospodarjenje z državnimi gozdovi.

Anketiranci so se opredelili o učinkovitosti gospodarjenja z njimi, pri čemer nas je zanimalo zlasti reševanje različnih interesov subjektov gospodarjenja z gozdom (javna gozdarska služba, koncesionarji, lastnik- država) in ali prihaja do podvajanja del pri delu v državnem gozdu.

Obseg administriranja ter odnos med javno gozdarsko službo in lastnikom- državo- je bil naslednji sklop vprašanj, s katerimi smo pridobili mnenja o delovanju sistema gospodarjenja v praksi. Pomemben sklop vprašanj se je nanašal na socialne in ekološke vloge gozdov, spraševali pa smo tudi o odnosu anketiranca do državnih gozdov.

Anketo smo izvedli na populaciji gozdarskih strokovnjakov, zaposlenih pri Zavodu za gozdove Slovenije in gozdarskih gospodarskih družbah - koncesionarjih na vzorcu gozdnogospodarskih območij. V vzorec smo z žrebom zajeli gozdnogospodarska

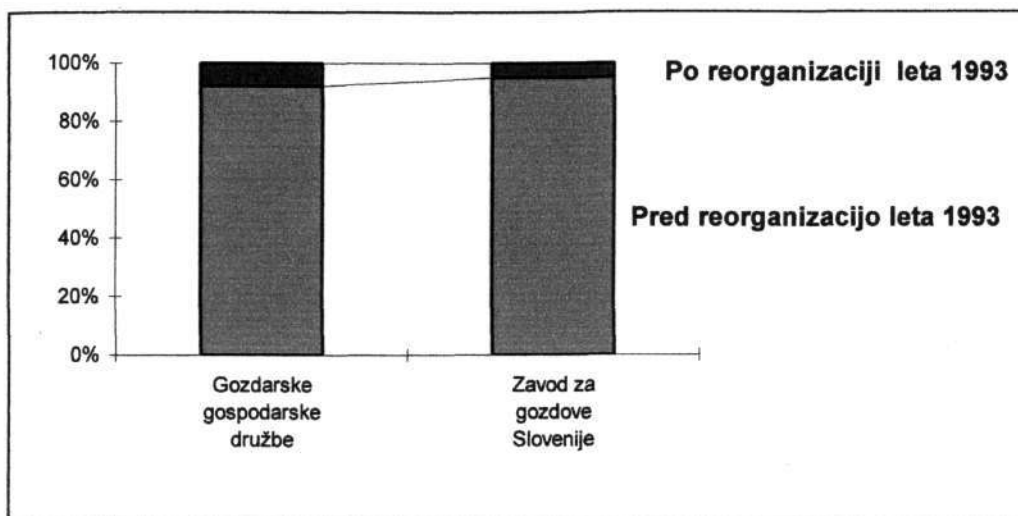
območja Maribor, Slovenj Gradec, Nazarje in Kočevje. Poslali smo 261 anketnih vprašalnikov, od tega smo dobili 158 odgovorov (60,5%), ki smo jih pri analizi zajeli, dva naslovnika sta bila neznanata, en odgovor pa je prišel prepozno. Strukturo odgovorov kaže grafikon.

Grafikon 1: Struktura odgovorov na anketo med gozdarsko strokovno javnostjo

Anketa (priloga 1, 2) je bila anonimna z 18 (za zaposlene pri gozdarskih gospodarskih družbah) oziroma 20 (za zaposlene pri Zavodu za gozdove Slovenije) vprašanji, razdeljenimi na več vsebinskih sklopov. Večina vprašanj je bila enaka tako za delavce Zavoda za gozdove Slovenije in za zaposlene pri gozdarskih gospodarskih družbah. Razlikovala so se le pri vprašanjih, ki se nanašajo na različen delokrog anketirancev.

Večina anketirancev je delala v gozdarstvu že pred reorganizacijo leta 1993 (grafikon)

Grafikon 2: Struktura anketirancev glede na čas zaposlitve v gozdarstvu

Takšna struktura anketirancev zagotavlja, da gre za ljudi z večletno prakso in izkušnjami v gozdarstvu.

Ključni viri raziskave bodo statistična poročila Zavoda za statistiko Slovenije, poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo, Zavoda za gozdove Slovenije in Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov.

5 DELOVNE HIPOTEZE

Z raziskavo bomo preskusili naslednje delovne hipoteze:

1. Zaradi omejitve uresničevanja lastninske pravice in lažjega uresničevanja ekonomskih, ekoloških in socialnih funkcij lastnine so državni gozdovi upravičena posebna oblika lastnine.
2. Nakup gozdov je za državo dolgoročno ustrežnejši kot plačevati zasebnim lastnikom odškodnine za omejitve pri gospodarjenju z gozdovi, ki izhajajo iz socialnih in ekoloških vlog gozda. To pomeni zmanjševanje proračunskih izdatkov na eni in zmanjševanje konfliktnih situacij med zasebnimi lastniki in državo na drugi strani.
3. Država si kljub poudarjeni socialni in ekološki vlogi gozdov v novejšem času premalo prizadeva za povečanje svoje gozdne posesti. Z nakupom bi ravnala racionalneje z vidika javnih financ in gospodarjenja z državnimi gozdovi.
4. Gospodarjenje z državnimi gozdovi je zaradi večje površine, kadrov in tehnične opremljenosti tudi ekonomsko učinkovito.
5. Dosedanje gospodarjenje v državnih gozdovih je bilo uspešno, kar se kaže v krepitvi gozdnih fondov in v prispevku k narodnemu gospodarstvu. Slovensko gozdarstvo je predvsem s strokovnim delom in z velikimi vlaganji v gozdove doseglo sedanje stanje gozdov.
6. Sedanja organiziranost gospodarjenja z gozdovi ne zagotavlja optimalnega razvoja državnih gozdov. Zaradi nedorečenih koncesijskih razmerij prihaja do konfliktov in do neracionalnih ukrepov lastnika, javne gozdarske službe in gozdarskih gospodarskih družb.

6 LASTNINA GOZDOV

Lastninska pravica daje upravičencu pravico rabiti stvar in z njo razpolagati v meri, ki jo dovoljuje pravni red, pri tem pa drugega od tega izključiti (WINKLER 1995). Pravno urejanje lastnine ni dano enkrat za vselej (ŠINKOVEC 1997), ampak se s časom spreminja. Vsebina lastninske pravice je opredeljena glede na naravo in namen stvari. Tradicionalno pojmovanje lastninske pravice pomeni neodtujljivo in absolutno pravico, ki pa jo sodobna pravna znanost že zanika. Država lahko v mejah ustavnih določil lastnikom nalaga, naj nekaj storijo, opustijo ali dopustijo v dobro javnih (splošnih) koristi.

Sodobne teorije poudarjajo trojno vlogo lastnine:

- lastnina daje široko gospodarsko svobodo - pravico uporabe,
- lastnina je materialno sredstvo in predpostavka eksistence,
- lastnina je sredstvo za zagotavljanje eksistenčne varnosti in sredstvo za neodvisnost in samostojnost posameznika glede na državo in družbo.

Z uvajanjem socialne države in ekološkimi problemi, ki pestijo sodobni svet, je dobila lastnina trojno funkcijo:

- ekonomska funkcija izhaja iz pravice rabiti stvar in z njo razpolagati ter drugega pri tem izključiti (WINKLER 1995),
- socialna funkcija lastnine pomeni, da lastninska pravica ne zagotavlja eksistence posamezniku, temveč je motor človekovega napredka, da se ne more uresničevati na škodo skupnosti in v nasprotju z interesi družbe (ŠINKOVEC 1992), prisoten je tudi element solidarnosti,
- ekološka funkcija lastnine pomeni naravo z njenimi snovmi, močmi, povezavami, spremembami in zakonitostmi, ki rabijo z ene strani kot življenska podlaga vsem živim bitjem in so z druge strani tudi same del teh stvari, kot so živali in rastline (ŠINKOVEC 1991).

6.1 PREGLED RAZVOJA LASTNINSKIH ODNOSOV OD IZVORA DO DANES

Lastninski odnosi so se skozi človeško zgodovino zelo spreminjali. Za najzgodnejše obdobje nimamo natančnih podatkov, sklepamo lahko le na osnovi arheoloških proučevanj pa tudi s proučevanjem primitivnih ljudstev današnjega časa. Kasnejša obdobja od antike naprej pa so dokaj dobro opisana v pisanih virih in umetnosti.

V **primitivnih družbah** se je individualna lastnina uveljavila le na majhnem številu stvari, največji del je predstavljala kolektivna lastnina. To je še posebej veljalo za zemljo. Skupina je bila prava socialna enota, v kateri je posameznik obstajal le zahvaljujoč sodelovanju v skupini. Skupina je bila skupnost živih in mrtvih. Kadar je osebna lastnina obstajala, je izginila s smrtjo posameznika in bila mnogokrat z njim tudi pokopana. Poudarjena je bila predvsem socialna funkcija lastnine, izključevanje drugega pri rabi stvari je bila zelo omejena. Ekološka funkcija lastnine zaradi majhne človeške moči ni bila izražena.

Temelj zasebne lastnine v **antični Grčiji** je tvorila družinska lastnina. Zemlja ni pripadala posamezniku ampak družini in ne le živim ampak tudi mrtvim (CHALLAYE 1948) ter je ni bilo mogoče odtujiti. Zemlja je pripadala trenutno živeči družini, tisti, ki je že umrla ali se še ni rodila. Po Platonu je pripadala prednikom in naslednikom. Človek je tisti, ki pride, ko napoči njegova ura in prevzame skrb za posest.

Kasneje (od 6. st. p.n.š.) družina ni več ohranila svoje homogenosti. Razvoj trgovine, pomen žlahtnih kovin in denar so prispevali k rušenju antičnega koncepta lastnine zemljišča. Denar je krožil, v svojem gibanju je počasi privlačil samo zemljo in edina možnost je bila, da je lastnina zemljišča postala isto (torej denar). Lastnina nad zemljo je izgubila karakter svetosti, prenehala je biti nepremična in nedotakljiva oziroma neoskrunljiva. Na škodo družinske lastnine se je razširila individualna lastnina. Že družinska lastnina pomeni odmik od družbene lastnine, značilne za primitivne družbe.

Sprva se je individualna lastnina pojavila na premičninah (dragih kamnih, živini), kasneje tudi na zemlji. Prodaja zemlje je postala možna, pojavile so se tudi hipoteke. Največji udarec staremu režimu družinske lastnine je povzročilo uvajanje oporoke, ki je omogočalo dedovanje drugih ne le sinov. Gozdovi so bili v zasebni lasti, v njih so za gospodarje delali sužnji (MARINOVIĆ 1949).

Ekonomska vloga lastnine je na račun socialne postajala vse večja, ekološka vloga je bila še vedno zanemarljiva.

V prvih obdobjih so v **rimski državi** veljale enake zakonitosti kot v primitivnem obdobju Grčije. Zemlja je bila dolgo časa glavna oblika bogastva, ki je bila hkrati tudi najbolj zaželena. Večji lastniki so tudi s silo (majhne sosednje kmete so silili k prodaji) zaokroževali svoje posesti. K temu je v določenih obdobjih pripomogla tuja konkurenca, ki je zbijala cene kmetijskih proizvodov. Na drugi strani je država za nizko nadomestilo (takso) prepustila javna zemljišča, zlasti še osvojene dežele, zasebnikom. Tako so si bogati lahko kopičili zemljišča. Proti koncu 2. st. p.n.š. se je pravica uporabe transformirala v pravo lastnino. Tako so nastala velika posestva (latifundije), ki so najpomembnejša značilnost lastnine rimske države.

Druga oblika lastnine, lastnina nad premičnim bogastvom, je bila dosti večja kot pri Grkih. Predstavljala jo je predvsem akumulacija denarja. Primitivno trgovino (naturalno) so zamenjale žlahtne kovine (npr. bakrene palice) in končno uporaba denarja, ki ga je kovala (izdajala) država. Sredi 3. st. p.n.š. je rimska država poenotila denar, ki je tako postal odličen instrument menjave. Lastnina nad zemljiščem je s pojavom denarja omogočila tudi druge prihodke, ki so večali lastnino posameznikov in asociacij. Lastnina je bila razumljena kot absolutna, brez omejitev (razen splošnih interesov, ki jih je določal zakon) in stalna. S pojavom denarja kot plačilnega sredstva v večjem obsegu se je ekonomska funkcija lastnine povečala, socialna pa še zmanjšala. Ekološke funkcije lastnine praktično ni bilo.

Za srednji vek je značilen hierarhičen odnos do lastnine nad zemljiščem. Sistem vazalne odvisnosti je postavil na dno piramide kmeta, ki je živel in obdeloval svojo zemljo ali zemljo zemljiškega gospoda, ta pa je bil v vazalnem odnosu do višjega vazala. Na vrhu piramide je bil kralj oziroma deželni knez. Sprva se je vazalni odnos prekinil s smrtjo gospoda ali vazala, kasneje pa se je tudi dedoval.

V času po naselitvi (6.st.) lahko domnevamo, da so Slovenci poznali veliko družino (starši, otroci, vnuki ter njihove žene). Imeli so skupno gospodarstvo. Lastnik proizvodnih sredstev je bila družina, ki je skupno izkoriščala pašnike in gozdove. Z ustalivitvijo njiv (te sprva zaradi požigalništva niso bile ustaljene) so se že v prednemški dobi začele razvijati kmetijam podobne tvorbe.

Pravica do lastnine je srednjeveškemu zemljiškemu gospodu prinašala tudi moč, ki je bila rezervirana zgolj za suverene: moč podeljevanja pravice (sodna oblast) in pobiranja davkov (izvršna oblast). Moč fevdalcev in njihovo mesto v hierarhiji sta temeljila le na lastništvu do zemlje, ki so si jo podredili na različne načine.

V zgodovini krščanskih in drugih duhovnosti je bila lastnina problematična (JUHANT 1991). Jezusovo stališče do bogatina in do bogatega mladeniča, kjer opozarja učence, naj bodo oprezni, da jih bogastvo, ki je lahko ovira za božje kraljestvo, ne premami. Jezus blagoruje uboge, lačne in grozi bogatašem in sitim. Glavno nevarnost vidi v človeškem sebičnem odnosu do lastnine in ne v samem posedovanju.

Katoliška cerkev se je integrirala v fevdalni režim. Duhovniki so bili fevdalni gospodje enim in vazali drugim s svojimi tlačani in svobodnimi ljudmi. V prvih stoletjih je še veliko duhovnikov izražalo mnenje, da je Bog ustvaril zemljo za skupno rabo vseh ljudi. Kasneje se je odnos Cerkve do lastnine spremenil, Cerkev vsebolj postaja zagovornica zasebne lastnine.

Tudi za srednji vek je bila socialna funkcija lastnine omejena - v gozdarstvu se je omejila na skupna (komunalna) zemljišča in servitute. Ekološke funkcije lastnine ni bilo.

V času **renesanse** so velika odkritja pospešila razmah trgovske mornarice, kolonizacije in prekomorske trgovine. Zaradi tega se je povečala količina dragih kovin in denarja v obtoku, ki je še narastla zaradi plenjenja bogastev domačinov v prekomorskih kolonijah. Pomen premične lastnine je naraščal. Pojavile so se prve borze in banke. Ves kapital je nenadoma postal mobilien. Tudi zemljišče postane blago. Tako se je lastnina nad zemljiščem kot osnova moči počasi transformirala v lastnino nad zemljiščem kot blagom (LEFCOE 1974).

V ta čas datirajo tudi prvi gozdni redi na naših tleh (Ortenburški gozdni red za Kočevsko 1406, Začasni štajerski gozdni red 1539, Gozdni red za Istro, Furlanijo in Kras 1541), ki so nastali zgolj zaradi zaščite ekonomskih koristi iz gozda. Ekonomska funkcija lastnine je prevladovala.

V Franciji so **konec 18. stoletja** med revolucijo izpeljali zemljiško odvezo v dveh fazah. Prva je skušala razrešiti agrarno vprašanje ob doslednem zagovarjanju lastninske pravice fevdalcev do zemlje (uzakonjenje odveze z odkupom pravic in služnosti). Druga faza je nastopila z jakobinsko diktaturo (1792-1794), ko so z zakonom načelno ukinili fevdalne odnose brez odškodnine. To ureditev so uveljavili v celi Franciji, v osvojenih deželah pa le, če so jih neposredno priključili Franciji (ŠUMRADA 1996).

Proces je na ozemlju Ilirskih provinc potekal bistveno počasneje kot v Franciji. Zavlačevanje je naletelo na naših tleh na odpor (požig skladišč smledniških Lazzarinijev, pasivni odpor proti desetini na Koroškem, kmečki upor v Višnji gori leta 1813,...).

Z Robespierom in Rouseaujem je lastninska pravica prenehala biti absolutna. Postala je relativna in odvisna od odločitve vseh ljudi.

Ekonomska funkcija lastnine je bila še vedno daleč najpomembnejša, vzroki za agrarno reformo so bili izključno socialni.

Za **19. stoletje** je značilna enakost pred zakoni, toda neenakost v premoženju. Kmetijstvo je imelo manjši vpliv na spremembe, ki so se v glavnem odvijale na industrijskem in finančnem področju. Veleposestva so imela značaj trustov in koncernov. Na majhni in srednji posesti so lastniki (kmetje) sami obdelovali zemljo, podobno kot so obrtniki, mali trgovci in majhni podjetniki sami delali v svojih obratih. Beda industrijskih delavcev in majhnih kmetov v času industrijske revolucije je povzročila nova iskanja pravičnejše porazdelitve bogastva (npr. marksizem).

Klasiki marksizma se eksplicitno z vprašanjem lastnine niso ukvarjali, obravnavali so ga vzporedno z drugimi problemi. Lastninski odnosi so le del produkcijskih odnosov, ki zajemajo še številna druga razmerja med ljudmi v produkcijskem procesu. Številni kasnejši avtorji, ki so izhajali iz marksističnega pojmovanja lastnine, so izoblikovali svojo lastno teorijo (FERFILA 1986). Tudi marksistična teorija je vztrajala na velikem pomenu lastnine in lastninskih odnosov, vendar jo je v nasprotju s kapitalistično teorijo, ki temelji predvsem na kapitalu, preusmerjala na bazo dela in produkcijskih odnosov. Nastala je kot rezultat neenakomerne porazdelitve dobrin med ljudmi v času industrializacije. Socialna funkcija lastnine je začela pridobivati na pomenu.

Konkretizacija marksistične teorije lastnine v **20. stoletju** se je izpeljala v dveh oblikah - kot državna ali kasneje tudi kot družbena (Jugoslavija). Družbena oblika lastnine pomeni poskus graditve nelastninskega ekonomskega sistema. Obe obliki sta se v ekonomskem smislu (gre za merljive ekonomske kazalce) pokazali kot manj učinkoviti od zasebne in tako koncem stoletja zamrli. Hkrati pa se je tudi v deželah, kjer državne ali družbene lastnine kot prevladujoče lastnine ni bilo, odnos do zasebne lastnine spreminjal.

V 20. stoletju se pojavi nova oblika lastnine, t.j. intelektualna lastnina (na področju znanosti, literature, umetnosti). Gre v bistvu za novo obliko prilaščanja, ki traja še 50 let po ustvarjalčevi smrti, potem pa postane javna last. Torej ne gre za absolutno in večno pravico, ampak relativno in začasno.

Individualno lastnino družba bolj in bolj omejuje (davki, razlastitve v korist družbe itd.). V določenih državah so postale nekatere stvari javno dobro (v Franciji vode že leta 1919). Sodobna pravna znanost lastnine ne pojmuje več kot absolutno pravico, ampak poudarja tudi njeno socialno funkcijo v smislu socialne države (ŠINKOVEC 1992). Tudi zahodna ekonomska misel poudarja npr. družbeno koristno podjetje - to je podjetje, ki daje celotni družbi, v katero je vpeto, pozitivne učinke - ekonomske, socialne in ekološke.

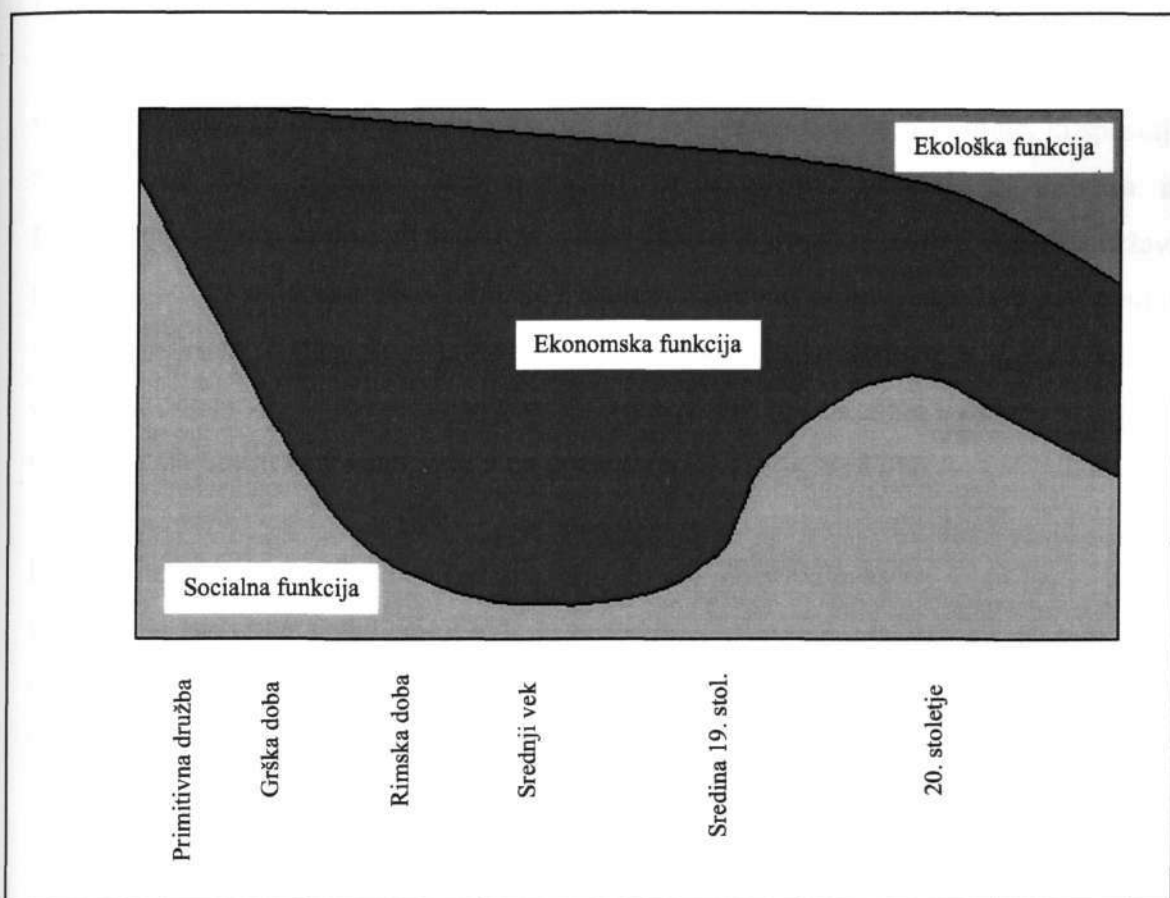
V 20. stoletju se je pomen ekonomske funkcije lastnine zmanjšal na račun socialne (pojav državne in družbene lastnine v večjem obsegu). Proti koncu stoletja pa se je socialna funkcija lastnine spet zmanjšala. Z osveščanjem javnosti, družbenim razvojem in ekološkimi problemi družbe se je močno povečala ekološka funkcija lastnine, posebej pa še ekološka funkcija lastnine gozdov. Ta se kaže predvsem v vedno večjih omejitvah zasebne lastnine.

Kratek zgodovinski oris razvoja lastninskih odnosov človeštva je pokazal, da so se le-ti skozi zgodovino neprestano spreminjali. Ljudje imajo notranjo potrebo prilaščanja. Ta je naravna, ker jo najdemo tudi pri živalih in celo pri rastlinah, temeljijo pa na ohranitvenem nagonu. Prvotne človeške družbe so tudi razumele lastnino v tem smislu - človek kot posameznik in kot član kolektiva potrebuje lastnino za preživetje. Nagon do prilaščanja se je uveljavil v vseh skupinah ljudi. Tako se je izoblikovala pravica do lastnine, ki je bila potrjena v zakonu.

Z razvojem družbe se je lastnina kopičila pri določeni skupini ljudi. To je bila sprva posledica osvajanj novih ozemelj (npr. v fevdalizmu) in prestrukturiranja znotraj družbe. Temelj bogastva je bila lastnina zemljišča. Šele industrializacija je premaknila možnosti prilaščanja v industrijo, bančništvo, trgovino, znanost,...

Pravica do lastnine in razumevanje lastninskih odnosov sta se spreminjala, skladno z razvojem morale, religije, družine, države, ekonomske razvitosti, menjave in ravni znanosti ter tehnologije. Skozi celotno zgodovino lastninskih odnosov so teoretiki skušali

usklajevati konkretne lastninske odnose, značilne za obdobje, v katerem so živeli, s človekovo naravo (FERFILA 1986). Lastnina je torej človeku prirojena, je rezultat njegove narave in bo obstajala toliko časa kot družba. Lastnina do zemljišča je imela v zgodovini gospodarski, predvsem pa politični pomen. Pomenila je obvladovanje prostora in družbenega življenja. Spreminjanje razmerja med ekonomsko, socialno in ekološko funkcijo lastnine skozi družbeno zgodovino je mogoče ponazoriti tudi grafično (slika 1).

Slika 1: Razmerje med ekonomsko, socialno in ekološko funkcijo lastnine

Natančnih razmerij med posameznimi funkcijami lastnine ne poznamo, grafikon prikazuje le zelo približna razmerja med njimi. Ekološka funkcija lastnine postaja pomembna šele v zadnjem času in bo v prihodnje verjetno še naraščala, razmerje med ekonomsko in socialno funkcijo pa se spreminja skladno z razvojem in spremembami ekonomske, ekološke in socialne vloge gozda. Tako je npr. lesnoproizvodni pomen japonskih gozdov po raziskavi javnega mnenja od leta 1980 do leta 1996 padel s 50% na

samo 22% (MURASHIMA 1997), narastli pa sta ekološka in socialna vloga. Ekološka in socialna vloga sta ponekod že bistveno večji od ekonomske (LIN/ AN 1997).

6.2 SODOBNO POJMOVANJE LASTNINE GOZDOV

Sodobna pravna znanost in sodobne ustave poudarjajo poleg pravne tudi socialno državo (ŠINKOVEC 1997). Nekateri tuji teoretiki jemljejo ustavno opredelitev države kot socialne za izhodišče varstva okolja (ŠINKOVEC 1994). Socialna država obvezuje državne organe, da državljanom zagotovijo socialno varnost in rabo lastnine, ki spoštuje socialne interese. Socialna država temelji na integrirani politiki do človeka in pravičnosti, s čimer bi dosegli sorazmerje med državo in posameznikom. Socialna država poudarja socialno in ekološko funkcijo lastnine. Sodobno pojmovanje lastnine gozdov izhaja predvsem iz njegove ekološke vloge. Mednarodna konferenca v Rio de Janeiru (1992) je poudarila, da je probleme gozdov treba proučevati celostno v okviru varovanja okolja ter ob upoštevanju številnih vlog gozdov (KEATING 1993).

Iz socialne in ekološke funkcije lastnine izhajajo vse omejitve lastnine, ki so danes vedno večje. Povezane so z varstvom okolja, ki postaja vse pomembnejše, saj gre za vprašanje usode planeta, brez varstva okolja pa ni prihodnosti (ŠINKOVEC 1992) - vsaj take ne, ki bi jo človek lahko spremljal.

Tako tudi slovenska ustava v 2. členu določa, da je Slovenija socialna in pravna država.

6.2.1 Oznaka zasebne in javne lastnine

Modernejša oblika zasebne lastnine, ki se je oblikovala v 17. stoletju z oblikovanjem blagovne proizvodnje, je opredeljena kot vsota naslednjih pravic (RUS 1988)

- količinsko neomejeno ekskluzivno razpolaganje z dobrinami,
- brezpogojna in neomejena uporaba teh dobrin glede na smoter ali funkcijo,

· neomejen transfer teh dobrin.

Zasebna narava lastnine je lahko značilna za posameznikovo, državno ali kakšno drugo obliko lastnine. Če si država prilasti vse tri pravice, gre za zasebno lastnino države. V primeru javne lastnine država nima lastniških pravic, ima pa dolžnost, da zaščiti pravico slehernika do uporabe, prisvajanja in upravljanja z javnimi dobrinami. Gozd je dobrina, kjer je absolutnost lastninske pravice močno omejena (BERDEN 1995).

V zgodovinskem razvoju so nastale tri glavne skupine lastnikov gozdov: država, lokalne skupnosti in zasebniki. Vsaka od teh skupin ima praviloma več podskupin, ki se razlikujejo po pravnem statusu (WINKLER 1994). Državne gozdove in gozdove lokalnih skupnosti obravnavamo navadno kot javne gozdove, kamor prištevamo tudi gozdove različnih javnih fondacij.

Z zgodovinskim razvojem so se mnenja o pomenu javnih gozdov spremenila in veliko držav skuša povečati delež takih gozdov. V Evropi je delež državnih gozdov zelo različen. Spoznanja o pomenu socialnih in ekoloških vlog gozdov govorijo v prid večanja deleža javnih gozdov. Javni interes za gozdove postavlja pred lastnike vse več omejitev. Te so običajno v nasprotju s cilji gospodarjenja zasebnega lastnika, ki pri gospodarjenju išče predvsem gospodarske (denarne) koristi.

Ločitev med javnim in zasebnim je bila tudi temelj za ločitev slovenskega gozdarstva na gospodarske družbe (nekdanja gozdna gospodarstva kot koncesionarje), javno gozdarsko službo (Zavod za gozdove Slovenije) in izločitev zasebnih gozdov iz skupnega gospodarjenja z družbenimi gozdovi.

6.2.2 Ekološke in socialne vloge gozda ter njihova nemerljivost kot vzrok za sodobno pojmovanje lastnine gozda

Prisvajanje je skozi celotno družbeno zgodovino imelo predvsem ekonomski temelj. Vrednost ekoloških in socialnih vlog gozdov pa zelo težko merimo z denarnimi enotami. Njihova lesnoproizvodna funkcija je denarno mnogo lažje izračunljiva, čeprav tudi tu ne gre povsem brez težav. Kompleksnost gozdnega ekosistema onemogoča dovoljšnjo informiranost o ekonomskih kazalnikih.

Ekonomika okolja je razvila že vrsto metod vrednotenja teh funkcij (npr. analiza stroškov in koristi, metoda volje po plačilu, metoda potovalnih stroškov itd.), kljub temu pa še nikjer v svetu nismo zasledili, da bi njihovo vrednost upoštevalo tudi družbeno knjigovodstvo, kot priporoča Agenda 21 s konference v Riu 1992 (KEATING 1993). Nobena država v svetu ne izkazuje njihove višine v svojem bruto domačem proizvodu. V različnih delih sveta so opravili že vrsto izračunov, kljub temu pa dvom v njihovo verodostojnost ostaja. Tako denarna vrednost nelesnih vlog gozda za celotno družbo znaša na Japonskem po ocenah okoli 10% bruto domačega proizvoda (TANAKA/OTSUKA 1997), kar neposredno kaže, kako pomembne so družbene koristi od gozda. Ocenjena gospodarska vrednost varstvene, hidrološke, okoljske in rekreacijske vloge japonskih gozdov znaša okrog 334 milijard US\$ in to brez vrednosti fiksacije CO₂, ki ga gozdovi absorbirajo okrog 20% celotne emitirane količine (JFAOA 1997).

Zagotavljanje socialne in ekološke funkcije gozda je velikokrat povezano z dodatnimi stroški. Ocena stroškov nemških gozdarskih podjetij za zagotavljanje zaščitne in rekreacijske funkcije gozda v letu 1991, ki jo zahteva nemški gozdarski zakon, znaša 422 mio. DEM oziroma 1/6 prispevka gozdarstva k bruto domačem proizvodu (BLUM 1997). To pomeni 62,7 DEM/ha gozda oziroma 7 DEM na prebivalca.

V literaturi najdemo vrsto utemeljitev, da lesna funkcija oziroma ekonomska vloga gozda ni edino merilo skupne vloge gozda na nekem območju. Za Nizozemce je rekreacija v gozdu očitno najbolj pomembna oblika preživljanja prostega časa (leta 1993 prek 200 mil. obiskovalcev) (KONIJNENDIJK 1997).

Spremembe klime, ozonske luknje, erozija, viharji itd. ponujajo manj teoretične, toda bolj praktične zahteve za radikalne spremembe ravnanja z našim planetom (VOLZ 1995). Ključna točka spremembe paradigme (Superparadigmenwechsels) ni varčno ravnanje z neobnovljivimi naravnimi viri, ampak trajnostna izraba obnovljivih virov. Poleg CO₂ in energetske bilance kaže to na ključno vlogo gozda in lesa. Ta dejstva označujejo gozd kot splošno dobro. Sleherno pozitivno ali negativno ravnanje z gozdom občuti vsak uporabnik te dobrine. Elastičnost, regeneracijska sposobnost, itd. gozda zahteva takšno gospodarjenje, ki je znotraj določenih mej. Te pa so slabo ali pa še sploh ne ugotovljene. Z individualnim maksimiranjem rabe gozda je povezano tveganje, da bo kvaliteta javnih koristi iz gozda manjša. Vprašanje optimalnega gospodarjenja se je iz: »Kako izrabljati rastišče za najvišji zaslužek od lesa?« spremenilo v: »Kako oblikovati gospodarjenje z gozdom, da bo gozd pri upoštevanju ekoloških dejstev optimalno izpolnjeval raznovrstne funkcije?« (OTTO 1992). NIESSLEIN (1989) pravi, da bi gozdarstvo zaradi učinkov, ki jih nudi družbi, morali izvzeti iz primarnega sektorja gospodarstva in ga uvrstiti med storitve (terciarni sektor) in s tem nuditi gozdnim obratom možnost, da nudijo usluge na področju zaščite okolja in rekreacije. Problem netržnih učinkov se kaže v tem, da stroški ponudbe ostajajo zasebni, medtem ko so koristi javne.

Problem nemerljivosti ekoloških in socialnih vlog gozdov se kaže v naslednjih sklepih ekonomske teorije (ŠINKOVEC 1994):

- Norme o kakovosti okolja je treba spremeniti v denarne vrednosti po načelih narodnega gospodarstva (npr. bruto domači proizvod). Kvantitativne in kakovostne primerjalne elemente je treba opredeliti po večdimenzionalnih kriterijih, ki bodo informacijska baza za politične odločitve.
- Ekonomske odločitve v zvezi s problemi okolja ni možno prepuščati zgolj gospodarstvu in političnim parlamentom.

- Razčiščevanje meja med zasebnim in javnim zahteva ustrezne organizacijske in odločitvene strukture, kjer morajo biti pri sistemu odločanja vključeni znanost, stroke in zainteresirani subjekti.
- Posebno pozornost pri izrabi prostora je treba posvetiti razmerju med državo, občino in podjetniki.
- Problemi okolja vnašajo podobne gospodarske, institucionalne in pravne dileme kot socialna infrastruktura.

Nemerljivost ekoloških in socialnih vlog gozdov, poleg tega pa njihovo delovanje navzven, zunaj fizičnega obstoja gozda, je temelj omejitev lastnine, ki veljajo za gozdove. Določene omejitve lastnine so zelo široko družbeno verificirane (npr. prepoved uničevanja gozda), druge pa so bolj lokalne (npr. prost dostop v gozd, prepoved golosečenj) in imajo veljavo le v posamezni državi. Torej so tudi kulturno pogojene in odvisne od tradicije. V nekaterih državah prost dostop v zasebni gozd ni dovoljen, vendar zaradi tega nihče preveč ne povzdiguje glasu. Država rešuje problem tako, da gozd odkupuje ali odkupuje zemljišča, ki jih potem pogozdi (npr. Nizozemska). V drugih državah z drugačno družbeno tradicijo in zgodovino bi prepoved vstopa v gozd drugim verjetno naletela na močan odpor (npr. pri nas).

Zagotavljanje socialne in ekološke funkcije lastnine je v državnih gozdovih lažje kot v zasebnih. Finska, ki spreminja svojo gozdarsko politiko v smislu biološke raznovrstnosti in zaščite narave, bo morala kupiti 240.000 ha zasebnih zemljišč in ustaviti gozdarske aktivnosti na okoli 500.000 ha državnih zemljišč (TORVELAINEN 1997). Država bo zemljišča kupila zato, ker bo tako lažje (ali samo tako) uresničila svoje cilje - omogočila, da bodo gozdovi izpolnili svojo ekološko (in socialno) vlogo kot si jo je zamislila. Zasebna lastnina državo torej ovira pri zagotavljanju ekološke in socialne vloge gozdov. Podobno meni tudi 92% anketiranih slovenskih gozdarskih strokovnjakov, ki pravijo, da je zagotavljanje socialnih in ekoloških vlog gozdov v praksi lažje izvedljivo v državnih gozdovih kot v zasebnih.

6.3 POSEBNOSTI LASTNINE GOZDOV

Lastnina gozdov in način uresničevanja lastninske pravice je eno izmed temeljnih vprašanj, do katerih se je treba opredeliti, ko postavljamo izhodišča in okvire gospodarjenja z gozdovi (WINKLER 1995). Že skromen prikaz gozdnega prava (pravica do razpolaganja in gospodarjenja z gozdom) kaže, da gre za zelo dinamično kategorijo (ŠINKOVEC 1997).

Gozdovi spadajo med stvari, ki so v splošni rabi, vendar je zlasti njihovo izkoriščanje pridržano samo lastniku. Kljub temu, da so nekatera upravičenja drugih podobna upravičenjem v zvezi s stvarmi, ki jih štejemo za javno dobro (prost dostop, nabiranje plodov,...), gozd ni javno dobro. Javno dobro so praviloma stvari, ki so zunaj pravnega prometa, zato na njih ni mogoče pridobiti lastninske pravice, možna je le raba (ŠINKOVEC 1994). Med javno dobro spadajo javne ceste, vode, vodotoki, vodna zemljišča, komunalni objekti in naprave, luke in letališča (UDE 1994). Javno dobro je po uveljavljenem stališču pravne doktrine stvar, ki jo pod enakimi pogoji, določenimi z zakonom ali predpisom lokalne skupnosti, lahko uporablja vsakdo. Nihče, tudi lastnik ne, ne more onemogočiti drugim uporabe javnega dobra.

Naraščajoča ekološka vloga gozdov lastnika gozda pri gospodarjenju vedno bolj omejuje. To povečuje nasprotja med interesi lastnika in družbo, poleg tega pa povečuje stroške nadomestil za omejitve. Zato država, ki želi zavarovati območja visoke naravne vrednosti, ta običajno odkupi in z njimi upravlja s pomočjo javnih institucij (MERLO 1995). V Italiji imajo glede tega dobre izkušnje, opazen pa je trend prenosa pristojnosti od države na regije oziroma celo komune. Upravljanje z javnimi institucijami je seveda povezano s stroški, ki so v javnih gozdovih bistveno višji kot v zasebnih.

Preglednica 1: Ocena stroškov upravljanja gozdov v Italiji

Sektor lastništva	ECU/ha
Državni gozdovi	200
Regionalni gozdovi	150
Občinski gozdovi	90
Zasebni gozdovi	40

Učinkovitosti (razmerje med prihodki in stroški) gospodarjenja ne smemo meriti zgolj z ekonomskimi kazalci. S primerjavo štirih oblik lastninskih pravic gozdov na Taiwanu, s katerimi gospodarijo zasebniki, so ugotovili naslednji vrstni red učinkovitosti (LIN/AN 1997):

Preglednica 2: Vrstni red učinkovitosti zasebnih oblik lastninskih pravic gozdov na Taiwanu

Ekonomska učinkovitost	Okoljska učinkovitost
Gozdovi staroselskih rezervatov	Javni gozdovi v zakupu
Javni gozdovi v zakupu	Zasebni gozdovi
Zasebni gozdovi	Gozdovi staroselskih rezervatov

Vrstni red ekonomske in okoljske učinkovitosti se z zasebnimi oblikami lastninske pravice spreminja, največjo okoljsko učinkovitost zagotavljajo javni gozdovi. Ugotavljajo, da so najpomembnejši dejavnik za rabo gozda cilji nosilca pravice do gozda, pri čemer je ekonomska učinkovitost odvisna od lokalnih socioekonomskih razmer, okoljska pa od cele palete drugih razmer. Zato med drugim predlagajo, da morajo biti lastninske pravice zelo dobro definirane.

Posebnost lastnine gozdov izvira iz potencialnega nasprotja med ekonomsko (predvsem lesnoproizvodno), socialno in ekološko vlogo gozda. Če je vloga gozda predvsem proizvodnja lesa in drugih gozdnih proizvodov, je primarna naloga gozdarske politike zagotoviti dolgoročno oskrbo z lesom (ISHII 1992). Gozdarska politika torej temelji na

ekonomiki, hkrati pa imajo ti gozdovi v prostoru še drugo vlogo, ki jo ekonomsko težko ovrednotimo. Vse vloge gozda naraščajo, zaradi posebnosti gozdne proizvodnje pa celo ekonomska vloga gozda (ki je izrazito v lastnikovem interesu) ne more biti prepuščena popolnoma svobodno lastniku gozda.

Ker imajo lastniki gozdov predvsem interes za ekonomsko funkcijo lastnine, nelastniki pa za socialno in ekološko, se razhajajo tudi cilji lastnikov in nelastnikov pri gospodarjenju z gozdom. Tako npr. na Irskem lastniki gozda daleč najbolj cenijo lesnoproizvodno vlogo gozda (DHUBHAIN/WALL 1997), medtem ko so učinki gozda za družbo (eksternalije) za lastnike gozdov bistveno manj pomembni.

Preglednica 3: Cilji irskih zasebnih lastnikov gozdov

	Delež pritrdilnih odgovorov
Proizvodnja lesa za prodajo	90
Proizvodnja lesa za domačo porabo	45
Rekreacija družine	42
Rekreacija drugih	22
Prostor za divjad	34
Oblikovanje krajine	42
Varovalna vloga	34

Različnost ciljev lastnikov in nelastnikov (družbe) se kaže tudi na Finskem, ki je zaradi zaščite naravnega okolja (posebej pospeševanja biološke raznovrstnosti, ki je tam še kako aktualna in potrebna) sprejela v zadnjem času vrsto zakonov, ki omejujejo lastnika (državo ali zasebnika) pri njegovem ravnanju z gozdom (HYTTINEN 1997). Posebno pozornost so posvetili omejitvam pri zaščiti redkih in posebnih biotopov.

Tudi raziskava (pilotna) med finskimi lastniki gozdov je pokazala, da daleč najbolj cenijo lesnoproizvodno (profitno) vlogo gozda (KALLIO 1997). Lastniki so v anketi neposredno ocenili relativno razmerje med denarnimi donosi in netržnimi koristmi za njih same.

Preglednica 4: Razmerje med vlogami gozda po mnenju finskih lastnikov gozdov

	1994	1995
Lesnoproizvodna vloga	75%	76%
Rekreacijska vloga	15%	16%
Varovalna vloga	10%	9%

Lastniki gozda nizko ocenjujejo netržne koristi svojega gozda, razmerja pa se v dveh zaporednih letih niso bistveno spremenila. Zelo nizko cenijo varovalno funkcijo gozda. Nasprotno pa družba ceni predvsem netržno vlogo gozda, zato je logično, da lastninsko pravico nad gozdovi omejuje in da prihaja med lastniki in nelastniki do nasprotij.

Omejitve zasebne lastnine gozdov so vse večje tudi v Severni Ameriki, kjer teoretiki, ki se ukvarjajo z zakonodajo, lastninskimi pravicami in družbenimi interakcijami, opazajo, da država z zakonodajo vse bolj posega v zasebno lastnino in svoboščine (NAUGHTON 1997). Povečanje omejitev so zahtevali lastniki gozdov sami zaradi bojazni, da bi jih slabi pogodbeniki, zakupniki ali lastniki izčrpali. Hkrati so lastniki omejeni tudi s kvotami - količinskimi in vrstnimi - (Kanada), ki jim jih določa trgovinska zbornica. Tega sistema sicer niso vzpostavili za uravnavanje gospodarjenja z gozdom, ampak zaradi regulative trga.

Omejitve, ki izhajajo iz družbenih ciljev gospodarjenja z gozdovi, terjajo denarno nadomestilo za lastnike. Na Finskem so nove omejitve prizadele zlasti majhne lastnike, zato imajo v načrtu vladno pomoč v obliki subvencij za pospeševanje trajnostnega gospodarjenja. Dodatni stroški in ekonomske izgube bodo delno ali polno subvencionirani (HYTTINEN 1997).

Pomen javnih gozdov kot posebne lastninske kategorije se kaže tudi v tem, da jih lahko država uporabi tudi za vzvod gozdarske gospodarske politike. Z njimi lahko uravnava sezonska nihanja proizvodnje v zasebnih gozdovih. Poleg tega lahko država prek javnih gozdov vpliva na cene lesa. V ameriški severnozahodni regiji je na primer v poznih 80-ih

do 1995 leta prišlo do bistvenih sprememb pri gospodarjenju z gozdovi (CHRISTENSEN/REATTING 1997). Spremembe gozdarske politike so zlasti prizadele velike industrijske in javne gozdove. Posek v slednjih je izrazito padal, medtem ko je bil v zasebnih gozdovih konstanten in je celo rahlo naraščal. To je povečalo cene lesa na tržišču, na boljšem so bili zato predvsem zasebni lastniki gozdov, delno je negativno vplivalo na zaposlenost in zmanjšalo prihodke državne blagajne iz državnih gozdov. Padec poseka predvsem v javnih gozdovih je posledica zlasti vse večje okoljevarstvene vloge gozda, ki se je družba vse bolj zaveda.

6.3.1 Zgodovinski pregled razvoja lastnine gozdov na naših tleh

Pri zgodovinskem pregledu se bomo omejili na čas po naselitvi Slovanov v naše kraje. Izkoriščanje gozda je bilo v srednjem veku v okviru poljedelskih skupnosti svobodno. Prav pri gozdu se je najdlje ohranilo enostavno prilaščanje kot splošen način pridobivanja proizvodov. Tako so se v njem oskrbovali s kurivom, stavbnim lesom in steljo ter v njih pasli živino in lovili divjad. Z uvajanjem frankovskega fevdalizma pa je postal lastnik vse neobdelane (gozdovi, nerodoviten svet) zemlje kralj (VALENČIČ 1970). Vendar so kmalu velike površine tega zemljišča prešle v roke lokalnih fevdalcev. Fevdalci spocetka še niso cenili lesne vrednosti gozda, ampak so ga imeli le za lov. Pravice, ki so jih imeli ljudje še iz prejšnjih časov, tako niso bile bistveno okrnjene. Gozdove so še naprej izkoriščali kmetje in meščani praviloma kot kolektivno posest, na samotnih kmetijah (celkih) pa tudi individualno. Predvsem v 13. in 14. stoletju se je kolonizacijski tok preusmeril v višje, hribovite in gozdne predele. Kolonizacijo so pospeševali zemljiški gospodje s krčenjem gozda (BLAZNIK / GRAFENAUER / KOS / ZWITTER 1970). Novi naseljenci so bili v privilegiranem položaju glede na stare gruntnarje, ker so jih morali zemljiški gospodje z gospodarskimi ukrepi pripraviti do novih poselitev. Tako so slednji dobili nov vir dohodkov iz svojih posestev, ki je bil do takrat nedosegljiv. Zemljiški gospodje so bili od 16. st. naprej naklonjeni tudi rovtarskemu naseljevanju, ker so si s tem pridobil obsežna ozemlja, ki si jih je z gozdnim regalom hotel prilastiti deželni knez. Ščasoma so se gozdne površine manjšale (kolonizacija), les

pa je s pojavom rudnikov, fužin in glažut začel pridobivati na pomenu. Zato so fevdalci del do tedaj skupnih gozdov odtegnili ali pa omejili stare pravice (pridobivanje lesa, pašo živine itd.). Le v nekaterih krajih so naši pradedje obdržali lastninske pravice do skupnih gozdov (MUYS 1923), fevdalec pa je vaščanom priznaval le določene pravice uporabe (servitute). Z omejevanjem pravic pri kolektivni kmečki posesti se je izmikal kmečkemu gospodarstvu eden glavnih ekonomskih temeljev. V 16. st. je začelo prihajati do razslojevanja na vasi (čas zgodnjega kapitalizma). V ta čas datira tudi zelo pomemben proces - začetek delitev hub oziroma kmetij. Slovensko ozemlje je bilo v tem procesu zelo neenotno. Nedeljivost kmetij je prevladovala v alpskem svetu (Koroška, Gorenjska), kjer so ostale kmetije v glavnem povsem neokrnjene. Druga skrajnost so ozemlja blizu mest (Primorska), ki so dajala možnosti stranskih zaslužkov. Tako so gospostva ponekod hubam odvzemala parcele, poleg tega pa so ponekod zemljiški gospodje dovoljevali drobljenje hub. Res pa je, da je na drugi strani prihajalo do kopičenja hub (tudi s krčenjem gmajn). Izvenhubno ozemlje so kolonizirali v dobi sistematične kolonizacije v 13. in 14. st..

Z razmahom kapitalizma in povečanim ekonomskim pomenom gozdov je tekmovanje v uveljavljanju pravic do gozdov med fužinarji, zemljiškimi gospodi in podložniki povzročilo obsežne posledice (opustošenja gozda, nevarnost elementarnih katastrof...). Medsebojni spori so se stopnjevali, manj v srenjskih gozdovih, ki so jih delili na upravičence, bolj pa v gozdovih zemljiških gospodov, obremenjenih s servituti.

Servituti so stvarne pravice določenih oseb na tuji posesti (gozdu), ko lastnik gozda nekaj trpi ali dopušča (SABADI 1992). Gozdni servituti so lahko les za kurjavo in gradnjo ali pašo, stelja,... Zemljiški gospodje so v teh gozdovih skušali zelo kratiti stare pravice, ponekod so jih podložnikom povsem oporekali. Včasih so vse servitute na določenem območju spremenili v lastninsko pravico nad delom gozda, obremenjenega s servituti (kranjski deželni stanovi so predlagali, da dobe podložniki polovico servitutnih gozdov v nedeljeno posest, druga polovica pa bi bila bremen prosta popolna last zemljiških gospostev), vendar sprememb v večjem obsegu ni bilo vse do leta 1848.

Pospešene delitve kolektivne posesti od terezijansko-jožefinske zakonodaje dalje so povzročile, da so mnoge prejšnje gozdne in pašniške površine obdelali. Delitve kmetij so se razmahnile predvsem v času Ilirskih provinc (francoska uzakonjenost delitve kmetij), in so se nadaljevale tudi po ponovnem prihodu Avstrijcev.

Po zemljiški odvezi (1848) se je začel odkup servitutnih pravic. Po patentu o odkupu in uravnavi zemljiških služnosti iz leta 1853 bi naj kmet za servitute dobil odškodnino ali gozdno zemljišče (WINKLER 1989). Razbremenitev obsežnih površin je pomenila za veleposestnike in gozdove veliko pridobitev.

Izračun je bil za upravičence neugoden, ker:

- je temeljil na poprečnih cenah v letih 1836-1845, postopek pa se je zavlekel v 70-leta 19. stoletja, ko so se cene povečale,
- vrednost pravic je bila kapitalizirana s 5%, vrednost gozda pa z nižjo (gozdno) obrestno mero, kar je povzročilo, da so bile pravice bistveno manj vredne od vrednosti gozda.

SABADI (1992) pravi, da so veleposestnikom naklonjeni izvedenci izračunavali prenizke odškodnine, tako da upravičenci ponekod niso dobili niti petine vrednosti, ki so jo prej uživali. Celotno breme postopka je torej nosil upravičenec, hkrati pa so pri izračunu odškodnine od servitutov odšteli obveznosti kmeta do zemljiškega gospoda.

Velikokrat so upravičenci dobili oddaljene komplekse gozdov ali pa izčrpane gozdove v dostopnih predelih (SABADI 1992, BLAZNIK 1970). Ponekod so se kmetje tem pravicam odpovedali za majhno odškodnino, navadno v korist zemljiškim gospodom. K naraščanju veleposesti so pripomogle tudi gospodarske razmere, ker je servitutni upravičenec moral odplačevati veliko odškodnino v zvezi z zemljiško odvezo. Zato so kmetje predvsem v gozdnem svetu prepuščali veleposestvom dele starih kmetij. Tako je ostalo mnogo kmetij tako rekoč brez gozda in tako brez rezerv. Velikokrat se je proces končal s priključitvijo celotne kmetije veleposesti (grof Thurn je npr. do leta 1888 v

pliberškem okraju pokupil nad 60 kmetij...). Nekdanje kmetijske površine je ščasoma prerasel gozd.

Kolektivna posest, zlasti gozdovi, je po letu 1848 začela razpadati na individualne enote. Zaradi različne vrednosti so posamezne komplekse drobili v taki meri, da so posamezniki dobili svoje deleže na različnih koncih gozdnih kompleksov. Stara kolektivna posest je torej začela razpadati.

Gospodarska kriza na vasi je konec prejšnjega stoletja pospešila nastajanje in ohranjanje drobne posesti, hkrati pa so bile velike površine gozdov v rokah veleposestnikov. Na območju današnje Slovenije je bila leta 1873 po WINKLERJU (1995), ki jo je preračunal iz VALENCIČ (1970), lastninska struktura gozdov naslednja:

- državni gozdovi 4,2%,
- skupni vaški gozdovi 8,0%,
- cerkveni gozdovi 6,1%,
- gozdna veleposest 30,2%,
- mala gozdna posest 51,5%.

Državnih gozdov je bilo prav malo, gospodarski liberalizem pa je nasprotoval neposrednemu državnemu ukvarjanju z gospodarskimi dejavnostmi. Pripadali so v glavnem državnim podjetjem - rudnikom (npr. idrijski gozdovi), ali pa so bili v lasti deželnega kneza (npr. Trnovski gozd). Kljub temu, da so bili gozdovi idrijskega rudnika last fevdalnih gospodstev, so jih ščasoma poddržavili, upravljali pa jih je rudnik (KORDIŠ 1986). Pritisk okoliških zasebnikov na te gozdove je bil stalen in zelo močan (tudi zaradi neurejenih posestnih mej). Tako se je od prve polovice 18. stoletja pa do leta 1940 velikost državnih (deželnoknežjih) gozdov na Primorskem zmanjšala od 29.600 ha na vsega 16.700 ha. (VUGA 1998). Na območju današnje Slovenije tako ne poznamo razprodaje državnega erarja (kot posledice gospodarskega liberalizma), ker tega v večjem obsegu nikoli ni bilo.

Pomemben del državnih gozdov je nastal z državnimi verskimi skladi po letu 1782, ko je cesar Jožef II razpustil veliko samostanov, ki so imeli v lasti tudi gozdove. Med njim je

bil tudi Kranjski verski zaklad (sklad), za katerega je avstrijsko ministrstvo za kmetijstvo leta 1895 kupilo 26.454 ha gozdov od Kranjske industrijske družbe.

V začetku stoletja se je gozdna veleposest še naprej krepila, mala gozdna posest pa se je še naprej drobila. Veleposest glede na izvor delimo na (WINKLER 1995):

- fevdalno,
- kapitalistično,
- cerkveno posest,
- velika kmečko posest, večinoma v alpskih krajih.

Vse večjo bedo na vasi je hotela zajezi agrarna reforma po prvi svetovni vojni. 6.1.1919 je regent Aleksander obljubil zemljo tistemu, ki jo obdeluje, za veleposestnike pa je predvideval odškodnino. Proces agrarne reforme je naletel na močan odpor veleposestnikov, razlaščenih je bilo le 23.693 ha gozdov, ki pa so ostali pod začasno državno upravo vse do konca II. svetovne vojne, ko so prešli v državno last. Skozi različne faze in zakonodajo je proces trajal vse do II. svetovne vojne in ni bil nikoli popolnoma dokončan.

Po II. svetovni vojni je oblast razlastila ali zaplenila vse veleposestniške gozdove, ki so postali državna last, zemljiški maksimum pa je zmanjšal (omejil) tudi kmečko posest. Takrat so tudi nastali državni gozdovi v večjem obsegu. Konec 20. stoletja je zaradi družbenih sprememb v svetu in tudi v Sloveniji država začela vračati gozdove nekdanjim lastnikom in njihovim dedičem (proces denacionalizacije).

6.3.2 Današnji pogled na lastnino gozdov

Javni interes za dobrine gozda in gozdnate krajine nenehno narašča in narekuje takšno gospodarjenje z gozdovi, ki omogoča ohranitev in povečanje stabilnosti in kakovosti gozdov ter vseh njihovih funkcij ne glede na lastništvo (Program razvoja gozdov 1996). Zaradi zagotavljanja ekoloških in socialnih vlog imajo tudi zasebni gozdovi javni pomen,

država pa je zainteresirana za povečanje deleža javnih gozdov predvsem tam, kjer so ekološke in socialne funkcije posebej poudarjene. Zato si bo država prizadevala za postopen odkup teh gozdov, iz prihodkov od gospodarjenja pa bo odkupovala tudi druge gozdove, s čimer se bo postopno večal delež javnih gozdov. V zasebni (kmečki) lasti morajo ostati vsi gozdovi, ki so pomembni za ohranitev in razvoj podeželja, posebej pa še hribovskih kmetij. Država naj jim pomaga tudi tako, da njihovim članom omogoči delo v državnih gozdovih, jim omogoči zaokroževanje posesti z nakupom državnih gozdov (pri čemer ostanejo večje zaokrožene površine gozdov državne) do površine, ki bi jo kmetija obvladovala z delom svojih članov.

V sodobnem svetu je opuščena tradicionalna klasifikacija dobrin, uvedene pa so neekonomske lastnine kot npr. socialne, kulturne in umetniške (ŠINKOVEC 1997). Vsebina lastninske pravice je opredeljena glede na naravo in namen stvari. Posebej so opredeljene dobrine, ki zadevajo javni interes. Zanimiv je poudarek Ustavnega sodišča Zvezne republike Nemčije, ki pravi, da vsebina lastninske pravice nad kmetijskimi zemljišči in gozdovi ne more biti enaka npr. prostemu prometu kapitala, ker so naravna dobrina, ki je ni mogoče povečati (BVerfGE 21, 73 cit. po ŠINKOVEC 1997). Isto sodišče v neki drugi sodbi ugotavlja, da pri prometu s kmetijskimi zemljišči in gozdovi ni mogoče zagovarjati politike prostega trga (BVerfGe 21, 73). Obsega zemljišč ni mogoče povečati, zato njihova raba ne more biti prepuščena volji poljubnega posameznika in nikakor ni mogoče privoliti v to, da bi bil v ospredju individualni interes. V nemški sodni praksi je primerov zavračanja nakupov zemljišč več, večinoma pa so utemeljeni z določilom, da ni dopusten nakup, ki bi bil zgolj kapitalska naložba.

Javni gozdovi imajo v Sloveniji že tradicionalno velik pomen tudi za prostoživeče divje živali (ŠTRUMBELJ 1997). Velika površina in ohranjenost biotopov sta bili že ob ustanovitvi državnih lovišč pred več kot 50-timi leti njihovi glavni ekološki kvaliteti, ki bosta prišli spet do izraza, če se bodo lovišča drobila.

Pogoji za sonaravno gospodarjenje so v javnih gozdovih strožji, kot v zasebnih. Tako npr. nemška zveza za zaščito narave (NABU- Naturshutzbund Deutschland) postavlja

večje zahteve za javne gozdove kot za zasebne. Lastnini zato pri tem nista enakovredni, ampak si v javnih gozdovih družba lahko privošči večje omejitve kot v zasebnih. Državni gozdovi naj bodo vzor naravi prijaznega gospodarjenja (brez procesorjev, ponovno uvajanje konj itd). Nemška frakcija zelenih jasno loči zahteve gospodarjenja za javne in zasebne gozdove. Gospodarjenje v javnih gozdovih mora biti bistveno bolj sonaravno, kriteriji pa so mnogo strožji:

Javni gozdovi	Zasebni gozdovi
Gospodarjenje brez golosečenj in kemije. Mehka gozdna tehnika. Več delovne sile (5-8 delavcev/1000 ha). Metodo dobnih razredov nadomestiti s trajnostnim gozdom. Sadnjo nadomestiti z naravno obnovo Reforma zveznih in deželnih lovnih pravic Umetna obnova le z rastišču primernimi drevesnimi vrstami. 5 % uporabnega lesa je treba pustiti kot življenjski prostor za živalstvo in rastlinstvo v gozdu. 5-10% vseh državnih gozdov je treba razglasiti za gozdne rezervate. Gostota gozdnih poti ne sme presegati 30 m/ha.	Potrebno je podpirati koncept sonaravnega gospodarjenja. treba je preveriti, če je obstoječi program sonaravnega gospodarjenja ustrezen. Sonaravno gospodarjenje je potrebno združiti z ustreznimi gozdarskimi gospodarskimi družbami. Sprejeti je potrebno konkretne odločitve godarske gospodarske politike, ki bi lastnikom omogočile stabilno gospodarsko prihodnost.

Zahteve do javnih gozdov so bistveno večje kot do zasebnih, hkrati pa so mnogo bolj konkretne. Zahteve gospodarjenja z zasebnimi gozdovi ostajajo na deklarativni ravni. Uveljavljanje načel sonaravnega gospodarjenja je v javnih gozdovih proceduralno bistveno enostavnejše, ker se nova spoznanja in zahteve lahko takoj uveljavijo. Pri zasebnih gozdovih je proces (omejitve zasebne lastnine) pogojen z družbenim in političnim konsenzom (parlamentarno odločitvijo), običajno pa je povezan tudi z obremenitvami javnih financ (nadomestila za omejitve). Pomeni tudi poseg v lastninsko

pravico, ki vodi v konflikt med državo in zasebnim lastnikom gozda. Ugotavljamo, da si država ne upa toliko poseči v zasebno lastnino gozdov.

Tudi slovenska gozdarska strokovna javnost ocenjuje, da je pomembnost različnih funkcij gozda odvisna od lastninske oblike gozda. Anketiranci so posamezne funkcije rangirali od 1 (nepomembno) do 5 (zelo pomembno).

Preglednica 5: Pomembnost funkcij gozda

	Poprečen rang za državne gozdove	Poprečen rang za zasebne gozdove	Razlika rangov
Redni letni donosi lesa	3,9	4,0	-0,1
Socialna in ekološka funkcija gozda	4,6	3,6	1,0

Opomba: rang 1 - nepomembno, 5 - zelo pomembno

Anketiranci v poprečju enako vrednotijo redne letne donose lesa pri obeh lastninskih oblikah, medtem ko sta socialna in ekološka funkcija v državnih gozdovih znatno pomembnejši kot v zasebnih.

Za bodoče ravnanje z državnimi gozdovi jih samo 12% ugotavlja, da glede poudarjenosti posameznih vlog gozda državne gozdove obravnavamo enako kot zasebne. 22% jih meni, da je v državnih gozdovih treba bolj poudariti njihovo socialno in ekološko vlogo kot v zasebnih.

Tudi gozdarski strokovnjaki Zavoda za gozdove priznavajo neenakovrednost zasebne in javne lastnine gozdov, saj jih več kot 55% trdi, da so npr. pri prevzemih delovišč v državnih gozdovih vsaj deloma strožji kot v zasebnih. 91% jih ugotavlja, da v državnih gozdovih lažje in učinkoviteje uresničujejo svoje cilje in zamisli, medtem ko jih 50% priznava, da bi v svojem delokrogu raje imeli samo državne gozdove (31% bi imela tako zasebne kot državne gozdove, samo 19% jih meni, da lastnina v praksi ni pomembna).

V svetovni literaturi najdemo zagovornike tako javnih kot zasebnih gozdov. Tisti, ki zagovarjajo privatizacijo javnega sektorja (tudi gozdarstva) trdijo, da izguba pri

gospodarjenju z državnimi gozdovi Nemčije (leta 1994 200-240 DEM/ha) izhaja iz (SHANZ 1997):

- uničevanja moči tržnega mehanizma zaradi dominanc državnih gozdov,
- neučinkovitosti birokratsko-administrativnega sistema.

Hkrati po njihovem mnenju državno gozdarstvo zelo močno ovira svobodni trg in zmanjšuje možnosti nemškega gozdarstva nasploh.

Zagovorniki vmešavanja države v gozdarstvo pa izhajajo iz dejstva, da prosti trg ne more stalno zagotavljati ponudbe vseh učinkov gozda javnosti. Zato je naloga države, da zagotovi te učinke. Dokazano je, da mešanica podjetja, ki zagotavlja javno blaginjo in profitabilnost gozdnega gospodarstva, najbolje izpolnjuje te naloge. Gozdarstva se z drugimi vejami gospodarstva enostavno ne da primerjati.

Ne enih in ne drugih stališč ne moremo označiti kot pravilne ali napačne, ker oboje lahko obranimo le empirično in s stališča vrednot posameznika. Zato moramo napraviti korak od presoje pravilnosti oziroma napravnosti k presoji, katera rešitev je ustrežnejša (premik od rightness k appropriateness).

6.3.3 Lastnina kot funkcija koristi

Človek si je v svoji zgodovini stvari prisvajal zaradi koristi. V primitivnih družbah je bila skupna lastnina pogoj za obstoj skupnosti, zato zasebne lastnine skoraj niso poznali. Z družbenim razvojem se je moč posameznikov oziroma določenih skupin v družbi povečala. Notranja potreba človeka po prisvajanju je povzročila kopičenje lastnine pri posameznikih. V določenem obdobju (liberalizem) je država zaradi ekonomskih koristi svoje gozdove tudi prodajala. Ekonomska kriza in družbena nasprotja so povzročila, da se je lastnina prisilno alienirala od posameznikov in postala državna (ali ponekod družbena z nejasno definicijo). Tako je državna gozdna posest nastala iz :

- deželno knežje (državne) posesti,
- razlastitve fevdalcev,

- razlastitve cerkvenih posesti in
- razlastitve večjih posesti posameznikov.

Vsa ta dogajanja so temeljila na ekonomski koristi lastnine. V novejšem času pa postajajo vsepomembnejše socialne in ekološke koristi gozda, ki jih lažje zagotavljamo v javnih gozdovih. Povečanje deleža javnih gozdov je možno doseči z:

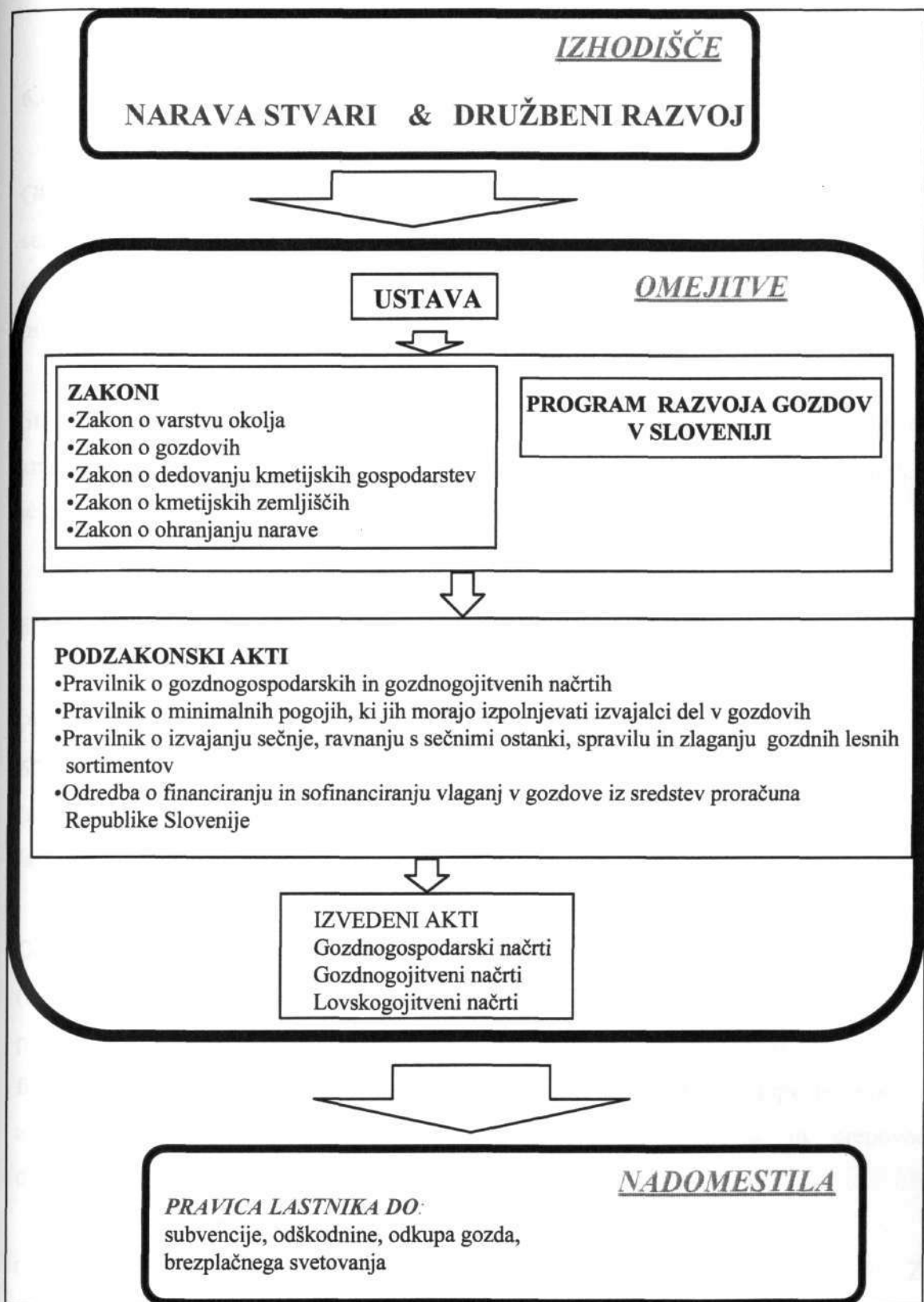
- nakupom zasebnih gozdov,
- razlastitvijo ali
- kombinacijo prvih dveh ukrepov.

Razlastitev zaradi slabih zgodovinskih izkušenj ne pride v poštev. Za tretjo možnost že imamo ustavno rešitev, po kateri lahko v javnem interesu lastninsko pravico proti odškodnini odvzamemo (69. člen). Ker ekonomska funkcija lastnine gozdov slabi, bo ekonomski interes za lastnino gozdov vse manjši, tako da bo interes za prodajo gozdov verjetno naraščal. V Nemčiji ugotavljajo, da je najprimernejši kupec država, proces pa označujejo kot erozijo zasebne lastnine in povečevanje javne, kar je pravo nasprotje liberalni ekonomiji (BLUM 1997). Povečanje ekološke in socialne funkcije lastnine (kot funkcije koristi od lastnine) sili državo v nakup gozdov.

Zmanjševanje ekonomske funkcije lastnine gozdov, povečevanje njihove ekološke vloge, spodbudna davčna politika in državna politika odkupa gozdov kažejo predvsem na drugo možnost povečevanja deleža državnih gozdov. S tem bi se ognili administrativnim ukrepom razlastitev, proces pa postavili na ekonomski temelj.

6.4 POUJARJENOST LASTNINE GOZDOV V SLOVENIJI V ZAKONODAJI IN V PRAKSI

Poudarjenost lastnine gozdov v Sloveniji izhaja iz narave stvari (gozda) in družbenega razvoja. Zato za gozd veljajo omejitve lastnine, za kar pa lastniki dobijo nadomestila v različnih oblikah (slika).

Slika 2: Poudarjenost lastnine gozdov v Sloveniji

6.4.1 Narava stvari in družbeni razvoj

Gozd je po zakonu o gozdovih (1993) zemljišče, poraslo z gozdnim drevjem v obliki sestoja ali drugim rastjem, ki zagotavlja katerokoli funkcijo (ekonomsko, ekološko in socialno) gozda. S to zakonsko definicijo in opredelitvami posebnosti lastnine gozdov v prejšnjih poglavjih je določena narava stvari - narava gozda.

Stopnja družbenega razvoja je ekonomske koristi iz gozda v primerjavi z ekološkimi zelo zmanjšala. Lastnik ima interes predvsem za ekonomske koristi iz gozda, zato je nujno, da je gospodarjenje z gozdom za posameznika močno omejeno.

6.4.2 Omejitve lastninske pravice nad gozdom

Pravica do zasebne lastnine je zagotovljena v 33. členu **Ustave**, vendar jo povezujemo s 67. (zagotavlja ekonomsko, ekološko in socialno funkcijo lastnine) in 69. členom (zagotavlja omejevanje lastninske pravice in razlastitev). Kadar gre za posege v lastninsko pravico na podlagi ustave, je njihova vsebina lahko določena le z zakonom.

Državna intervencija pa ni dana enkrat za vselej, ampak se spreminja v času in prostoru (ŠINKOVEC 1997). Tako država v zakonih določa zapovedi in prepovedi, ki posameznikom nalagajo, da nekaj storijo, opustijo ali dopustijo. Zaradi večnamenske funkcije gozdov velja poseben režim tudi zanje. Z državnimi ukrepi je omejena avtonomija posameznikov, vendar le zaradi splošnega interesa in prepovedi diskriminacije

Odvzem lastninske pravice je neposreden poseg države v lastnino posameznika. Za zakonit odvzem je značilno, da so z zakonom omejene ali odvzete individualne pravice nekaterih ljudi, ki so jim jih zagotavljali prejšnji predpisi.

V **Zakonu o varstvu okolja** (1993) je določeno, da so podatki o stanju in spremembah v okolju javni. To pomeni, da je vsakomur dostopen vpogled o ravnanju in gospodarjenju z gozdom ne glede na lastnino. Pri tem mislimo seveda fizične kazalce poslovanja (posek, gozdnogojitvena dela, posegi v prostor itd.) Zakon pri tem lastnine torej ne razume kot absolutne v smislu gospodarjenja, ampak gospodarjenje daje na vpogled celotni družbi. Pri posegih v prostor mora vsakdo spoštovati vse predpise, ki za tak poseg veljajo in s katerimi se zagotavlja uresničevanje pravic drugih do zdravega in čistega življenjskega okolja. Za varovanje pravice do zdravega življenjskega okolja je pristojen tudi varuh pravic državljanov. Javno dobro (javne ceste, vode in vodna zemljišča, komunalni objekti in naprave, pristanišča, letališča), ki je sestavina ekosistemov gozdov, je lastnina države ali lokalne skupnosti. Prosto živeče živali so lastnina države, ne glede na to, kdo je lastnik zemljišča oziroma gozda. Za zavarovano naravno bogastvo (redke, vrednejše in dragocenejše naravne dobrine), ki ga razglasi država oziroma lokalna skupnost, zakon predvideva olajšave, spodbude, nadomestila oziroma odškodnine, ki izhajajo iz prepovedi ali omejitev. Lastninska pravica na takem predelu se lahko odvzame ali omeji, pri prodaji nepremičnine pa ima država ali lokalna skupnost predkupno pravico.

Republika ali lokalna skupnost lahko proti plačilu podeli koncesijo na naravni dobrini (tudi gozdu), ki je v njeni lasti, usposobljenemu koncesionarju. Nadomestilo pripada državi in lokalni skupnosti na podlagi meril, ki jih predpiše vlada. Koncesija se lahko podeli, če so izpolnjeni vsi okoljevarstveni pogoji in le na podlagi javnega razpisa. Predmet koncesije je pravica do gospodarskega izkoriščanja naravnega vira. Pri podeljevanju koncesije se lahko uveljavlja prednostna pravica. Merila predpiše vlada, pri čemer upošteva zlasti potrebe lokalnega prebivalstva, demografsko ogroženost območja ter pretekle pravice koncesijskega značaja. Vlada zaenkrat teh meril še ni predpisala, prav tako ni izdelala meril za razdelitev nadomestila za koncesijo med državo in lokalno skupnostjo.

Pristojno ministrstvo lahko po uradni dolžnosti začasno zavaruje posamezno naravno dobrino in določi režim varstva, če utemeljeno meni, da gre za naravno bogastvo.

Zakon močno ščiti naravne vire v smislu varovanja okolja in s tem omejuje lastninsko pravico. Lastnik pri gospodarjenju z gozdom ni polpolnoma svoboden. Zakon daje tudi pravni temelj za podeljevanje koncesij za gospodarsko izkoriščanje gozdov.

Zakon o gozdovih (1993) nalaga lastniku takšno gospodarjenje z gozdovi, ki zagotavlja ekološke in socialne funkcije gozdov. Lastniki gozdov so lahko fizične in pravne osebe, lastninska pravica na gozdovih pa se izvršuje tako, da je zagotovljena njihova ekološka, socialna in proizvodna funkcija. Zato mora lastnik gospodariti z gozdovi v skladu s predpisi, načrti in upravnimi akti. V svojem gozdu mora dovoliti prost dostop in gibanje drugim osebam, dovoliti čebelarjenje, lov in rekreativno nabiranje plodov, rastlin in prostoživečih živali v skladu s predpisi. Lastnik gozda mora na svoji lastnini dovoliti relativno veliko svobodo potencialnim uporabnikom tega prostora. Zase lahko zadrži zlasti gospodarsko izkoriščanje, druga upravičenja pa so podobna upravičenjem v zvezi s stvarmi, ki jih štejemo za javno dobro (UDE 1994). V praksi je stanje glede tolerantnosti lastnikov do dostopa drugih oseb v svoj gozd naslednje:

Preglednica 6: Odnos zasebnih lastnikov do prostega dostopa v gozd drugim

	To ni problem	Me ne moti	Moti me, a ne zelo	Me zelo moti	Ogroža me	Ne vem
Ali vas moti:	%					
če se ljudje sprehajajo po vašem gozdu.	30,3	50,8	13,1	4,1	0,5	1,2
če nabirajo gobe v vašem gozdu.	30,6	53,4	9,4	5,4	0,5	0,6
če nabirajo druge gozdne sadeže v gozdu.	34,0	52,6	7,4	4,5	1,0	0,6
če nabirajo zelišča v vašem gozdu.	35,5	53,3	7,2	2,9	0,5	0,6
če lovci streljajo divjad v vašem gozdu.	32,1	54,8	5,5	5,5	0,3	1,7
če se vozijo z motorji po poteh v vašem gozdu.	32,3	25,8	14,2	21,3	5,4	1,1
če se vozijo s kolesi po poteh v vašem gozdu.	38,0	35,9	11,2	11,2	2,3	1,2
Skupaj	33,3	46,7	9,7	7,8	1,5	1,0

Vir: WINKLER/MEDVED 1995

Anketa kaže, da večine lastnikov gozdov prost dostop v gozd ne moti, saj je le 20% lastnikov odgovorilo, da jih to bolj ali manj moti. Ta odnos je močno povezan z velikostjo gozdne posesti. Lastnike z večjo gozdno posestjo dostop v gozd drugih oseb bistveno bolj moti.

Preglednica 7: Delež anketirancev v posameznem velikostnem razredu posesti, ki jih prost dostop moti, zelo moti ali ogroža

	Do 1 ha	1-4,9 ha	4,9-15 ha	15-30 ha	Nad 30 ha
Ali vas moti:	%				
če se ljudje sprehajajo po vašem gozdu	16,0	17,3	26,8	29,4	31,8
če nabirajo gobe v vašem gozdu	11,2	19,1	22,3	29,4	35,8
če nabirajo druge gozdne sadeže v gozdu	10,4	14,1	18,6	26,1	26,3
če nabirajo zelišča v vašem gozdu	8,8	11,4	15,5	20,6	20,7
če lovci streljajo divjad v vašem gozdu	7,2	15,5	18,6	18,9	24,0
če se vozijo z motorji po poteh v vašem gozdu	40,8	39,5	44,1	44,4	57,5
če se vozijo s kolesi po poteh v vašem gozdu	25,6	24,5	21,5	23,3	25,1
Skupaj	17,1	20,2	23,9	27,5	31,6

Vir: WINKLER/MEDVED 1995

Delež lastnikov, ki do prostega dostopa drugih na njihovo posest niso ravnodušni, z večanjem posesti narašča. Vzrok je najbrž večja navezanost in odvisnost od gozda pri večjih posestnikih.

Lastnik gozda ima tudi razpolagalne omejitve. Tako zakon pri prometu z gozdovi določa prednostno pravico mejaša oziroma najbližjega zainteresiranega lastnika.

Skladno z **Zakonom o ohranjanju narave** (1999) mora lastnik zemljišča poleg prostega prehoda tretjim osebam dovoliti tudi opravljanje nalog ohranjanja biotske raznovrstnosti in ukrepov varstva naravnih vrednot. Omejitve lastnine nad zemljiščem se povečujejo z ekološko atraktivnostjo. Lastninska pravica na nepremičninah se v javno korist lahko omeji ali odvzame, kadar je to potrebno zaradi varstva naravnih vrednot.

Pri načrtovanju gospodarjenja z gozdovi, ki ga opravlja javna gozdarska služba, ima lastnik pravico sodelovati, pri čemer se njegove potrebe upoštevajo v največji možni meri. Vendar pa **Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih** (1998)

nikjer podrobneje ne določa, kako lastnik sodeluje pri gozdnogospodarskem načrtovanju. Zato je njegova vloga v praksi pri tem majhna. Sodeluje in posreduje pripombe lahko le na javni razgrnitvi in obravnavi v postopku sprejemanja gozdnogospodarskega načrta gozdnogospodarske enote. Nasprotno pa je v istem pravilniku njegova vloga pri gozdnogojitvenem načrtovanju jasno določena. Lastnik gozda namreč lahko sodeluje pri pripravi in da celo mnenje k osnutku gozdnogojitvenega načrta. Lastnik sodeluje tudi pri izbiri dreves za možni posek, izjemoma lahko lastnik seka v svojem gozdu brez sodelovanja javne gozdarske službe. Lastnik v gozdu ne sme opravljati nobenih dejanj, ki zmanjšujejo ravnost sestoj, ali rodovitnost rastišča, stabilnost ali trajnost gozda in ogrožajo njegove funkcije. Za posege v gozdni prostor mora lastnik pridobiti dovoljenje v skladu s predpisi o urejanju prostora, h kateremu javna gozdarska služba izda soglasje.

Lastnik gozda ne sme izvajati golosekov, obnova po opustošenju pa je obvezna. Prav tako je gozd prepovedano ograjevati, razen za zaščito mladja, vodnih virov, varstva naravnih in kulturnih znamenitosti ali znanstvenih proučevanj. Lastnik mora v svojem gozdu dovoliti začasno spravilo ali skladiščenje gozdnih lesnih sortimentov, če tega ni mogoče drugače opraviti. Posebne obveznosti ima lastnik gozda do izvajanja varstvenih ukrepov v svojem gozdu. Pri tem mu javna gozdarska služba svetuje, njene odločbe pa so obvezujoče. Lastnik v svojem gozdu ne sme pasti živine, prav tako tega ne sme dovoliti drugemu. Gozdne ceste, ki so sestavni del gozda, lahko uporabljajo tudi drugi uporabniki.

Posebno skrb posveča država zaščitenim kmetijam (**Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev - 1995**). Zaščiteni kmetijo deduje praviloma en dedič. S tem skuša država preprečiti nadaljne drobljenje kmetij in s tem tudi gozdov. Zaščiteni kmetija obsega najmanj 5 in ne več kot 100 ha primerljive kmetijske površine. En hektar primerljive kmetijske površine pomeni 8 ha gozda, vendar zaščiteni kmetije ne morejo sestavljati izključno gozdovi. Zakon določa tudi vrstni red dedovanja z namenom, da jo deduje tisti zakoniti dedič, ki jo namerava obdelovati.

Pridobitev lastninske pravice na kmetijskem zemljišču, gozdu ali kmetiji je možna le z odobritvijo upravne enote (**Zakon o kmetijskih zemljiščih 1996**) ob izpolnitvi določenih pogojev.

Država lastnika omejuje tudi pri izbiri izvajalca za izvedbo del v svojem gozdu (**Pravilnik o minimalnih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati izvajalci del v gozdovih - 1994**). Vendar te omejitve veljajo zgolj za samostojne podjetnike, gospodarske družbe in zadrage, ne veljajo pa za izvedbo del v obliki medsosedske pomoči ali pri lastni izvedbi gozdnih del. Gre torej za privilegiran položaj lastnikov gozda (v smislu strokovne usposobljenosti) v primerjavi s poklicnimi izvajalci gozdnih del, hkrati pa pomeni davčno olajšavo za lastnika gozda.

Pravilnik o izvajanju sečnje, ravnanju s sečnimi ostanki, spravi in zlaganju gozdnih lesnih sortimentov (1994) zavezuje lastnika, da išče strokovno pomoč pri javni gozdarski službi (obvezna označitev dreves za možni posek, skladnost ureditve sečišča s pravilnikom itd.)

6.4.3 Nadomestila za omejitve lastninske pravice

Država prek zakonodaje močno omejuje lastninsko pravico nad gozdom, na drugi strani pa lastniku nalaga popolno odgovornost za stanje njegovega gozda. Nadomestila lastnikom gozdov za številne omejitve država (družba) izvaja:

- s politiko subvencij,
- s politiko odškodnin in davčnih olajšav ter odkupa gozda s posebnim namenom ali varovalnih gozdov,
- z brezplačnim svetovanjem z javno gozdarsko službo.

Pri tem se postavlja vprašanje, kdaj je omejitve pri gospodarjenju šteti za take, ki zahtevajo nadomestilo, kdaj pa ne. Z brezplačnim svetovanjem država javni pomen gozdov priznava **vsem** lastnikom gozdov. Pri politiki subvencij je pristop države že

diferenciran, medtem ko so do odškodnin, davčnih olajšav in odkupa gozdov upravičeni le lastniki gozdov, katerih ekološka in socialna vloga je v primerjavi z drugimi bolj poudarjena. Tako do nadomestil niso upravičeni lastniki, katerih gozdovi imajo samo takšno ekološko in socialno vlogo, ki je družbeno že verificirana (npr. prost dostop v gozd tretjim osebam itd.).

6.4.3.1 Politika subvencij

Država nekatera dela financira v celoti ali delno (**Odredba o financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove iz sredstev proračuna Republike Slovenije - 1994 in njena sprememba - 1999**), odvisno od vrste del, poudarjenosti ekoloških in socialnih funkcij gozda in socialnoekonomskega položaja lastnika. Velikost gozdne posesti, za katero lastnik še dobi subvencije, je bila sprva omejena na 100 ha. S spremembo odredbe te omejitve ni več, višina subvencije pa je še vedno odvisna od velikosti posesti.

Še leta 1995 je bila seznanjenost lastnikov gozdov s pravico do subvencije za gojitvena dela relativno slaba.

Preglednica 8: Seznanjenost lastnikov gozdov s pravico do subvencije za gojitvena in varstvena dela

(v %)	Do 1 ha	1-4,9 ha	4,9-15 ha	15-30 ha	Nad 30 ha	Skupaj
Ni seznanjen	73	60	40	31	13	64
Deloma seznanjen	14	18	22	26	20	16
V celoti seznanjen	14	22	38	43	67	20

Vir: WINKLER/MEDVED1995

Seznanjenost lastnikov gozdov z večanjem posesti narašča in je bila pri največjih posestnikih že leta 1995 (dve leti po sprejetju Zakona o gozdovih) relativno velika. Ker je delež velikih posestnikov v skupnem številu posestnikov majhen, je seznanjenost vseh posestnikov s to pravico slaba, saj skoraj 2/3 vprašanih trdi, da s tem ni seznanjena.

Delež države pri vlaganjih v gozdove v letu 1996 kaže preglednica. Ocena višine vlaganj upošteva ovrednoten obseg opravljenih dnin gojitvenih in varstvenih del ter ustrezen delež materialnih stroškov in višino dnine za lastnike gozdov po ustaljeni metodologiji (WINKLER 1996).

Preglednica 9: Ocena vseh vlaganj v gozdove leta 1996

(v 1000 SIT)		Vir financiranja			
		Lastnik	Država (proračun)	Drugi	Skupaj
Obnova gozdov*		184.474	81.614		266.088
Nega gozdov		332.532	108.659		441.191
Varstvo gozdov		380.486	215.231		595.717
Protipožarna zaščita na Krasu		0	8.645		8.645
Druga biološka vlaganja		0	12.376		12.376
Gradnja gozdnih cest		3.000			3.000
Vzdrževanje gozdnih cest		454.676	253.907	140.403	848.986
Skupaj	<i>Državni gozdovi</i>	815.101	289.435	2.290	1.106.826
	<i>Zasebni gozdovi</i>	528.203	369.976	138.113	1.036.292
	<i>Drugi gozdovi</i>	11.864	0	0	11.864
	<i>Dela, ki niso vezana na lastništvo</i>		21.021		21.021
Skupaj		1.355.168	680.432	140.403	2.176.003

* S sanacijo pogorišča Renče

Delež države pri sofinanciranju vseh vlaganj v državne gozdove je znašal 31%, pri obnovi gozdov 31%, pri negi 25% in pri varstvu 37%. Pri vzdrževanju cest je bil delež države 30%.

Proračunska sredstva za biološka vlaganja v gozdove so v obdobju 1992-1996 nihala:

Preglednica 10: Prispevek države k vlaganjem v gozdove

Stalne cene 1996, v 1000 SIT	1992	1993	1994	1995	1996
Obnova gozdov	80.211	45.820	44.404	57.674	34.569
Indeks	100	57	55	72	43
Nega gozdov	196.778	148.435	134.074	129.205	108.659
Indeks	100	75	68	66	55
Varstvo gozdov*	69.382	153.944	150.235	148.075	223.876
Indeks	100	222	217	213	323
Vzdrževanje cest	218.694	188.145	174.527	168.867	253.907
Indeks	100	86	80	77	116
Sanacija pogorišča Renče	0	0	0	25.012	47.045
Vzdrževanje življenjskega okolja živali	0	0	0	9.737	8.549
Semenarska in drevesničarska dejavnost	0	0	0	4.277	3.827
Skupaj	565.065	536.344	503.240	542.846	680.432
Indeks	100	95	89	96	120

*Upoštevana tudi sredstva za protipožarno zaščito na Krasu

Podrobnejša analiza kaže, da kljub realnemu povečanju sredstev v letu 1996 z indeksom 120 glede na leto 1992 trendi bioloških vlaganj iz državnega proračuna niso ugodni. Biološka vlaganja, ki pomenijo investicijo v ekonomskem smislu, padajo (obnova in nega), medtem ko varstvo, ki pomeni tekoči strošek (sanacija raznih škod in zaščita gozda), zelo narašča. Takšni trendi pravih vlaganj v gozdove so v nasprotju tudi s Programom razvoja gozdov Slovenije (npr. povečevanje izkoriščenosti proizvodnega potenciala gozdnih rastišč, izboljšanje kakovosti gozdnih sestojev, intenziviranje nege z redčenji itd.). Z ekonomskega in narodnogospodarskega vidika je najbolj zaskrbljujoč prav padec vlaganj v nego gozdov, ker s tem ne nadaljujemo vlaganj, ki smo jo inicirali z obnovo gozda. Tako npr. mladje ostaja neobžeto, gošča nečiščena, letvenjak neredčen itd.

Trend bioloških vlaganj v gozdove, preračunan na hektar, pa daje naslednjo sliko:

Preglednica 11: Biološka vlaganja iz državnega proračuna v obdobju 1992-1996

	1992	1993	1994	1995	1996
1000 SIT	346.371	348.199	328.713	325.196	358.459
SIT/ha	319	319	300	296	326
Indeks	100	101	94	93	102

Opomba: Brez stroškov protipožarne zaščite na Krasu in sanacije pogorišča Renče.

Biološka vlaganja iz državnega proračuna preračunana na hektar gozda, so bila v tem obdobju ustaljena, vendar spet na račun varstva gozdov.

Javni pomen gozdov država kaže tudi s politiko subvencij. Vidimo, da kljub deklarativni opredelitvi za povečevanje državnih vlaganj v gozdove, določeni v Programu razvoja gozdov, izvedba (prek državnega proračuna) močno šepa.

6.4.3.2 Politika odškodnin in davčnih olajšav ter odkupa gozda s posebnim namenom ali varovalnih gozdov

Lastnik ima pravico do nadomestila, če država ali lokalna skupnost njegov gozd razglasi za varovalnega ali gozd s posebnim namenom (Zakon o gozdovih 1993), ali če je gozd na zavarovanem območju (Zakon o ohranjanju narave 1999), pri čemer se omeji uživanje lastninske pravice. Lastnik lahko celo zahteva, da razglasitelj ta gozd odkupi. Država oziroma lokalna skupnost ima pri prodaji gozdov s posebnim namenom predkupno pravico. Zakonodajalec torej predvideva, da lastnik dobi odškodnino, če so mu kratene gospodarske koristi iz gozda. Omejitve lastnine, ki so predpisane za vse gozdove (npr. prost dostop drugim) niso predmet odškodnin. Kljub takšnemu določilu zakona so se sredstva za odškodnine prvič pojavila v državnem proračunu šele leta 1996, in sicer za odškodnine za omejitve v gozdovih s posebnim namenom v višini 1,7 mio SIT ter za nakupe varovalnih gozdov v višini 30 mio SIT.

Skladno z Zakonom o gozdovih (1993) se gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena raziskovalna in higiensko-zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, razglasijo za gozdove s posebnim namenom. Gozdovi, v katerih je izjemno poudarjena zaščitna, rekreacijska, turistična, poučna, obrambna ali estetska funkcija, se lahko razglasijo za gozdove s posebnim namenom. Sem spadajo tudi gozdna zemljišča, namenjena obrambnim potrebam, s katerimi upravlja obrambno ministrstvo.

Gozdovi s posebnim namenom so tudi gozdovi na območjih, ki so razglašena za naravne znamenitosti po predpisih o varstvu naravne dediščine. Gozdovi, kjer je izjemno poudarjena raziskovalna in higijensko zdravstvena funkcija ali funkcija varovanja naravne in kulturne dediščine, so zavarovano naravno bogastvo in se razglasijo z zakonom. Sem spadajo tudi gozdni rezervati. V Sloveniji je 10.879 ha gozdnih rezervatov, z odloki pa je za gozdne rezervate razglašanih 10.504 ha gozdov (pred novim Zakonom o gozdovih so rezervate razglašali z občinskimi odloki). V teku je revizija gozdnih rezervatov, po delovnem osnutku predloga Zavoda za gozdove Slovenije pa je stanje gozdnih rezervatov naslednje:

Preglednica 12: Površina gozdnih rezervatov v Sloveniji

Lastništvo	Po območnih načrtih	Delovni predlog sprememb	Skupaj	Indeks	Delež vseh gozdov
	ha				%
Zasebi gozdovi	2.055	+488	2.543	124	0,3
Državni gozdovi	8.494	+3.065	11.559	136	3,4
Skupaj	10.549	+3.553	14.102	134	1,3

Vir: Površine rezervatov 1998

Najstrožji režim po osnutku predloga velja na 22% površine, strog na 63%, na 15% pa so dovoljeni izjemni posegi. Predlog pomeni povečanje gozdnih rezervatov za dobro tretjino, pri čemer je povečanje v državnih gozdovih bistveno večje kot v zasebnih. Relativna površina gozdnih rezervatov v državnih gozdovih je več kot desetkrat večja kot v zasebnih. Razloge za takšno stanje lahko strnemo v naslednje skupine:

- ekološka atraktivnost,
- objektivne (praktične) možnosti zavarovanja,
- finančne posledice razglasitve.

Pri dosedanjem oblikovanju gozdnih rezervatov zadnjega razloga ne moremo upoštevati, ker razglasitelj v pogojih skupnega gospodarjenja do lastnika gozda, kjer je bil rezervat, ni imel denarnih obveznosti. Poleg prvega razloga je gotovo pomembno vlogo igral drugi. Uveljavljanje varstvenega režima v zasebnem gozdu je veliko težje kot v državnem, pri čemer igra bistveno vlogo ekonomska funkcija lastnine. Anketa med slovenskimi gozdarskimi strokovnjaki in tuje izkušnje (TORVELAINEN 1997) kažejo, da pri tem obeh sektorjev lastnine ne gre enačiti.

Po novem Zakonu o gozdovih (1993) moramo k temu dodati še tretji razlog pri čemer se postavlja vprašanje, ali je za državo boljše, če takšne gozdove od zasebnih lastnikov gozdov odkupi ali pa plačuje letna nadomestila za omejitve pri gospodarjenju. Finančni vrednosti pri popolni izgubi dohodka iz gozda sta pri odkupu gozda in plačevanju letnih nadomestil enaki. Zato je s finančnega vidika nepomembno, ali gozd odkupimo ali plačujemo letna nadomestila:

$$V_r = \frac{r_l}{0,0p} \Rightarrow r_l = V_r \cdot 0,0p$$

kjer je:

V_r - rentna vrednost gozda (kupnina, ki jo razglasitelj plača lastniku pri nakupu gozda),

r_l - neskončna letna renta (letno nadomestilo za izgubljen dohodek lastnika, ki ga plača razglasitelj),

p - letna obrestna mera.

Pri delni omejitvi gospodarjenja je za razglasitelja s finančnega stališča ugodneje, če plačuje letna (periodična) denarna nadomestila, ker plačuje nadomestila le za del donosa iz gozda. Če bi ga odkupil, bi moral zanj odšteti celotno vrednost gozda. Lastnikova finančna vloga je pri tem nevtralna. Le-ta del dohodka dobi neposredno iz gozda, del (tisti, ki je predmet omejitve) pa mu povrne razglasitelj:

$$V_r = \frac{r_l + r_d}{0,0p} \Rightarrow r_l = V_r \cdot 0,0p - r_d$$

kjer je:

V_r - rentna vrednost gozda (kupnina, ki jo razglasitelj plača lastniku pri nakupu gozda),

r_l - neskončna letna renta (letno nadomestilo za izgubljen dohodek lastnika, ki ga plača razglasitelj),

r_d - letni donos iz gozda

p - letna obrestna mera.

Večji problem nastane pri uveljavljanju omejitev gospodarjenja v praksi. Če razglasitelj ni lastnik gozda, se mora z lastnikom pogajati o višini nadomestila, ima težave pri uresničevanju omejitev gospodarjenja z gozdom in bistveno več dela in stroškov s kontrolo gospodarjenja v takšnem gozdu. K temu je potrebno dodati še, da nedovoljenega posega lastnika v gozd običajno ni moč popraviti. Uveljavljanje režima gospodarjenja, ki ga določa predpis, s katerim je gozd razglašen za gozd s posebnim namenom, je v državnem gozdu lažje kot v zasebnem.

To potrjuje tudi mnenje Zavoda za gozdove, ki v rezervatu Matkov kot predlaga izločitev dela rezervata, ker v njem ne bo možno preprečiti poseka in drugih posegov (BREZNIK 1995). Iz tega sklepamo, da je za razglasitelja ugodneje, če gozdove s posebnim namenom (tudi rezervate), odkupi. Zasebna lastnina kljub javni gozdarski službi, ki zagotavlja javni interes v vseh gozdovih in denarnim nadomestilom pri zagotavljanju posebnega pomena gozda v praksi ni enaka državni (javni).

6.4.3.3 Brezplačno svetovanje lastnikom gozdov

Pravico do brezplačnega svetovanja zagotavlja javna gozdarska služba (Zavod za gozdove Republike Slovenije) in je zagotovljena za vse gozdove ne glede na lastništvo. Strokovno svetovanje in usposabljanje lastnikov gozdov je ena izmed glavnih nalog javne gozdarske službe. Tako je v letih od 1994-1996 Zavod za lastnike gozdov organiziral 612 seminarjev, tečajev, predstavitev ipd (Vir: Poročila Zavoda za gozdove).

Poleg formalnega opravlja Zavod za gozdove tudi neformalno svetovanje in izobraževanje lastnikov gozdov pri vsakodnevem delu z lastniki.

6.5 UPRAVIČENOST OBSTOJA DRŽAVNIH GOZDOV KOT POSEBNE LASTNINSKE KATEGORIJE

Upravičenost obstoja državnih gozdov kot posebne lastninske kategorije ugotavljamo z analizo prednosti in slabosti. Upoštevati pa moramo vse vloge gozda, pri čemer jih lahko le nekaj dokaj natančno tudi ekonomsko ovrednotimo.

Anketa med gozdarskimi strokovnjaki je pokazala, da imajo državni gozdovi pred zasebnimi kar nekaj **prednosti**:

- 98% anketirancev ugotavlja to za gospodarjenje na večji površini, ki je gospodarsko učinkovitejše,
- 97% jih priznava prednosti na področju uravnavanja ekonomskih, ekoloških in socialnih funkcij gozdov, medtem ko preostali menijo, da delujejo državni gozdovi na tem področju nevtrarno,
- razvoju podjetništva in stroke daje prednost 62% anketirancev, medtem ko jih 10% meni, da je to slabost,
- 92% jih meni, da je zagotavljanje socialnih in ekoloških funkcij v praksi v državnih gozdovih lažje kot v zasebnih, samo 4% jih meni nasprotno, 3% pa trdi, da vrsta lastnine na to nima vpliva.

Na osnovi sodobnega pojmovanja lastnine gozdov in posebnosti lastnine gozdov, ki smo jih podrobno analizirali, dodajamo k prednostim še:

- ni stroškov nadomestil za omejitve gospodarjenja z gozdovi,
- pomenijo vzvod ekonomske in gozdarske politike,
- v državnem gozdu ni nasprotij med lastniki in nelastniki,
- gospodarjenje na večji površini omogoča razvoj kadrov, tehnologije in načina gospodarjenja z gozdom ter predstavlja generator strokovnega razvoja gozdarstva.

Poleg pozitivnih imajo državni gozdovi tudi **negativne** strani, med njimi anketiranci poudarjajo zlasti zapostavljanje podjetniške iniciative (25%, 59% jih meni, da so državni gozdovi glede tega nevtralni). Velik delež (63%) jih opozarja tudi na nevarnost birokratskega (administrativnega) vodenja gospodarjenja z gozdovi, medtem ko jih 31% meni, da delujejo državni gozdovi v tem pogledu nevtralnno.

Poleg tega lahko med slabosti štejemo še:

- državni gozdovi niso obdavčeni (ni davka na katastrski dohodek) in tako niso fiskalni vir za državno blagajno,
- potreba po državni ustanovi, ki upravlja z državnimi gozdovi.

Zanimivo je, da med anketiranci ni večjih razlik v pogledih glede na zaposlitev (Zavod za gozdove oziroma gozdarske gospodarske družbe), kar kljub različnim interesom priča o razmeroma enakem razumevanju problematike. Razhajanja so še največja pri ocenjevanju vloge državnih gozdov na področju podjetniške iniciative in razvoju podjetništva in stroke.

Glede na prednosti državnih gozdov pred zasebnimi, ki temeljijo zlasti na socialni in ekološki vlogi gozdov in ob poznavanju njihovih slabosti ugotavljamo, da državni gozdovi opravičujejo svoj obstoj kot posebna lastninska kategorija. Še več, zaradi svojih prednosti zlasti pri zagotavljanju socialne in ekološke vloge so lastniška kategorija, ki jo je potrebno krepiti. Temu pritrjuje kar 97% anketiranih gozdarskih strokovnjakov, ki pravijo, da bi si morala država prizadevati za večanje svoje gozdne posesti (z nakupom), medtem ko jih manj kot 1% meni, da bi jih morali dati v zakup kmetom.

6.6 VLOGA DRŽAVNIH GOZDOV V NEKATERIH DRUGIH DRŽAVAH

Vloga gozdov nasploh, posebej pa še državnih, je v različnih državah zelo specifična, kar velja tudi za **delež in spremembe deleža državnih gozdov** v skupni površini gozdov. Odvisna je od naravnih danosti dežele, deleža v družbenem gospodarstvu, tradicije,

zgodovinskega in družbenega razvoja. V primerjavi z deželami Evropske unije, je Slovenija z 32% državnih gozdov na 9. mestu (POGAČNIK 1998), najmanjši delež državnih gozdov ima Portugalska, največji pa Grčija. Še večji delež državnih gozdov imajo v jugovzhodni Aziji, kjer je večina uradno gozdnega zemljišča v državni lasti (FILIUS 1986). V Kanadi je le 6% zasebnih gozdov, drugo so ali deželni (71%) ali zvezni (23%), vsekakor pa javni gozdovi.

Površina državnih gozdov v evropskih deželah, ki niso v procesu reprivatizacije, večinoma narašča. V Franciji je od leta 1966 pa do leta 1991 narasla za 21 %, kolektivnih pa za 8% (TOUZET 1991).

Na Nizozemskem se je površina gozdov od leta 1940 do 1983 povečala za 2,12 krat, delež državnih in drugih javnih gozdov pa je narastel od 30 na 48 %, medtem ko se je površina zasebnih gozdov zmanjšala tudi v absolutni vrednosti (GRANDJEAN 1987).

Od leta 1953 do 1987 je dežela Baden Württemberg z nakupi povečala državne gozdove za 12.000 ha oziroma za skoraj 4% (VOLZ 1990). Nakup opravičujejo z javnim mnenjem na eni in zakonskim (parlamentarnim) pooblastilom na drugi strani.

Da bi podvojili površine gozdov, je Danska v letih 1989 do 1995 za te namene kupila 2.800 ha gozdov (BOON 1997), skupaj so na državni posesti pogozdili 4.700 ha. Državni program pogozdovanja ni bil dohodkovno preverjen, pogozdovanje je preprosto zahteva družbe.

Migracijski tokovi s podeželja v mesta so na Švedskem povzročil znatno naraščanje deleža javnih gozdov (WUNDER 1983)

Ekonomski rezultat gospodarjenja z državnimi gozdovi je slab. Tako so na Nizozemskem kljub uvajanju sodobnih metod in raziskav zaradi razlike med prodajno ceno lesa in stroški dela negativen rezultat v državnih gozdovih ugotavljali že leta 1980, ko se je povzpel na 350 FL/ha (GRANDJEN 1987). V zasebnem sektorju je bila tudi

zaradi fiskalne in subvencijske politike države polovica podjetij še vedno pozitivna. V času finančnega deficita so posamezne skupine na Nizozemskem želele, da bi opustili gozdnogospodarsko načrtovanje nasploh. S tem bi znižali stroške gospodarjenja in zmanjšali izgube državnih gozdov. Kot odgovor na to je gozdarska politika usmerila prizadevanja v iskanje cenejših metod urejanja in novih nalog, zlasti s področja varstva narave (naselitev izumrlih živalskih vrst, oblikovanje gozdnih rezervatov, oblikovanje prehodov avtomobilskih cest za živali).

Na Češkem je valu povečanja cen (predvsem zaradi deregulacije) sledila hitra streznitev in padec donosnosti gozdov na raven, ki je običajna za Avstrijo ali Nemčijo (DOMES 1994). Tako potrebujejo racionalizacijo predvsem pri splošnih (režijskih) stroških gozdnega dela in pri tehnologiji gozdne proizvodnje. Gozdarstvo ima nizko interno stopnjo donosnosti, zato ni sposobno odplačevati kreditov. Državni gozdovi lahko obstajajo v tržnem gospodarstvu, vendar morajo podjetja, ki upravljajo državne gozdove imeti enako logiko in politiko investicij in obnašanja na trgu kot zasebna.

Gospodarska izguba hessenskih državnih gozdov v višini 200 DEM/ha (1988) je povzročila, da tudi drugi cilji gospodarjenja v državnih gozdovih niso bili izpolnjeni (DERTZ 1989). Zato se ozirajo na druge uprave in lastnike gozdov, ki gospodarijo po načelu trajnosti in hkrati upoštevajo načela gospodarnosti. Vsak ukrep v gozdnem obratu mora poleg znanih in neznanih vplivov okolja upoštevati tudi ekonomske zakonitosti in načela za izboljšanje rezultata poslovanja. DERTZ (1989) zato predlaga vrsto ukrepov (organizacijskih, kadrovskih) in sprememb gozdarskih načel za izboljšanje poslovanja.

Rezultat poslovanja, ki upošteva le družbeno verificirane odhodke in prihodke pa ni edini učinek, ki ga dajejo državni gozdovi, na kar opozarja vrsta avtorjev (DERTZ 1989, KONIJNENDIJK 1997, NIESSLEIN 1989, BLUM 1997, TANAKA/OTSUKA 1997).

Državni gozdovi so marsikje kamen spotike zaradi slabih rezultatov gospodarjenja. Upravljalcem očitajo zlasti pomanjkanje odgovornosti za slabe rezultate, razkošno

naravovarstveno gozdarstvo (VOLZ 1995) in pomanjkanje podjetniške iniciative, kljub temu pa teze, da je država slab gospodar, v državnih gozdovih danes ni mogoče dokazati.

Temeljni razlog za slab ekonomski rezultat državnih gozdov je večje povečevanje stroškov dela kot povečevanje cen gozdnih lesnih sortimentov. Tako RIEHLE (1987) za gozdarsko direkcijo Stuttgart ugotavlja, da kljub racionalizacijam in organizacijskim spremembam te razlike ni bilo moč premostiti.

Preglednica 13: Časovna dinamika nekaterih kazalcev gospodarjenja v gozdarski direkciji Stuttgart

	1953	1974	1985
Površina (ha)	105.000	105.000	95.800
Število gozdarskih uradov	75	61	50
Posek (neto m ³ /ha)	5,2	7,0	7,5
Delovna sila (na 1000 ha)	90	19	12
Poraba časa (ur/ha)	60	17,7	11,1
Poraba časa (ur/m ³)	11,6	2,4	1,5
Stroški delovne ure (DEM/uro)	1,65	19,00	36,12
Število delovnih ur za en m ³ lesa	45	4,3	3,5
Cena lesa (DEM/m ³)	75	82	127

Pri skupnih stroških delovne ure so splošni stroški delavca narasli bistveno bolj kot bruto plača delavcev. Narasli so bolj kot v obrtništvu in industriji. Takšna nesorazmerja med stroški in prihodki gozdnega gospodarstva Stuttgart so povzročila spet padec bruto plač delavcev pod tiste, ki veljajo v gradbeništvu.

Da je razlika med trendi stroškov dela in cen lesa temeljni razlog za negativni rezultat poslovanja, najdemo potrditev v drugih virih (BLUM 1997, Wald in Hessen 1996, Statistik Schweiz 1999).

NISSLEIN (1989) je ugotovil, da je izguba v javnih (primestnih) gozdovih tesno povezana s številom prebivalstva.

Preglednica 14: Odvisnost čistega donosa mestnih gozdov v Nemčiji od števila prebivalcev mesta

Število prebivalcev	Stroški	Prihodki	Čisti donos
do 100.000	815	830	15
100.000-200.000	1.135	642	-493
200.000-500.000	1.194	671	-523
500.000-1.000.000	1.902	308	-1.635

Ta zakonitost napeljuje na misel, da je potrebno spremeniti naš pogled na rezultat gospodarjenja in priznati, da obstajajo še drugi razlogi za izgubo (ne samo kot rezultat lesnoproizvodne funkcije). Zato so vse izjave o uspešnosti poslovanja v temelju brezpredmetne, če sploh ne vemo o čem govorimo (ali le o lesnoproizvodni funkciji ali tudi o drugih nalogah gozda do javnosti). Če želimo dobiti pravi pregled na gozdni obrat, je treba opredeliti cilje in ukrepe, ki prispevajo k njegovemu uspehu. Napraviti moramo korak od večnamenskega gozdnega gospodarjenja k večnamenskemu gozdnemu obratu. Ločeni cilji gospodarjenja zahtevajo tudi ločeno kalkuliranje in knjigovodstvo. To pomeni, da bi za oceno uspešnosti gospodarjenja uradno družbeno knjigovodstvo moralo upoštevati tudi stroške in prihodke ekološke in socialne vloge gozdnega obrata.

Ekonomski kazalci gospodarjenja, ki temeljijo na lesni vlogi gozda, niso edini kriterij ugotavljanja uspešnosti gospodarjenja državnih gozdov. Tako ocenjujejo, da je bila skupna denarna vrednost funkcij hessenških državnih gozdov v letu 1988 1,062 milijarde DEM (WESTERNACHER 1989), kar znaša 3.300 DEM/ha. Pri tem so upoštevali zaščitno funkcijo gozda (zaščita vode, tal, in klime, zaščita pred imisijami, zaščitni učinek za naselitev, zaščita narave, vzdrževanje življenjskega okolja živali,), krajinsko in rekreativno funkcijo, proizvodno funkcijo in indirektno učinke gozda. Vrednost, ki jo beleži uradno računovodstvo (rezultat gospodarjenja z lesno funkcijo gozda), je znašala le 6% skupne denarne vrednosti učinkov gozda (64 mio DEM). Zato je potrebno uspešnost gospodarjenja z državnimi gozdovi presojati po izpolnjevanju vseh

zastavljenih ciljev in ne le po finančnem rezultatu, ki ga beleži uradno družbeno knjigovodstvo.

Socialne in ekološke vloge državnih gozdov postajajo vedno bolj pomembne. Na Nizozemskem je že v 70-ih letih drastično narasla rekreacijska funkcija gozdov in povzročila spremembe gozdarske politike (GRANDJEAN 1987). Tako so oblikovali tri načela, ki veljajo za državne gozdove:

- gibanje po cestah in poteh je prosto,
- gibanje znotraj sestoja je prepovedano,
- oblikovanje prostorov za obiskovalce ločeno od proizvodnje lesa ali zaščite narave.

Raziskave so pokazale, da kar 7 % Nizozemcev preživi nedelje v gozdu, ob lepem vremenu celo 18%. Zaradi povečanja zlasti rekreacijske vloge gozda je cilj gozdarske politike nakup in ogozditev 7000 ha gozdov na novih lokacijah, prvenstveno v najbolj urbanih delih dežele. Vse te dejavnosti so močno podprte z državnim proračunom, načrti zanje pa usklajeni s kmetijstvom (ki mora zmanjševati površine) in regijskimi plani.

Splošni razvoj družbe in upoštevanje splošnokoristnih vlog gozda pri vrednotenju uspeha gospodarjenja je temeljna značilnost razvoja nizozemskega gozdarstva. Državni gozdovi so pri tem zgled vsem drugim oblikam lastnine.

Tudi danski gozdovi imajo veliko rekreacijsko vlogo. Poprečni Danec obiše gozd 11 krat letno (BOON 1997). Verjetno je bil to eden od vzrokov, da so gozdarstvo leta 1995 popolnoma izločili iz Ministrstva za kmetijstvo (gozdarstvo državnih gozdov so izločili že leta 1973) in ga priključili Ministrstvu za okolje in energetiko.

Tudi na Češkem, kjer valu hitre privatizacije in podjetniške evforije sledi streznitev, se država ukvarja z dvema temeljnima problemoma:

- kako (obseg in način) se vmešavati v izvrševanje lastninske pravice zaradi javnih interesov in
- kako (obseg in način) lahko javni interes vpliva na privatizacijo državnih gozdov.

Poleg gozdarskih strokovnjakov se v **oblikovanje gozdarske politike** vključujejo tudi drugi, ki velikokrat slabo ali sploh ne poznajo problemov gozda (ekosistema) in gozdarstva (kot gospodarske kategorije). Na Češkem se je pri pripravi novega češkega gozdarskega zakona pokazalo, da se v oblikovanje gozdarske politike vmešavajo popolnoma nepoklicani in nekompetentni snovalci in to celo v temeljna gozdarska vprašanja (STRNAD 1997). Razmere v gozdarstvu vidijo kot posledico slabega dela in aktivnosti gozdarjev in gozdnih delavcev. To je običajno tudi medijsko podprto brez možnosti odgovora in pojasnil poklicno kompetentnih ljudi. Privatizacija dela čeških državnih gozdov je dolgoročni cilj, ki potrebuje dobro pripravo (Resolucija vlade o načelih državne gozdarske politike iz leta 1994), priprava pogojev za ustanovitev integralne gozdarske lastnine pa je eden od temeljnih ciljev državne gozdarske politike.

Pri oblikovanju gozdarske politike je zelo pomembna vloga države. Vlogo države VOLZ (1995) utemeljuje s tem, da je država hkrati:

- zakonodajalec in nosilec visokih pooblastil,
- posvetovalna in gospodarskopolična posredovalna inštanca,
- lastnik gozdov in ima s tem svoj tržni delež ter predstavlja motor razvoja in mesto nabiranja izkušenj za vse vloge gozda, ki jih prenaša na druge lastnike.

Če država svojih gozdov nima, ji manjka eden od temeljnih vzvodov pri oblikovanju gozdarske politike.

Državna gozdarska politika mora z ukrepi zagotoviti **uravnavanje in združljivost vseh vlog gozda**. Tako npr. gozdarska politika dežele Hessen (Nemčija) (zakon, navodila in uredbe) omogoča združljivost splošnokoristnih (rekreacija, šport, divje živali, vodni rezervoar,...) in gospodarskih (lesna surovina, prihodek lastnika, delo,...) rab gozda (DERTZ 1989). Upoštevati je tudi treba, da gospodarjenje z gozdom, ki kot rezultat poslovanja pri prihodkih upošteva le prihodek od lesa, nudi hkrati prebivalstvu še druge brezplačne storitve.

Neposredna **primerjava uspešnosti gospodarjenja zasebnega in državnega gozda** ni možna, ker obstajajo razlike v splošnih stroških delavca v državnih gozdovih in v zasebnem gozdnem obratu. Značilne so tako za Slovenijo kot tudi za tujino. Tako so leta 1987 splošni stroški delavca v testnih gozdnih obratih dežele Baden-Württemberg znašali 141% bruto plače, v zasebnih gozdovih pa le 80% (NIESSLEIN 1989).

Zahteve družbe do javnih gozdov so večje kot do zasebnih, kar poudarja neenakost teh dveh lastninskih kategorij. Tako npr. Naturshutzbund Deutschland (NABU) za sonaravno gospodarjenje propagira strategijo mrtvega lesa, ki naj v javnih gozdovih znaša 5% lesne zaloge (BODE 1997), v zasebnih pa nekajkrat manj (SPEICH 1996). Za zasebne gozdove NABU predvideva odškodnino, če bi znašal delež mrtvih dreves nad 1% lesne zaloge.

Raziskovalci proučujejo državne gozdove z različnih zornih kotov, v ospredju pa je povsod njihova ekološka in socialna vloga. Pri izračunavanju finančnega rezultata gospodarjenja ugotavljajo, da je potrebno gledati gospodarjenje z gozdovi celovito z učinki, ki jih uradno družbeno računovodstvo ne priznava. Ocena uspešnosti gospodarjenja zgolj na osnovi uradnih računovodskih izkazov ni zadostna. Kljub negativnim rezultatom gospodarjenja z državnimi gozdovi v evropskem prostoru ne zasledimo teženj po prodaji državnih gozdov, izjema so le države, ki spreminjajo družbeno ureditev iz socialistične v kapitalistično in se tako ali drugače srečujejo z denacionalizacijo in privatizacijo državne lastnine.

Specifični položaj gozdov in gozdarstva v posamezni deželi tudi onemogoča ali vsaj zelo otežuje izdelavo enotne (evropske) gozdarske politike.

7 NASTANEK IN RAZVOJ DRŽAVNE GOZDNE POSESTI V SLOVENIJI

7.1 OBDOBJE DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

V drugi polovici 19. stoletja, po zemljiški odvezi in še ne povsem končanem procesu odkupa in uravnave zemljiških služnosti, je bilo na območju današnje Slovenije le 4,2 % državnih gozdov (VALENCIČ 1970, WINKLER 1995), gozdna veleposest pa je predstavljala skoraj tretjino površine gozdov.

Gozdna veleposest je tista, kjer lastnik ne more več sam s svojo družino opraviti vseh potrebnih gozdnogospodarskih del, njemu in družini pa zagotavlja več kot poprečno socialno varnost (WINKLER 1997). V evropskih državah je ta meja navadno postavljena na 200 ha, kar ustreza tudi razmeram v Sloveniji.

Državni gozdovi kot lastninska kategorija nasploh so nastali že v času, ko še ni bila izoblikovana država v današnjem pomenu besede (WINKLER 1994). Gozdovi so pripadali vladarjem, ki so jih deloma dajali v posest tudi fevdalni gosposki. Sprva so veljali za neodtuljive, leta 1790 pa je Francija sprejela zakon o alienaciji gozdov. Proces je znan pod imenom *laissez faire* (naj se dela), pomeni pa svobodno delovanje posameznikov, podjetij in države brez omejitev. Prodaja državnih gozdov je zatem zajela ne samo Francijo ampak tudi druge evropske države, zlasti Avstrijo. Ideja je temeljila na prepričanju, da je država slab gospodar.

PIPAN (1969) navaja, da je bilo v času Avstro-ogrske na območju kasnejše Dravske banovine 708.035 ha gozdov z dvema izrazitima lastninskima skupinama. V prvi (gozdna veleposest - fevdalni izvor, državni erar, cerkev, samostani, banke, kapitalska veleposest) je znašala poprečna velikost posesti 482 ha, v drugi (mali gozdni posestniki, večinoma

kmetije) pa le 3,62 ha. Podobno stanje je bilo v slovenskem Primorju. V prvi skupini so prevladovala velika plemiška posestva (Auersperg, Windischgraetz, Schönburg - Waldenburg) z večjim številom manjših, ki so z izvedbo zemljiške odveze (1848) izgubila svojo ekonomsko osnovo (dejansko izvrševanje določil zemljiške odveze se je odvijalo v sedemdesetih letih). Svoj aristokratski položaj so pogosto vzdrževali na račun pretiranega poseka svojih gozdov. Ko so gozdove do kraja izčrpali, so propadli, njihovo posest pa je običajno kupilo močnejše plemstvo ali drugi (kapitalsko močni) nefevdalci. V kategoriji veleposesti je bilo stanje gozdov zelo različno, od izčrpanih gozdov do zelo dobro in strokovno gospodarjenih. Oboji so bili po II. svetovni vojni predmet nacionalizacije.

Sistem prebiralnega gospodarjenja, ki se je uveljavil zlasti na Kočevskem, Notranjskem in deloma na Štajerskem, so veleposestniki, ki so zašli v denarne težave, drastično izmaličili. Kapital v obliki gozdne veleposesti so želeli spremenjati v denarni kapital. Pri tem so jim prišli prav zlasti nekateri tuji strokovnjaki, ki so zaradi maksimiranja zemljiške rente, obhodnjo zmanjševali celo na 60 let. Ker je normalna lesna zaloga za takšno obhodnjo daleč presegala dejansko, so te presežke spremenili v etat in s tem strokovno in pravno omogočili prave devastacije gozdov. Takšna oblika gospodarjenja se je uveljavila zlasti na manjših veleposestvih na Dolenjskem in Štajerskem. Državni gozdarski nadzor je bil proti takšnim devastacijam praktično nemočen, ker je gozdarski zakon iz leta 1852 lastnikom dovoljeval skoraj popolno svobodo.

Leta 1923 je bilo v takratni Sloveniji, ki je merila 1.600.000 ha, zelo malo državnih gozdov.

Preglednica 15: Lastninska struktura gozdov Slovenije leta 1923

Sektor lastništva	Površina (ha)	Delež (%)
Gozdovi državnega erarja	1.494	0,22
Kranjski verski zaklad	18.208	2,70
<i>Skupaj državni gozdovi</i>	<i>19.702</i>	<i>2,92</i>
Gozdovi občin in podobčin	5878	0,88
Gozdovi dežele in okrajev	276	0,04
Gozdovi cerkva, samostanov in škofij	15038	2,23
Gozdovi solastnikov	18028	2,67
Gozdovi delniških družb	6676	0,99
Gozdovi bank in denarnih zavodov	3619	0,53
Gozdovi fizičnih oseb	603783	89,74
Skupaj	673.000	100

Vir: ŠIVIC 1923

K državnim gozdovom tistega obdobja štejemo poleg gozdov državnega erarja še gozdove Kranjskega verskega zaklada, ki so bili v državni upravi. Z njimi so v interesu države in vsega naroda oziroma ustanov in servitutnih upravičencev pazljivo gospodarili, odstopanja od potrjenega načrta so bila dovoljena le izjemoma (GAŠPERIN 1992). Gospodarjenje s temi gozdovi so vodili državni gozdarski uradi. Knjigovodstvo verskega zaklada je bilo ločeno od knjigovodstva druge državne posesti (ZIERNFELD 1923), kljub temu pa je bil vpliv škofijskega ordinariata na gospodarjenje relativno velik (GAŠPERIN 1992). Uspešnosti gospodarjenja s temi gozdovi ne smemo ocenjevati na podlagi izgube Kranjskega verskega sklada, ker je ta z odhodki pokrival tudi nekatere stroške delovanja Cerkve.

Tako je znašala površina državnih gozdov 19.702 ha oziroma slabe 3% celotne gozdne površine. Bili so poleg večine veleposestniških gozdov tudi pravilno urejeni in so v njih gospodarili na podlagi načrtov.

K tem gozdovom moramo prišteti še državne gozdove na območju današnje Slovenije, ki je bila pred II. svetovno vojno pod Italijo.

Preglednica 16: Državni gozdovi na območju današnje Slovenije pod Italijo leta 1940

Regija	Skupaj (ha)	Državni (ha)	Delež (%)
Goriško-Ajdovska	27.698	8.902	32
Tolminsko-Bovška	28.167	859	3
Cerkljansko-Idrijska	20.158	6.971	35
Skupaj	76.023	16.732	22

Vir: VUGA 1998

Z agrarna reformo v Kraljevini Jugoslaviji, ki je imela izrazito socialni značaj, so želeli omiliti socialne razlike in zmanjšati revščino na vasi. Po skoraj petnastletnem odlašanju je bila izvedena revizija agrarne reforme, ki je vključevala le veleposestnike s površino nad 1000 ha s pravico do odškodnine. Namesto denarne odškodnine so pooblašene komisije lahko lastnikom vrnilo del gozdov, ki bi sicer morali biti razlaščeni. Ves postopek se je sprevrgel v pravo barantanje in karikaturu agrarne reforme. Skupno je bilo razlaščenih le 23.693 ha gozdov. Ko so bili gozdovi razlaščeni, niso vedeli kaj naj z njimi storijo. Izoblikovale so se tri smeri razmišljanj. Eni so zagovarjali, naj občine razlaščeno veleposest razdelijo kmetom, drugi da naj gozdovi ostanejo občinski, tretji pa, naj preidejo v državni erar. Vsa ta vprašanja so ostala nerešena do druge svetovne vojne, razlaščene gozdove pa je upravljala Začasna državna uprava razlaščenih gozdov.

Pred drugo svetovno vojno (leta 1939) so na ljubljansko škofijo prenesli celotno posest Kranjskega verskega zaklada (WINKLER 1995). Tako je skupna površina državnih gozdov na območju današnje Slovenije pred drugo svetovno vojno znašala okoli 42.000 ha oziroma 6% vseh gozdov.

7.2 OBDOBJE CENTRALNO-PLANSKEGA GOSPODARSTVA (1945-OKROG 1952)

V večjem obsegu so državni gozdovi nastali šele po II. svetovni vojni. Državni (družbeni) sektor lastnine gozdov je nastal na temelju treh temeljnih aktov:

- Odlok AVNOJ-a o prehodu sovražnikovega imetja v državno last, o državnem upravljanju odsotnih oseb in o zasegi imetja, ki so ga okupatorske oblasti prisilno odujile (1945) - s tem so bili zaplenjeni vsi gozdovi državljanov sovražnih držav,
- Zakon o agrarni reformi in kolonizaciji (1945 s kasnejšimi spremembami),
- Republiški zakon o agrarni reformi in kolonizaciji (1948 s kasnejšimi spremembami) - s tem so bili razlaščeni tudi gozdovi veleposestev in kmetov ter malih nekmečkih posestnikov.

Za veleposest so štela vsa kmetijska in gozdna zemljišča, ki jih lastniki zemljišča niso obdelovali sami s svojo družino, ampak z najeto delovno silo, če je bila skupna posest večja od 45 ha oziroma več kot 25 ha obdelovalne zemlje. Razlaščena so bila brez odškodnine. Zemljišča bank, podjetij in drugih zasebnih pravnih oseb so bila razlaščena brez odškodnine, cerkve, samostani in verske ustanove pa so lahko zadržale do 10 oziroma izjemoma do 30 ha zemljišč. Zemljiška posestva, ki so po vojni ostala brez lastnika, so bila razlaščena brez odškodnine. Z odškodnino v višini letnega donosa je bila razlaščena posest nekmetov nad 3 ha zemlje oziroma nad 5 ha gozda. Razlaščena je bila tudi posest kmetov nad 10-25 ha gozda, skupna površina posesti pa ni smela presegati 45 ha. Pri slabih zemljiščih so lahko zemljiški maksimum zvišali. Kmetje so za nacionalizirano posest dobili odškodnino v višini letnega donosa.

Vsa razlaščena zemlja je prešla v zemljiški sklad agrarne reforme in kolonizacije, gozdovi in gozdni inventar pa v državno last in upravo kot splošno ljudsko premoženje (SLP). Z agrarno reformo je bilo razlaščenih okrog 185.000 ha gozdov. Z zakonom o agrarni reformi in kolonizaciji ter z zakonom o ravnanju z razlaščenimi in zaplenjenimi gozdnimi posestvi je prišlo v last splošnega ljudskega premoženja (države) 36 % skupnega gozdnega zemljišča (Plan razvoja gozdarstva 1958).

Gozdove splošnega ljudskega premoženja so dodelili:

- specializiranim gozdnogospodarskim in lesnogospodarskim organizacijam (gozdnim gospodarstvom) in so dobili oznako SLP 1 ter
- občinam, kmetijskim kombinatom in drugim upravljalcem (približno 1/6 površine) z oznako SLP 2.

Gozdovi SLP 1 so bili surovinska in ekonomska podlaga za državno lesno industrijo.

Gozdovi splošnega ljudskega premoženja, s katerimi niso gospodarila gozdna gospodarstva (SLP-2), so bili po svoji notranji strukturi zelo pisani:

Preglednica 17: Struktura upravljalcev SLP 2 gozdov leta 1958

Lastnik (upravljaliec)	Površina (ha)
Občine	19.270
Kmetijska posestva (brez KGP Kočevje in KGP Novo mesto)	9.100
Železnice	630
Rudniki	1.240
Industrijska podjetja	300
Zdravilišča in bolnice	230
Šolstvo (brez gozdov fakultete - cca 7.180 ha)	1.140
Zemljiške skupnosti in neopredeljeno	8.750
Drugo	13.340
Skupaj	54.000

Vir: Plan razvoja gozdarstva 1958

Gozdovi so bili dodeljeni v upravljanje nekaterim organizacijam, praviloma zaradi posebnih namenov (varovalnega - železnice, zdravstvenega - zdravilišča, izobraževalnega - šolstvo, gospodarskega - kmetijskim posestvom kot dopolnjevanje kmetijske proizvodnje). Najmočnejša kategorija so bili občinski gozdovi. To so bili v glavnem ostanki manjših gozdnih parcel splošnega ljudskega premoženja, ki so jih občine obdržale iz časov agrarne reforme oziroma so jih imele že od prej. Vprašanje

njihovega upravljanja še ni bilo dokončno rešeno, gozdovi pa so bili brez pravega gospodarja.

Tudi upravljanje in gospodarjenje z gozdovi vaških in srenjskih (agrarnih) skupnosti kljub razlastitvam na podlagi Zakona o agrarnih skupnostih iz leta 1947 v praksi ni bilo urejeno (ZAVRATNIK 1994). Prenos teh gozdov na gozdna gospodarstva je bil postopen. Ne glede na to jih uvrščamo v kategorijo državnih gozdov.

Gozdarska služba za državne gozdove je bila po osvoboditvi zelo hitro ustanovljena (PIPAN 1969). Že oktobra 1945 je bilo ustanovljeno državno podjetje LES z 22 upravami, ki je prevzelo v svojo upravo vse razlaščene gozdove in lesne obrate. Do oktobra istega leta so proizvedli 60.000 prm drv, 130.000 m³ gradbenega lesa, veliko oglja in lubja. Podjetje je poslovalo približno leto dni in opravljalo večinoma čuvajske in lesno-oskrbovalne naloge.

Januarja 1947 je bilo namesto podjetja LES za celotno Slovenijo ustanovljenih pet gozdnih gospodarstev s petimi dodatnimi samostojnimi gozdnimi upravami. Usmerjala jih je Uprava gozdnih gospodarstev iz Ljubljane, ki se je kasneje preoblikovala v Glavno direkcijo republiških gozdnih gospodarstev LRS (1947).

Z odločbo Vlade LRS (7.2.1948) je bilo namesto teh gozdnih gospodarstev in gozdnih uprav ustanovljenih 17 gozdnogospodarskih območij, ki pa formalno še niso bila oblikovana. Za vsako je bilo hkrati ustanovljeno tudi podjetje, ki je bilo pod neposrednim nadzorom Ministrstva za gozdarstvo in lesno industrijo. Ta so poleg gozdarske službe in gospodarjenja v državnih gozdovih upravljala še z nacionaliziranimi lesnoindustrijskimi podjetji.

26. 12. 1949 je bilo ustanovljeno samostojno Ministrstvo za gozdarstvo, ki je od prejšnjih gozdnih gospodarstev prevzelo le gospodarjenje z gozdovi. Nova gozdna gospodarstva so tako imela naslednje naloge:

- vzdrževanje, urejanje in gojitev gozdov,

- odkazovanje dreves za posek.

Izkoriščanje gozdov so opravljala lesnoindustrijska podjetja (LIP). Ta so gozdnim gospodarstvom plačevala ceno lesa na panju. Posledica takšne organizacije je bila izredna finančna šibkost gozdnih gospodarstev, ki poleg tega niso imela skoraj nobene delovne sile. Delavce so večinoma prevzeli LIP-i. Ti dejstvi navajata k zaključku, da je bil obseg gozdnogojitvenih del v tistem obdobju zelo majhen, če ne kar zanemarljiv. Natančnih podatkov o tem žal ni. Večino sredstev so gozdna gospodarstva porabila za urejanje gozdov.

7.3 OBDOBJE SVOBODNEJŠEGA GOSPODARSKEGA DELOVANJA (OKROG 1952-1961)

1. 1. 1953 so gozdna gospodarstva postala ustanove s samostojnim financiranjem. To je bila kombinacija podjetja in državne proračunske ustanove. Stalno prizadevanje gozdnih gospodarstev, da jim vrnejo funkcijo izkoriščanja gozdov je, kljub nasprotovanju LIP-ov, leto kasneje obrodilo sadove. S tem so gozdna gospodarstva postala popolna gospodarska podjetja in po svoji funkciji ter organizaciji enakovredna podjetjem v drugih panogah (niso bila več ustanove s samostojnim financiranjem), kar je naletelo v drugih republikah Jugoslavije na neodobravanje. Glavni pomislek je bil, da podjetja, ki so zainteresirana za dohodke iz gozdov, niso primerna za gospodarjenje s tolikšnim bogastvom, kot so državni gozdovi.

Z zakonom o gozdovih (1953) je bilo določeno, da z vsemi gozdovi splošnega ljudskega premoženja upravljajo okrajni ljudski odbori. Na osnovi tega so okrajne uprave za gozdarstvo opravljale odkazilo drevja za posek in maso praviloma dodelile gozdnim gospodarstvom. Določile so količino in kvaliteto sortimentov, predpisale stroške poseka, izdelave, spravila in prevoza do kupcev, ki so jih tudi same izbrale. Tako so izračunale tudi ceno lesa na panju, ki so jo gozdna gospodarstva odvajala v gozdni sklad. Od tu so

se črpala sredstva za gojitvena in investicijska dela. Vendar so bila sredstva za gozdnogojitvena dela relativno skromna.

Državna administracija je imela v rokah najvažnejše vzvode odločitev glede gospodarjenja z državnimi (SLP) gozdovi. Kljub pasivni vlogi gozdnih gospodarstev, ki jim je bila na ta način dodeljena, so si le-ta ves čas prizadevala za čimvečji vpliv na gospodarjenje. Sčasoma je državni organ (okrajni ljudski odbor) postal le še formalni potrjevalec predlogov gozdarskih podjetij. Poleg tega so začela gozdna gospodarstva ustvarjati tudi dohodek iz proizvodnje, ki jih družbeni plan ni predvideval (pragovi, drogovi, itd). Ta del dodatnega prihodka so usmerili v investicije, zlasti v gradnjo gozdnih cest.

Gozdna gospodarstva so z dodeljenimi gozdovi postopala kot dober in skrben gospodar in se niso sprijaznila z vlogo uslužnostnega podjetja. Zagovarjala so načelo trajnosti in izkoriščanja gozdov v okviru možnosti. Gozdarji so tudi znali ubraniti organiziranost po načelu gozdnogospodarskih območij pred teritorialnimi reorganizacijami državne uprave.

7.4 OBDOBJE PRENOSA DRŽAVNIH GOZDOV NA GOZDNA GOSPODARSTVA (1961-1965)

V času, ko so bili lastniki gozdov okrajni ljudski odbori, so jim gozdna gospodarstva plačevala rento - vrednost lesa na panju. Temeljni (državni) zakon o gozdovih iz leta 1961 pa je dodelil gozdove gozdnim gospodarstvom. S tem so gozdna gospodarstva prenehala biti uslužnostna podjetja, gozdovi so postali njihovo osnovno sredstvo (z vpisom v zemljiško knjigo) in se tako izenačila z vsemi drugimi podjetji. S tem so postali prihodki od prodaje lesa v okviru odobrenih etatov in letnih planov njihovi prihodki, plačilo gozdne takse oziroma rente pa je odpadlo. Okrajni ljudski odbori so prenehali naročati gozdnim gospodarstvom gozdnogojitvena ali gozdnotehniška dela, gozdna gospodarstva so izvajala ta dela iz sredstev, ki so jih sama ustvarila in oblikovala. S tem

so postala nosilci gozdnogospodarskih območij. Za les, ki so ga gozdna gospodarstva posekala v svojih gozdovih, niso nikomur plačevala gozdnih taks.

Iz območij so bile izključene vse strnjene površine gozdov, ki niso zagotavljale dolgoročnega trajnega gospodarjenja (grmišča, degradirani gozdovi, goličave) in bi ovirale intenzivno gospodarjenje z gozdovi. Tako so v Sloveniji ustanovili Zavod za pogozdovanje in melioracijo Krasa, ki je bil pristojen za kraško gozdnogospodarsko območje. Območja so tako dobila končno podobo (prostorsko revidiranje leta 1962) in so bila krajevno in finančno-ekonomsko zaokrožene enote, ki so zagotavljale enostavno in razširjeno reprodukcijo. Sistem subvencij oziroma dotacij, ki je bil do tedaj v veljavi, je s tem prenehal (razen za Kras).

Zelo hitro je dozorelo spoznanje, da niso bila vsa območja v enakem ekonomskem položaju. Tudi delež etata znotraj posameznega območja, s katerim so razpolagala gozdna gospodarstva, je bil zelo različen (59% Bled do 21% Ljubljana).

Gozdarji so v organizaciji gospodarjenja z državnimi gozdovi težili k večjim površinam, bistveno večjim kot neposredno po drugi svetovni vojni. Območja so preživela tudi vse pritiske politično-administrativnih sprememb okrajev in občin. Osamosvojitve območja je postala tudi pogoj za obstoj gozdnega gospodarstva kot podjetja.

Znotraj gozdnogospodarskega območja se je uveljavilo načelo samofinanciranja, čeprav so ugotavljali, da vlaganja v gozdove (biološka in tehnična) dajejo učinke šele čez dolgo časa in bi za to morala poskrbeti širša družba. Zaradi različnega stanja gozdov in gozdne infrastrukture so bila gozdna gospodarstva v neenakem položaju. Z metodo seštevanja indeksov posameznih gozdnih gospodarstev po 16 kriterijih (velikost produktivnih površin, raztresenost v območju, lesne zaloge, deleža iglavcev in prirastka) je PIPAN (1964) omogočili temeljitejši vpogled v stanje državnih gozdov pri posameznem gozdnem gospodarstvu.

Preglednica 18: Relativna ekonomska moč državnih gozdov po točkovanju leta 1964

Gozdno gospodarstvo	Število točk	Indeks
Postojna	1300	100
Kočevje	1297	100
Maribor	1115	86
Bled	1109	85
Slovenj Gradec	982	75
Tolmin	920	71
Kranj	906	69
Novo mesto	860	66
Ljubljana	813	63
Brežice	780	60
Nazarje	741	57
Celje	666	51

Razlike med območji so bile dejansko znatne, pri čemer raziskovalci niso upoštevali sortimentacije gozdnega drevja, hkrati pa je bila verjetno preveč potencirana absolutna zaloga in prirastek lesa. Raziskovalci tudi niso upoštevali odprtosti gozdov kot kriterija niti potreb po bioloških vlaganjih v območju.

Gozdarska podjetja so bila gospodarsko relativno uspešna. Zaradi težav kmetijskih posestev je agrarna politika zahtevala, da gozdarska podjetja odstopijo del svojih gozdov (predvsem nižinskih) kmetijskim kombinatom. To se v večjem obsegu sicer ni zgodilo, vendar so ponekod državne kmetijske površine dodelili gozdnim gospodarstvom. Zanje so gozdarska podjetja osnovala kmetijske obrate, gozdarsko akumulacijo pa prelivala v kmetijski sektor. Združevanje gozdarske in kmetijske dejavnosti ni ustvarjalo pogojev za boljšo in racionalnejšo tehnologijo niti v kmetijstvu niti v gozdarstvu.

Temeljni zakon iz leta 1961 je ukinil gozdne sklade. Razlike v ekonomski moči med posameznimi gozdnimi gospodarstvi so postale zelo očitne. Podjetja so morala izločati le

del sredstev v sklad za regeneracijo gozdov (amortizacija II). Gospodarjenje z državnimi gozdovi je zašlo v krizo, gozdna gospodarstva pa so se začela deliti na bogata in revna.

Leta 1961 do 1965 (obdobje med zakonoma) veljajo za obdobje iskanja novih rešitev. Dozorelo je spoznanje, da so gozdovi splošno družbenega pomena, hkrati pa so iskali poti za izravnavanje ekonomskih neenakosti med gozdnimi gospodarstvi.

Kljub temu, da so bili gozdovi SLP 2 sprva namenjeni za kritje naravnih potreb kmetijskih gospodarstev, se je hitro pokazalo, da kar 85% gozdne proizvodnje iz teh gozdov pristane na trgu. To pomeni, da so s temi dodatnimi viri financirali kmetijstvo. Spremembi organiziranosti kmetijskih družbenih posesti je sledila sprememba uživalcev gozdov. Tako se je za te gozdove uveljavilo ime labilni SLP gozdovi (oziroma SLP-2 gozdovi). V prvih povojnih letih so bili brez gozdarske službe, kasneje pa so angažirali strokovnjake iz okrajnih gozdarskih uprav, gozdnih gospodarstev ali namestili celo svoje logarje. Strokovna šibkost in neprestano menjavanje gospodarjev sta zelo ovirala učinkovito dolgoročno gospodarjenje. V poprečju so izkazovali celo nižje gozdne fonde kot zasebni gozdovi, investicije pa so zaostajale zlasti zaradi odtekanja gozdne takse v kmetijstvo.

7.5 PREHOD NA SKUPNO GOSPODARJENJE Z DRUŽBENIMI IN ZASEBNIMI GOZDOVI (OKROG 1965-1976)

Od 4.11.1965 z uveljavitvijo novega zakona o gozdovih so gozdna gospodarstva prenehala gospodariti le z državnimi gozdovi. Takrat so z novim republiškim Zakonom o gozdovih zaključili proces vključevanja zasebnih gozdov v gospodarjenje z gozdovi, ki se je praktično začel že leta 1963. Meje gozdnogospodarskih območij, v katere so bili vključeni tudi zasebni gozdovi, so bile predpisane z Odlokom o določitvi gozdnogospodarskih območij v SR Sloveniji leta 1965. Lastniki gozdov so morali posekan les prodati gozdnim gospodarstvom, lastnik gozda pa je imel med drugim pravico do lesa za neposredno uporabo, cene lesa na panju, sodelovanja pri odkazilu

drevja in upravljanju gozdnih gospodarstev in prednost pri opravljanju del v svojem gozdu. Iz sredstev, ki so jih gozdna gospodarstva pridobila iz gospodarjenja z zasebnimi gozdovi, so morali izločiti ustrezen del za vlaganja v zasebne gozdove. Obdobje do leta 1993, praktično pa do leta 1990 tako imenujemo obdobje skupnega gospodarjenja z vsemi gozdovi ne glede na lastništvo.

V razpravah o optimalni organiziranosti gozdarstva Slovenije PIPAN (1969) ugotavlja, da bi bilo najbolje, če bi vse gozdove združili v eno območje. Pri tem se v bistvu vrača na rešitve, ki so jih uveljavili takoj po II. svetovni vojni, ko so za vse državne gozdove ustanovili podjetje LES z 22 gozdnimi upravami. S tem bi ekonomsko različnost posameznih območij in gozdnih gospodarstev najbolj izravnali. Slabost take rešitve pa je v tem, da so poslovne odločitve v tako velikem kolektivu (14.285 zaposlenih) preveč odmaknjene od posameznih delov podjetja.

Različna ekonomska moč obstoječih gozdnih gospodarstev se je kazala v različni intenziteti vlaganj v gozdove in v višini plač (KAVČIČ in sod. 1989). Tako je npr. leta 1968 znašalo razmerje poprečnih čistih osebnih dohodkov med najslabšim in najboljšim območjem 1:1,98, razmerje med oblikovanimi sredstvi za reprodukcijo (v din/posekan neto m³) pa 1:3,27 (Program razvoja gozdarstva 1969).

7.6 OBDOBJE SKUPNEGA KOMPLEKSNEGA GOSPODARJENJA (1974 DO OKROG 1993)

7.6.1 Organizacijske spremembe

V tem času je začel veljati novi Zakon o gozdovih (1974), ki je na osnovi ustavnih amandmajev iz leta 1973 predvidel za gospodarjenje v državnih gozdovih ustanovitev temeljnih organizacij združenega dela - TOZD. Te so bile samostojne pravne osebe s svojim žiro računom v sklopu gozdnega gospodarstva določenega območja, poleg njih pa so za reševanje skupnih potreb vseh pravnih oseb ustanovili še delovno skupnost skupnih

služb (DSSS). Za zasebni sektor so ustanovili temeljne organizacije kooperantov z enakopravnim statusom znotraj gozdnega gospodarstva. Proces se je zaključil leta 1978.

Za organiziranje TOZD-ov so morali biti izpolnjeni določeni tehnološki, ekonomski in samoupravni pogoji. Raziskovalci so sprva zagovarjali enotno organizacijo gozdne proizvodnje v državnih gozdovih znotraj posameznega gozdnega gospodarstva (CAJNKO / WINKLER 1973 a). Utemeljevali so jo z relativno veliko heterogenostjo gozdnih obratov (83) znotraj posameznih gozdnih gospodarstev. Ugotovili so, da se heterogenost na ravni gozdnogospodarskega območja v veliki meri izravna.

Po relativno ostrih razpravah (Nekaj misli o uresničevanju ustavnih dopolnil v slovenskem gozdarstvu 1973, CAJNKO / WINKLER 1973 b) se je v praksi uveljavilo drobljenje gozdne proizvodnje državnih gozdov v posameznih gozdnogospodarskih območjih na več TOZD-ov. Zaradi heterogenosti TOZD-ov je Zakon o gozdovih (1974) vpeljal ugotavljanje dohodka, ki je rezultat preseganja poprečnih naravnih in proizvodnih pogojev ter ekonomsko izravnavo med TOZD-i znotraj območja.

Organiziranost na TOZD-e ni bila enotna. Značilne zanjo so bile velike razlike med TOZD-i znotraj območja in tudi med območji. V območjih sta se pojavili dve skrajni težnji glede drobljenja podjetja na posamezne TOZD-e. Nekateri (tisti, ki so gospodarili z boljšimi gozdovi) so zagovarjali veliko število temeljnih organizacij, drugi so bili za enovito organiziranost. Posamezno gozdno gospodarstvo je imelo poprečno štiri TOZD-e, le na Krasu in v murskosoboškem območju so ohranili enovito organiziranost podjetij. Najpomembnejši kriteriji za oblikovanje TOZD-ov so bili tradicija (prejšnji obrati), ozemeljska zaokroženost in želje okolja. Ekonomsko-kadrovski razlogi so bili daleč manj pomembni. Logičen rezultat takšne reorganizacije so bile velike razlike med novimi gospodarskimi subjekti:

Preglednica 19: Nekateri fizični kazalci organiziranosti TOZD-ov v gozdnogospodarskih območjih leta 1983

	Površina	Bruto posek	Gojenje	Zaposleni
	ha	m ³	dnine	število
Republiško poprečje	6.399	28.258	2.703	76
Koeficient variacije	60%	55%	145%	52%

Vir: KAVČIČ in sod. 1985

Velik koeficient variacije kaže na velika individualna odstopanja med območji, znotraj določenih območij je bila homogenost različna. Zanimiva je ugotovitev raziskovalcev, da so bili kazalci gospodarjenja na zaposlenega tem slabši, čim večje je bilo število TOZD-ov v posameznem gozdnem gospodarstvu, hkrati pa so se kazalci gospodarjenja na zaposlenega slabšali z naraščanjem velikosti TOZD-a. Vzrok takšnemu stanju so pripisali neracionalni organizaciji.

Delitev poslovnih funkcij med TOZD-e in DSSS je bila zelo raznolika, dokaj enotno je k TOZD-om spadala operativna priprava proizvodnje in izvajanje proizvodnje, k DSSS pa prodajna, računovodska, razvojna, kadrovska, finančna in splošna funkcija. Z anketo so ugotovili, da gozdarji s takšno organiziranostjo niso zadovoljni oziroma so do nje zelo kritični. Predlogov, kako organizacijo spremeniti, pa je bilo relativno malo. Razloge za takšno stanje so raziskovalci pripisali:

- sorazmerno nizki organizacijski kulturi,
- dejstvu, da je manjšo racionalnost možno pokrivati z gozdno rento,
- zunanjim dejavnikom (pritiski lokalnih skupnosti, zakonodaja).

Gozdarski strokovnjaki v operativi so vzroke za neracionalnost iskali tudi v ločeni organiziranosti državnega in zasebnega sektorja znotraj gozdnega gospodarstva in to predvsem zaradi teritorialnega prepletanja enega in drugega sektorja lastništva. Združitvi pa so nasprotovali normativni akti (Ustava, zakoni), ki so lastnikom gozdov zagotavljali pravico nad zemljo in pravico do gospodarjenja z gozdovi.

Ustava iz leta 1974 je predvidela, da se za dejavnosti splošnega družbenega pomena (npr. zdravstvo, šolstvo,...) na podlagi zakona ustanovijo samoupravne interesne skupnosti. Ustava je zaradi posebnega družbenega interesa predvidela ustanovitev SIS tudi za gozdarstvo. Še pred sprejetjem ustave pa je Zakon o gozdovih (1974) na podlagi ustavnih amandmajev za zagotovitev posebnega družbenega interesa za ohranitev in gojitev gozdov, usklajevanje interesov med gozdnim, lesnim in drugim gospodarstvom ter usklajevanje gospodarskih interesov s splošnim družbenim interesom za ohranitev in gojitev gozdov, ohranjanje biološkega ravnotežja v gozdovih in urejanje vprašanj, ki so skupnega pomena, določal ustanovitev območnih in republiške SIS za gozdarstvo. Vanja so bila vključena gozdna gospodarstva, porabniki lesa, lokalne skupnosti (krajevne skupnosti) in organizacije na področju kmetijstva, lovstva, turizma, vodnega gospodarstva in varstva okolja. Z ustanovitvijo republiške SIS za gozdarstvo (20.5.1975) se se je začelo tudi sistematično spremljanje ekonomskih kazalcev gospodarjenja z gozdovi (blagovna proizvodnja, vlaganja, struktura vlaganj itd.). Slovensko gozdarstvo je po večletnem prizdevanju dobilo ustanovo, ki je z združevanjem in prelivanjem sredstev zagotavljala skladnejši razvoj gozdov v Sloveniji.

Naloge republiške SIS za gozdarstvo so bile:

- usmerjanje gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji,
- sodelovanje pri izdelavi prostorskih in družbenih planov razvoja Slovenije,
- dajanje soglasij k območnim gozdnogospodarskim načrtom,
- upravljanje s sredstvi za razširjeno gozdno reprodukcijo in skrb za izvrševanje nalog s tega področja,
- dajanje pobud in mnenj pristojnim organom za razglasitev gozdov za varovalne in gozdov s posebnim namenom,
- skrb za pogozdovanje in melioracijo Krasa,
- obravnavanje utemeljenosti razširitev kapacitet lesnopredelovalne industrije in dajanje mnenj o usklajenosti teh investicij z lesnosurovinskim zaledjem.

Za delovanje SIS-ov so bili predvideni naslednji viri:

1. 20% dela dohodka, ki izvira iz različnih naravnih in proizvodnih pogojev ter stanja družbenih gozdov.
2. 5% prispevka za biološka vlaganja iz zasebnih gozdov.
3. 1% nabavne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov iz gozdov, ki ga plačujejo porabniki lesa.
4. Prispevek iz goriva, namenjen vzdrževanju javnih cest, ki ga porabijo za transport v gozdu (spravilo, prevoz).
5. Sredstva državnega proračuna.

Viri sredstev SIS - ov so se kasneje še dopolnjevali in spreminjali.

Osrednja naloga republiške SIS za gozdarstvo je bila skrb za vlaganja v razširjeno gozdno reprodukcijo (WINKLER 1975). Obstoječi gozdovi niso bili več kos vedno večji porabi lesa, zato so izhod iskali v aktiviranju neizkoriščenega gozdnega potenciala (degradirani gozdovi, opuščena kmetijska zemljišča, grmišča itd.) in v hitrejšem odpiranju gozdov z gozdnimi cestami. Za to so bile potrebne obsežne investicije in stalen ter zanesljiv vir sredstev.

7.6.2 Reševanje problema različnih ekonomskih zmožnosti gozdnogospodarskih območij

Zaradi neenakosti v ekonomski sposobnosti posameznih gozdnogospodarskih območij, je gozdarski zakon leta 1974 vpeljal mehanizem izravnavanja ekonomske zmogljivosti območij (KAVČIČ in sod. 1989). Zato so morala gozdna gospodarstva posebej ugotavljati tisti del dohodka, ki je rezultat nadpovprečnih naravnih in proizvodnih razmer v gozdu. Del tega denarja bi morali vlagati nazaj v gozdove na svojem območju, del pa združevati na ravni republike (v republiško Samoupravno interesno skupnost za gozdarstvo), s katerim bi subvencionirali vlaganja na gospodarsko šibkejših območjih. Zakonske rešitve za ugotavljanje nadpovprečnih razmer in merila za združevanje in porabo sredstev so bila ohlapna, zato ukrepi niso dali zadovoljivih rezultatov. Ugotavljanje rente je temeljilo na ugotavljanju dejanskih in ne normiranih (objektivnih)

stroškov (WINKLER in sod. 1988). Dobljeni rezultati so bili zato nerealni, izračunane rente pa praviloma prenizke:

Preglednica 20: Renta iz državnih gozdov v obdobju 1976-1985

Leto	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985
% prodajne cene	3,4	2,3	2,2	1,5	3,5	4,0	3,1	2,4	1,7	0,6

Vir: WINKLER in sod. 1988

Drug možen ukrep ekonomske izravnave gozdnogospodarskih območij bi bilo revidiranje njihovih mej in oblikovanje novih, ki bi bila ekonomsko bolj izenačena (KAVČIČ in sod. 1989). Proti takšni rešitvi so govorili zlasti naslednji vzroki:

- vsaka reorganizacija povzroči običajno visoke stroške, učinki pa so vprašljivi,
- tradicija (zlasti načrtovanja in organizacije),
- prostorska zaokroženost.

Slabosti ugotavljanja nadpoprečnih razmer v državnih gozdovih je odpravil Zakon o gozdovih iz leta 1985. Predvidel je sprejem samoupravnega sporazuma o enotnih merilih, osnovah in normativih za ugotavljanje rente. Ta akt pa nikoli ni bil sprejet. Za združevanje sredstev v republiški SIS je določil najmanj 3% vrednosti gozdnih lesnih sortimentov.

Zaradi zaostrenih razmer gospodarjenja, socialnih in ekoloških funkcij gozda so raziskovalci predlagali uvedbo splošnega prispevka za te funkcije, ki bi ga plačevali vsi državljani. Svoj predlog so podkrepili z raziskavami slovenskega javnega mnenja, ki je kazalo na naraščajočo zaskrbljenost za probleme propadanja gozdov (WINKLER in sod. 1988).

7.6.3 Proces denacionalizacije in posledice za državne gozdove

Leta 1991 je Zakon o denacionalizaciji (1991) sprožil vračanje družbenega premoženja (tudi družbenih gozdov), ki je bilo podržavljeno s predpisi o agrarni reformi, nacionalizaciji in zaplembah v času od leta 1945 do 1970 in s pravnimi posli, ki so bili sklenjeni na podlagi sile ali zvijače predstavnika oblasti. Upravičenci so morali biti jugoslovanski državljani. Poleg fizičnih oseb so upravičenci tudi delničarji in družbeniki osebnih in kapitalskih družb, cerkve in druge verske skupnosti ter nekdanje vaške skupnosti, ki se po zakonu lahko ponovno vzpostavijo (1994). Nepremičnine se, razen nekaterih izjem, vračajo v naravi. Nepremičnina, katere vrednost se je bistveno povečala, se po izbiri upravičenca bodisi:

- ne vrne,
- se na njej vzpostavi ustrezen lastninski delež,
- vrne pod pogojem, da za razliko v vrednosti plača odškodnino.

Kaj je občutno povečanje vrednosti, zakon ni določal, vendar se je v tolmačenju zakona uveljavilo mnenje, da je to doseženo, če se je vrednost premoženja povečala za več kot 30%.

Za nepremičnino, katere vrednost se je bistveno zmanjšala, dobi upravičenec odškodnino.

Na osnovi tega zakona se je začelo vračanje družbenih (državnih) gozdov zasebnim lastnikom. Po končanem procesu denacionalizacije bo v Sloveniji po ocenah ostalo le še okrog 220.000 ha državnih gozdov, delež državnih gozdov, predvidenih za vračanje, pa je po območjih različen, od 12-96% (WINKLER 1992).

Še pred Zakonom o denacionalizaciji je začel veljati Zakon o začasni prepovedi sečnje v gozdovih v družbeni lastnini in začasni prepovedi prometa z nepremičninami v družbeni lastnini (1990), ki je zaradi zavarovanj pravic prejšnjih lastnikov kmetijskih zemljišč in

gozdov prepovedal posek in promet družbenim pravnim osebam (upravljalcem gozdov) do 31.12.1990. Prepoved je veljala za gozdove, ki so bili podržavljeni na podlagi:

- zakona o agrarni reformi in kolonizaciji razen za veleposestva, posestva bank, podjetij, delniških družb in drugih pravnih oseb, ki so med drugo svetovno vojno ostala brez lastnika;
- zakona o nacionalizaciji zasebnih gospodarskih podjetij;
- zakona o agrarnih skupnostih in zakona o razpolaganju s premoženjem bivših agrarnih skupnosti;
- arondacij po temeljnem zakonu o izkoriščanju kmetijskega zemljišča.

Gozdnogospodarske organizacije so morale v teh gozdovih opraviti vsa varstvena in nujna gozdnogojitvena dela, sredstva je zagotovil državni proračun za leto 1990.

Ta ukrep je zelo prizadel gospodarjenje s slovenskimi državnimi gozdovi, porazdelitev po območjih je bila zelo različna. Najbolj je bilo prizadeto nazarsko gozdnogospodarsko območje, ki mu je ostalo na voljo za gospodarjenje le nekaj 100 ha gozda (v glavnem odplačno pridobljeni gozdovi). Velik vpliv je imel zakon tudi na državne gozdove na GGO Bled, Kranj, Brežice in Maribor. Najmanj so ga občutili v postojnskem, kočevskem in novomeškem območju.

Kmalu po sprejemu Zakona o denacionalizaciji, je Odlok o upravljanju gozdov v družbeni lasnini, za katere zakon o denacionalizaciji določa obveznost vračanja, do izvedbe vračanja (1991) določal, da opravljajo upravljalci družbenih gozdov, za katere velja zakon o denacionalizaciji, vsa nujna gozdnogojitvena in varstvena dela vključno s posekom po gozdnogospodarskih načrtih (desetina gozdnogospodarskega načrta letno). Za to morajo upravljalci voditi posebno evidenco. Sprememba tega odloka (1992) je bila še ostrejša, ker je za posek zahtevala privolitev upravičenca. S tem so bila praktično ustavljena vsa gozdnogospodarska dela v gozdovih, ki so bila predmet denacionalizacije. K temu je treba dodati, da je bilo splošno mnenje do gozdarstva zelo negativno, ker ga je prikazovalo kot slabega gospodarja. Zanos, povezan z demokratizacijo, je zaslepil prave razmere in resnično stanje razvoja slovenskih državnih gozdov. Analiza gospodarjenja z državnimi gozdovi te očitke zavrača.

Združenje lastnikov razlaščenega premoženja in Izvršilni odbor Splošnega združenja gozdarstva Slovenije sta za presojo ustavnosti spremembe odloka sprožila ustavni spor. Ustavno sodišče je v svoji odločbi z dne 9.7.1992 (U-I-1/92-19) odlok razveljavilo. V obrazložitvi je zapisalo, da je Vlada RS s sprejetjem odloka posegla na zakonodajno področje, kar pa ni v skladu z Ustavo RS, ki zagotavlja ločenost izvršilne in zakonodajne oblasti. S tem je bilo obdobje moratorija na posek pravnoformalno končano. Vendar je analiza porabe proračuna pokazala, da je država kljub prenehanju pravnega temelja za oblikovanje sredstev za gozdove s prepovedjo sečnje in pravnega neobstoja takšnih gozdov, še leta zanje zagotavljala denar v proračunu. Pravni temelj za to je nastal ponovno šele z Zakonom o gozdovih (1993), ki določa, da državni proračun zagotavlja sredstva za gojitvena in varstvena dela v gozdovih, ki so predmet denacionalizacije. Zato bi država ta sredstva smela oblikovati le v letu 1990 in po letu 1994.

Dosedanji proces denacionalizacije kaže zlasti naslednje značilnosti (WINKLER 1995):

- gozdovi se večinoma vračajo v naravi,
- poprečno vrnjena posest znaša okoli 30 ha, dejansko pa jo bodo dedovali poprečno trije dediči,
- med denacionalizacijskimi upravičenci oziroma njihovimi dediči je polovica nekmetov,
- vrnjeni gozdovi pomenijo za 60% upravičencev povečanje dosedanje gozdne posesti, 40% upravičencev pa doslej ni imelo gozdov,
- večina dedičev želi, da se gozdovi fizično razdelijo mednje.

Navedene zakonitosti procesa kažejo, da so možnosti za potencialno drobljenje posesti zelo velike. Hkrati se v gozdovih pojavljajo lastniki, ki do sedaj niso imeli opravka z gozdom, kar predstavlja potencialno nevarnost za pravilno gospodarjenje z gozdovi.

7.7 DRUŽBENI GOZDOVI POSTANEJO PRAVI DRŽAVNI GOZDOVI (PO 1993)

7.7.1 Prenos gozdov v državno last

Z zakonom o lastninskem preoblikovanju podjetij (1993) so postali družbeni gozdovi last Republike Slovenije oziroma občin in so se v skladu s posebnim zakonom prenesli v upravljanje Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov oziroma občin. Lastnina občine so postala kmetijska zemljišča in gozdovi, ki so na območju občine in so bili 6. aprila 1941 v lasti občine. Dotedanji upravljalci so še naprej uporabljali in upravljali kmetijska zemljišča in gozdove kot dober gospodar do podelitve koncesije ali sklenitve zakupne pogodbe. Zakupno razmerje oziroma koncesija se podeli najmanj za čas, ki ustreza amortizacijski dobi vlaganj v zemljišča oziroma trajne nasade.

Z državnimi gozdovi Slovenije po letu 1993 skladno z zakonom o lastninskem preoblikovanju podjetij (1992) in Zakonom o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije (1993) gospodari Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, ki opravlja naloge v imenu Republike Slovenije. Gospodarjenje z gozdovi obsega upravljanje in razpolaganje. Zakon ne predvideva, da Sklad opravlja čisto poslovne funkcije gospodarjenja (npr. posek, spravilo, ...) ampak jih daje v zakup ali zanje podeljuje koncesije. Sklad skrbi za racionalno rabo in okoljevarstveno vrednost kmetijskih zemljišč, kmetij in gozdov, z njimi izvaja promet, vodi evidence, in upravlja finančna sredstva, ki jih dobi z gospodarjenjem. Sredstva sklada so namenjena za :

- vlaganja za vzdrževanje in izboljšanje proizvodne sposobnosti kmetijskih zemljišč in kmetij ter za uresničevanje in razvoj vseh funkcij gozda,
- nakup kmetijskih zemljišč, kmetij in gozdov,
- stroške poslovanja sklada.

7.7.2 Preoblikovanje gozdnih gospodarstev v gospodarske družbe

Zakon o gozdovih (1993) je v gozdnogospodarskih organizacijah ukinil temeljne organizacije združenega dela, tako da je v posameznem območju gozdnogospodarska organizacija postala enovita (ena pravna oseba z enim žiro računom). Zasebni sektor, ki je bil v času skupnega gospodarjenja z gozdovi organiziran v temeljnih organizacijah kooperantov, se je izločil in postal samostojen pravni subjekt. S tem je bilo formalno konec skupnega gospodarjenja z gozdovi, ki je trajalo od leta 1965, v praksi pa je prenehalo že leta 1990. Premoženje gozdnogospodarskih organizacij se je delilo na tri dele. Del premoženja se je prenesel v last Republike Slovenije (za opravljanje dejavnosti Zavoda za gozdove Slovenije), del na zadruga oziroma Zadružno zvezo (ustrezen del premoženja kot posledica skupnega gospodarjenja z gozdovi), preostalo premoženje pa je ostalo v lasti gozdarskih gospodarskih podjetij. Ta so se lastninja po predpisih o lastninskem preoblikovanju podjetij.

Od skupnega premoženja v višini 12.068 mio SIT, je pripadlo državi 11,43%, delež zasebnega sektorja pa je bil 10,35% (Poročilo o razdružitvi premoženja gozdnogospodarskih organizacij 1997). Delavci, ki so zaradi Zakona o denacionalizaciji in zakona o gozdovih postali presežni, so izgubili delo. Sredstva za zagotavljanje pravic presežnih delavcev je zagotovil proračun Republike Slovenije.

7.7.3 Koncesije za gospodarsko izkoriščanje državnih gozdov

V tem obdobju je bilo aktualno vprašanje, kako dalje organizirati delo v državnih gozdovih. Predlog gozdarskih strokovnjakov o oblikovanju javnega podjetja ni bil sprejet, zato sta se izoblikovali dve možni obliki odnosa med lastnikom gozda in izvajalcem gozdnogospodarskih del:

- zakup,
- koncesija.

Koncesijsko razmerje je za razliko od zakupnega, ki je povsem civilno-pravno razmerje, takšno razmerje, ki omogoča lažje enostransko uveljavljanje volje koncedenta (države ali lokalne skupnosti), enakopravnost koncesionarja pri sklepanju koncesijskih pogodb je omejena (BERDEN 1996). S koncesijo za državne gozdove se režim zastopanja javnega interesa podvoji (poleg javne gozdarske službe, ki zastopa javne interese za vse gozdove še država, ki kot dajalec koncesije daje civilni osebi pravico izkoriščati naravno bogastvo oziroma dovoli opravljati določene dejavnosti, ki so pridržane državi). S pravnega stališča je s koncesijskim razmerjem država v boljšem položaju, kot bi bila z zakupom.

Podlaga za koncesijo je po Zakonu o varstvu okolja (1993) koncesijski akt, ki je predpis Vlade ali lokalne skupnosti. Vsebuje zlasti:

- opredelitev naravne dobrine, ki je predmet koncesije,
- predmet koncesije in opredelitev obsega in morebitne izključnosti koncesije,
- opredelitev okoljevarstvenih pogojev, pogojev varstvenega režima, rabe in izkoriščanja,
- navedbo dejavnosti,
- pogoje, ki jih mora izpolnjevati koncesionar,
- morebitna javna pooblastila koncesionarja,
- začetek in trajanje koncesije,
- območje koncesije,
- plačilo za koncesijo in delež lokalne skupnosti pri tem,
- pooblastilo za nadzor nad izvajanjem koncesije,
- razloge in način prenehanja koncesije.

Ustavno sodišče je v ustavnem sporu o presoji ustavnosti Zakona o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov v odločbi (U-I-78/93) odločilo, da mora Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov skleniti z dosedanjimi upravljalci družbenih gozdov zakupno pogodbo oziroma podeliti koncesijo najmanj za čas, ki ustreza amortizacijski dobi vlaganj v zemljišča oziroma nasade (amortizacijska doba znaša 10 let). Vrednost odplačno pridobljenih gozdov se pobota z odškodnino za podeljeno koncesijo.

Sprememba Zakona o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov (1996) je predpisala, da morajo upravjalci skleniti s skladom oziroma občino koncesijsko pogodbo s smiselno uporabo Zakona o varstvu okolja (1993) najkasneje do 30.6.1996. Za vzdrževanje gozdnih cest v kompleksih gozdov v lasti Republike Slovenije lahko dosedANJI upravjalci gozdov na javnem razpisu uveljavljajo prednostno pravico (vzdrževanje gozdnih cest torej ni predmet koncesije). Za gozdove se z upravjalci sklene koncesijska pogodba za dobo najmanj 20-ih let. Za novo obdobje se koncesijska pogodba sklene na osnovi javnega razpisa.

Skladno z določili Zakona o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov je Vlada RS izdala Uredbo o koncesiji za izkoriščanje gozdov v lasti Republike Slovenije (1996). Uredba pod pojmom izkoriščanje gozdov razume posek in spravilo lesa, prodajo gozdnih lesnih sortimentov, opravljanje varstvenih in gojitvenih del ter drugih del, potrebnih za zagotavljanje socialnih in ekoloških funkcij gozdov, ter gradnjo in vzdrževanje gozdne infrastrukture. Koncesije podeljuje Republika Slovenija (koncedent), njene funkcije pa opravlja Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov. Koncesionar je lahko le domača pravna ali fizična oseba, ki ima ustrezno registrirano dejavnost. Upravljalcem državnih gozdov se podeli za dobo 20 let brez javnega razpisa, za druge gozdove pa se podeli na podlagi javnega razpisa za dobo veljavnosti gozdnogospodarskega načrta, podaljšano za 10 let. Medsebojna razmerja v zvezi z izvrševanjem koncesije uredita koncedent in koncesionar s koncesijsko pogodbo. Letni obseg in dinamiko izkoriščanja gozdov določi koncedent, višino, način in dinamiko plačila odškodnine za koncesijo pa določita koncedent in koncesionar prvo leto s pogodbo, naslednja leta trajanja koncesije pa z aneksom. Odškodnina za koncesijo praviloma ne more biti manjša od 3% tržne vrednosti lesa na kamionski cesti.

Skład kmetijskih zemljišč in gozdov kljub določilu zakona, da morajo skleniti s koncesionarji koncesijske pogodbe do 30.6.1996, takšnih pogodb še vedno ni sklenil. Zato je koncesijsko pogodbeno razmerje nastalo po samem zakonu, nerešena vprašanja pa rešujejo sodišča v nepravdnem postopku. Večina koncesionarjev se je leta 1997

dejansko odločila za uveljavljanje pravice do koncesije na sodiščih, razprave pa še tečejo.

7.7.4 Mnenje gozdarskih strokovnjakov o ločeni organiziranosti gospodarjenja z gozdovi

Gospodarjenje z državnimi gozdovi je bilo po letu 1993 razdeljeno: javni interes v gozdovih je zagotavljal Zavod za gozdove, podjetniškega pa gozdarske gospodarske družbe. Večini gozdarske strokovne javnosti se po rezultatih ankete takšna delitev ne zdi ustrezna.

Preglednica 21: Ustreznost ločene organiziranosti gospodarjenja z državnimi gozdovi na Zavod za gozdove in gozdarske gospodarske družbe

(v %)	Je ustrezna	Ni ustrezna	Drugo	Ne vem
<i>Skupaj</i>	29	62	6	3
Zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah	14	78	8	0
Zaposleni na Zavodu za gozdove	33	57	6	4

Razlike v pogledih so v odvisnosti od zaposlitve gozdarskih strokovnjakov precej velike, kljub temu pa z ločeno organiziranostjo niso nikjer zadovoljni, zlasti ne v gozdarskih gospodarskih družbah.

Ločena organiziranost povzroča tudi nasprotja interesov javne gozdarske službe in gozdarske gospodarske družbe. Tako 56% anketirancev (48% v gozdarskih gospodarskih družbah ter 59% v Zavodu za gozdove) ugotavlja, da so rešitve v gozdu rezultat kompromisa, kar 26% anketirancev (39% v gozdarskih gospodarskih družbah ter 21% v Zavodu za gozdove) pa priznava, da takšno stanje velikokrat privede do konflikta.

Skoraj 3/4 gozdarskih strokovnjakov, zaposlenih v gozdarskih gospodarskih družbah, trdi, da Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov poslovnih pogodb ne podpiše pravočasno. Vzroki za nesklepanje pogodb so očitno politične narave.

Po mnenju gozdarske strokovne javnosti se Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov (lastnik) slabo zanima za dogajanje v svojem gozdu.

Preglednica 22: Odnos Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov do državnih gozdov

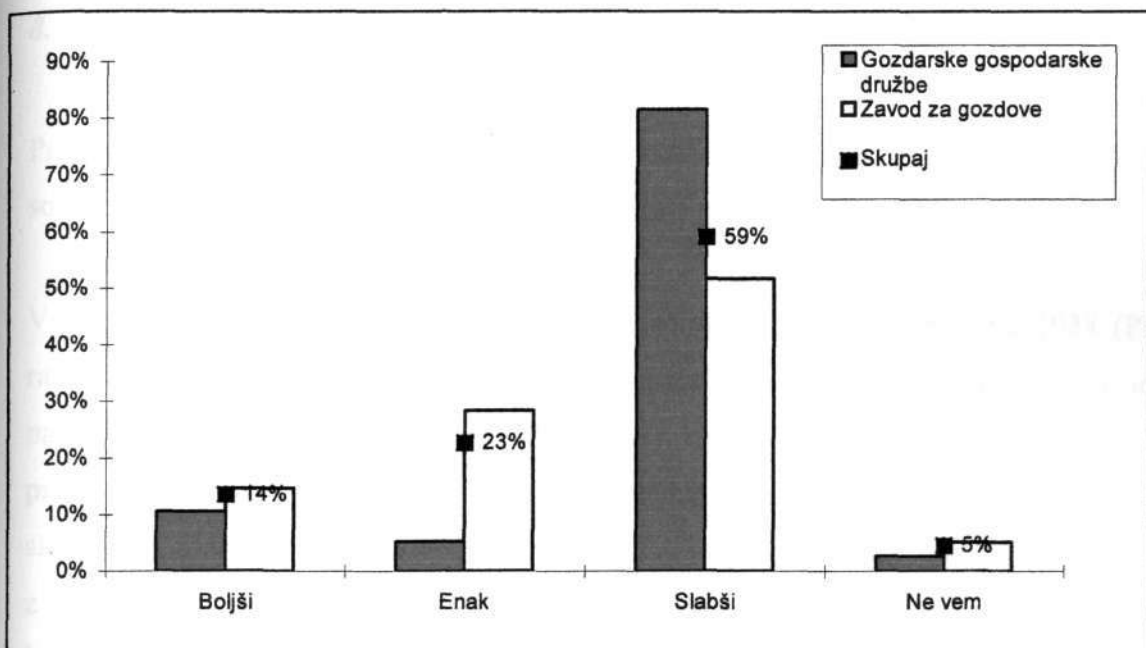
	Se zanima	Deloma se zanima	Se ne zanima	Ne vem
<i>Skupaj</i>	<i>16%</i>	<i>40%</i>	<i>41%</i>	<i>3%</i>
Zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah	18%	50%	29%	3%
Zaposleni na Zavodu za gozdove	15%	37%	45%	3%

Gozdarski strokovnjaki Zavoda za gozdove so do odnosa Sklada do državnih gozdov precej bolj kritični kot zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah. Ne glede na to pa je mnenje gozdarskih strokovnjakov o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov slabo, saj jih le dobrih 15% meni, da se Sklad dovolj zanima za stanje v svojem gozdu.

Prav tako je zanimanje Sklada za izbiro gozdnega drevja za posek, ki ga po Zakonu o gozdovih opravi Zavod za gozdove skupaj z lastnikom, slabo. Skoraj 70% gozdarskih strokovnjakov Zavoda za gozdove pravi, da odkazilo izvedejo brez prisotnosti predstavnika lastnika gozda. Sodelovanje pri odkazilu ni predmet koncesije in ni preneseno na koncesionarje.

Zanimanje Sklada za državne gozdove pa se poveča, ko gre za vprašanje denarja. Tako kar 70% strokovne javnosti gozdarskih gospodarskih družb trdi, da sklad ne sprejema v celoti predlogov izračunov rente, ki mu jih predložijo.

Organizacija gospodarjenja z državnimi gozdovi določa tudi možnosti razvoja gozdov. Večina gozdarske strokovne javnosti meni, da sedanja organiziranost omogoča slabši razvoj državnih gozdov kot pred reorganizacijo leta 1993 (grafikon).

Grafikon 3: Mnenje gozdarskih strokovnjakov o možnostih razvoja državnih gozdov v primerjavi z obdobjem pred reorganizacijo leta 1993

Zelo malo jih meni, da sedanja organiziranost nudi državnim gozdovom boljše možnosti razvoja kot prejšnja, zlasti so kritični zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah.

Država je kot lastnik gozdov zelo malo naredila za urejanje tega področja. Dejansko lahko trdimo, da s svojimi gozdovi slabo gospodari. Za takšno ravnanje pa ni strokovnega ali pravnega razloga.

8 DRŽAVNI GOZDOVI KOT OBJEKT GOSPODARJENJA

8.1 RAZVOJ GOZDNIH FONDOV

Pri spremljanju razvoja gozdnih fondov naletimo na resno težavo. Inventarizacije gozdov so bile namreč izvedene z različnimi metodami in z različno stopnjo zanesljivosti.

V Sloveniji so izvedli prvo splošno inventarizacijo vseh gozdov šele leta 1938 (Plan razvoja gozdarstva 1958). Taksacija je takrat uporabila zelo preproste metode. Šlo je v največji meri za okularne ocene, zato so podatki razmeroma nezanesljivi. Zaradi izdelave prvega petletnega plana (1947-1951), je sledila leta 1946 druga inventarizacija slovenskih gozdov. Ta je dala boljše podatke o stanju gozdnih fondov, narejena pa je bila z več truda kot prva. Tudi v času prehoda v svobodnejše ekonomsko poslovanje (l.1950) je inventarizacija gozdov poleg naprednejših metod še vedno v veliki meri slonela na okularnih cenitvah, ki niso mogle dati najboljših rezultatov. Reinventarizacija leta 1956 pa je pokazala bistveno večje lesne zaloge kot prej. Pri tem so namreč z natančnimi meritvami prej okularno ocenjenih gozdnih fondov ugotovili močno podcenjenost. Tako so izračunali korekcijske faktorje po posameznih okrajih in z njimi korigirali prej okularno ocenjene gozdne fonde. Ta metoda je dala dobre rezultate predvsem v državnih gozdovih, ker je bil tam večji delež urejenih gozdov. Kljub temu so analize pokazale, da podatki ne odražajo popolnoma stanja v naravi in da so razmere v gozdu boljše. Zato smo v raziskavi resneje analizirali stanje gozdnih fondov šele po reinventarizaciji leta 1956, informacije pred tem letom pa je treba jemati le z veliko mero previdnosti.

Podatke smo črpali predvsem iz poročil urejevalske službe, zato smo poglavje razdelili na obdobja skladno z razvojem urejanja gozdov na Slovenskem (GAŠPERŠIČ 1997).

8.1.1 Obdobje pomanjkljivih gozdnogospodarskih načrtov (1945 - okrog 1956)

Centralizirano administrativnoplansko gospodarstvo je imelo za planiranje gozdarstva slabo osnovo. Na voljo so bili le zastareli načrti predvojnih državnih in veleposestniških gozdov.

V tem času se je urejevalska služba vzpostavljala, navodila za izdelavo gozdnogospodarskih načrtov državnih gozdov pa so izšla šele leta 1954 (GAŠPERŠIČ 1997). Po njih so bili izdelani prvi povojni gozdnogospodarski načrti za večino državnih gozdov v Sloveniji.

Reinventarizacija slovenskih državnih gozdov leta 1956, ki je dala prve dokaj zanesljive podatke o stanju gozdnih fondov, je pokazala naslednje stanje državnih gozdov Slovenije:

Preglednica 23: Pregled gozdnih fondov državnih gozdov Slovenije po reinventarizaciji leta 1956 (SLP 1 + 2)

	Gospodarska gozdna površina	Lesna zaloga	Prirastek	Poprečni letni etat 1957 - 1961
	ha	m ³ /ha		
Iglavci		100	2,15	1,65
Listavci		65	1,33	1,32
Skupaj	328.000	165	3,48	2,97

Vir: Plan razvoja gozdarstva 1958

Skupna površina državnih gozdov je leta 1956 znašala 331.000 ha (36% vseh gozdov - najmanj v primerjavi z drugimi republikami takratne Jugoslavije), od tega je bilo 277.000 ha gozdov gozdnih gospodarstev (SLP-1), drugih gozdov splošnega ljudskega premoženja (SLP-2) pa je bilo 54.000 ha. Skupna površina vseh gozdov je znašala 909.000 ha. Od državnih gospodarskih gozdov je bilo 17% preveč izkoriščenih ali celo opustošenih (v zasebnem sektorju je bilo takih gozdov 40%). Nizek prirastek slovenskih državnih gozdov so strokovnjaki pripisali padcu lesne zaloge. Hkrati so trdili, da bi

maksimalnega dosegli pri 250 m³/ha. Delež iglavcev v skupni lesni zalogi je po vseh inventurah (1947, 1951, 1956) znašal okoli 63 %. Ker je bil les iglavcev bolj cenjen od lesa listavcev, so strokovnjaki v Sloveniji zagovarjali porast deleža iglavcev perspektivno na 66 %.

Delež etata v prirastku je znašal 85 %, pri čemer je bila skoraj vsa akumulacija prirastka usmerjena k iglavcem.

8.1.2 Obdobje intenzivnega urejanja državnih gozdov (od okrog 1956 do 1970)

Po vojni je slovensko gozdarstvo začelo intenzivno urejati državne gozdove. V letu 1957 je bilo urejenih 63 % državnih gozdov (velja le za SLP 1 s skupno površino 275.000 ha), do leta 1960 pa bi naj bili urejeni vsi državni gozdovi SLP 1, v najkrajšem roku pa še gozdovi SLP 2 (54.000 ha). Načrti so v tem obdobju nastajali sukcesivno. Kljub temu pa so še v letu 1964 na novo uredili 23.000 ha državnih gozdov (PIPAN 1966).

Po odločbah okrajnih ljudskih odborov je bilo stanje fondov slovenskih gozdov pred predajo gozdnim gospodarstvom (1961) naslednje:

Preglednica 24: Pregled gozdnih fondov državnih gozdov leta 1961

	Površina (ha)	Lesna zaloga (m ³ /ha)			Prirastek (m ³ /ha)			Etat (m ³ /ha)		
		Skupaj	Iglavci	Listavci	Skupaj	Iglavci	Listavci	Skupaj	Iglavci	Listavci
SLP-1	288.327	197	122	75	4,06	2,6	1,46	3,33	1,96	1,37
SLP-2	64.144	133	59	74	2,98	1,24	1,74	2,10	0,90	1,20
Skupaj	352.471	185	111	75	3,86	2,35	1,51	3,11	1,77	1,34
Lesnoproizvodni gozdovi	278.604	207	129	78	4,36	2,82	1,54	3,51	2,08	1,43

Vir: Gozdnogospodarska in lesnogospodarska območja Slovenije 1963, PIPAN 1964

Iz preglednice povzamemo, da je predstavljal etat 80% prirastka in da je znašala letna akumulacija prirastka v državnih gozdovih 264.000 m³ bruto. To je zelo blizu ugotovitve študije iz leta 1964 (PIPAN 1964), kjer so izračunali letno akumulacijo v višini 236.900

m³ neto, pri čemer je akumulacija prirastka iglavcev kar za 7,3 krat večja od listavcev. Majhna razlika v akumulaciji prirastka izhaja verjetno iz dejstva, da leta 1964 niso bili urejeni še vsi gozdovi (urejenih je bilo 94% gozdov) in da se preglednica nanaša na celotno površino državnih gozdov, študija pa obravnava le z gozdom obraslo površino. Nizka akumulacija prirastka listavcev izhaja verjetno iz dveh temeljnih vzrokov:

- Listavci so imeli zelo nizko ceno in niso bili zanimivi za hitrorazvijajočo se slovensko lesno industrijo (po intenzivnosti predelave je dosegala in celo presejala lesno industrijo takratne srednje Evrope), ki je temeljila predvsem na iglavcih.
- V državnih gozdovih so bile relativno velike površine starih bukovih sestojev, ker so (v glavnem že pred drugo svetovno vojno) iglavce kot vrednejši les že posekali (primer GGO Nazarje).

Največjo akumulacijo prirastka so elaborati predpisovali za najbogatejša območja (Postojna, Kočevje), ponekod pa so predpisali celo znižanje lesne zaloge (GG Nazarje). Tudi intenziteta poseka je bila med območji različna. Temeljni vzroki za takšno stanje so bili:

- Različna struktura gozdnih fondov - (pre)stari gozdovi pretežno listavcev z nizkim prirastkom so zahtevali obnovo. Na velikih površinah gozdov je bilo treba spejeti težko odločitev o poseku in obnovi teh gozdov. S tem je velik del prirastka izpadel, količina napadle lesne mase pa je bila relativno velika (npr. GGO Tolmin, Nazarje). GGO Postojna je imelo probleme s počasno obnovo negovanih jelovih mešanih gozdov z močno lesno zalogo in prirastkom, kar je pomenilo zelo nizko intenziteto poseka. V GGO Kočevje so opuščene posesti kočevskih Nemcev zahtevale veliko gozdnogojitvenih ukrepov.
- Slabo razvita gozdna infrastruktura v nekaterih območjih, zaradi česar so bila potrebna velika vlaganja v gradnjo cest. Zaradi slabe infrastrukture je bilo tudi veliko prestarih gozdov, zlasti bukovih. Tako je bilo npr. na področju GG Nazarje pred vojno v državnih gozdovih le dobre 4 km cest, leta 1991 pa kar 146 km.

V letih 1963 in 1964 so v državnih gozdovih zabeležili povečanje produktivnih površin (za 11 %), lesne zaloge (za 10%), prirastka (za 8%) in etata (za 9%). Pri tem je treba

vedeti, da so se gozdnogospodarska območja še spreminjala, prevzemala so gozdove nekaterih občin in kmetijskih gospodarstev.

Naraščanje gozdnih fondov v Sloveniji, zlasti po letu 1956, je v veliki meri treba pripisati dejstvu, da so se šele takrat začele oblikovati gozdarske urejevalne službe (Stanje gozdov 1967). Urejevalska služba je tako začela ugotavljati resnično stanje gozdov, prejšnja stanja so temeljila le na približnih okularnih cenitvah. Šele z uvajanjem objektivnih metod so lahko gozdarski strokovnjaki prevzemali tudi odgovornost za svoje izračune in začeli realneje prikazovati gozdne fonde.

8.1.3 Prvo obdobje rednega območnega načrtovanja (1970 - 1980)

Z letom 1970 se začena obdobje rednega (10-letnega) načrtovanja in obnavljanja gozdnogospodarskih načrtov gozdnogospodarskih območij. Kljub zamudi pri izdelavi so bili odlično izhodišče za izdelavo gozdnogospodarskega načrta Slovenije, kritično analizo gospodarjenja z gozdovi in primerjavo stanja gozdov ter usmeritev gospodarjenja med posameznimi gozdnogospodarskimi območji.

Stanje gozdnih fondov po območnih načrtih leta 1970 je bilo naslednje:

Preglednica 25: Stanje gozdnih fondov državnih gozdov (SLP 1 in 2) leta 1970

	Skupaj	SLP-1
Površina skupaj (ha)	376.313	330.417
Površina lesnoproizvodnih gozdov (ha)	332.647	289.517
Lesna zaloga lesnoproizvodnih gozdov (m ³ /ha)	218	223 (139 igl., 84 list.)
Lesna zaloga vseh gozdov (m ³ /ha)	204 (122 igl., 82 list.)	207 (127 igl., 80 list.)
Prirastek lesnoproizvodnih gozdov (m ³ /ha)		5,2 (3,3 igl., 1,9 list.)
Prirastek vseh gozdov (m ³ /ha)	4,6 (2,8 igl., 1,8 list.)	4,7 (2,9 igl., 1,8 list.)
Etat lesnoproizvodnih gozdov (m ³ /ha)		4,1 (2,5 igl., 1,6 list.)
Etat vseh gozdov (m ³ /ha)	3,6 (2,1 igl., 1,5 list.)	3,7 (2,3 igl., 1,4 list.)

Vir: Poročilo 1975

V primerjavi z zasebnimi je bila lesna zaloga v državnih gozdovih (samo SLP-1) v poprečju višja za 20% (Poročilo 1975), pri čemer je bila boljša tudi struktura. Delež etata v prirastku je bil 78%.

Preglednica 26: Struktura lesne zaloge v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1970

Skupaj	100	Iglavci	100	Listavci	100
I	42	I	35	I	53
II	45	II	50	II	38
III	13	III	15	III	9

Vir: Poročilo 1975

Kljub relativno ugodni strukturi lesne zaloge so bile razmere med posameznimi območji različne. Glede na strukturo lesne zaloge in njeno višino so predlagali bistveno daljšo izravnalno dobo kot v prejšnjem obdobju, tj. 100 - 120 let (Poročilo 1975) z optimalno lesno zalogo okoli 300 m³/ha.

Strukturo prirastka po razširjenih debelinskih razredih kaže preglednica.

Preglednica 27: Struktura tekočega letnega prirastka v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1970

Skupaj	100	Iglavci	100	Listavci	100
I	51	I	45	I	61
II	39	II	43	II	33
III	10	III	12	III	6

Vir: Poročilo 1975

Prirastek je najvišji v prvem razširjenem debelinskem razredu, kar je glede na strukturo lesne zaloge in zakonitosti dinamike priraščanja sestojev logično. Prav tako ugotavljamo, da je delež prirastka v drugih debelinskih razredih v ustreznem sorazmerju z lesno zalogo.

Pri izdelavi območnih načrtov za obdobje 1971-1980 so določili naslednje vrednosti etatov:

Preglednica 28: Poprečni letni etat državnih gozdov obdobja 1971-1980

	Skupaj	SLP-1
Vsi gozdovi (m ³ /ha)	4,1 (2,5 igl., 1,6 list.)	4,3 (2,7 igl., 1,6 list.)
Delež etata v prirastku (%)	90 (91 igl., 89 list.)	91 (92 igl., 89 list.)
Lesnoproizvodni gozdovi (m ³ /ha)		4,9 (3,1 igl., 1,8 list.)
Delež etata v prirastku (%)		94 (94 igl., 93 list.)

Vir: Poročilo 1975

Predvideni delež etata v prirastku je bil zelo visok in se je tako v primerjavi z letom 1970 povečal za 12 odstotnih točk, medtem ko se struktura etata ne bi bistveno spremenila v primerjavi s posekom v obdobju 1965-1970. Intenzivnost poseka glede na prirastek se med iglavci in listavci ne bi bistveno razlikovala.

Preglednica 29: Struktura etata državnih lesnoproizvodnih gozdov za obdobje 1971-1980 (SLP-1)

Skupaj	100	Iglavci	100	Listavci	100
I	35	I	30	I	44
II	44	II	46	II	39
III	21	III	24	III	17

Vir: Poročilo 1975

Struktura etata kaže velik poudarek redčenju v mlajših razvojnih fazah zlasti pri listavcih, kjer bi naj skoraj polovico etata realizirali v prvem razširjenem debelinskem razredu. Tudi pri iglavcih so več kot tretjino etata predvideli iz redčenj. Iz tega sklepamo, da so strokovnjaki dajali velik poudarek negi mlajših razvojnih faz gozda.

8.1.4 Drugo obdobje rednega območnega načrovanja (1981-1990)

Po podatkih gozdnogospodarskih načrtov območij za obdobje 1980-1990 je bilo stanje gozdnih fondov državnih gozdov naslednje:

Preglednica 30: Stanje gozdnih fondov državnih gozdov (SLP 1 in 2) leta 1980

	Skupaj	SLP-1
Površina skupaj (ha)	373.025	352.641
Površina lesnoproizvodnih gozdov (ha)	322.926	302.872
Lesna zaloga lesnoproizvodnih gozdov (m ³ /ha)	228 (138 igl., 90 list.)	233 (141 igl., 92 list.)
Lesna zaloga vseh gozdov (m ³ /ha)	213	217 (128 igl., 89 list.)
Prirastek lesnoproizvodnih gozdov (m ³ /ha)	5,6 (3,2 igl., 2,4 list.)	5,6 (3,2 igl., 2,4 list.)
Prirastek vseh gozdov (m ³ /ha)	5,2	5,2 (2,9 igl., 2,3 list.)
Etat lesnoproizvodnih gozdov (m ³ /ha) za obdobje 1981-1990	4,8 (3,0 igl., 1,8 list.)	4,9 (3,1 igl., 1,8 list.)

Vir: GAŠPERŠIČ/KOTAR 1986, Gozdovi Slovenije 1993

V primerjavi s prejšnjim ureditvenim obdobjem je lesna zaloga nekoliko narasla, prav tako se je povečal prirastek. Površina državnih gozdov se je nekoliko zmanjšala (za okoli 3.000 ha), vendar pa je po našem mnenju to napaka v podatku in ne trendna zakonitost. Znotraj državnih gozdov se je pomembno zmanjšala površina gozdov SLP-2 (za okoli 22.000 ha), ki so bili preneseni na gozdna gospodarstva.

Predpisani etat za gozdove SLP-1 je bil po intenziteti nekaj nižji od prejšnjega obdobja (88% prirastka), po absolutni vrednosti pa višji (4,9 m³/ha). To pomeni, da so bili državni gozdovi razmeroma močno obremenjeni z etatom, kar je veljalo zlasti za iglavce (96% prirastka).

Kljub kritičnim pogledom na razvoj gozdov (GAŠPERŠIČ / KOTAR 1986) ugotavljamo, da se struktura lesne zaloge v tem desetletju ni poslabšala niti se ni bistveno spremenila. Celo več, v najdebelešem razredu se je celo okrepila.

Preglednica 31: Struktura lesne zaloge v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1980

Skupaj	100	Iglavci	100	Listavci	100
I	40	I	33	I	53
II	45	II	50	II	38
III	15	III	17	III	9

Vir: GAŠPERŠIČ/KOTAR 1986

8.1.5 Tretje obdobje rednega območnega načrtovanja (od 1991)

Za to obdobje nimamo zaključnega poročila o obnovi gozdnogospodarskih načrtov območij, kar je verjetno tudi rezultat razmer v slovenskem gozdarstvu v času korenitih družbenih sprememb.

Po podatkih gozdnogospodarskih načrtov območij za obdobje 1991-2000 je bilo stanje gozdnih fondov državnih gozdov naslednje:

Preglednica 32: Stanje gozdnih fondov državnih gozdov (SLP 1 in 2) leta 1990

	Skupaj	SLP-1
Površina skupaj (ha)	402.460 (407.457*)	365.187
Površina lesnoproizvodnih gozdov (ha)	332.238	302.010
Lesna zaloga vseh gozdov (m ³ /ha)	218	220
Prirastek vseh gozdov (m ³ /ha)	5,3	5,3
Etat vseh gozdov (m ³ /ha) za obdobje 1991-2000	3,3	3,7

* Podatek vključuje tudi površine zaprtega območja na Kočevskem
Vir: Gozdovi Slovenije 1993, Podatki iz območnih načrtov 1991 - 2000

Površina državnih gozdov se je zelo povečala. Eden od razlogov je dejstvo, da so h gozdovom začeli prištevati tudi površine, ki do tedaj niso bile opredeljene kot gozd (npr. ruševja nad gornjo gozdno mejo, obrečne gozdove, itd.). Tudi lesna zaloga in prirastek, preračunana na hektar, kažeta rahel vzpon. Če bi izključili novouvršene gozdne površine s praviloma podpoprečno lesno zalogo in prirastkom, bi bil porast še večji. Bistveno nižji pa je etat državnih gozdov, ki predstavlja komaj 62% prirastka. Razumne razloge za zmanjšanje etata zaradi ugotovljenih pozitivnih trendov lesne zaloge in prirastka težko najdemo. Pomemben vpliv na zmanjševanje etata ima verjetno povečana socialna in ekološka vloga gozda ter navidezno nasprotje z njegovo ekonomsko vlogo. To ugotovitev potrjuje tudi analiza strukture lesne zaloge.

Preglednica 33: Struktura lesne zaloge v državnih gozdovih po razširjenih debelinskih razredih leta 1990 - SLP-1

Skupaj	100	Iglavci	100	Listavci	100
I	39	I	31	I	51
II	45	II	49	II	40
III	16	III	20	III	9

Vir: Podatki iz območnih načrtov 1991 - 2000

Struktura lesne zaloge se je v letu 1990 v primerjavi z letom 1980 izboljšala, povečal se je zlasti delež lesne zaloge v najdebelejšem razredu, zmanjšal pa v najtanjšem.

Z zakonom o denacionalizaciji (1991) se je v Sloveniji začel proces vračanja državnih gozdov nekdanjim lastnikom. Po podatkih Ministrstva za pravosodje je bila dinamika vračanja gozdov doslej naslednja:

Preglednica 34: Dinamika vračanja državnih gozdov denacionalizacijskim upravičencem

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Državni gozdovi (ha)	407.457	388.595	366.756	348.958	344.215	341.293	338.492	331.997	319.822
Vrnjeno (ha)		18.862	21.839	17.798	4.743	2.922	2.801	6.495	12.175
Skupaj vrnjeno (ha)		18.862	40.701	58.499	63.242	66.164	68.965	75.460	87.635

Vir: Poročila Ministrstva za pravosodje o uresničevanju zakona o denacionalizaciji I-XIV

Do leta 1994 je evidenca po letih točna, kasneje smo letno dinamiko ocenili, ker Ministrstvo za pravosodje denacionalizacije ni spremljajo po letih.

Preglednica kaže, da je bila dinamika vračanja gozdov največja 1993 leta, kasneje pa je že izzvenevala. Skupaj je bilo tako do sredine leta 1999 vrnjeno 87.635 ha gozdov (oziroma 21,5 % državnih gozdov), delež državnih gozdov pa je znašal okrog 30 %. Proces denacionalizacije še vedno ni zaključen. Po ocenah bo znašal končni obseg vrnjenih gozdov okrog 180.000 ha, kar znaša 44% državnih gozdov po stanju pred denacionalizacijo (WINKLER 1992).

Poleg denacionalizacije bi na obseg državnih gozdov lahko vplival tudi promet z gozdnimi zemljišči. Tega so do leta 1993 opravljale gozdnogospodarske organizacije, s prenosom družbenih gozdov na Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov pa to opravlja slednji. Obseg nakupov gozdov od ustanovitve Sklada (1993) kaže preglednica:

Preglednica 35: Promet z državnimi gozdovi od 1993-1998

	Nakup (ha)	Prodaja (ha)
1993	65	
1994	320	
1995	300	
1996	122	< 1
1997	62	36
1998	56	

Vir: Poročila Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov

Promet z gozdovi v omenjenem obdobju je bil skromen, zato je njegov vpliv na obseg državnih gozdov zanemarljiv. Sklad je pri nakupu uporabljal tuja (Ministrstvo za okolje in prostor ter Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano) in lastna sredstva, ki jih je v zadnjem času imel le malo. S tujimi sredstvi odkupuje varovalne gozdove in gozdove s posebnim namenom, z lastnimi sredstvi pa gospodarske. Prodajo gozdov je sprva omejil samo na zemljišča namenjena za gradnjo cestne infrastrukture, kasneje pa se je obseg prodaje povečal.

Glede na skromen nakup gozdov sklepamo, da Sklad ne skrbi dovolj za povečanje državne gozdne posesti. Poleg tega nima izdelane strategije nakupov gozdov, ampak se zanje odloča stihijsko brez ustrezno pripravljenega programa. To je tudi v nasprotju s programom razvoja gozdov (1996), ki zaradi javnega interesa za ohranitev in razvoj gozdov in njihovih funkcij predvideva povečevanje deleža javnih gozdov prevsem tam, kjer so splošno koristne funkcije posebej poudarjene. Res pa je, da je izdelava programa nakupov gozdov, ki bi pospeševal zaokroževanje državne gozdne posesti, v času nedokončanega procesa denacionalizacije, težavna.

8.2 PRIZVODNJA V DRŽAVNIH GOZDOVIH

8.2.1 Posek v državnih gozdovih

S posekom označujemo dejansko posekano količino lesa v gozdovih. Izkazujemo jo v bruto m³. Blagovno (tržno) proizvodnjo predstavlja tista količina lesa, ki se dejansko pojavi na trgu. Ta je v državnih gozdovih skoraj enaka poseku, zmanjšanem za sečne ostanke in lubje.

Preglednica 36: Posek in blagovna (tržna) proizvodnja v državnih gozdovih od leta 1954-1998

Leto	Posek poprečno letno		Blagovna (tržna) proizvodnja 1000 m ³
	1000 m ³	m ³ /ha	
1947-1952	2.200	6,5	1.690
1954-1955	812	2,5	-
1956-1960	1.039	3,1	-
1961-1965	1.296	3,7	995
1966-1970	1.384	3,7	1.176
1971-1975	1.407	3,7	1.210
1976-1980	1.546	4,1	1.411
1980-1985	1.595	4,3	1.477
1986-1990	1.477	3,7	1.362
1991-1995	927	2,5	786
1996-1998	918	2,8	752

Vir: Planska komisija LRS 1949, Statistični letopisi 1955, 1964, 1968 - 1978, 1981, 1994 - 1996, 1998, Šum 22 - 1991, 1992, Poročila Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov 1993-1998

Za prvo plansko obdobje po II. svetovni vojni (1947-1952) nimamo statističnih podatkov o poseku, obstajo samo ocene. Tako so v tem obdobju v državnih gozdovih v poprečju posekali 2,2 milijonov m³ letno (največ leta 1949 - 2,6 milijonov m³), kar je bistveno več

kot kadarkoli pozneje (Plan razvoja gozdarstva 1958). PIPAN (1969) celo navaja, da je v času prvega petletnega plana (1947-1951) posek presegel predvojne za najmanj dvakrat, prirastek pa skoraj za trikrat. Podatki Planske komisije LRS (1949) o tržni proizvodnji navajajo posek 1.266.670 (leta 1947), 1.737.077 (leta 1948), 2.058.350 (leta 1949). Če k temu dodamo še sečne ostanke, ki so bili večji kot danes (TURK 1955), ko računamo z 85 % (za iglavce) oziroma 88 % (za listavce) izkoristkom, so ocene o obsegu poseka v tem obdobju dokaj realne.

Državni gozdovi Slovenije so v povojnem obdobju nosili eno izmed glavnih bremen obnove domovine. Leta 1949 je imel lesno-gozdarski sektor 76% celotne republiške izvozne zadolžitve (Plan razvoja gozdarstva 1958), ki jo je določal zvezni plan v okviru prve petletke. Tako je obdobje od leta 1947 do začetka 50-ih let znano kot obdobje brigadnih oziroma frontnih sečenj, ki so potekale predvsem v državnih gozdovih. Tudi brigadne sečnje so bile načrtovane, podobno kot vsa proizvodnja v času planskega gospodarstva. Izhodišče načrtovanja so bile določene naloge (obseg in sortimentna struktura), le te pa so usklajevali z realnimi možnostmi proizvodnje. Pri tem se je bilo potrebno nalogam čimbolj približati. Frontne akcije s prostovoljnim delom zlasti ob praznikih, gozdarskih tednih in mesecih so bile najmočnejše do 1950 leta (TURK 1955). Najučinkovitejše so bile pri prekladanju, manipulaciji na skladiščih in ročnem spravilu. Največja akcija, ki je trajala 30 dni (maja in junija 1949. leta), je vključevala okrog 23.000 ljudi, ki so bili razdeljeni na brigade (okrog 100 ljudi), te pa na desetine pod vodstvom brigadirjev in desetarjev. Najbolj kritično je bilo spravilo s vprežno živino. Delo je bilo podrejeno količinskim zahtevam in normam, zato je bila kvaliteta dela nepomembna. Posek je bil skoncentriran ob komunikacijah in na dostopnejših terenih. V gozdu je ostalo relativno veliko podrtega, a neizkoriščenega lesa.

V času sproščenejšega gospodarskega delovanja po letu 1952 in z začetki načrtnega urejanja državnih gozdov so z gozdovi začeli gospodariti strokovno. Kljub temu so se med gozdnogospodarskimi območji kazale velike razlike v obsegu poseka (PIPAN 1964). Temeljile so predvsem na upravičenih razlogih. Hkrati so bile tudi signal, da se stanje gozdov v nekaterih območjih zelo razlikuje od zaželenega. Z intenziteto in

strukturo poseka so gozdarski strokovnjaki skušali usmerjati razvoj gozdov k idealnemu stanju. Odločitve, ki so pomenile celo večji posek od prirastka, so bile smeje in zelo pogumne. Cilj posekov je bil namreč jasen: spremeniti razvojno pot gozdov v donosnejšo in gospodarsko učinkovitejšo obliko. Pri tem so gozdarji naredili tudi veliko napak (npr. velikopovršinske premene starih bukovih gozdov v monokulture smreke), toda zatečeno stanje gozdov je bilo potrebno spremeniti. Sadove njihovega dela in kasnejših negovalnih ukrepov bomo uživali danes, ko začenjajo ti sestoji dajati prve pozitivne čiste donose.

Analiza realizacij etatov po posameznih gozdnogospodarskih območjih od uveljavitve gozdnogospodarskih načrtov do leta 1962 je pokazala, da se gozdovi območij zelo različno razvijajo. Pri večini območij je bilo prekoračevanje etatov iglavcev zelo močno, posek listavcev pa je zaostajal. Tako je letni posek od uveljavitve načrtov pa do konca leta 1962 v poprečju za 4,6 % presegel etat. Ponekod je bil povečan posek rezultat priprave površin na plantaže hitrorastočih vrst (GGO Celje in Brežice). Očitno je pri prekoračenju etatov imel močan vpliv ekonomski položaj posameznih območij in njihova finančna šibkost.

Zadržan posek je imel ponekod čisto gozdnogojitveno in strokovno utemeljitev. Pomlajevanje jelovih gozdov visokega Krasa, ki bi pri močnejšem poseku povzročilo ali zapleveljenje ali pomlajevanje z bukvi, bi kasneje zahtevalo veliko negovalnih del z visokimi stroški. Ti največkrat niso v sorazmerju s povečanimi prihodki od prodaje lesa, zato je zadržanost pri intenziteti poseka v teh gozdovih bila upravičena.

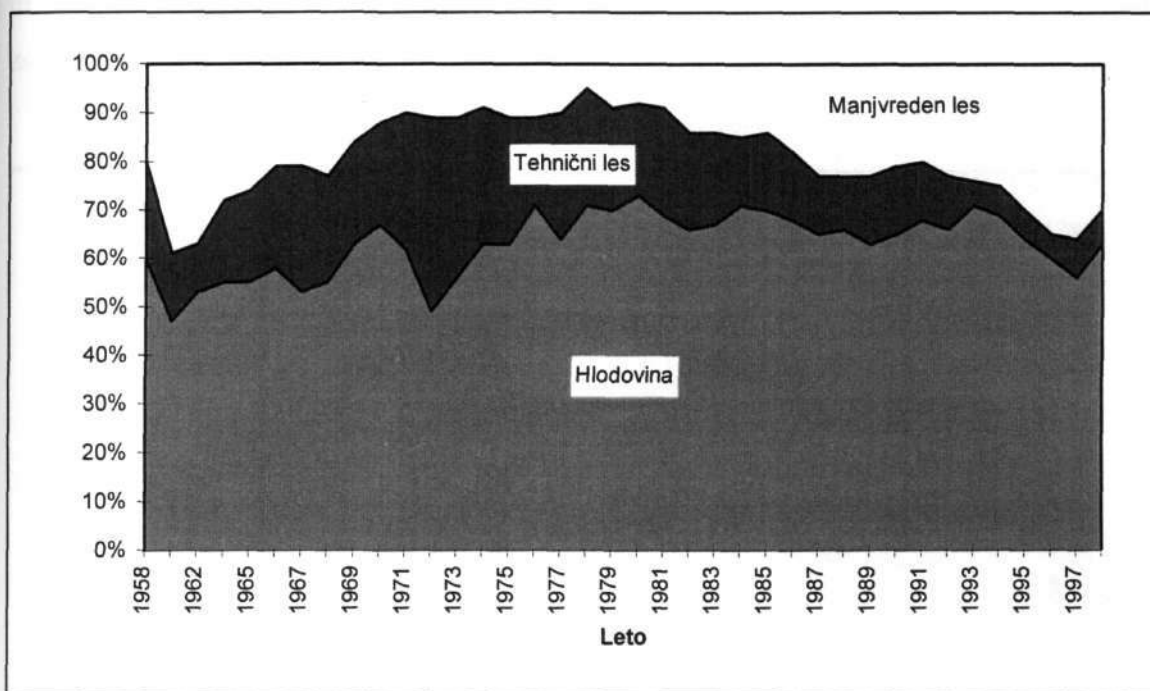
Za 80-leta so ugotovili, da je bil etat v državnih gozdovih uresničen, v nekaterih gozdnogospodarskih območjih celo presežen (GAŠPERŠIČ/KOTAR 1986). V večini območij so sekali preveč debelega lesa in premalo redčili.

Obseg poseka v slovenskih državnih gozdovih je po količini in intenziteti naraščal do konca 80-ih let. V 90-ih letih je drastično padel in po intenziteti padel na raven poseka v 50-ih letih.

Razloge vidimo v zmanjšanju etata z območnimi načrti 1991 - 2000, domnevem neskladju povečane ekološke in socialne vloge gozdov z ekonomsko vlogo ter procesu denacionalizacije.

8.2.2 Sortimentna sestava tržne gozdne proizvodnje

Pri analizi sortimentne sestave naletimo na problem enotne klasifikacije gozdnih lesnih sortimentov. Ta se je z leti spreminjala, mnogokje pa so se v praksi oblikovali tudi lokalni standardi za gozdne lesne sortimente. Kljub temu smo izdelali grobo analizo spreminjanja strukture gozdnih lesnih sortimentov ločeno za iglavce in listavce.

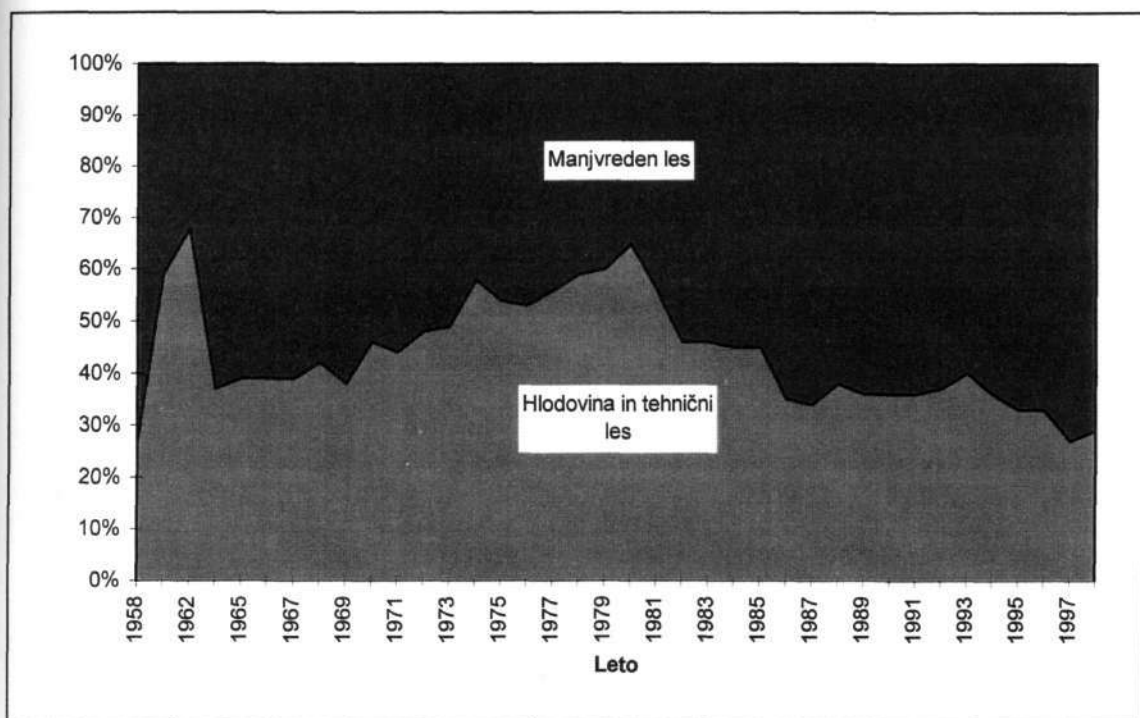

Vir: Letna poročila za gozdarstvo 1964 - 1990, PIPAN 1964, Šum 22 1991, 1992, WINKLER / MARENČE 1998, Poročila Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov 1997, 1998

Grafikon 4: Sortimentna struktura tržne proizvodnje iglavcev

Sortimentna struktura iglavcev se je v obravnavanem obdobju spreminjala. Delež manjvrednega lesa je bil največji v 60-ih in 90-ih letih. Vzroki za to pa so različni. V 60-ih letih je bila cena manjvrednega lesa (zlasti celuloznega) v primerjavi s hlodovino zelo visoka, saj je cena celuloznega lesa znašala tudi do 90% poprečne cene hlodovine

(PIPAN 1964). Tudi državna gospodarska politika je bila zaradi pospeševanja celulozne industrije naklonjena takšni proizvodnji. Naraščajoč trend manjvrednega lesa se je ponovno pojavil že proti koncu 80-ih let, za kar vidimo temeljni vzrok v zaostrovanju spoštovanja kakovostnih standardov za gozdne lesne sortimente in opuščanju prodaje po povprečnih cenah. V 90-ih letih vzroke pripisujemo zlasti nizki intenziteti poseka. Nizka intenziteta poseka povečuje delež slučajnih pripadkov s slabšo sortimentno strukturo v skupnem obsegu poseka. Pri nizki intenziteti poseka je struktura poseka na rednih deloviščih slabša, ker v gozdu najprej posekajo drevesa slabše kakovosti. Šele pri večji intenziteti bi prišla na vrsto tudi kakovostnejša drevesa. Delno na slabšo sortimentno strukturo vpliva tudi drugačen način zbiranja podatkov (prej je temeljil na dovozu na glavna skladišča, v 90-ih letih pa na poročilih gozdarskih gospodarskih družb). Razmerje med hlodovino in tehničnim lesom je poleg razlik med posameznimi leti nihalo tudi zaradi spremenjenih potreb trga.

Vir: Letna poročila za gozdarstvo 1964 - 1990, PIPAN 1964, Šum 22 1991, 1992, WINKLER / MARENČE 1998, Poročila Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov 1997, 1998

Grafikon 5: Sortimentna struktura tržne proizvodnje listavcev

Delež manjvrednega lesa je bil pri listavcih večji kot pri iglavcih, vendar je tudi ta nihal. Vzroki za nihanja v kakovostni strukturi so podobni kot pri iglavcih.

8.3 VLAGANJA V DRŽAVNE GOZDOVE

Gospodarjenje z gozdovi zahteva uravnotežen sistem donosov in vlaganj v gozdove. Vlaganja v gozdove so lahko biološke (gojenje, nega, varstvo) ali tehnične (gradnja objektov, infrastrukture,...) narave.

8.3.1 Biološka vlaganja

Biološka vlaganja v gozdove obsegajo enostavno in razširjeno reprodukcijo. Zaradi preglednosti smo poglavje razdelili glede na spremembe pri zagotavljanju sredstev za gozdno reprodukcijo.

Pri analizi bioloških vlaganj smo se večinoma opirali na rezultate raziskav in študij ter na poročila različnih ustanov (Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo, Zavoda za gozdove in Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov), ker so ti podatki zanesljivejši kot podatki državne statistične službe. Ujemanje podatkov smo ugotovili le izjemoma.

8.3.1.1 Zagotavljanje sredstev za biološka vlaganja

V prvem povojnem obdobju nismo imeli posebnih virov za zagotavljanje gozdne reprodukcije, ampak sta bili z državnimi ukrepi zagotovljeni predvsem obnova in nega državnih gozdov (WINKLER in sod. 1988). Kmalu se je pokazalo, da tak sistem ni dober in da je potrebno sredstva zagotoviti neposredno iz prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov.

Leta 1951 so bili ustanovljeni skladi za obnovo gozdov. Po črki uredbe (1951) so se skladi ustanovili na ravni okrajnih ljudskih odborov, pri kmetijskih zadrugah in gozdnih gospodarstvih ter pri Glavni upravi za gozdarstvo LRS. Prispevna stopnja po tej uredbi je znašala 80% gozdne takse. Pomen gozdnih skladov, formiranih leta 1951, je bil za gozdarstvo zelo velik, ker so se z njimi prvič oblikovala namenska sredstva za vlaganje v gozdove. Sredstva gozdnih skladov so se oblikovala administrativno, višino prispevkov so sproti prilagajali razmeram na trgu (WINKLER in sod. 1988). Gozdni skladi so se v svoji zgodovini (1951-1961) večkrat reorganizirali. Leta 1953 so bili ukinjeni združni skladi in namesto njih ustanovljeni skladi za obnovo pri občinskih ljudskih odborih. Leta 1955 so ukinili občinske sklade, okrajni in republiški pa sta postala pravni osebi, ki so jih upravljali posebni upravni odbori. Republiški in okrajni skladi so omogočali prelivanje sredstev iz gospodarsko močnejših h gospodarsko šibkejšim gozdnim gospodarstvom. Po ukinitvi gozdnih skladov (leta 1961) vse do leta 1975, ko je bila ustanovljena Samoupravna interesna skupnost za gozdarstvo Slovenije, prelivanje sredstev ni bilo več mogoče, kar je negativno vplivalo na skladnejši razvoj gozdov v Sloveniji.

S Temeljnim zakonom o gozdovih leta 1961 so gozdovi postali osnovno sredstvo gozdnih gospodarstev, gozdni skladi pa so bili ukinjeni (Program razvoja gozdarstva 1969). Gozdna gospodarstva so morala obračunati amortizacijo za regeneracijo gozdov od vsakega prodanega m³ gozdnih lesnih sortimentov (WINKLER in sod. 1988). Leta 1963 se je namembnost sredstev amortizacije za regeneracijo gozdov razširila še na gradnjo gozdnih prometnic in drugih gospodarskih objektov, za nakup opreme za pospeševanje gozdne proizvodnje ter za znanstveno - raziskovalno delo. Splošni zakon o amortizaciji osnovnih sredstev je uvedel amortizacijo od vrednosti gozdov, tako kot za osnovna sredstva nasploh. Zato so s 1.1. 1967 ukinili formiranje sredstev za regeneracijo gozdov (biološka amortizacija), ki so jih gozdna gospodarstva morala obračunati po m³ posekane lesne mase, njihova uporaba pa je bila strogo namenska. Ocenjujemo, da je bil to korak nazaj, kajti prejšnja rešitev je bila prilagojena pogojem gozdne proizvodnje ter temeljila na odvisnosti med izkoriščanjem in vlaganji v gozdove. Amortizacijska stopnja je po zveznem jugoslovanskem predpisu znašala 1% (visoki gozd) oziroma 2,5 % (nizki gozd). Sredstva za vlaganja v gozd so se s tem prepolovila, namembnost uprabe pa

seveda razširila (sredstva amortizacije -tudi od gozdov - so uporabljali za obnovo vseh osnovnih sredstev podjetja iz skupnega fonda). Neenotni pogoji gospodarjenja in predvsem pomanjkanje realnih cenitev vrednosti gozdov so bili slaba podlaga za določanje amortizacijske osnove.

Zakon o gozdovih iz leta 1974 je poenotil zbiranje sredstev za biološka vlaganja v gozdove iz zasebnih in državnih gozdov. Določena je bila tudi minimalna stopnja (10% od prodajne cene lesa), del sredstev (do 40%) pa so lahko porabili za odkazovanje gozdnega drevja za posek. Zakon je določil tudi nove vire financiranja:

- obvezni prispevek porabnikov lesa za razširjeno reprodukcijo (najmanj 1% nabavne vrednosti gozdnih sortimentov iz gozdov Slovenije),
- dohodek, ki je rezultat izjemnih naravnih in proizvodnih pogojev, morajo gozdna gospodarstva delno porabiti sama znotraj območja, delno ga morajo dovajati na republiško raven, namenjen pa je razširjeni reprodukciji,
- del prispevka za gorivo, ki so ga gozna gospodarstva porabila v gozdu in na gozdnih cestah,
- proračun na področju razširjene gozdnobiološke reprodukcije, ki je republiškega pomena in določena z družbenim planom razvoja (ta zakonska določba ni bila nikoli uporabljena).

Porabniki lesa so se v obdobju 1976-1980 sami odločili, da povečajo prispevno stopnjo na 2,5% vrednosti gozdnih lesnih sortimentov, sredstva nad minimalno stopnjo pa so bila namenjena za gradnjo gozdnih cest v tistih območjih, kjer so bila ustvarjena.

Družbena pomoč za biološka vlaganja je bila relativno skromna. Gozdarstvo se je v glavnem samofinanciralo, le v letih 1970-1973 je bilo zagotovljenega tudi nekaj proračunskega denarja.

Z Zakonom o gozdovih leta 1985 je bila določena minimalna stopnja za oblikovanje sredstev za reprodukcijo v višini 13% (10% ostane v območju za enostavno gozdnobiološko reprodukcijo, 3% pa se združuje na ravni republike za izvajanje del

skupnega pomena na področju melioracij in pogozdovanj v republiki in za sofinanciranje dejavnosti posebnega družbenega pomena na kraškem gozdnogospodarskem območju). Iz sredstev za gozdnobiološko reprodukcijo so se črpala tudi sredstva za urejanje gozdov in odkazovanje drevja za posek (v letu 1986 so npr. znašala 4,14 % prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov) ter sredstva za znanstvenoraziskovalno delo, semenarstvo in drevesničarstvo ter poslovanje SIS-ov. Zakon je odpravil obveznost porabnikov lesa za plačevanje prispevka za gozdnobiološko reprodukcijo, porabniki lesa so odtlej le deloma sofinancirali odpiranje gozdov z gozdnimi cestami in še to le na območni ravni.

V drugi polovici 80-ih let se je ekonomski položaj gozdnogospodarskih organizacij močno poslabšal. Slabšati se je začel tudi položaj lesno - predelovalne industrije. Gozdarstvo ni moglo samo niti skupaj s porabniki lesa več v celoti pokrivati naraščajočih potreb po vlaganjih v gozdove (WINKLER in sod. 1988). Potrebna je bila širša družbena pomoč.

Z Zakonom o gozdovih (1993) je bil ukinjen obstoječi sistem financiranja gozdne reprodukcije. Odgovornost za stanje v gozdu je zakonodajalec prenesel na lastnika gozda, država mu pri tem le pomaga v obliki svetovanja in subvencij.

Sredstva za zagotavljanje gozdne reprodukcije v državnih gozdovih se oblikujejo v skladu z letnim programom del, ki ga skleneta Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov ter izvajalec del v državnih gozdovih in se upoštevajo kot stroškovna postavka pri izračunu rente (nadomestila za koncesijo), ki pripada Skladu. Sredstva državnega proračuna se zagotavljajo le za nekatera nujna (zlasti varstvena) dela.

8.3.1.2 Obseg vlaganj v gozdove

8.3.1.2.1 Biološka vlaganja v obdobju brez namenskih sredstev (1945 - okrog 1950)

Zaradi medvojnih golosekov vzdolž prometnic, ki jih je izvedel okupator, predvojnih in brigadnih golosekov, so bile potrebe po pogozdovanju izredno velike. Zato se je za državne gozdove leta 1949 gojitev gozdov osamosvojila. Gojenje gozdov se je k izkoriščanju gozdov pripojilo šele leta 1953, do tedaj pa so izkoriščanje državnih gozdov opravljala lesnoindustrijska podjetja. Ti dve osnovni dejavnosti gozdarstva so združili najprej v Sloveniji, ker so zelo hitro spoznali, da teh dejavnosti ne moremo opravljati ločeno. Pomanjkljivo gojenje gozdov v povojnem obdobju je bile tudi posledica relativno neizkušenega in mladega strokovnega kadra, pomanjkanja delavcev in pomanjkljivega drevesničarstva (količina sadik je bila pred kakovostjo, pomanjkljiva kontrola provenienc). Te težave so velikokrat zmanjševale uspeh obnove gozdov.

Obseg pogozdovanj v letih 1947 - 1949 kaže preglednica.

Preglednica 37: Obseg pogozdovanj v državnih gozdovih v letih 1947 - 1949

Leto	1947	1948	1949
Pogozdovanje (ha)	681	3.810	8.572

Vir: Planska komisija LRS 1949

Vzrok za povečan obseg pogozdovanj konec 40-ih let je bila obnova gozdov zaradi velike intenzitete poseka v obliki golosekov. Potrebe po sadilnem materialu so bile zelo velike.

8.3.1.2.2 Biološka vlaganja v obdobju gozdnih skladov z omejenim prelivanjem sredstev na ravni republike (1951-1961)

V obdobju 1952-1956 je bil obseg gozdnogojitvenih del naslednji.

Preglednica 38: Pregled gojitvenih del v državnih gozdovih (SLP-1) za obdobje 1952 - 1956

	1952	1956	Poprečje 1952/56	Intenziteta*
Pogozdovanje (ha)	1.457	2.107	1.841	0,007
Nega (ha)	5.982	13.088	10.230	0,035
Skupaj (ha)	7.439	15.195	12.071	0,042
Skupaj (mio din)	336	430	392	

* Hektarjev gojitvenih del na hektar gozdne površine (površina SLP 1 gozdov 288.327 ha - stanje leta 1961)

Vir: Plan razvoja gozdarstva 1958

Pogozdovanje je doseglo svojo kulminacijo v letu 1955, kasneje pa se je začelo zniževati, medtem ko se je obseg nege gozdov začel povečevati. Gozdarski strokovnjaki so namreč ugotovili, da je nega ključni problem razvoja gozdov v Sloveniji. Večji poudarek negi kot pa obnovi gozdov je bil opazen zlasti v državnih gozdovih. Zanimiva je ugotovitev snovalcev perspektivnega plana razvoja gozdarstva v Sloveniji (1958), da se mora ta obseg in s tem tudi stroški varstva gozdov zmanjševati. Temelj tej trditvi daje pravilno gojenje gozdov, ki se ujema z naravnimi zakonitostmi gozda. Takšen pristop je hkrati tudi najzaneslivejša oblika preventivnega ukrepa.

Gozdni skladi, iz katerih so se financirala vlaganja v gozdove, so imeli v letih 1957-1959 naslednjo strukturo prihodkov:

Preglednica 39: Struktura prihodkov gozdnih skladov Slovenije v letih 1957 - 1959

v mio DIN	1957	1958	1959
SLP 1	2.027,5	1.886,1	1.810,5
SLP 2	86,5	180,0	144,7
Skupaj	2.114,0	2.066,1	1.955,2
Zasebni	2.339,0	2.036,3	1.804,0
Drugi prihodki	584,0	870,9	1.265,7
Skupaj	5.037	4.973,3	5.0024,9

Vir: PIPAN 1969

Delež gozdov SLP-1 v prihodkih je bil zelo velik, zlasti če ga tehtamo z deležem površine gozdov SLP-1 v skupni površini gozdov.

Iz sredstev gozdnih skladov se niso financirala samo biološka vlaganja v gozdove. Analiza odhodkov gozdnih skladov je pokazala, da sredstva niso bila strogo namensko uporabljena. Iz sredstev gozdnih skladov so financirali tudi celotno javno službo (celo republiško upravo za gozdarstvo). Poleg tega so gozdni skladi del denarja odvajali še v proračun (okrog 20% prihodkov), iz njih so financirali gradnjo in vzdrževanje objektov, ki jih je gozdarstvo kasneje izgubilo ipd. Struktura porabe sredstev v državnih gozdovih v istem obdobju je bila naslednja:

Preglednica 40: Struktura porabe sredstev gozdnih skladov državnih gozdov v letih 1957-1959 (v mio DIN)

	1957	1958	1959
Investicijska gojitev	9,3	4,4	
Gradnja stavb	50,0	56,4	100,2
Gradnja komunikacij	247,5	115,8	268,3
Nabava osnovnih sredstev	47,4	3,2	36,6
Hudourniška dela	11,4	8,5	3,0
Znanst.-razisk. dejavost	-	-	2,4
Dotacije	-	-	6,6
Pogozdovanje Krasa	1,5		5,0
Skupaj okrajni skladi	367,1	188,3	422,1
Obnova gozdov	-	124,8	92,0
Melioracije gozdov	-	7,9	14,5
Nega gozdov	-	182,8	256,0
Varstvo gozdov	427,6	52,4	50,6
Urejanje gozdov	-	102,9	114,5
Vzdrževanje komunikacij	-	50,2	21,6
Odkazovanje	-	10,8	12,0
Drugo	29,8	53,9	137,6
Skupaj redno vzdrževanje	457,4	585,7	698,8
Skupaj	824,5	774,0	1.120,9

Vir: PIPAN 1969

Okoli polovica vrednosti skladov, ki so jih oblikovali državni gozdovi, je bila porabljena nenamensko. Postavka varstvo gozdov, ki je bila leta 1957 praktično edina znotraj rednega vzdrževanja gozdov, je verjetno vsebovala tudi druga dela, ki pa jih niso ločeno izkazovali. Zanimivo je, da so med redna vzdrževalna dela šteli tudi melioracije, ki vsebinsko pomenijo investicijo in jo danes štejemo za razširjeno reprodukcijo.

Gozdarstvo se v tem obdobju torej ni le v celoti samofinanciralo, ampak je bilo tudi pomemben vir proračunskega denarja zlasti na okrajni ravni. Slovensko gozdarstvo se je v vseh letih po vojni financiralo iz lastnih sredstev, medtem ko je v nekaterih drugih jugoslovanskih republikah bilo dotirano (Plan razvoja gozdarstva 1958).

V letih 1957 do 1960 so gozdna gospodarstva iz gozdnih skladov zadržala okrog 40 % sredstev (za enostavno reprodukcijo), preostali del pa se je delil med gozdna gospodarstva po sistemu solidarnosti in vzajemnosti. V letu 1957 je delež za gozdne sklade znašal 40% gozdne takse, zaradi povečanih potreb po investicijah pa so predvideli povečanje na 50%.

8.3.1.2.3 Biološka vlaganja v obdobju območnega zagotavljanja in porabe sredstev (1961-1976)

V drugi polovici 50-ih let se je v državnih gozdovih že uveljavilo gozdnogospodarsko načrtovanje. Preglednica kaže biološka vlaganja v državne gozdove od uveljavitve gozdnogospodarskih načrtov do leta 1962 (PIPAN 1964).

Preglednica 41: Biološka vlaganja v državne gozdove (obrasla gozdna površina z gozdno proizvodnjo - 278.604 ha) od uveljavitve gozdnogospodarskih načrtov do leta 1962

Gozdnogojitveni ukrep	Po gozdnogospodarskem načrtu	Izvršeno	Indeks
Obnova gozdov (ha)	13.016	7.676	59
Nega gozdov (ha)	42.794	61.860	145
Skupaj (dnine)	636.162	687.152	108

Vir: PIPAN 1964

V državnih gozdovih Slovenije so skupaj opravili več gozdnogojitvenih del, kot pa so jih predpisovali gozdnogospodarski načrti. Za načrti je zaostajala obnova gozdov, medtem ko je obseg nege bistveno prekoračil načrte. Gotovo je to mnogo bolje, kot če bi bile

razmere obrnjene. Nega namreč pomeni nadaljevanje vlaganj, ki smo jih začeli z obnovo. Če s tem ne nadaljujemo, smo vlaganja v obnovo zapravili.

Zaostajanje obnove za planirano pojasnjujemo s spremembami stališč v strokovnih krogih glede umetne obnove. Možnosti naravne obnove so slovenske gozdarske strokovnjake prepričale, da so zmanjševali umetno obnovo. S tem so tudi preprečili obnovo na velikih strnjjenih površinah.

Prekoračitev obsega negovalnih del kaže na povojno usmeritev slovenskega gozdarstva v povečanje skrbi za nego kultur in sestojev. Izgradnja osnovnega cestnega omrežja, ki je bila v polnem teku, je tudi omogočila izpolnitev znane Leibundgut-ove zahteve, da se nega gozdov začne z izgradnjo ceste (LEIBUNDGUT 1993). Pri nastajanju gozdnogospodarskih načrtov niso mogli predvideti tolikšne izgradnje gozdnih cest, zato je bilo tudi planiranje gozdnogojitvenih del relativno nizko.

Primerjava deležev površin gojitvenih del glede na površino gospodarskih gozdov med posameznimi območji je pokazala velike razlike. Zanimivo je, da najsiromašnejša gozdna gospodarstva niso gospodarila najbolj ekstenzivno, lažje bi rekli, da je obratno. Tako je npr. GG Nazarje pri pogozdovanju na vrhu (0,77% površine gospodarskih gozdov), GG Kranj pa pri dnu (0,15% površine), pri negi in melioracijah gozdov je bilo na vrhu GG Celje (5,3% površine), na dnu pa spet GG Kranj (1,7%). Res je, da je hkrati GG Nazarje v istem obdobju pri poseku najbolj poseglo v lesno zalogo (121% prirastka).

Delež prodajne cene lesa, ki je bil porabljen za biološka vlaganja v letih 1961 in 1962, je v poprečju znašal 5,2 - 6 % (PIPAN 1964).

Delež prodajne cene lesa, ki ga je posamezno gozdnogospodarsko območje namenjalo za biološka vlaganja v gozdove, je bil zelo različen, razmerje med najvišjim in najnižjim deležem je bilo kar 1:3,3. To je seveda močno obremenjevalo rezultat poslovanja tistih območij, ki so veliko vlagala. Posledica tega je bil običajno nižji osebni in družbeni standard zaposlenih in je pomenilo zavestno odrekanje na račun boljšega položaja

gozdnega gospodarstva in gozdov v prihodnje. Nekaj razlik izhaja iz tega, ker niso vsa območja upoštevala enakega ključa pri obremenitvi neposrednih stroškov gojitvenih del s splošnimi (režijskimi) stroški podjetja.

Za sredino 60-ih let je bilo značilno veliko povečanje obsega pogozdovanj (PIPAN 1966, 1969). Strokovnjaki so zagovarjali pogozdovanje zaraščajočih površin, pri čemer je šlo praktično za premene grmišč.

Preglednica 42: Obseg pogozdovanih del v državnih gozdovih (SLP-1) do leta 1966

Leto	Osnovno pogozdovanje	Indeks	Spopolnitve	Indeks	Skupaj	Indeks
	ha		ha		ha	
Poprečno letno do 1962	526	100	353	100	879	100
1963	544	103	177	50	721	82
1964	591	112	154	44	745	85
1965	877	167	125	35	1002	114
1966	1124	214	181	51	1305	148

Vir: PIPAN 1966

Velika vlaganja v premeno grmišč so na drugi strani sicer zmanjšala spopolnitve, vendar je skupni obseg pogozdovanj narastel skoraj za polovico.

Preglednica kaže, kako so se v tem obdobju gibala vlaganja na področju nege in varstva gozdov

Preglednica 43: Nega in varstvo državnih gozdov (SLP-1) v obdobju do 1966 leta

Leto	Obžetev		Nega mladja gošče in letvenjaka*		Skupaj		Varstvena dela
	ha	Indeks	ha	Indeks	ha	Indeks	Ure
Poprečno letno do 1962	2.614	100	7.006	100	9.620	100	
1963	2.470	94	8.079	115	10.549	110	195.352
1964	2.862	109	8.085	115	10.946	114	200.404
1965	566	22	9.518	136	10.084	105	
1966	1.261	48	11.023	157	12.284	128	43.824

*V izvorniku čiščenje pomladka

Vir: PIPAN 1968

Težišče nege se je od obžetve preusmerilo v čiščenje pomladka, kar pomeni velik napredek na področju gojenja gozdov. Obžetev je v tem obdobju padla za polovico, medtem ko se je čiščenje podvojilo. Trendi, ki jih nakazujejo preglednice, kažejo na spremembo strokovnih načel med gozdarji in preusmerjanje vlaganj na področje čiščenja gošč in redčenj - na področje pozitivne izbire in na področje zahtevnejših negovalnih del. Na področju varstva gozdov opazimo skokovito zmanjšanje porabe časa, kar pa gre pripisati tudi spremembam v evidenci in bolj strogemu ločevanju med obnovo, nego in varstvom gozdov. Hkrati drži tudi dejstvo, da od vojne pa do leta 1966 v Sloveniji ni bilo večje kalamitete razen nekaj vetrolomov in snegolomov.

Preglednica kaže intenziteto gojitvenih del, izraženo v hektarjih gojitvenih del na celotno površino SLP 1 gozdov (288.327 ha - stanje leta 1963).

Preglednica 44: Intenziteta obnove in nege v hektarjih na celotno gozdno površino SLP-1 (288.327 ha - stanje leta 1963)

Leto	Obnova	Nega*	Skupaj intenziteta
Poprečno letno do 1962	0,009	0,024	0,033
1963	0,009	0,028	0,037
1964	0,010	0,028	0,038
1965	0,002	0,033	0,035
1966	0,004	0,038	0,043

*V izvorniku čiščenje pomladka
Vir: PIPAN 1968

Intenzitetata gozdnogojitvenih del je vseskozi naraščala, vendar izključno na račun nege gozdov.

Gozdna gospodarstva so vlagala v gozdove tudi v okviru ti. razširjene gozdno biološke reprodukcije, kamor sodijo tudi gozdnomelioracijska in pogozdovalna dela. Tako so v državnih gozdovih v letih 1966-1970 izvedli indirektno premeno na 1479 ha, direktno na 3360 ha, na novo pa so pogozdili 855 ha negozdnih zemljišč (Poročilo 1975).

Gozdna gospodarstva so predvsem zaradi potreb papirne in celulozne industrije osnovala tudi veliko lesnih plantaž - umetnih nasadov hitrorastočih iglavcev (PIPAN 1969). Ta dejavnost je bila zlasti močna v nekaterih predelih Slovenije, tam kjer so bili pogoji najugodnejši. Do leta 1967 so osnovali 4.067 ha plantaž (1.860 ha iglavcev in 2.216 listavcev). Pri tem je pomagala tudi papirna industrija (v GG Brežice okrog 70% stroškov, v GG Maribor pa okrog 30%).

8.3.1.2.4 Biološka vlaganja v obdobju skupnega gospodarjenja z gozdovi in omejenega prelivanja sredstev na ravni republike (1976-1993)

Z ustanovitvijo republiške SIS za gozdarstvo se začne sistematično spremljanje vlaganj v vse gozdove v Sloveniji.

Preglednica 45: Obseg vlaganj v obnovo in nego državnih gozdov v obdobju 1976 do 1990

Leto	Obnova			Nega		
	Plan	Realizacija	Doseganje	Plan	Realizacija	Doseganje
	ha		%	ha		%
1976	2.274	1.890	83	10.755	12.441	116
1977	2.274	1.854	82	10.755	12.331	115
1978	2.274	1.726	76	10.755	12.505	116
1979	2.274	1.778	78	10.755	12.220	114
1980	2.274	1.765	78	10.755	11.555	107
1981	2.130	2.080	98	11.609	12.486	108
1982	1.919	1.920	100	11.636	12.236	105
1983	2.019	2.335	116	12.159	12.557	103
1984	2.160	2.550	118	12.208	10.981	90
1985	2.314	2.552	110	12.393	12.804	103
1986	2.641	2.299	87	13.846	12.228	88
1987	2.415	2.361	98	13.620	12.877	95
1988	2.249	2.324	103	13.075	12.767	98
1989	2.051	2.207	108	13.193	12.713	96
1990	1.804	1.912	106	11.798	8.992	76
Skupaj	33.072	31.553		179.312	181.693	
Poprečno letno	2.205	2.104	95	11.954	12.113	101

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Obseg del na področju obnove in nege gozdov je bil zelo blizu planiranemu. Plan gojitvenih del je bil povzet iz gozdnogospodarskih načrtov enot. Poprečna letna intenziteta obnove in nege je znašala 3,8 % celotne površine državnih gozdov. Intenziteta vlaganj (količnik med površino vlaganj in celotno površino gozdov) v obnovo gozdov je v tem obdobju znašala 0,005-0,007, v nego gozdov pa 0,024 - 0,034 (skupaj 0,029 - 0,041).

Intenziteta je bila skozi celotno obravnavano obdobje relativno enakomerna, že leta 1990 pa se je pokazal bistveno manjši obseg zlasti pri negi gozdov. Velik padec je zaznati zadnje leto in to predvsem pri negi gozdov, kar je še zlasti zaskrbljujoče.

Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov, namenjen za obnovo nego in varstvo gozdov, kaže preglednica.

Preglednica 46: Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov za obnovo, nego in varstvo gozdov v obdobju 1986-1990 (v %)

Leto	Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov (%)			
	Obnova	Nega	Varstvo	Skupaj
1986	2,36	4,59	2,45	9,40
1987	2,59	5,24	1,97	9,81
1988	1,99	4,53	1,67	8,19
1989	1,72	5,61	2,01	9,34
1990	1,96	4,61	1,16	7,73

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Delež prodajne cene, namenjen za biološka vlaganja v gozdove (enostavna reprodukcija), je v tem obdobju rahlo nihal, znaten padec pa je viden v zadnjem letu.

Poleg enostavne reprodukcije so gozdna gospodarstva vlagala tudi v razšrjeno gozdnobiološko reprodukcijo. Sem štejemo osnovanje plantažnih nasadov, melioracije gozdov (direktna in indirektna premena), pogozdovanje negozdnih površin, vzdrževanje pogozdenih nasadov in zakasnela redčenja.

Delež vseh bioloških vlaganj (poleg obnove, nege in varstva še melioracije, pogozdovanja, odkazovanje drevja za posek, urejanje gozdov in druga biološka vlaganja) od prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov kaže preglednica.

Preglednica 47: Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov za vsa biološka vlaganja od v letih 1986-1990

Leto	Delež prodajne cene (%)
1986	16,4
1987	16,3
1988	14,5
1989	16,7
1990	14,5
Poprečje	14,5

Opomba: Poleg obnove, nege in varstva še melioracije, pogozdovanja, odkazovanje drevja za posek, urejanje gozdov in druga biološka vlaganja

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Vidimo, da je bil velik delež prodajne cene porabljen tudi za razširjeno gozdnobiološko reprodukcijo in za dela, ki jih sedaj opravlja javna gozdarska služba.

Strukturo virov sredstev in delež vseh bioloških vlaganj od prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov kaže preglednica.

Preglednica 48: Struktura virov sredstev vseh bioloških vlaganj v državne gozdove v letih 1986 - 1990

Leto	Lastna sredstva GG	Območna SIS	Porabniki lesa	Republiška SIS	Drugo
1986	83,9	2,0	1,8	11,8	0,4
1987	83,0	1,4	7,5	7,7	0,4
1988	87,3	0,6	2,5	8,9	0,6
1989	93,2	0,5	0,9	5,3	0,1
1990	87,8	0,7	0,0	9,1	2,4
Poprečje	87,0	1,1	2,5	8,6	0,8

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Delež bioloških vlaganj v prodajni ceni lesa je bil relativno stabilen. Delež lastnih sredstev gozdnih gospodarstev se je gibal okrog 87%, vendar je k temu treba prišteti še delež, ki so ga gozdna gospodarstva združevala v območnih in republiški SIS za gozdarstvo.

Čista biološka vlaganja v tem obdobju ponazarja preglednica (brez odkazovanja in urejanja).

Preglednica 49: Struktura virov sredstev čistih bioloških vlaganj v državne gozdove in delež prodajne cene lesa v letih 1986-1990

	Lastna sredstva	Območna SIS	Porabniki lesa	Rep. SIS	Drugo	Skupaj	Delež prod. cene (%)
1986	78,6	2,5	2,5	16,1	0,3	100,0	11,8
1987	77,6	1,2	10,6	10,6	0,0	100,0	11,5
1988	82,6	0,9	3,6	12,7	0,1	100,0	9,9
1989	89,8	0,8	1,3	7,9	0,2	100,0	10,9
1990	85,8	1,2	0,0	12,9	0,0	100,0	8,7
Poprečje	82,9	1,3	3,6	12,0	0,1	100,0	10,6

Opomba: Enostavna in razširjena reprodukcija

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Čista biološka vlaganja so financirala gozdna gospodarstva v glavnem iz lastnih virov (naraščajoč trend), prispevek porabnikov lesa je bil majhen. Večji je bil le pri razširjeni gozdni reprodukciji.

Preglednica 50: Viri financiranja razširjene gozdne reprodukcije v letih 1986-1990

	Lastna sredstva	Območna SIS	Porabniki lesa	Republiška SIS	Drugo	Skupaj
1986	9,8	7,5	10,1	72,6	0,0	100,0
1987	13,6	4,9	19,6	61,9	0,0	100,0
1988	16,9	4,0	13,9	65,0	0,3	100,0
1989	36,1	3,8	8,1	50,7	1,3	100,0
1990	11,6	5,6	0,0	82,8	0,0	100,0
Poprečje	17,6	5,2	10,3	66,6	0,3	100,0

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Lastna sredstva gozdnih gospodarstev za razširjeno biološko reprodukcijo so bila majhna, največji delež so predstavljala sredstva republiške SIS za gozdarstvo, ki so leta 1989 celo presegla 80 %. Neposredno financiranje porabnikov lesa (poleg posrednega preko SIS) je v poprečju znašalo 10%, njihov delež pa se je zmanjševal.

8.3.1.2.5 Prenos odgovornosti za gozdnobiološko reprodukcijo na lastnika - Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov (od 1993)

Z novim Zakonom o gozdovih in prenosom družbenih gozdov na Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov se sredstva za biološko reprodukcijo oblikujejo kot stroškovna postavka pri izračunu nadomestila za koncesijo.

Zavod za gozdove Slovenije je z letom 1994 začel izdajati letna poročila, ki vsebujejo tudi podatke o obsegu vlaganj v državne gozdove.

Preglednica 51: Obseg vlaganj v obnovo, nego in varstvo državnih gozdov v obdobju 1994 do 1998

Leto	Obnova (ha)			Nega (ha)		
	Program*	Realizacija	Indeks	Program*	Realizacija	Indeks
1993		1000			5000	
1994		826			6184	
1995	1326	968	73	8194	6529	80
1996	2021	764	38	7500	4320	58
1997	1027	1024	100	7745	5792	75
1998	1185	1054	89	6913	5472	79

* Program do leta 1996 izkazuje površine po gozdnogospodarskih načrtih, kasneje je usklajen z državnim proračunom

Vir: Poročila Zavoda za gozdove Slovenije 1994 - 1998, Poročilo Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov 1993

Obseg vlaganj v gozdove je bil glede na program, ki je bil določen z gozdnogospodarskimi načrti, relativno nizek. Zaskrbljujoč je zlasti padec vlaganj v nego državnih gozdov.

Preglednica kaže intenziteto vlaganj v državne gozdove v obdobju 1993-1998.

Preglednica 52: Intenziteta obnove in nege gozdov v obdobju 1993-1998

Leto	Obnova	Nega	Skupaj
1993	0,003	0,014	0,017
1994	0,002	0,018	0,020
1995	0,003	0,019	0,022
1996	0,002	0,013	0,015
1997	0,003	0,017	0,020
1998	0,003	0,016	0,020

Intenziteta vlaganj v obnovo in nego gozdov je v tem obdobju nihala in je bila znatno nižja kot v 70-ih in 80-ih letih, pri čemer je zlasti zaskrbljujoče padanje na področju nege gozdov.

Za isto obdobje smo izračunali še strukturo virov bioloških vlaganj (obnova, nega, varstvo, sanacije in druga biološka vlaganja).

Preglednica 53: Struktura virov bioloških vlaganj v državne gozdove v obdobju 1994-1998

		Samofinanciranje	Državni proračun	Skupaj	Delež prodajne cene (%)
1994	1000 SIT	789.500	115.547	905.047	21
	Delež (%)	87,2	12,8	100,0	
1995	1000 SIT	751.800	62.000	813.800	17
	Delež (%)	92,4	7,6	100,0	
1996	1000 SIT	660.700	188.000	848.700	17
	Delež (%)	77,8	22,2	100,0	
1997	1000 SIT	808.200	75.174	883.374	17
	Delež (%)	94,4	8,5	100,0	
1998	1000 SIT	830.100	122.869	952.969	17
	Delež (%)	93,4	12,9	100,0	

Vir: Predlog zaključnega računa proračuna Republike Slovenije 1994, Analiza prihodkov in stroškov iz gospodarjenja z gozdovi 2000, Vlaganja v državne gozdove 1997, 1998

Preglednica kaže, da je delež financiranja gozdnobiološke reprodukcije iz državnega proračuna znaten in je v letu 1996 znašal okoli petino skupne vrednosti vlaganj. Sredstva državnega proračuna so se porabila predvsem za sanacijo gozdov in za financiranje vlaganj v gozdove, ki so predmet denacionalizacije. Delež prodajne cene lesa, porabljen za biološka vlaganja, je bil ustaljen (okoli 17 %) in je bil mnogo višji kot pred letom 1990. Dodaten razlog, da je kljub manjšemu obsegu vlaganj delež prodajne cene lesa, namenjen za biološka vlaganja, večji, je tudi v tem, da je pred letom 1990 vrednost dnine gojitvenih del bila obremenjena z manjšim količnikom splošnih stroškov kot dnina sekača.

8.3.2 Tehnična vlaganja v gozdove

Tehnična vlaganja v gozdove pomenijo vlaganja v izgradnjo gozdne infrastrukture. Sem štejemo zlasti izgradnjo in vzdrževanje cest, v preteklem obdobju pa so bili zelo pomembni tudi nastanitveni in drugi objekti v gozdu.

8.3.2.1 Zagotavljanje sredstev za tehnična vlaganja

Sredstva za gradnjo gozdne infrastrukture (zlasti gozdnih cest) so v obdobju administrativnega gospodarjenja zagotavljali v okviru državnih ukrepov. Z ustanovitvijo gozdnih skladov (1951 leta) so slednji postali tudi vir za izgradnjo gozdne infrastrukture. Po ukinitvi gozdnih skladov v začetku 60-ih let so za gradnjo gozdnih cest namenili del sredstev amortizacije gozdov. Zbiranje sredstev se zatem ni bistveno spremenilo do ustanovitve samoupravnih interesnih skupnosti za gozdarstvo. Zakon o gozdovih iz leta 1974 je odprl nove vire za financiranje izgradnje cest (npr. porabniki lesa, del prispevka za porabljeno gorivo itd.).

Po letu 1990 se je gradnja gozdnih cest financirala le iz lastnih sredstev Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov, ker zanjo nimamo več systemskega vira. Sredstva so zakonsko zagotovljena le za vzdrževanje, gradnja gozdnih cest pa je prepuščena lastniku.

Nov sistem financiranja je sredstva in odgovornost za vzdrževanje gozdnih cest prenesel na lokalne skupnosti (Ur.l. RS št. 1299-30/93), ki na osnovi razpisov pridobivajo izvajalce. Pri vzdrževanju gozdnih cest v državnih gozdovih dosedanji upravljalci gozdov lahko uveljavljajo prednostno pravico (Ur. l. RS št. 4-01/96).

Uredba iz leta 1994 je določila, da plačujejo lastniki gozdov pristojbino za vzdrževanje gozdnih cest (6,9% od katastrskega dohodka), ki se s posebnim razdelilnikom prenese na lokalne skupnosti. Kljub temu je vzdrževanje cest v državnih gozdovih še vse do leta

1998 potekalo prek gozdarskih gospodarskih družb tako, da jim je Sklad neposredno plačeval stroške vzdrževanja.

S spremembo uredbe so leta 1998 samo za državne gozdove določili višjo pristojbino v višini 9,4% od katastrskega dohodka gozdnih zemljišč.

8.3.2.2 Obseg tehničnih vlaganj v gozdove

V skladu z razvojem tehnologije in opremljenosti gozdarstva je bilo po drugi svetovni vojni zgrajenih veliko število gozdnih bivališč (Plan razvoja gozdarstva 1958). Tako je znašala leta 1957 površina vseh zgradb državnih gozdov (gozdnih gospodarstev) 116.600 m² oziroma 426 m² na 1000 hektarov gozda, kar je bilo 10 krat več kot v drugih gozdovih.

Od osvoboditve do leta 1953 smo v Sloveniji v državnih gozdovih zgradili 280 km cest ali poprečno 40 km na leto. Zatem se je intenziteta izgradnje cest povečevala in je v obdobju do leta 1957 v državnih gozdovih znašala 62 km/leto (skupaj v treh letih 187 km). Gostota cestnega omrežja skupaj z javnimi cestami je leta 1957 znašala 1,5 km/100 ha. Takratna ocena optimalne gostote cest za Slovenijo je znašala 3,3 km/100 ha, Švica pa je že dosegla gostoto 6 km/100 ha.

V letih 1963 in 1964 je bilo v državnih gozdovih Slovenije zgrajenih 133 km cest in 41 km poti.

Z organiziranjem Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo se je začelo sistematično spremljanje in načrtovanje izgradnje, rekonstrukcije in vzdrževanja gozdnih cest in vlak. Preglednica prikazuje dinamiko izgradnje cest v državnih gozdovih v obdobju 1976-1990.

Preglednica 54: Izgradnja cest v državnih gozdovih v obdobju 1976-1990

Leto	Dolžina novogradenj in rekonstrukcij	Delež prodajne cene lesa za gradnjo in vzdrževanje gozdnih cest		
		Novogradnja	Vzdrževanje	Skupaj
	km	%		
1976	209,2	8,5	5,2	13,7
1977	166,0	8,2	5,3	13,5
1978	145,6	7,3	4,8	12,1
1979	130,2	6,5	5,3	11,8
1980	134,0	-	-	-
1981	189,0	-	4,4	-
1982	237,7	-	6,8	-
1983	241,6	-	3,7	-
1984	212,0	-	3,1	-
1985	183,0	-	4,3	-
1986	146,5	6,5	4,7	11,3
1987	115,9	4,7	4,7	9,4
1988	112,4	4,0	4,1	8,1
1989	102,0	4,1	3,7	7,8
1990	54,5	2,5	2,7	5,3

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Izgradnja cest v državnih gozdovih je dosegla vrh leta 1983, zatem pa je dinamika stalno padala. Padal je tudi delež prodajne cene lesa, namenjen za gradnjo gozdnih cest.

Gradnja gozdnih cest v državnih gozdovih se je financirala iz različnih virov skladno z razvojem zagotavljanja sredstev. Preglednica kaže strukturo virov financiranja izgradnje in rekonstrukcije cest v obdobju 1986-1990.

Preglednica 55: Struktura virov financiranja izgradnje in rekonstrukcije cest v obdobju 1986-1990

Leto	Lastna sredstva	Območna SIS	Porabniki lesa	Rep. SIS	Krediti	Drugo	Skupaj
	%						
1986	66,6	18,1	0,0	2,2	6,9	6,2	100
1987	80,8	13,1	0,0	1,0	2,7	2,4	100
1988	80,2	9,8	2,0	1,3	0,7	5,9	100
1989	79,0	13,2	0,5	0,4	0,6	6,3	100
1990	84,9	0,1	0,0	5,6	0,0	9,3	100
Poprečje	78,3	10,9	0,5	2,1	2,2	6,0	100,0

Vir: Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo

Izgradnjo cest v državnih gozdovih so gozdna gospodarstva v glavnem financirala iz lastnih virov, sledijo pa jim porabniki lesa prek območne SIS za gozdarstvo. Delež republiške SIS za gozdarstvo je bil majhen, prav tako se niso veliko zadolževali v bankah. Vzdrževanje gozdnih cest je potekalo izključno iz lastnih sredstev.

Za začetek 90-ih let nimamo podatkov o izgradnji in vzdrževanju gozdnih cest v Sloveniji. V zadnjem obdobju je gradnja cest praktično zastala, novi lastnik - država - le vzdržuje obstoječe stanje cestnega omrežja v svojih gozdovih.

Preglednica 56: Izgradnja cest v državnih gozdovih v obdobju 1994-1998

Leto	Dolžina novogradenj in rekonstrukcij	Delež prodajne cene lesa		
		Novogradnja	Vzdrževanje	Skupaj
	km	%		
1994	-	0,5	6,5	7,0
1995	10,1	1,3	8,9	10,2
1996	0,4	0,1	6,5	6,6
1997			5,6	
1998	0,8		6,1	

Vir: Poročila Zavoda za gozdove Slovenije, Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov

Delež prodajne cene lesa, namenjen vzdrževanju in gradnji gozdnih cest je narastel in je v 1995 letu presegel 10 %. Delež sredstev v prodajni ceni lesa, namenjen novogradnjam in obseg novogradenj ter rekonstrukcij je bil zanemarljiv. Razlog so predvsem zaostrene gospodarske razmere in pomanjkanje sistemskih virov za zagotavljanje sredstev.

Strukturo virov sredstev za vzdrževanje gozdnih cest kaže preglednica.

Preglednica 57: Struktura virov sredstev za vzdrževanje gozdnih cest državnih gozdov v letih 1995-1998

Leto	Lastnik	Proračun	Občina	Skupaj
	%			
1995	84,2	14,6	1,2	100
1996	57,5	41,7	0,7	100
1997	56,5	43,5	0,0	100
1998	59,1	37,8	0,1	100

Vir: Poročila Zavoda za gozdove Slovenije

Pri vzdrževanju gozdnih cest predstavljajo relativno velik del sredstva državnega proračuna, delež občin je pri tem majhen. Prispevek lastnika je še vedno najvišji. Ker ceste poleg gozdarske vključujejo še druge rabe, je sofinanciranje vzdrževanja cest s

strani drugih uporabnikov upravičeno. Delež lokalnih skupnosti kot potencialno največjih uporabnikov gozdnih cest je pri tem gotovo premajhen.

Konec leta 1996 je bilo po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije v državnih gozdovih 5.323 km gozdnih cest, kar pomeni gostoto 15,6 m/ha. Isto leto se je začel proces prenosa gozdnih cest s pretežno javnim značajem na občine, zato so se dolžine gozdnih cest začele zmanjševati in so leta 1998 merile 3.960 km. Seveda se s tem gostota cest ni zmanjšala. Proces še ni zaključen, zato se bodo podobni trendi še nadaljevali.

8.4 STROKOVNO-TEHNIČNI IN GOZDNI DELAVCI KOT TEMELJ ZA STROKOVNO DELO Z GOZDOM

Natančne podatke o številu zaposlenih v državnih gozdovih Slovenije je iz statističnih letopisov relativno težko izluščiti, ker:

- gre v panogi gozdarstvo v določenem obdobju za mešanje zasebnega in državnega sektorja,
- gre v panogi gozdarstvo še za spremljajoče dejavnosti (npr. gozdne gradnje, prevoz, storitve mehanične delavnice),
- se podatki za isto leto med posameznimi letniki letopisa razlikujejo.

Zato smo se oprli na raziskave o kadrovskem potencialu slovenskega gozdarstva in skušali izluščiti tiste zaposlene, ki so delali samo v gozdarstvu slovenskih državnih gozdov.

Pred II. svetovno vojno je bilo v državnih gozdovih takratne Slovenije zaposlenih 34 gozdarskih tehničnih delavcev v treh gozdnih upravah (Bled, Bohinjska Bistrica in Kostanjevica). Na enega gozdno-tehničnega delavca je tako odpadlo 580 ha gozda. V tem času so morali zasebni lastniki gozdov nastaviti gozdarsko osebje, če je njihova posest presegla 800 ha (Štajerska), 1150 ha (Gorenjska) oziroma 1500 ha (Koroška).

Po II. svetovni vojni se je povečal obseg državnih gozdov in s tem tudi število zaposlenih. Podjetje Les, ki so ga ustanovili oktobra 1945 je imelo po terenu 22 uprav in je zaposlovalo 423 strokovnjakov (66 inženirjev, 83 gozdarjev, 54 logarjev in 220 gozdnih čuvajev), okrog 6.000 delavcev (od tega 1.600 vojnih ujetnikov). Imeli so 700 živinskih vpreg in 20 kamionov. Že leta 1949 se je število delavcev povečalo na prek 12.000 (redno zaposleni). Strokovno-tehničnih delavcev je bilo 638, administrativnih 1004, gozdnih delavcev (brez gojiteljev) 8.532, učencev in pomožnih delavcev 636, 285 gojiteljev, 15 delavcev se je ukvarjalo z lovom, gozdne gradnje so zaposlovale 792 delavcev, drugih delavcev je bilo še 317 (Planska komisija LRS 1949).

Struktura zaposlenih v državnih gozdovih leta 1953 in 1956 je bila naslednja:

Preglednica 58: Število zaposlenih v gozdnih gospodarstvih (državnih gozdovih - brez SLP 2) leta 1953 in 1956

	1953	1956	Indeks 1956/1953
Nameščenci	1.042	1.142	110
Delavci	6.550	7.364	112
Skupaj	7.592	8.506	112

Vir: Plan razvoja gozdarstva 1958

Pri tem je potrebno dodati, da so bili vsi nameščenci redno zaposleni, medtem ko je znašal delež redno zaposlenih delavcev nekaj nad 70%, drugi pa so bili sezonci. Delež sezonskih delavcev je bil velik zlasti pri gojenju gozdov, kjer je znašal več kot polovico vseh zaposlenih. Trend zaposlovanja je bil pozitiven, vendar zmeren. Slika zaposlitve po dejavnostih pa je bila naslednja:

Preglednica 59: Struktura zaposlenih (samo delavci) po glavnih dejavnostih leta 1953 in 1956

	1953		1956		Indeks 1956/1953
	Število	Delež	Število	Delež	
Izkoriščanje gozdov	4.242	65%	4.572	62%	108
Gojenje	1.532	23%	1.656	22%	108
Gozdne gradnje	776	12%	1.136	15%	146
Skupaj	6.550	100%	7.364		112
Delež nameščencev v skupnem številu zaposlenih (%)	13,8		13,4		97

Vir: Plan razvoja gozdarstva 1958

Vidimo, da je največji porast števila delavcev v gradbeni dejavnosti. To je tudi povsem razumljivo, ker se je v tem obdobju okrepila prav gradnja gozdnih cest in s tem odpiranje gozdov. Ker je šlo takrat v glavnem za ročno gradnjo cest (delovno intenzivna panoga), pomeni razmah gradbene dejavnosti velike potrebe predvsem po ročnem in polmehaniziranem delu.

Izobrazbena struktura po gozdnih gospodarstvih v letu 1956 je bila naslednja:

Preglednica 60: Izobrazbena struktura zaposlenih v državnih gozdovih (gozdnih gospodarstvih - brez SLP 2) leta 1956 (brez KGP Kočevje) v %

	Visoko kvalificirani	Kvalificirani	Pol kvalificirani	Nekvalificirani	Skupaj
Delavci	1	36	44	19	100
Nameščenci	21	57	19	3	100
Skupaj	4	39	40	17	100

Vir: Plan razvoja gozdarstva 1958

Gozdarstvo je do leta 1956 kadrovsko že močno napredovalo, izobrazbena struktura pa se je izboljševala še naprej. V tem času je v slovenskih državnih gozdovih delalo okoli 90 gozdarskih inženirjev.

Do leta 1959 je število gozdnih delavcev, ki so delali v državnih gozdovih, naraslo na 6641, delež kvalificiranih delavcev pa se je povzpел na 50 % (Posvetovanje 1959).

Analiza, ki so jo leta 1964 pripravili za 7-letni perspektivni plan je pokazala, da je bilo leta 1963 v slovenskih državnih gozdovih (gozdnih gospodarstvih, kmetijsko - gozdarskih posestvih in kmetijskih zadrugah) zaposlenih skupaj 640 gozdarskih strokovnjakov (191 inženirjev in 449 tehnikov) (Gradivo 1964). Razporeditev strokovnih kadrov po območjih je bila zelo neenakomerna, 75% inženirjev v neposredni proizvodnji je bilo mladih (manj kot 10 let delovne dobe).

V gozdu je delalo 8.400 delavcev od tega 14% sezonskih. Od stalno zaposlenih delavcev je bilo 4% visoko kvalificiranih, 45% kvalificiranih in 29% polkvalificiranih, preostali pa so bili nekvalificirani (22%).

Leta 1983 je bilo stanje zaposlenih v državnih gozdovih naslednje:

Preglednica 61: Stanje zaposlenih v gozdarstvu leta 1983

	Neposredna proizvodnja	Delovodje	Administrat., finančni in pomožni delavci	Revirni gozdarji	Strokovni in vodstveni delavci	Skupaj
Gozdna proizvodnja	3358	294	196	285	123	4256
Stranske dejavnosti	1127	103	153	68	89	1540
Skupne službe	-	-	641	-	289	930
Zasebni sektor	603	210	143	325	102	1383
Skupaj	5088	607	1133	678	603	8109
Delež zasebnega sektorja	11,9 %	34,6%	12,6%	47,9%	16,9%	17,1%
Skupaj brez zasebnega sektorja	4485	397	909	353	452	6596

Vir: WINKLER 1990

Pri izračunu skupaj brez zasebnega sektorja smo upoštevali tisti delež delavcev skupnih služb, ki je enak deležu državnega sektorja in stranskih dejavnosti v posamezni kategoriji delavcev. Delež zaposlenih v stranskih dejavnostih je znašal 23 %.

Sredi 90-ih let je bil obseg zaposlitve v slovenskih državnih gozdovih zaradi družbenih sprememb in prenosa dejavnosti javne gozdarske službe na Zavod za gozdove že bistveno nižji.

Preglednica 62: Sestava zaposlenih po dejavnostih gozdarskih gospodarskih družb (stanje marec 1997)

	Skupaj	Delavci v neposredni proizvodnji	Strokovno tehnični delavci	Finančno administrativni delavci	Pomožni delavci
Gozdna proizvodnja	1215	950	221	44	
Prevoz	115	97	12	6	
Gradnje	137	119	16	2	
Vzdrževanje strojev in naprav	120	101	13	6	
Druge dejavnosti	113	87	24	2	
Strokovne službe podjetja	216		67	149	
Pomožna dela	63				63
Skupaj	1979	1354	353	209	63

Vir: WINKLER/KRAJČIČ 1997

Preglednica kaže, da 25% zaposlenih opravlja dela zunaj gozdne proizvodnje (pomožna dela so izvzeta iz osnove za izračun), kar je nekaj več kot pred 14 leti. Če k temu dodamo, da je gozdna proizvodnja med vsemi dejavnostmi gozdarskih gospodarskih družb delovno najbolj intenzivna, predstavljajo druge dejavnosti zelo velik delež v skupni dejavnosti gozdarskih gospodarskih družb. 3% vseh zaposlenih predstavljajo pomožni delavci.

Gozdarski strokovnjaki, ki so v tem obdobju delali v državnih gozdovih, so bili iz gozdarskih gospodarskih družb in Zavoda za gozdove. Strukturo strokovno-tehničnih delavcev v državnih gozdovih kaže preglednica:

Preglednica 63: Struktura strokovno-tehničnega kadra v državnih gozdovih Slovenije sredi 90-ih let

	Magister, specialist	Diplomirani inženir	Inženir, tehnik	Drugi strokovni delavci	Delavci	Skupaj
Javna gozdarska služba (1994)	2	88	131	20	0	241
Gozdarske gospodarske družbe (1997)	8	71	136	281	960	1.456
Skupaj	10	159	267	301	960	1.697

Vir: WINKLER 1997, WINKLER/KRAJČIČ 1997

Razmejitev med strokovnjaki v javni gozdarski službi smo med zasebnim in državnim sektorjem lastništva gozdov opravili na osnovi deleža površine državnih gozdov v površini vseh gozdov. Pri tem smo izhajali iz domene, da je razpored strokovnega kadra v javni gozdarski službi enakomeren, ne glede na lastništvo. Gostota visokega strokovnega kadra je približno enaka planiranim potrebam izpred 36 let, medtem ko je gostota tehnikov leta 1994 bistveno nižja. To je tudi razumljivo, ker so se z razvojem družbe (višja zahtevana stopnja izobrazbe) in tehnologije potrebe po teh kadrih zmanjšale.

Struktura zaposlenih gozdnih delavcev pri gozdarskih gospodarskih družbah v neposredni gozdni proizvodnji je bila naslednja:

Preglednica 64: Izobrazbena struktura delavcev v neposredni gozdni proizvodnji leta 1997

	Brez kvalifikacije	Tečajji	Program	Poklicna šola	Skupaj
Število	17	466	304	163	950
Delež (%)	1,8	49,1	32,0	17,1	100,0

Vir: WINKLER/KRAJČIČ 1997

Največ gozdnih delavcev ima za gozdno delo opravljene tečaje in skrajšane programe izobraževanja (81%), zelo malo pa je delavcev brez vsake kvalifikacije. V primerjavi z letom 1963 je znatno manj nekvalificiranih delavcev, zelo je narastel tudi delež delavcev s poklicno gozdarsko šolo.

Z družbenim razvojem se je spreminjala tudi intenziteta gospodarjenja z državnimi gozdovi kar se kaže tudi v površini gozdov na gozdarskega strokovnjaka.

Preglednica 65: Površina gozdov na gozdarskega strokovnjaka v obdobju 1957 - 1997

	Mag., spec., dipl.inž	Inženirji, tehniki	Mag., spec., dipl.inž	Inženirji, tehniki
	Število		ha/strokovnjaka	
1957	91	-	3.600	-
1959	91	165	3.600	1.988
1963	140	350	2.514	1.006
1982	180	391	2.086	962
1990	217	405	1.842	988
1997	169	267	2.000	1.266

Vir: Posvetovanje 1959, Plan razvoja gozdarstva 58, Gradivo 1964, URLEB 1982, 1990, WINKLER 1997, WINKLER/KRAJČIČ 1997

Pri izračunu za leti 1982 in 1990 smo strokovnjake, zaposlene v skupnih službah gozdnogospodarskih organizacij razmejili, sorazmerno s površino državnih gozdov. Slednja je bila tudi osnova delitve strokovnjakov Zavoda za gozdove leta 1997.

Kadrovska zasedba se je od sredine 50-ih let pa do danes bistveno izboljšala, kar je vidno zlasti pri visokem strokovnem kadru.

Poleg gozdarskih strokovnjakov so pogoj za uspešno delo z gozdovi tudi izobraženi gozdni delavci. Izobrazbena struktura gozdnih delavcev v opazovanem obdobju se je korenito izboljšala.

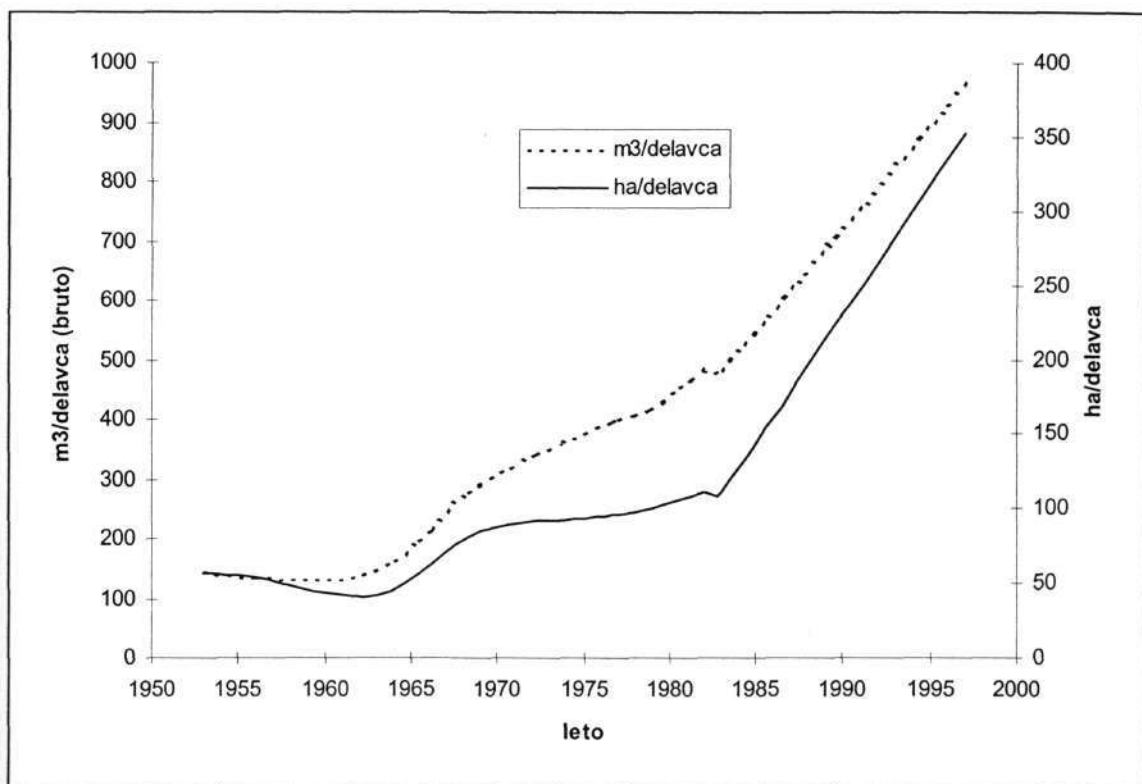
Preglednica 66: Izobrazbena struktura gozdnih delavcev

Leto	Visokokvalificirani delavci	Kvalificirani delavci	Polkvalificirani delavci	Nekvalificirani delavci
1956	4	39	40	17
1963	4	45	29	22
1997	17	32	49	2

Vir: Plan razvoja gozdarstva 1958, Gradivo 1964, WINKLER/KRAJČIČ 1997

Največji napredek predstavlja porast visokokvalificiranih gozdnih delavcev, medtem ko nekvalificiranih praktično več ni.

V spremembah števila gozdnih delavcev/ha gozda in posekanih m³/delavca pa se kažejo zlasti spremembe v tehnologiji in produktivnosti (grafikon).

Grafikon 6: Razvoj produktivnosti v gozdarstvu

Razvoj produktivnosti v obravnavanem obdobju je bil zelo velik. Sredi 50-ih let je na vsakega gozdnega delavca odpadlo okrog 150 bruto m³ posekanega lesa, leta 1997 pa že prek 900 m³. Tudi površina gozdov, ki jih je obvaldoval en gozdni delavec je ves čas rasla in bila sredi 90-ih let več kot osemkrat večja kot v 50-ih in 60-ih letih. Glavni razlogi za povečanje produktivnosti so zlasti:

- uvajanje motornih žag pri poseku,
- uvajanje sodobnih pravilnih sredstev,
- odpiranje gozdnov s cestami in s tem skrajševanje pravilnih razdalj.

Državni gozdovi Slovenije nikoli niso bili prav velik vir zaposlitve. Ne glede na to pa so lahko lokalno, zlasti na podeželju, pomembni za zaposlovanje. To potrjujejo tudi rezultati ankete, ko so gozdarski strokovnjaki z ocenami 1 (nepomembno) do 5 (zelo pomembno) ocenjevali in primerjali pomen državnih in zasebnih gozdov na področju zaposlitve. Pri tem so državnim gozdom v poprečju prisodili rang 3,92, zasebnim pa

2,65 (razlika 1,26). Slovenska strokovna javnost torej ocenjuje, da so državni gozdovi pomemben vir možnosti za zaposlitev, bistveno večji kot pri zasebnih gozdovih.

Pomemben kazalnik dogajanj v posamezni dejavnosti je fluktuacija zaposlenih. Za posamezno leto je izračunana kot poprečno mesečno stanje. Mesečno fluktuacijo delavcev izračunamo z izrazom:

$$F(\%) = \frac{O}{ZS + P \cdot 100}, \text{ pri čemer je}$$

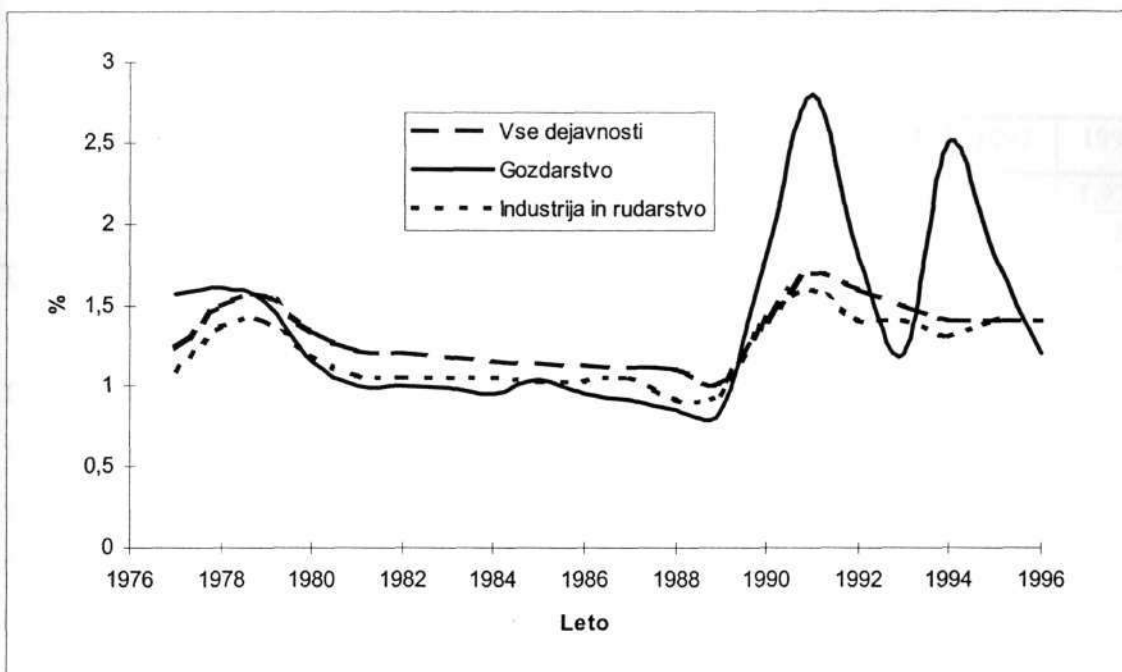
F - fluktuacija delavcev v %,

O - odhodi delavcev v določenem mesecu,

ZS - začetno stanje zaposlenih v mesecu,

P - prihodi v mesecu.

Pove nam, kolikšen delež zaposlenih je zamenjal službo v določenem mesecu. Grafikon primerjalno z drugimi dejavnostmi kaže fluktuacijo v gozdarstvu v času od 1976-1996.

Vir: Statistični letopisi

Grafikon 7: Fluktuacija delavcev v vseh dejavnostih družbe, gozdarstvu in industriji ter rudarstvu v obdobju 1976-1996

Grafikon kaže, da je bila fluktuacija zaposlenih v gozdarstvu v obravnavanem obdobju pod državnim poprečjem, bila je celo nižja od industrije in rudarstva. Reorganizacija gozdarstva v 90-ih letih je povzročila močno povečanje fluktuacije, in sicer daleč nad primerjanimi dejavnostmi. Izrazita sta dva vala, prvi v letu 1991, drugi pa v letu 1994. Prvi val dokazuje, da so se korenite spremembe v gozdarstvu začele že leta 1991 (preden je bila sprejeta spremenjena zakonodaja oziroma izpeljana ločitev gozdnogospodarskih organizacij na javno gozdarsko službo in izvajalski del). Drugi val (v letu 1994) je sledil sprejeti novi zakonodaji v letu 1993 in je posledica drastičnih organizacijskih sprememb pri gospodarjenju z državnimi (pa tudi zasebnimi) gozdovi. Zanimivo je, da je bil prvi val višji od drugega. To pomeni, da se je večji del reorganizacije z vidika števila in razporeditve zaposlenih zgodil že pred spremembo zakonodaje. Med valoma je nastopilo krajše zatišje in je v letu 1996 že pod primerjanima dejavnostima.

Zaradi visokih fluktuacij v 90-ih letih nas je zanimalo, kako se je v tem obdobju gibalo število zaposlenih v podjetjih, ki opravljajo dela v državnih gozdovih.

Preglednica 67: Število zaposlenih v podjetjih, ki opravljajo dela v državnih gozdovih v obdobju 1987-1996

	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1997
Število delavcev	6.110	6.569	6.417	6.193	6.012	5.744	4.802	4.076	1.979
Indeks	100	108	105	101	98	94	79	67	32

Vir: Šum 22 - 1985-1992, WINKLER/KRAJČIČ 1997

Gibanje števila zaposlenih v opazovanem obdobju sovpada s prvim valom fluktuacije, ker je prav v letih 1991 in 1992 drastično padlo število zaposlenih (javna gozdarska služba se še ni izdvojila). Leta 1997 je bila v državnem sektorju gozdarstva zaposlena le še polovica tistega števila delavcev, kot pred drugim fluktuacijskim valom.

8.5 PRISPEVEK DRŽAVNIH GOZDOV K NARODNEMU GOSPODARSTVU

Prispevek določene dejavnosti k narodnemu gospodarstvu merimo z deležem v bruto domačem proizvodu. Vendar ta kazalnik zlasti za manjše dejavnosti, kamor sodi tudi gozdarstvo, velikokrat ni zadosten. Za državo je pomembno tudi, koliko posamezna dejavnost prispeva v družbeno blagajno v absolutnem in relativnem smislu (npr. na zaposlenega).

8.5.1 Delež gospodarjenja z državnimi gozdovi v bruto domačem proizvodu

Bruto domači proizvod je enak dodani vrednosti, povečani za neto davke na proizvode in storitve (odštete so subvencije). Pred letom 1990 je državna statistika na ravni nacionalnih računov spremljala narodni dohodek, ki je predstavljal novo ustvarjeno vrednost v enem letu. Bruto domači proizvod in narodni dohodek torej nista neposredno primerljivi količini, če pa želimo ugotoviti delež določene panoge znotraj nacionalne produkcije, pa sta ustrezni osnovi.

Državna statistika ne izračunava tega kazalca ločeno samo za državne gozdove, ampak skupno za panogo gozdarstvo. Prispevek, ki ga državni gozdovi dajejo k narodnemu gospodarstvu, se še zdaleč ne izčrpa v neposrednih koristih, ki jih gozdovi nudijo kot trajnostni vir lesa, temveč nudi gozd še cel spekter posrednih koristi. Nekatere je relativno lahko opredeliti (npr. prispevek k bruto domačem proizvodu), medtem ko je zlasti prispevek, ki temelji na ekološki in socialni vlogi gozdov, težje prikazati. Posebno vlogo pri tem imajo gozdovi s posebnim namenom.

Gozdarstvo večinoma ne proizvaja končnih izdelkov (razen lesa za neposredno uporabo), ampak zagotavlja surovino, zato ga pri ekonomskem pomenu v družbi običajno povezujemo z lesnopredelovalno industrijo. Pri tem ne moremo izločiti pomena državnih gozdov, ker se prepleta z zasebnim sektorjem.

V obdobju prvega zveznega petletnega plana (1947-1951), katerega cilj je bil koncentracija celotne akumulacije države na enem mestu in distribucija navzdol po črki plana, je gozdarstvo ostalo brez akumulacije. V tem času ni bilo uporabnih gozdnogospodarskih načrtov in je tako prva petletka planskega gospodarjenja minila brez ureditvenih elaboratov. V razrušeni državi je bila upravičeno na prvem mestu obnova dežele in elektrifikacija. Za osvetlitev tedanjih razmer je treba povedati, da je država spodbujala razvoj posamične panoge na dva načina: s krediti iz ustvarjenih državnih akumulacij in z dovoljevanjem cen, ki so bile višje od proizvodnih stroškov. S tem so takim podjetjem omogočili razvoj tudi iz lastne akumulacije. Prvi petletni plan je za gozdarstvo predpisoval zelo nizke cene lesa in s tem omogočil odtok te akumulacije naprej v proizvodni verigi. Zaradi temeljnega cilja - obnove dežele - je večinoma končal pri končnem uporabniku. Podjetja, ki so dokazala, da predpisana zgornja raven cen ne zagotavlja pokrivanja proizvodnih stroškov, so dobila regrese.

V povojnem obdobju se je podobno kot posek gibal tudi izvoz proizvodov lesnega sektorja. Leta 1949 je znašal okrog milijon m³, pri čemer je bila dobra tretjina oblovine, preostalo pa bolj ali manj predelan les.

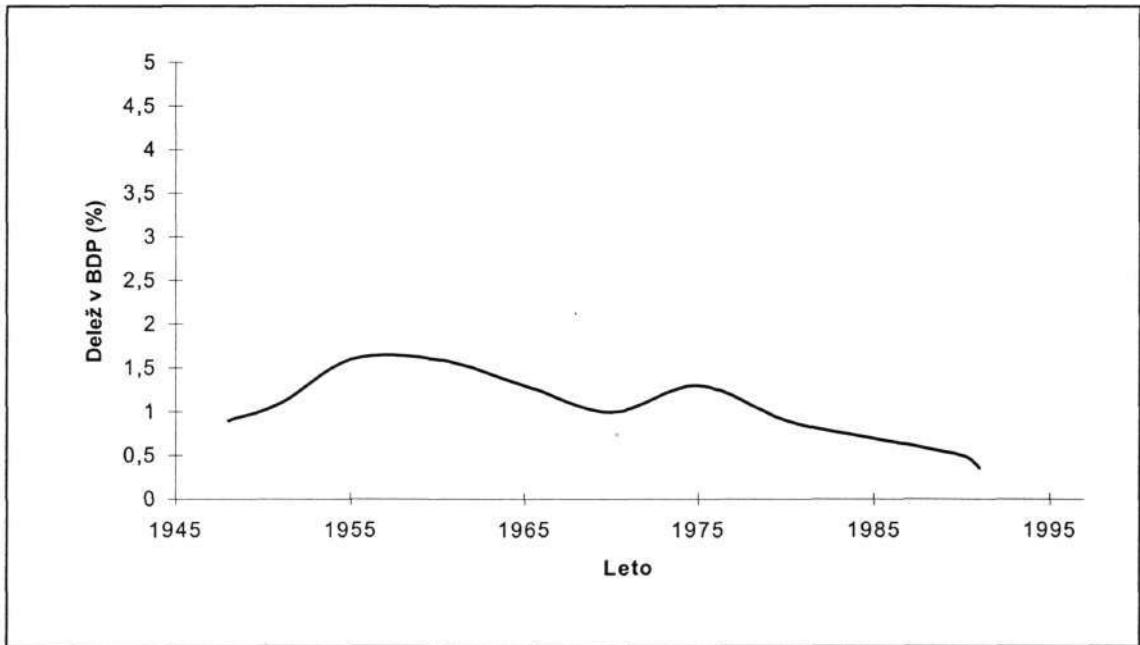
Zaradi naštetega trdimo, da je bil pomen slovenskih državnih gozdov znotraj nacionalne produkcije po vojni mnogo večji kot ga beleži statistika na ravni nacionalnih računov.

Po letu 1952 se je gospodarjenje nasploh nekoliko sprostilo. Obseg poseka je bil še naprej določen. Navzgor je bil omejen z deležem poseka v prirastku, navzdol pa s potrebami družbe (kritje najnujnejših potreb po lesu v okviru narodnega gospodarstva).

Izvoz gozdno-lesnega sektorja je v letih po osvoboditvi predstavljal pomembno velik delež v skupnem izvozu Slovenije. V prvih letih po vojni (v času največjih brigadnih sečenj) je bil izvoz tega sektorja celo največja postavka. Delež izvoza predelanega lesa se je stalno zvečeval na račun izvoza oblovine, skladno z obnovo in izgradnjo lesne in papirne industrije. Sredi 50-ih let je bil lesarsko-gozdni sektor še vedno na drugem

mestu v izvozni bilanci Slovenije (prvo mesto je zasedalo kmetijstvo), v industrijskem sektorju pa še vedno na prvem mestu.

Pomen gozdarstva v deležu bruto domačega proizvoda je majhen.

Grafikon 8: Delež gozdarstva v bruto domačem proizvodu (pred letom 1990 v narodnem dohodku)

Kljub temu, da je delež gozdarstva v bruto domačem proizvodu (oziroma narodnem dohodku) nihal, je bil vedno med 1 in 2% bruto domačega proizvoda, leta 1990 pa je padel pod 1 %, leta 1995 pa je znašal komaj 0,36% BDP. Kazalnik ne vključuje le državnih gozdov Slovenije, ampak tudi zasebne, vendar je delež slednjih majhen, zato je trend odvisen predvsem od gozdne proizvodnje državnih gozdov. Pri zasebnih gozdovih v času skupnega gospodarjenja v BDP niso upoštevani stroški poseka in spravila ter renta, ki jo je gozdnogospodarska organizacija plačala lastniku gozda. Pomen gozdarstva je danes v bruto domačem proizvodu tako majhen, da ga državna statistična služba v svojih letopisih ne navaja več kot samostojno dejavnost, ampak skupaj s kmetijstvom.

Poleg prispevka k bruto domačemu proizvodu imajo državni gozdovi tudi izrazito ekološko in socialno vlogo. Njuno vrednotenje je še v povojih, kljub temu pa so ponekod v svetu že izračunali prispevek gozdov k narodnemu gospodarstvu tudi z denarnim ovrednotenjem socialnih in ekoloških vlog (DERTZ 1989, KONIJNENDIJK 1997, NIESSLEIN 1989, BLUM 1997, TANAKA/OTSUKA 1997). Pri nas takšnih izračunov še ni.

8.5.2 Prispevek gospodarjenja z državnimi gozdovi v družbeno blagajno

Prispevek določene dejavnosti v družbeno blagajno je sestavljen iz davkov in prispevkov iz plač (brez dohodnine), davka na dobiček, prometnega (od leta 1999 davka na dodano vrednost) in drugih davkov ter carin. Dohodnine ne štejemo k prispevku dejavnosti v družbeno blagajno, ker gre za osebni davek (osnova za obračun dohodnine so prejemki posameznika). Obseg prispevka, ki izvira iz gospodarjenja z državnimi gozdovi, je zelo težko ugotoviti, ker nimamo gospodarskih družb, ki bi se ukvarjale izključno z gozdno proizvodnjo v državnih gozdovih, ampak v svojem okviru opravljajo tudi druge dejavnosti. Obseg prispevka teh družb v državno blagajno kaže preglednica.

Preglednica 68: Prispevek gozdarskih gospodarskih družb v družbeno blagajno

Leto	Prispevki in davki iz plač	Prometni davek	Druge obveznosti do države	Renta	Skupaj	SIT/zaposlenega*	Letna bruto plača v Sloveniji
	mio SIT					1000 SIT	
1994	1.440	258	150	955	2.803	1.416	1.135
1995	1.468	292	106	840	2.706	1.367	1.344
1996	1.487	363	133	326	2.309	1.167	1.550
Skupaj	4.395	913	389	2.121	7.818	3.950	4.029

*Število zaposlenih po WINKLER / KRAJČIČ 1997 znaša za vsa leta 1979

Vir: Plačila obveznosti do države 1997

Prispevek v družbeno blagajno na zaposlenega je relativno visok in znaša skoraj toliko kot poprečna slovenska letna bruto plača, delež rente pri tem je v obravnavanih letih

poprečno znašal 27% in se je v letu 1996 zelo zmanjšal. Skupni prispevek na zaposlenega se je v omenjenem obdobju zniževal samo zaradi zmanjševanja rente, medtem ko so druge vrste plačanih obveznosti do države naraščale.

Obseg prispevkov in davkov (brez dohodnine) na zaposlenega je v primerjavi z državnim poprečjem v omenjenem obdobju, ko je znašal okrog 627.000 SIT, večji za 18% (okrog 740.000 SIT). Razlika izhaja zlasti iz večjih poprečnih plač zaposlenih v gozdarski dejavnosti.

8.6 EKONOMSKA UČINKOVITOST GOSPODARJENJA Z DRŽAVNIMI GOZDOVI

Ekonomsko učinkovitost gospodarjenja z gozdovi ugotavljamo z višino rente (čistega donosa), ki ostane pri odštetju vseh stroškov (poseka, spravila, izgradnje vlak, gojitvenih in varstvenih del, vzdrževanja gozdnih cest in drugo) od prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov. Za čas pred letom 1994 jo je zelo težko realno ugotoviti, ker so se podjetja, ki so gospodarila z državnimi gozdovi, ukvarjala tudi z vrsto drugih dejavnosti. Poleg tega je neenotna tehnika izračuna rente, ki je v času samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo predstavljala tudi njen izvorni prihodek, meglila dejanske razmere (WINKLER in sod. 1988). Tako izračunana renta je v letih 1976 - 1985 znašala 0,6 - 4,0 % prodajne cene lesa s padajočim trendom.

S prenosom gospodarjenja družbenih gozdov na Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov je postala renta iz državnih gozdov ključni prihodek njegovega gozdarskega sektorja. Posebnost gospodarjenja z gozdovi se kaže tudi v tem, da je renta močno odvisna od nepredvidenih dogodkov (npr. večjih ujm), zato mora lastnik del rente prihraniti za morebitne kasnejše povečane stroške (WINKLER / MARENČE 1998). Ujma povzroči zmanjšanje rednega poseka s praviloma boljšo sortimentno strukturo gozdnih lesnih sortimentov in nižjimi stroški gospodarjenja. Zato so nihanja v višini rente še zlasti

velika pri nizki intenziteti poseka. Ugotavljanje gospodarnosti je zato smiselno samo skozi daljše časovno obdobje.

Preglednica kaže strukturo prihodkov in stroškov gospodarjenja z državnimi gozdovi v obdobju 1994 - 1998

Preglednica 69: Struktura gospodarjenja z državnimi gozdovi v obdobju 1994 - 1998

	1994	1995	1996	1997	1998	Poprečje
Prodajna cena gozdnih lesnih sortimentov	100	100	100	100	100	100
Stroški poseka in spravila	52	60	75	71	69	66
Stroški izgradnje in vzdrževanja vlak	6	5	5	6	6	6
Stroški gojenja, varstva gozdov in drugo	19	17	13	16	15	16
Renta iz državnih gozdov	24	18	7	7	10	13
<i>Obveznosti Sklada do gozdov</i>						
Stroški vzdrževanja in sanacije cest	7	8	4	5	3	5
Stroški gradnje cest	0	1	0	0	0	0
Sanacije gozdov in drugo	0	1	3	2	1	1
<i>Obveznosti Sklada do družbe</i>						
Prometni davek	2	1	0	-	-	-
Slovenski odškodninski sklad	2	2	1	-	-	-
Čisti ostanek Skladu	12	5	-1	-	-	-

Vir: Analiza dohodkov SKGZ 2000.

Renta iz državnih gozdov je v omenjenem obdobju nihala s padajočim trendom in je bila najmanjša leta 1996 in 1997. Glavni vzrok je relativno velik obseg sanacij gozdov zaradi ujm. Padajoči trend rente iz državnih gozdov je posledica zaostajanja cen gozdnih lesnih sortimentov za rastjo stroškov dela in nizka intenziteta poseka.

Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov je tudi zavezanec za plačilo prometnega davka (do 1.7. 1999) in za plačilo 10 % čistega donosa v Slovenski odškodninski sklad.

Renta iz državnih gozdov v tem petletnem obdobju je znašala 2.904 mio SIT, po odbitku obveznosti Sklada do gozdov pa 1.376 mio SIT ali 6 % prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov.

8.7 PRESOJA SLOVENSКИH DRŽAVNIH GOZDOV NA PODLAGI VSEEVROPSKIH MERIL IN KAZALNIKOV ZA TRAJNOSTNO GOSPODARJENJE Z GOZDOVI

Politični proces varovanja gozdov na mednarodni ravni ima v Evropi že 10-letno tradicijo (Dokumenti vseevropskega procesa o varovanju gozdov v Evropi 1998). Zadnji dogodek procesa je bila tretja ministrska konferenca o varstvu gozdov Evrope junija 1998 v Lizboni. Na njej so poleg splošne deklaracije o viziji evropskega gozdarstva 21. stoletja sprejeli tudi resoluciji L1 in L2, ki evropske države zavezujejo, da bodo ob razumevanju večnamenske vloge gozdov in ob pomenu ohranjanja gozdov podpirale primeren razvoj gozdarstva z zagotavljanjem ugodnih zakonodajnih, institucionalnih, gospodarskih in socialnih okvirov za izvajanje trajnostnega gospodarjenja z gozdovi. Za državne gozdove Slovenije smo za področja, ki so v okviru raziskave, izdelali presojo ali tem kriterijem in kazalnikom ustrezajo.

Kriterij 1: Ohranjanje in primerna krepitev gozdnih virov ter njihov prispevek h globalnim kroženjem ogljika

Splošna zmožnost

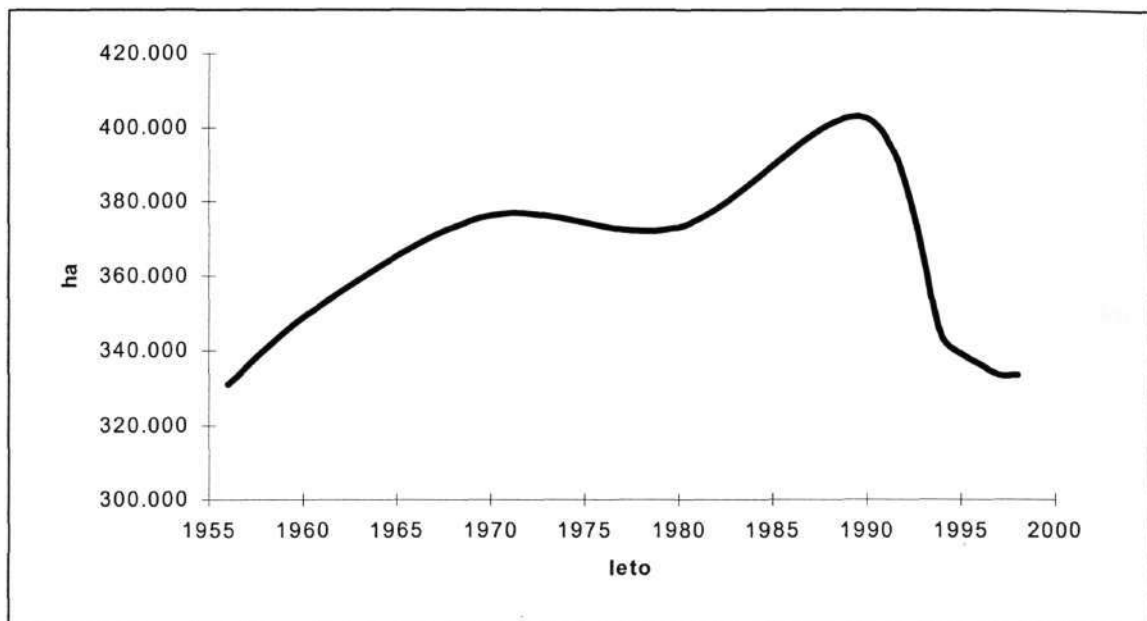
- Okvir celotne politike za ohranjanje in trajnostno gospodarjenje z gozdovi je zagotovljen z Ustavo, Zakonom o gozdovih (1993), Programom razvoja gozdov (1996), podzakonskimi akti (pravilniki in uredbami) ter s sistemom gozdnogospodarskega načrtovanja. Pravni okvirji so enaki za državne in zasebne

gozdove. Za gospodarjenje in upravljanje z državnimi gozdovi je na podlagi zakona ustanovljen tudi poseben sklad (1993)

- Ustanovi, ki zagotavljata smernice za nacionalne načrte ali programe sta Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter javna gozdarska služba. Na njihovi podlagi Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov pripravlja letne plane gospodarjenja z gozdovi.
- Pretok sredstev v gozdarski sektor in iz njega je zagotovljen z Zakonom o gozdovih (1993), podzakonskimi akti o financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove in o vzdrževanju gozdnih cest (1994, 1998). V državnih gozdovih način izračunavanja višine nadomestila za koncesijo omogoča prelivanje sredstev znotraj državnih gozdov (med območji) in državnih kmetijskih posesti. Sklad del svojih sredstev namenja Slovenskemu odškodninskemu skladu (10% kupnin in zakupnin). Po pokritju vseh stroškov gospodarjenja z državnimi gozdovi in kmetijskimi zemljišči predstavlja ostanek izvorni prihodek državnega proračuna. V prvih sedmih letih delovanja Sklada takšnega ostanka še ni bilo.
- Načrtovanje razvoja gozdov je zagotovljeno z uzakonjenim sistemom gozdnogospodarskega načrtovanja na podlagi Zakona o gozdovih (1993) in Pravilnika o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (1998). Za državne gozdove morajo koncesionarji skladno z Zakonom o skladu kmetijskih zemljišč in gozdov (1993) izdelovati tudi sečnospravilne načrte.

Raba tal in površina gozdov

- Spremembe in razvoj površin državnih gozdov kaže grafikon.

Grafikon 9: Površina državnih gozdov Slovenije od leta 1956-1997

Površina državnih gozdov se je razen v zadnjem obdobju večala z vmesno depresijo v 70-ih letih. Poleg zaraščanja negozdnih površin, ki so najbolj vplivale na povečanje gozdnih površin, je pri ugotavljanju prave vrednosti največ težav povzročalo zaprto območje Kočevske Reke, ki je bilo včasih iz evidence površin izpuščeno. Padeč površin državnih gozdov v 90-ih letih je posledica procesa denacionalizacije, ki še vedno ni končan.

- Ohranjanje gozdnih virov in preprečevanje degradacije gozdov je zagotovljeno z Ustavo, Programom razvoja gozdov (1996), Zakonom o gozdovih (1993) in podzakonskimi akti.
- Povezovanje rabe tal z gospodarjenjem z vsemi gozdovi je zagotovljeno s postopkom priprave in sprejemanja gozdnogospodarskih načrtov. Poleg javne gozdarske službe na podlagi Zakona o gozdovih (1993) sodelujejo v postopku sprejemanja načrtov ne glede na lastništvo gozdov tudi Ministrstvo za okolje in prostor, lokalne skupnosti in ustanove s področja varstva naravne in kulturne dediščine.
- Informacijska baza za izvajanje in uporabo smernic gospodarjenja z gozdovi je zagotovljena z gozdnogospodarskimi načrti, evidenco javne gozdarske službe in

zemljiškim katastrom. V državnih gozdovih morajo koncesionarji voditi tudi evidenco o vseh delih, povezanih z državnimi gozdovi.

Lesna zaloga

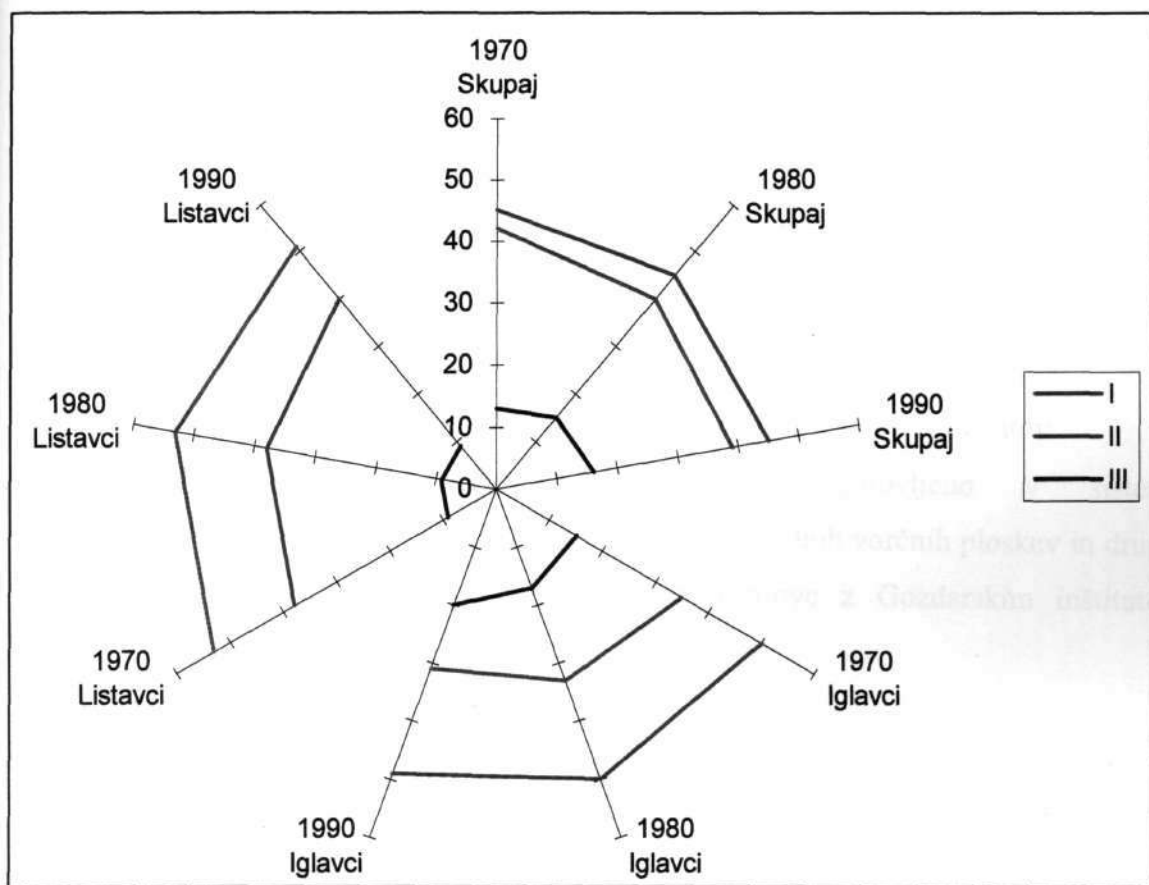
- Podatke o spremembah v skupnem in poprečnem volumnu lesne zaloge kaže preglednica, v debelinskih razredih pa grafikon.

Preglednica 70: Razvoj lesne zaloge v obdobju 1956-1990

Leto	Lesna zaloga (mio m ³)	Lesna zaloga (m ³ /ha)
1956	54,120	165
1961	65,332	185
1970	72,252	204
1980	73,486	213
1990	86,133	218

Lesna zaloga državnih gozdov stalno narašča in se je v 30-ih letih povečala za skoraj 1/3. Spremembe v lesni zalogi so obremenjene tudi z napako metod ocenjevanja. Za obdobje po letu 1990 zaradi procesa denacionalizacije nimamo zanesljivih podatkov o gibanju lesne zaloge po sektorjih lastništva. Ocenjujemo, da bo povečanje lesne zaloge skokovito zaradi zmanjšanja intenzitete poseka v zadnjem desetletju in bistveno večjih lesnih zalog, ki jih v poprečju ugotavljajo v zadnjem obdobju za oba sektorja lastništva (Poročila zavoda za gozdove).

Spremembe v strukturi lesne zaloge smo analizirali za zadnja tri ureditvena obdobja (grafikon).

Grafikon 10: Struktura lesne zaloge državnih gozdov po razširjenih debelinskih razredih za obdobje 1970-1990

Iz grafikona povzamemo, da:

- je debelinska struktura iglavcev boljša kot listavcev,
- pri iglavcih in skupaj je največ lesne zaloge v II. debelinskem razredu, pri listavcih pa v prvem,
- so največje spremembe v obravnavanem obdobju nastale pri iglavcih, kjer se je zlasti zmanjšal delež najtanjšega lesa in povečal delež najdebelejšega, medtem ko se je delež srednjega razreda za malenkost zmanjšal (gre torej za pozitiven trend preraščanja od tanjšega drevja k debelejšemu),
- spremembe pri listavcih so znatno bolj umirjene, kljub temu pa kažejo pozitiven trend razvoja.

- Pravni okvir, ki podpira trajnostno gospodarjenje in hkrati povečuje lesno zalogo v vseh gozdovih, je zagotovljen s Programom razvoja gozdov (1996) in Zakonom o gozdovih (1993).
- Javna gozdarska služba redno ocenjuje gozdne vire ne glede na lastništvo.
- Ekonomska politika in finančni instrumenti za povečanje lesne zaloge niso zagotovljeni. Nadomeščajo jih obvezujoča določila v gozdnogospodarskih načrtih, ki določajo nižji etat od prirastka in predpisujejo vlaganja, ki se zlasti v državnih gozdovih večinoma financirajo iz prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov.
- Izboljšanje ocenjevanja gozdnih virov je zagotovljeno v sistemu gozdnogospodarskega načrtovanja na podlagi mreže stalnih vorčnih ploskev in drugih sodobnih metod ob sodelovanju Zavoda za gozdove z Gozdarskim inštitutom Slovenije.

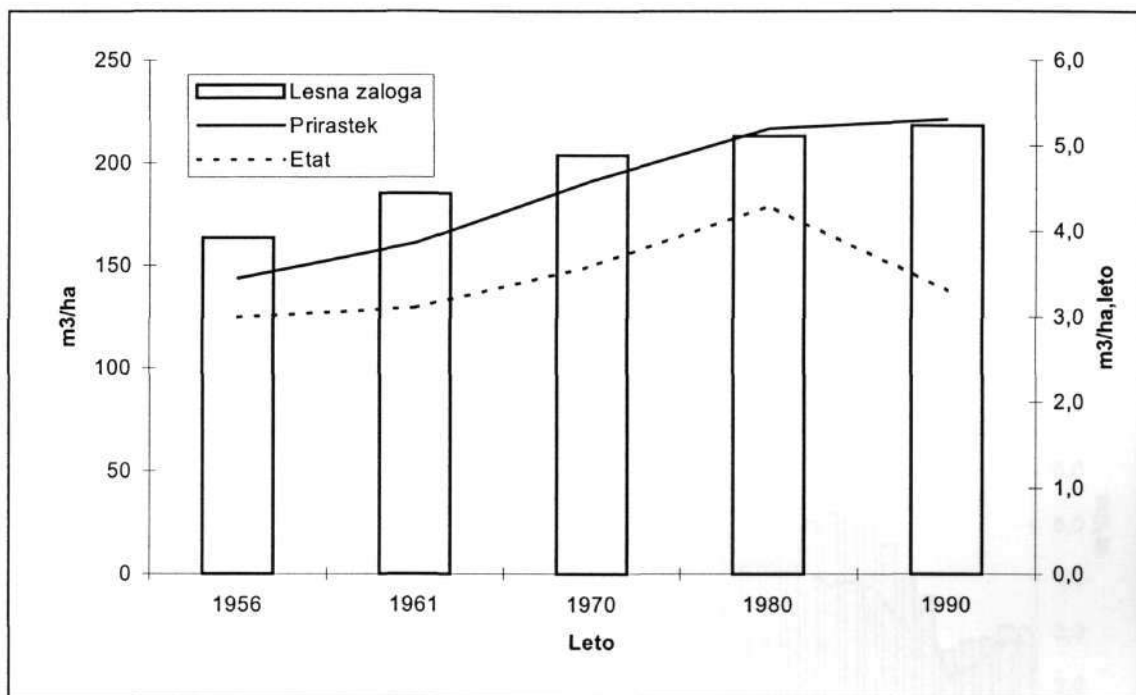
Kriterij 2. Ohranjanje zdravja in vitalnosti gozdnih ekosistemov

Količinski in opisni kazalniki niso bili predmet raziskave. Kljub temu ugotavljamo, da so za državne gozdove informacijska sredstva in zmožnosti za redno terensko spremljanje zdravstvenega stanja gozdov in preprečevanje večje škode, ki jo povzročajo stroji in gozdarska dela, zagotovljena z Zakonom o gozdovih (1993), Pravilnikom o izvajanju sečnje, ravnanju s sečnimi ostanki, spravi in zlaganju gozdnih lesnih sortimentov (1994) in sistemom gozdnogospodarskega načrtovanja.

Kriterij 3. Ohranjanje in spodbujanje proizvodnih funkcij gozdov (lesnih in nelesnih)

Proizvodnja lesa

- Razmerje med prirastkom, lesno zalogo in pridobivanjem lesa kaže grafikon.

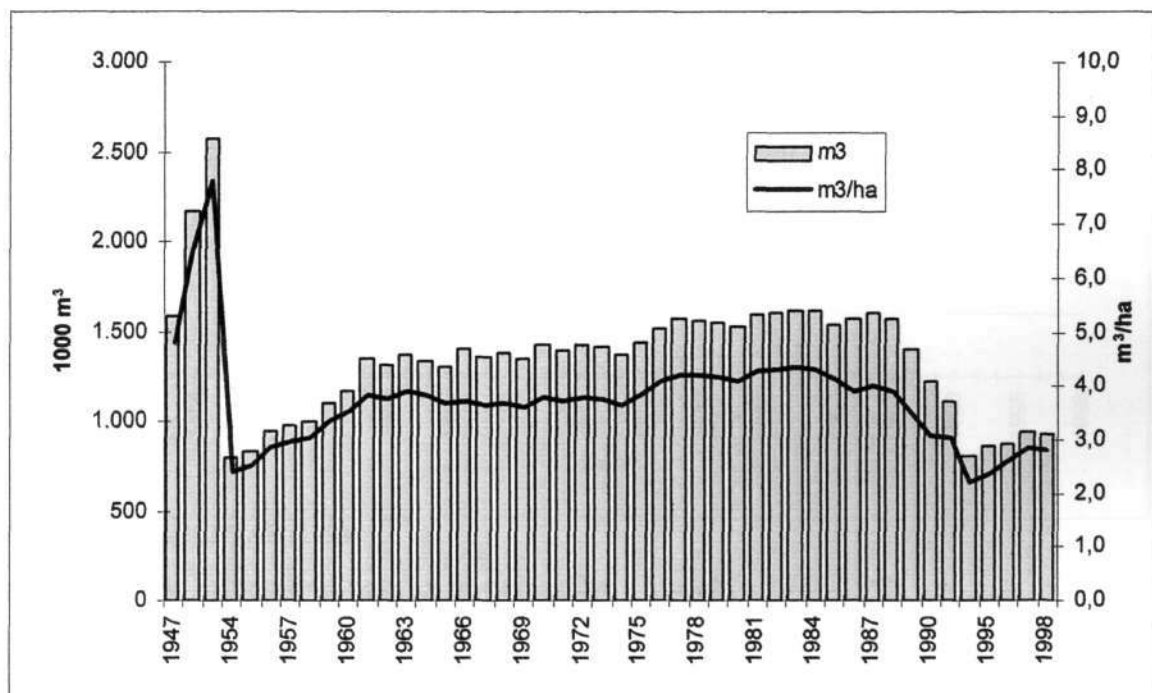

Grafikon 11: Trendi gozdnih fondov državnih gozdov Slovenije v obdobju 1956-1990

Grafikon kaže, da so bili trendi lesne zaloge in prirastka vseskozi pozitivni. Ker so bili podatki v celotnem obdobju zbrani na osnovi različnih metod z različno natančnostjo, lahko iz njih objektivno ugotovimo le trend. Konkretna številka so obremenjene z napakami metod in z zavestnim podcenjevanjem gozdnih fondov, ki so jih iz različnih vzrokov opravljali gozdarski strokovnjaki. Zanimiv je trend etata, ki je bil vedno nižji od prirastka. Proti koncu 90-ih let je kljub naraščanju lesne zaloge in prirastka občutno padel.

Leta 1995 so oceno lesne zaloge in prirastek ugotavljali na dvostopenjskem sistematičnem vzorčnem snemanju na mreži 4x4 km (HOČEVAR 1997). Po tej metodi znaša lesna zaloga slovenskih državnih gozdov v letu 1995 314 ± 24 m³/ha, prirastek pa $6,9 \pm 0,6$ m³/ha (neobjavljeno HOČEVAR 1998). Če upoštevamo spodnjo mejo intervala, pomeni to za 72 m³/ha (33%) višjo lesno zalogo od ugotovljene leta 1990 in 1 m³/ha (19%) višji prirastek. V primerjavi s tem sta predpisani etat (59% prirastka), še bolj pa

realizacija poseka (poprečno v 90-ih letih 41% prirastka) zelo nizka in ogrožata optimalni razvoj gozda. Takšna gibanja so torej s strokovnega vidika zelo sporna.

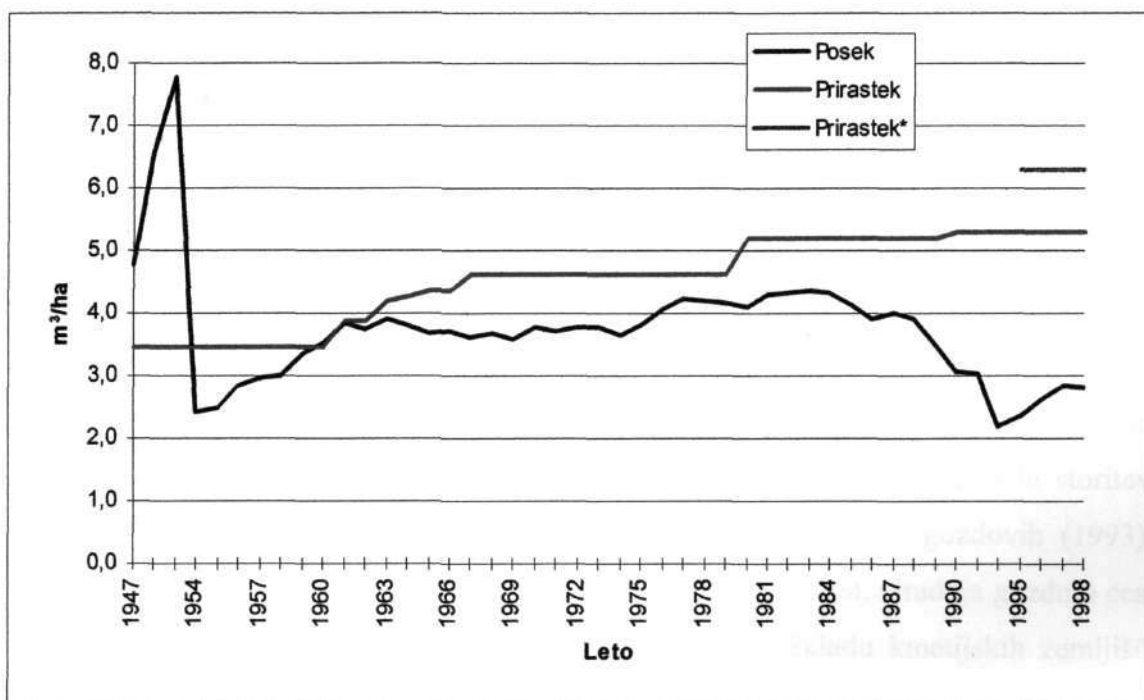

Vir: Planska komisija LRS 1949, Statistični letopisi 1964 - 1998

Grafikon 12: Obseg in intenziteta poseka v obdobju 1947-1998

Obseg poseka je bil po obsegu in intenziteti največji koncem 40-ih let v času brigadnih sečenj, v 50-ih in 60-ih letih je bil bistveno nižji. Najbolj stabilen in enakomeren je bil v 70-ih in 80-ih letih. Največji padec gozdne proizvodnje tako po količini kot po intenziteti beležimo v 90-ih letih po reorganizaciji gospodarjenja z državnimi gozdovi, ko je intenziteta padla pod 2,5 m³/ha, obseg poseka pa pod 800.000 m³ bruto. Proti koncu 90-ih let se je posek spet nekoliko povečal, vendar po intenziteti še vedno ne presega tistega iz 50-ih let. To je še tembolj zaskrbljujoče, ker sta se v istem obdobju lesna zaloga in prirastek zelo povečala.

Na naslednjem grafikonu vidimo, kakšno je bilo razmerje med intenzitetama poseka in prirastka.

*Prirastek po HOČEVAR (1998)

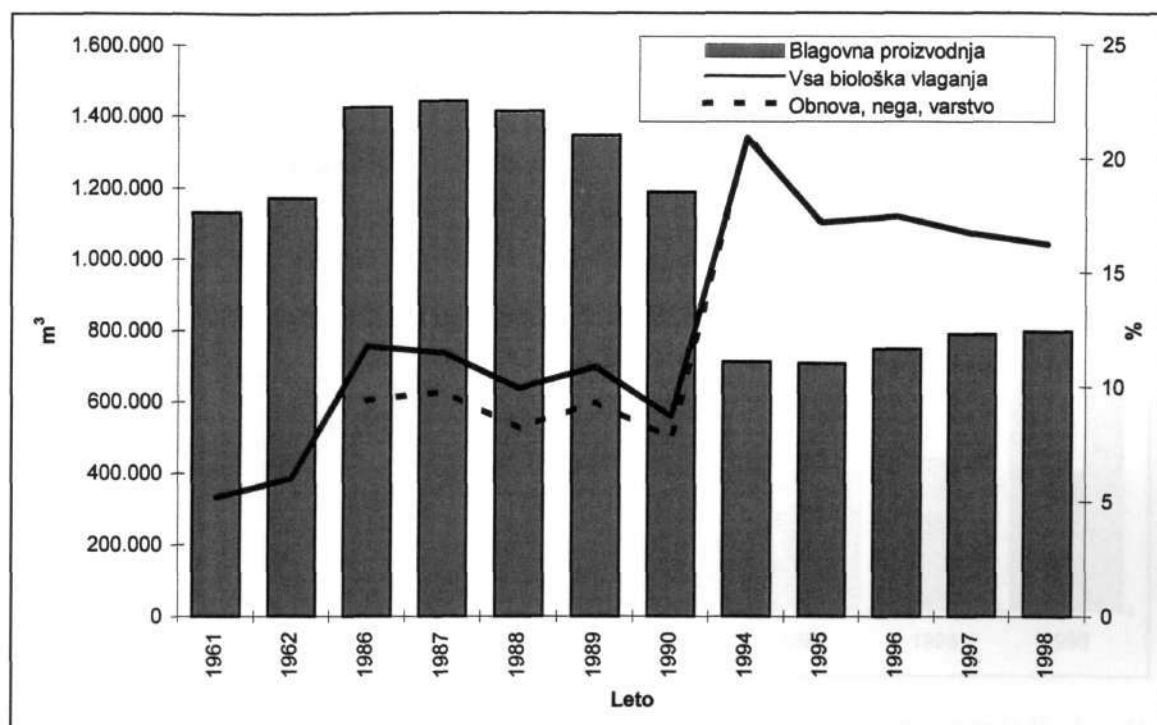
Grafikon 13: Intenziteta poseka in prirastka v obdobju 1947-1998

Razkorak med intenziteto prirastka in poseka je bil v celotnem obdobju relativno velik, tako da se je znaten del prirastka akumuliral. Izjema je obdobje planskih sečenj, ko je posek nekajkrat presegel prirastek. V zadnjem obdobju je razkorak med prirastkom in posekom zelo velik. Sklepamo, da je v zadnjem obdobju prišlo do korenitih sprememb v miselnosti gozdarskih strokovnjakov. Razlogi za to so predvsem v povečani ekološki in socialni vlogi gozda in s tem domnevno povezanim nasprotjem z ekonomsko vlogo gozda. Tako ugotavljamo, da prirastek in pridobivanje v zadnjih 10-ih letih v državnih gozdovih nista v ravnovesju. Spodbudno je, da kar 65% gozdarske strokovne javnosti meni, da je v bodoče v državnih gozdovih potrebno intenzivno gospodarjenje (visok posek, vendar nižji od prirastka in visoka vlaganja) in s tem učinkovito usmerjanje razvoja gozdov v optimalno zagotavljanje vseh funkcij gozda.

- Na celotni gozdni površini državnih gozdov se gospodari v skladu z načrti. Načrtno gospodarjenje z vsemi državnimi gozdovi se je v Sloveniji začelo uveljavljati v 50-ih letih. Zelo kmalu so bili z gozdnogospodarskimi načrti pokriti vsi gozdovi SLP-1, medtem ko so bili skoraj vsi gozdovi Slovenije urejeni do leta 1974 (neurejenih je ostalo le še okrog 2 % vseh gozdov).

- Okolju prijazno gospodarjenje v vseh gozdovih je zagotovljeno z Zakonom o gozdovih (1993) in na njegovi podlagi uzakonjenim sistemom gozdnogospodarskega načrtovanja in izvajanja del v gozdovih.
- Z Ustavo in Zakonom o gozdovih (1993) s podzakonskimi akti so zagotovljeni mehanizmi za upoštevanje socialne in ekološke vloge gozdov pri proizvodnji lesa. Ekonomska vloga gozda je pri tem zanemarjena, ker pri izdelavi gozdnogospodarskih načrtov Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih (1998) predvideva le okvirni ekonomski izračun gospodarjenja z gozdovi brez jasnega postopka. Fizična infrastruktura za lažjo dobavo gozdnih proizvodov in storitev je zagotovljena samo za vzdrževanje gozdnih cest v Zakonu o gozdovih (1993) in podzakonskih aktih o pristojbini za vzdrževanje gozdnih cest. Gradnja gozdnih cest je prepuščena lastnikom gozdov (v državnih gozdovih Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov), sistemski viri zanjo niso zagotovljeni.
- Za državne gozdove ni ekonomske politike in finančnih instrumentov, s katerimi bi podpirali zlasti investicijsko politiko, ki priznava dolgoročno naravo investicij v gozdarstvo.

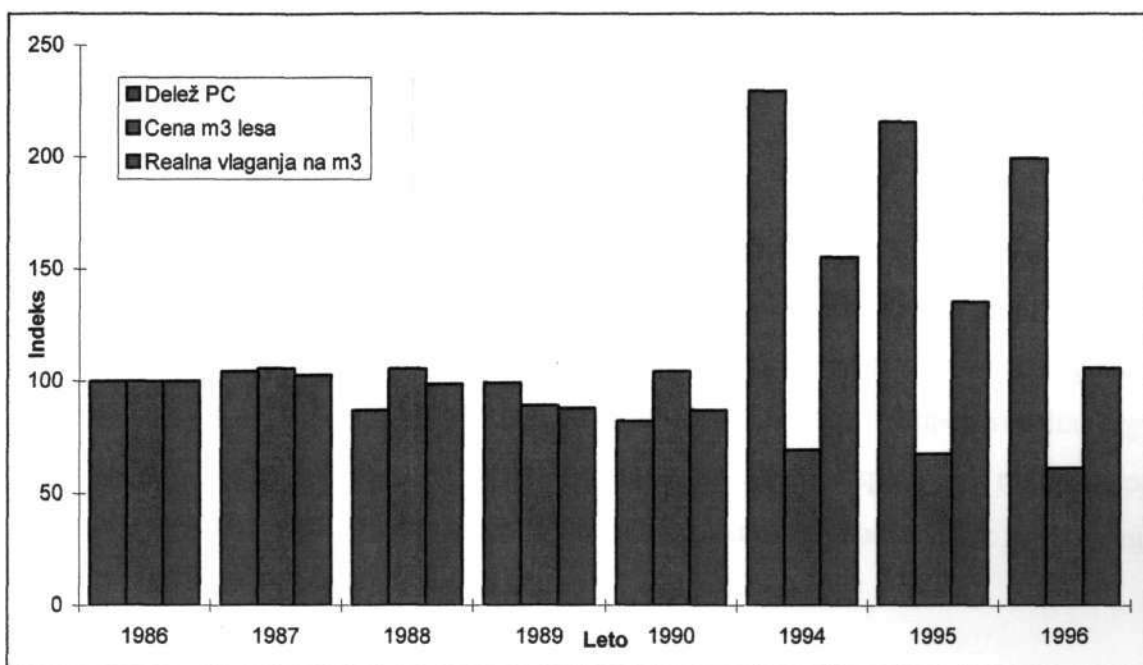
Gospodarjenje z državnimi gozdovi je v celotnem obdobju temeljilo predvsem na samofinanciranju. Vir zlasti za enostavno gozdnobiološko reprodukcijo je bil izkupiček od prodanega lesa. V zadnjem obdobju pa je predvsem zaradi zmanjšanja intenzitete gospodarjenja močno porastel delež prodajne cene lesa, namenjen biološkemu vlaganju (grafikon).

Grafikon 14: Delež prodajne cene gozdnih lesnih sortimentov, namenjen biološkim vlaganjem in blagovna proizvodnja državnih gozdov Slovenije v obdobju 1961-1998

V začetku je bil delež bioloških vlaganj v prodajni ceni lesa majhen in se je zatem ves čas povečeval. Zmanjšan posek in povečani stroški dela v 90-ih letih so delež bioloških vlaganj od prodajne cene lesa zelo povečali. Kljub tako povečanemu deležu za biološka vlaganja pa je bil obseg del bistveno nižji (le 54% v primerjavi z obdobjem 1976-1990).

Delež prodajne cene lesa, namenjen biološkim vlaganjem se je skozi celotno obdobje spreminjal. Hkrati se je spreminjala tudi prodajna cena lesa in realna vrednost vlaganj v gozdove. V grafikonu so prikazani indeksi deleža prodajne cene lesa, porabljenega za biološka vlaganja, indeksi realne vrednosti lesa in indeksi realnih vrednosti vlaganj, vse z osnovo leta 1986.

Grafikon 15: Indeksi realnih vlaganj v gozdove in realnih cen gozdnih lesnih sortimentov v obdobju 1986-1996 (leto 1986=100)

Indekse realne cene lesa smo dobili tako, da smo indekse sprememb cen lesa podelili z indeksi sprememb cen industrijskih izdelkov pri proizvajalcih (osnova leto 1986).

Indekse realnih vlaganj na m^3 smo ugotovili tako, da smo indekse vrednosti vlaganj na m^3 delili z indeksom poprečnih neto plač v Sloveniji. Ta postopek je upravičen, ker je delež dela pri gojitvenih delih prevladujoč. Neto plača kot osnova je utemeljena, ker je v tem času prišlo do sprememb obračunavanja prispevkov od bruto plač. V obdobju do leta 1990 so vse prispevke plačevali zaposleni od bruto plač, od takrat naprej pa del prispevkov plačuje delodajalec, del pa delavec iz bruto plače. Zaradi spremembe sistema obračunavanja prispevkov se neto plača ni bistveno spremenila.

Vsi trije indeksi so bili do konca 90-ih let umirjeni, odstopanja med njimi niso bila zelo velika. Velike spremembe so značilne za 90-ta leta. Realna vrednost lesa je drastično padla, realno se je povečala vrednost vlaganj na m^3 , delež prodajne cene lesa, namenjen gojitvenim delom pa se je podvojil. Indeks deleža prodajne cene lesa, namenjenega

biološkimi vlaganjem, je v 90-ih letih znatno bolj narasel kot indeks realnih vlaganj na m³. Vzrok je predvsem skokovito povečanje stroškov dela.

K temu je potrebno dodati tudi povečane stroške sanacije gozdov in ujm, ki so v državnih gozdovih leta 1996 po oceni znašali okoli 370 milijonov SIT, kar znaša prek 7% prodajne vrednosti gozdnih lesnih sortimentov (v letih 1986-1990 so v poprečju znašali manj kot 2%). V drugi polovici 90-ih let je znašal delež sredstev za varstvo gozdov v poprečju 21% vseh bioloških vlaganj, leta 1996 pa kar 45%. Skupen rezultat tega je zmanjšanje sredstev za obnovo in nego gozdov, ki edina prispevajo k razvoju gozda. Vlaganja v varstvo gozdov pomenijo v ekonomskem smislu tekoči strošek proizvodnje in niso naložba v klasičnem pomenu besede.

Nelesni proizvodi

- Zakon o gozdovih (1993) s podzakonskimi akti za vse gozdove zagotavljajo mnogonamensko gospodarjenje, katerega sestavni del je tudi rekreacija in prosto nabiranje stranskih gozdnih proizvodov v omejeni količini za lastno uporabo.
- Informacijska baza za razvijanje načrtov za gospodarjenje za nelesne koristi gozda je slabo razvita.

Kriterij 4 Vzdrževanje, ohranjanje in primerno povečevanje biotske pestrosti v gozdnih ekosistemih

Reprezentativni, redki in ranljivi gozdni ekosistemi

- Reprezentativni, redki in ranljivi ekosistemi se ohranjajo tudi v gozdnih rezervatih. Preglednica kaže njihov obseg.

Preglednica 71: Površina gozdnih rezervatov v Sloveniji

Obstoječe po območnih načrtih	Delovni predlog sprememb	Skupaj	Indeks	Delež vseh gozdov
ha				%
8.494	+3.065	11.559	136	3,4

Vir: Površine rezervatov 1998

- Pravni okvir za zavarovanje reprezentativnih, redkih ali ranljivih gozdnih ekosistemov v vseh gozdovih je zagotovljen v Zakonu o gozdovih (1993), Zakonu o varstvu okolja (1993) in v podzakonskih aktih.

Biotska pestrost v proizvodnih gozdovih

- Obnova gospodarskih gozdov je obvezna in pravno utemeljena v Zakonu o gozdovih (1993), ki jo prek sistema gozdnogospodarskega načrtovanja, javne gozdarske službe in inšpekcijskih služb zagotavlja tudi v praksi.

Kriterij 5. Vzdrževanje in primerna krepitev varovalnih funkcij pri gospodarjenju z gozdom (zlasti varovanje vode in tal)

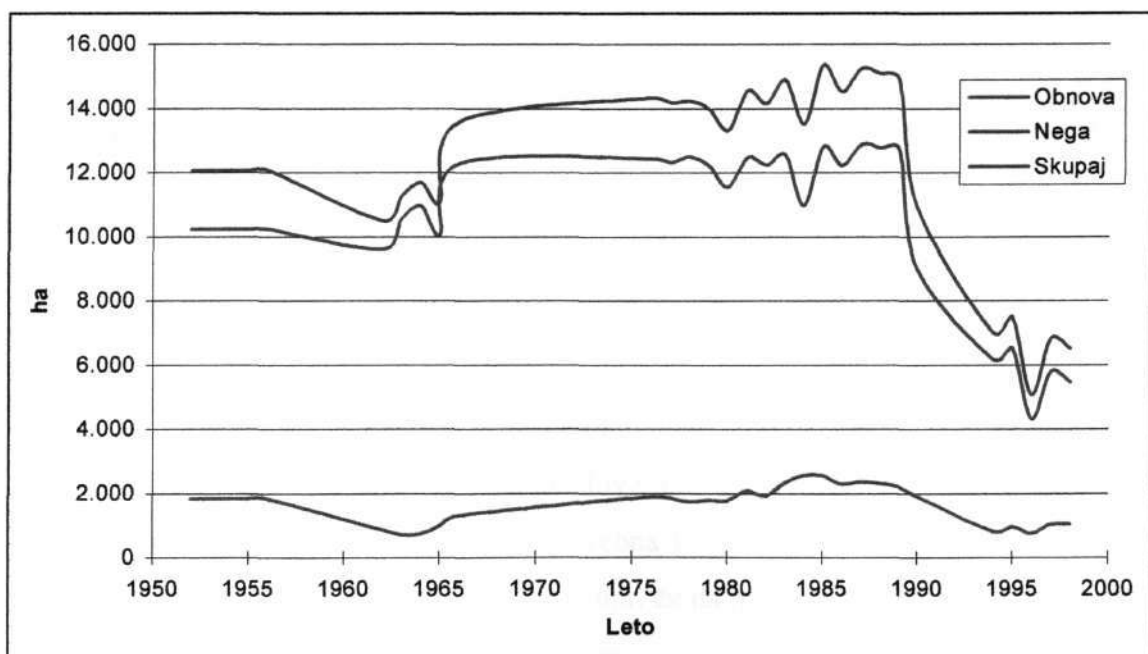
Splošno varstvo

- Gospodarjenje v gozdovih s posebnim namenom in v varovalnih gozdovih je omejeno. Način gospodarjenja z njimi je opredeljen v pravnem aktu, s katerim je gozd razglašen za varovalni gozd ali gozd s posebnim namenom oziroma v gozdnogospodarskem načrtu. Davčne olajšave in nadomestila zaradi omejenega gospodarjenja z gozdovi so zagotovljena le v zasebnih gozdovih.

Kriterij 6: Vzdrževanje drugih socio-ekonomskih funkcij in pogojev

Pomembnost gozdnega sektorja

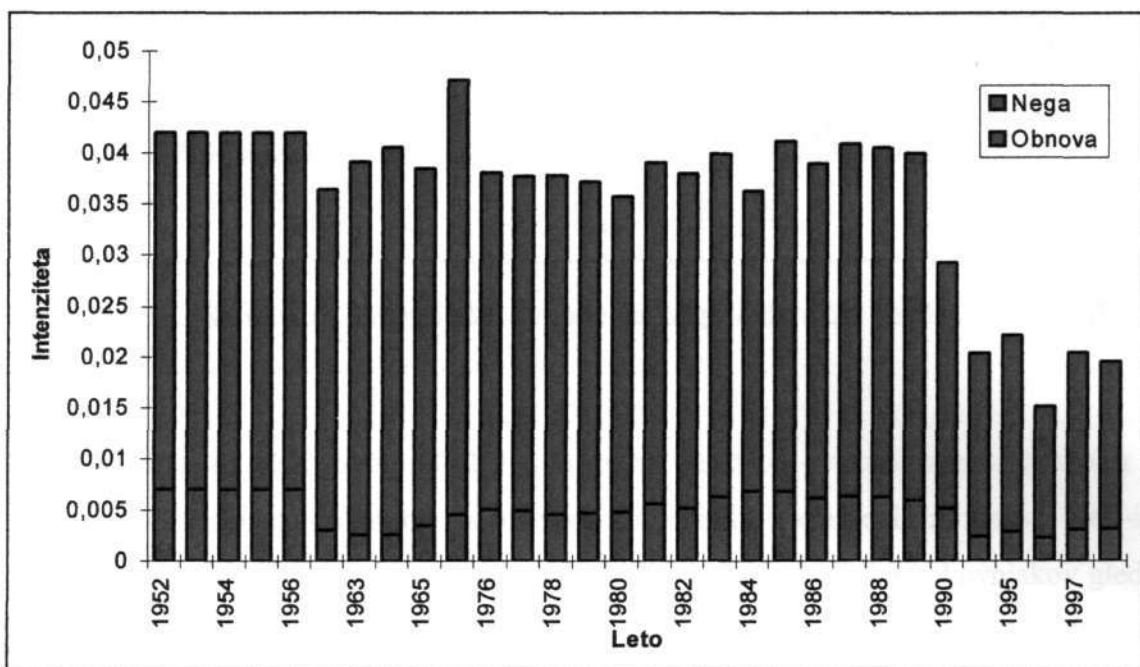
- Delež gozdnega sektorja v bruto nacionalnem proizvodu spremlja Statistični urad Republike Slovenije, vendar pa ni ločen po sektorjih lastništva gozdov.
- Razvoj slovenskih državnih gozdov je zagotovljen z Zakonom o gozdovih (1993), Programom razvoja gozdov (1996) in Zakonom o skladu kmetijskih zemljišč in gozdov (1993).
- Ekonomska politika in finančni instrumenti za nova vlaganja v državni gozdarski sektor za izpolnjevanje prihodnjih potreb so zagotovljeni s predpisanim obsegom gozdnogojitvenih del in načinom izračunavanja nadomestila za koncesijo, ki vlaganja opredeljuje kot stroškovno postavko. Vendar so ta naravnana tudi na krepitev proizvodnih funkcij gozdov. Razvoj družbe in gozdov je povzročal tudi spremembe ekonomske politike in finančnih instrumentov. Vpliv razvoja na obseg vlaganj kažejo grafikoni.

Grafikon 16: Biološka vlaganja v državne gozdove Slovenije od leta 1952-1998

Grafikon kaže, da je površina opravljenih del v celotnem obdobju naraščala, zelo pa se je obseg del zmanjšal v 90-ih letih. Obnova je dosegla dno v začetku 60-let, kar sovpada s spremembo miselnosti gozdarskih strokovnjakov o velikih možnostih naravne obnove. Obseg bioloških vlaganj v gozdove je bil največji v 70-ih in 80-ih letih. V 90-ih letih beležimo velik padec obsega gojitvenih del, ki v zadnjem obdobju niha.

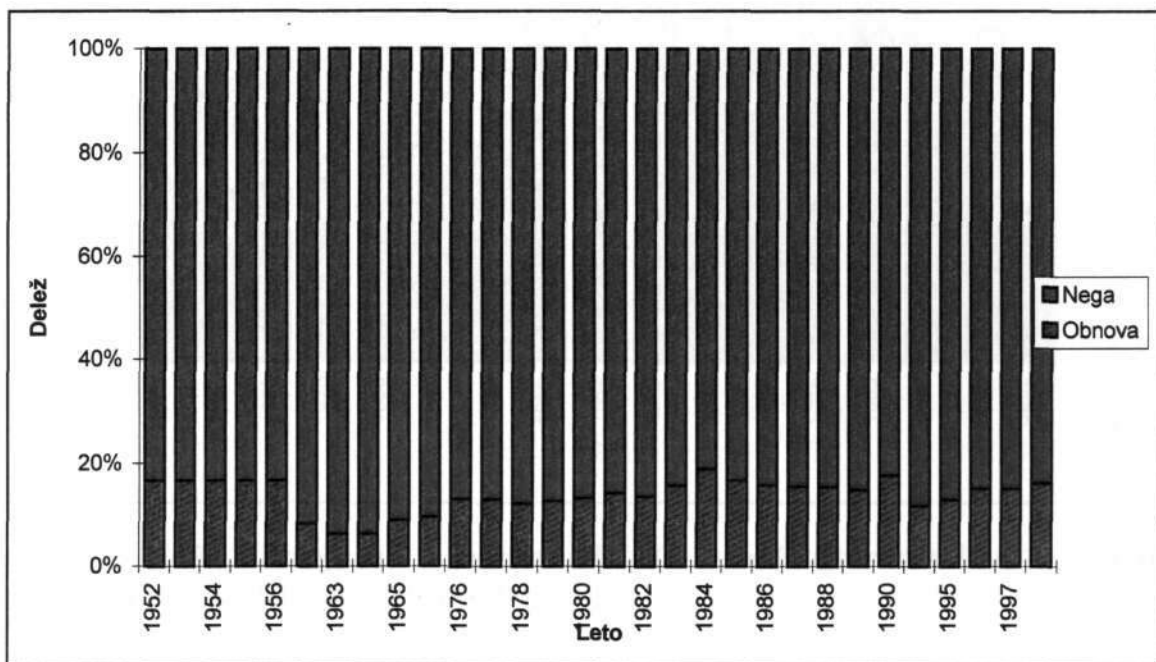
Zaradi sprememb celotne površine državnih gozdov dobimo nazornejšo sliko o vlaganjih, če površino gozdnogojitvenih del preračunamo na celotno površino gozdov (grafikon).

Grafikon 17: Intenziteta bioloških vlaganj v državne gozdove v letih 1952-1998

Intenziteta bioloških vlaganj je bila skozi celotno obdobje relativno konstantna, izjema so 90-ta leta. Kljub zmanjševanju državnih gozdov v procesu denacionalizacije po letu 1991 in s tem zmanjševanju površin, kjer so potrebna biološka vlaganja, je v tem obdobju drastično padla tudi intenziteta vlaganj. Ta je npr. že na ravni avstrijskih državnih gozdov in znatno pod državnimi gozdovi dežele Hessen.

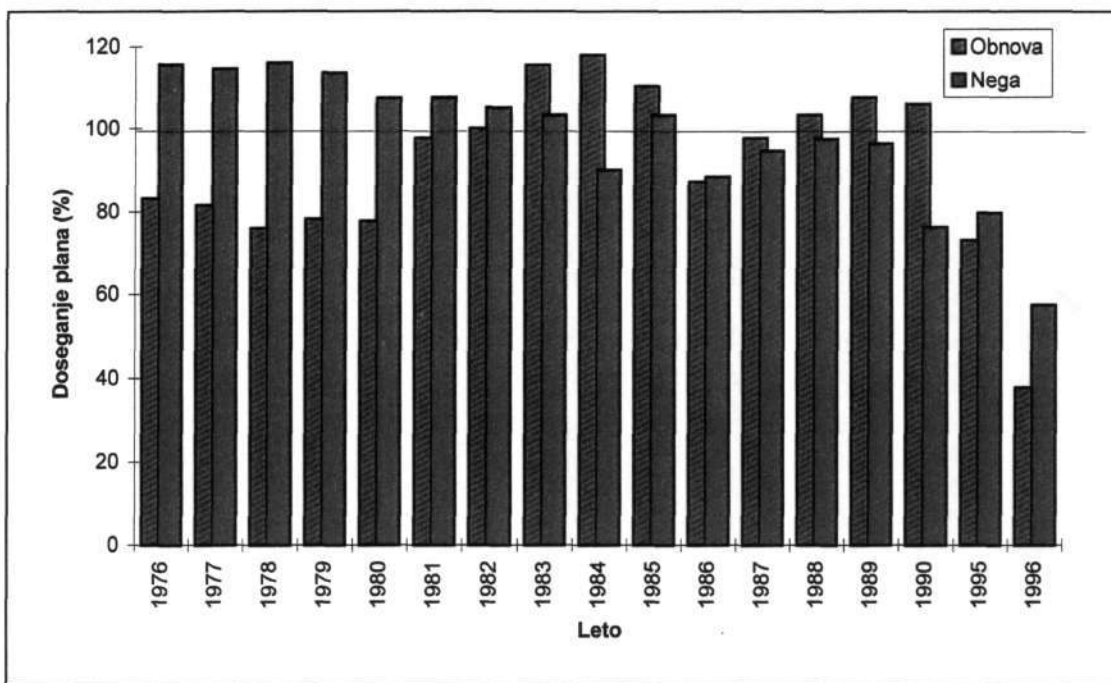
Zanimalo nas je še, ali se z leti bistveno spreminja delež površine obnove ali nege v skupnih vlaganjih (grafikon).

Grafikon 18: Struktura intenzitete obnove in nege državnih gozdov v letih 1952-1998

Grafikon kaže, da se z izjemo 60-ih let, ko je bil delež obnove zelo nizek, struktura v celotnem obravnavanem obdobju ni bistveno spremenila. Padec deleža obnove v 60-ih letih je predvsem posledica sprememb strokovnih načel gozdarskih strokovnjakov glede pomena in zmožnosti naravne obnove.

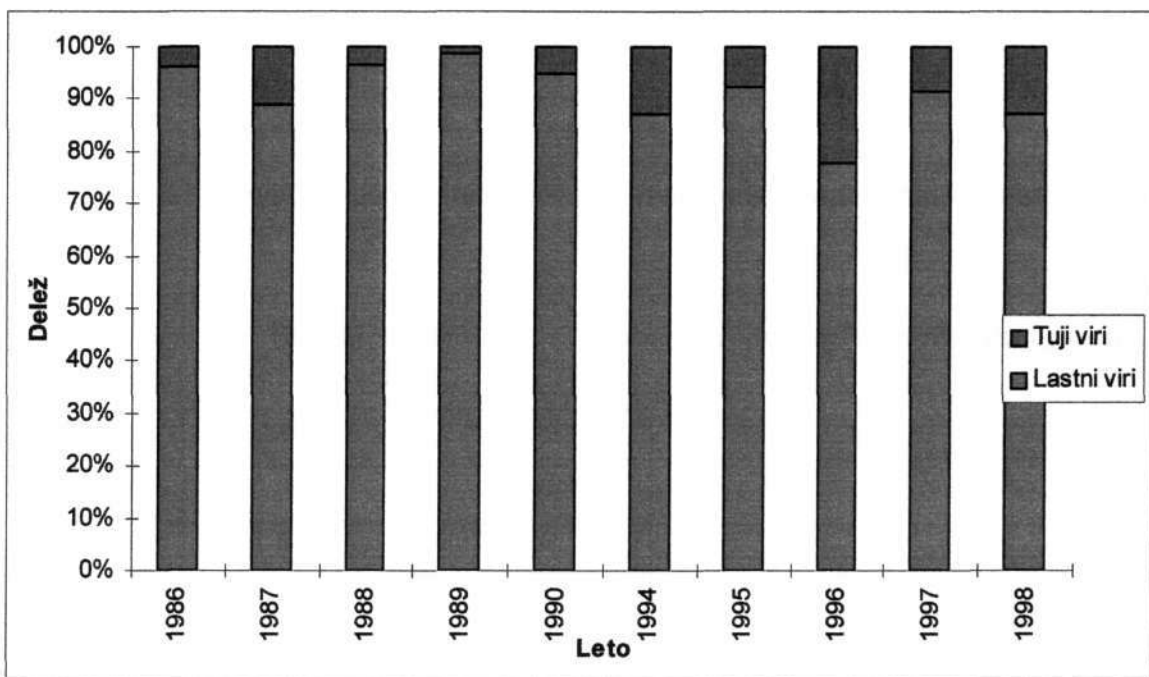
Zanimalo nas je še, kako je z doseganjem gozdnogojitvenih del v državnih gozdovih, načrtovanih z gozdnogospodarskimi načrti (grafikon).

Grafikon 19: Doseganje načrtovanih (z gozdnogospodarskimi načrti) gozdnogojitvenih del v letih 1976-1996

Grafikon kaže, da je bilo doseganje načrtovanih gozdnogojitvenih del v drugi polovici 70-ih in v 80-ih letih visoko, prekoračenja so bila zlasti pri negi gozdov. V začetku 90-ih let pa je realizacija z gozdnogospodarskimi načrti načrtovanih gozdnogojitvenih del drastično padla. Spremembe v organizaciji državnih gozdov v svojem začetku torej še ne dajejo pozitivnih učinkov za intenziviranje gozdne proizvodnje.

Oglejmo si še, kako se giblje struktura virov bioloških vlaganj (obnova, nega, varstvo) (grafikon)

Grafikon 20: Struktura virov bioloških vlaganj v obdobju 1986-1998

Grafikon prikazuje, da delež tujih virov v strukturi bioloških vlaganj narašča. Ker so v obdobju 1986-1990 gozdna gospodarstva prispevala tudi denar za oblikovanje tujih virov (pri območnih in republiški SIS-ih za gozdarstvo), je bil v tem obdobju tudi določen del tujih virov praktično lasten. V obdobju 1994-1998 pa k tujim virom prištevamo izključno denar iz državnega proračuna. To pomeni, da je bil dejanski delež tujih virov v obdobju 1986-1990 manjši, kot ga kaže grafikon. Zato sklepamo, da je prispevek družbe v vlaganje v gozdove v zadnjem obdobju bistveno višji kot prej. Temeljni vzrok pa žal ni povečana osveščenost države o pomenu državnih gozdov kot splošne dobrine, ampak v financiranju del v gozdovih s prepovedjo sečnje in v visokih stroških varstvenih del, ki so posledica kalamitet v letih 1995 in 1996.

- Ustreznih informacijskih sredstev za uveljavljanje političnega okvira za razvoj in uvajanje izpopolnjene tehnologije v prakso ter izvajanje tržnih analiz za boljše zadovoljevanje družbenih potreb ni.

Možnosti za zaposlovanje

- Slovenski državni gozdovi so tudi vir zaposlitve. Število zaposlenih kaže preglednica.

Preglednica 72: Število zaposlenih v slovenskih državnih gozdovih (gozdni in strokovno-tehnični delavci)

Leto	Število	Indeks
1949	9455	100
1963	8890	94
1971	5408	57
1973	5200	55
1975	4859	51
1982	3912	41
1997	1386	15

Vzroki za zmanjšanje možnosti za zaposlitev so povečanje produktivnosti ter zmanjšanje površine in intenzitete gospodarjenja v 90-ih letih.

- Pravni okvir za zavarovanje ravni dohodka v slovenskih državnih gozdovih je zagotovljen s kolektivno pogodbo za gozdarstvo (1994, 1995), z Zakonom o začasni določitvi osnove za določanje plač in drugih prejemkov iz delovnega razmerja (1997, 1998, 1999, 2000), z Dogovorom o politiki plač za obdobje 1999 - 2001 (1999) in z Zakonom o minimalni plači, o načinu usklajevanja plač in regresu za letni dopust v obdobju 1999 2001 (1999, 2000).

Kulturne vrednote

- Smernice za gospodarjenje s kulturno dediščino v zvezi z gozdovi so pravno utemeljene v Zakonu o gozdovih (1993), Zakonu o varstvu okolja (1993) in Zakonu o ohranjanju narave (1999).

Presoja je pokazala, da slovenski državni gozdovi izpolnjujejo večino kriterijev, ki so bili predmet raziskave. Ne glede na to pa moramo opozoriti na nekaj izrazitih pomanjkljivosti:

1. porušeno ravnovesje med prirastkom in posekom v zadnjem obdobju,
2. zmanjšana intenziteta gospodarjenja (posek in vlaganja),
3. pomanjkanje ekonomske politike države za vlaganja v gozdove,
4. pomanjkanje enotnega razvoja na področju uvajanja novih tehnologij in tržnih raziskav za boljše zadovoljevanje družbenih potreb,
5. razhajanje med deklarativnimi zahtevami in prakso.

Hkrati ugotavljamo, da so te pomanjkljivosti v slovenskih državnih gozdovih v prejšnjih obdobjih že bile odpravljene (npr. v času samoupravnih interesnih skupnosti), njihovih funkcij pa po ukinitvi slednjih ni prevzela nobena institucija.

8.8 UKREPI ZA ZAGOTAVLJANJE UČINKOVITEGA GOSPODARJENJA Z DRŽAVNIMI GOZDOVI

Učinkovito gospodarjenje je gospodarjenje, ki v dolčenih splošnih razmerah zagotavlja najvišje razmerje med koristmi in stroški. Pri gospodarjenju z gozdovi med koristi štejemo vse vloge gozda (nekatero lahko izrazimo v denarnih enotah, večino pa ne), med stroške pa zlasti denarne stroške družbe. Ukrepe za učinkovito gospodarjenje, ki smo jih želeli določiti tudi na temelju javnega mnenja gozdarskih strokovnjakov, lahko zagotovimo prek sedanje organiziranosti. Vendar samo 22% slovenskih gozdarskih strokovnjakov (8% zaposlenih v gozdarskih gospodarskih družbah in 27% v Zavodu za gozdove) zagovarja sedanji način gospodarjenja z gozdovi.

Večina (44%) zagovarja javno gozdarsko podjetje (35% zaposlenih v gozdarskih gospodarskih družbah in 47% v Zavodu za gozdove), ki opravlja vse dejavnosti sedanje

javne gozdarske službe v vseh gozdovih ne glede na lastništvo, gozdnogospodarska dela pa samo v državnih gozdovih, v preostalih pa na posebno željo lastnikov.

Skoraj polovica manj (25%) jih zagovarja ločeno gospodarjenje v državnih in zasebnih gozdovih. Javno gozdarsko podjetje bi pri tem opravljalo le del dejavnosti sedanje javne gozdarske službe v državnih gozdovih (izvedbeno načrtovanje in izbira drevja za posek), izvajalo pa vsa gozdnogospodarska dela v državnih gozdovih. Skupne naloge javnega interesa za vse gozdove (npr. gozdnogospodarsko načrtovanje) bi opravljala javna gozdarska služba (npr. Zavod za gozdove Slovenije). Pri tem so razhajanja med zaposlenimi v gozdarskih gospodarskih družbah (zagovarja jo kar 49%) in v Zavodu za gozdove (zagovarja jo samo 17%) zelo velika. To je tudi razumljivo, ker bi tak sistem širil sedanjo dejavnost gozdarskih gospodarskih družb na račun Zavoda za gozdove. Ločenosti gospodarjenja z državnimi gozdovi tak način organiziranja ne bi popolnoma odpravil.

Manj kot desetina vprašanih (9%) se ne strinja z nobeno od predlaganih različic gospodarjenja z državnimi gozdovi.

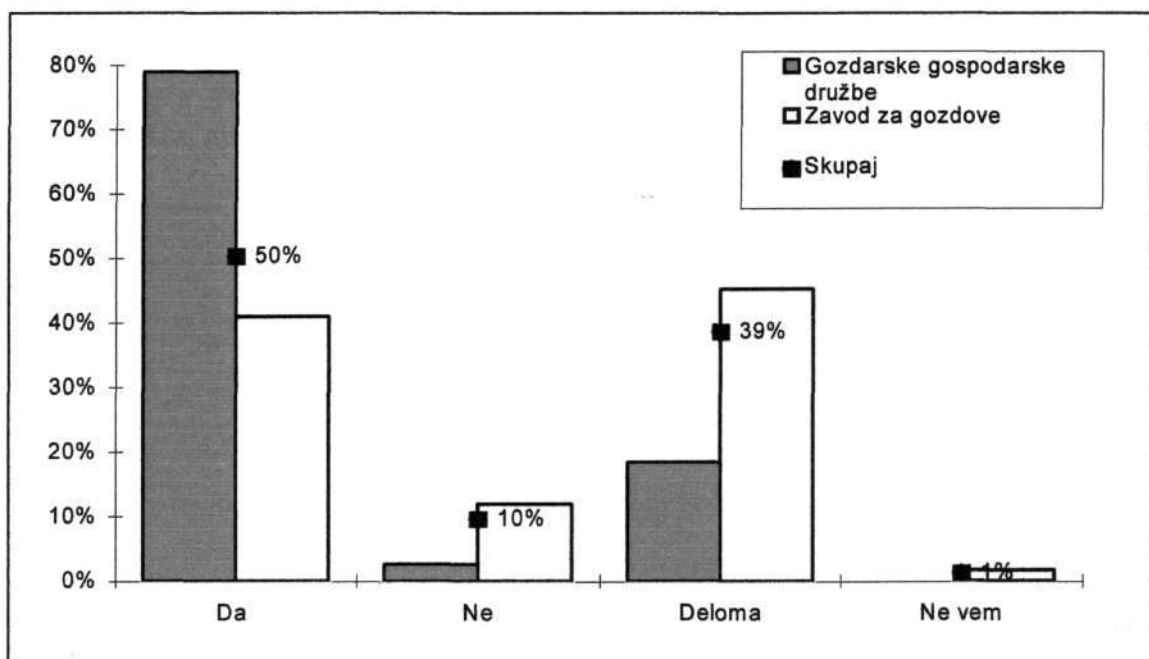
Eden od ključnih elementov za zagotavljanje učinkovite organizacije je zmanjševanje ali odprava podvajanja del. Slovenski gozdarski strokovnjaki ugotavljajo, da so ta največja pri sečnospravnem načrtovanju, obvladovanju slučajnih pripadkov in kontroli.

Preglednica 73: Podvajanje nekaterih del pri gospodarjenju z državnimi gozdovi

Faza dela		Podvajanje del			Podvajanja ni
		nad 70%	30-70%	pod 30%	
Sečnospravilno	Skupaj	23%	34%	30%	13%
načrtovanje	Zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah	44%	31%	19%	6%
	Zaposleni v Zavodu za gozdove	17%	35%	33%	15%
Obvladovanje	Skupaj	13%	24%	46%	17%
slučajnih pripadkov	Zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah	31%	36%	33%	0%
	Zaposleni v Zavodu za gozdove	7%	20%	50%	23%
Kontrola	Skupaj	27%	36%	31%	6%
	Zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah	47%	50%	3%	0%
	Zaposleni v Zavodu za gozdove	21%	31%	40%	8%

Odstopanja v mnenjih o podvajanju del med posameznima kategorijama gozdarskih strokovnjakov so precej velika. Podvajanje opazijo zlasti zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah, medtem ko so v javni gozdarski službi do tega problema manj kritični. Razlog je v tem, da so gozdarske gospodarske družbe neposredno gospodarsko odvisne od uspešnosti gospodarjenja in jim vsako podvajanje pomeni dodaten nepotreben strošek, medtem ko v javni gozdarski družbi velja logika proračunskega financiranja.

Problem podvajanja dela je znaten tudi pri toku informacij (kolavdacije, evidence, prevzemi,...) (grafikon).

Grafikon 21: Podvajanje del pri toku informacij

Razlike v mnenjih gozdarskih strokovnjakov glede na delodajalca so velike, podvajanje pri toku informacij zlasti opažajo zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah. Posledica podvajanj informacijskega toka je običajno neskladnost podatkov pri različnih subjektih (Zavodu za gozdove in gozdarskih gospodarskih družbah) in velika poraba časa za njihovo usklajevanje.

Kljub večji porabi časa zaradi podvajanja del pa skoraj 90% gozdarskih strokovnjakov Zavoda za gozdove ugotavlja, da lastniku državnih gozdov vsaj deloma pravočasno posredujejo podatke za izdelavo sečnospravnih načrtov, medtem ko jih manj kot 10% meni, da prevzemi delovišč niso opravljeni takoj po zaključku dela.

Pri rednem odkazilu, poseku in spravilu podvajanja praktično ni (70-80%), kjer pa že je, je večinoma nižje od 30%.

Vsi zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah menijo, da bi lahko sočasno z lastnimi nalogami vsaj deloma opravili tudi nekatera dela, ki jih v gozdu sicer opravlja Zavod za gozdove.

Preglednica 74: Ali bi lahko sočasno z nalogami, ki jih opravljam za svojega delodajalca, opravljal tudi delo Zavoda za gozdove oziroma gozdarske gospodarske družbe

	Da	Ne	Deloma	Ne vem
<i>Skupaj</i>	<i>50%</i>	<i>12%</i>	<i>34%</i>	<i>4%</i>
Zaposleni v gozdarskih gospodarskih družbah	82%	0%	18%	0%
Zaposleni v Zavodu za gozdove	40%	16%	39%	5%

79% zaposlenih v Zavodu za gozdove meni, da bi lahko sočasno z lastnimi nalogami vsaj deloma opravili tudi nekatera dela, ki so v domeni gozdarskih gospodarskih družb. Relativno nizkek delež tistih (12%), ki menijo, da se sočasno ne da opraviti dela druge organizacije in velik obseg podvajanja del kažeta na organsko prepletenost dejavnosti obeh subjektov v državnih gozdovih.

Rezultat ločenosti med javno gozdarsko službo in gozdarskimi gospodarskimi družbami se kaže tudi v povečanem obsegu administrativnih del. Tako 70% vprašanih (76% v gozdarskih gospodarskih družbah in 68% v Zavodu za gozdove) ugotavlja, da je administriranje v primerjavi z obdobjem pred letom 1993 večje, medtem ko jih samo 13% meni, da je manjše. Hkrati jih kar 73% meni, da sedanje stanje administriranja ne izboljšuje gospodarjenja z državnimi gozdovi v primerjavi z obdobjem pred letom 1993, pri čemer so razlike med zaposlenimi pri različnih subjektih relativno nizke (manj kot 10%).

Te ugotovitve kažejo, da je pri sedanjem načinu gospodarjenja z državnimi gozdovi relativno težko vpeljati ukrepe za učinkovito gospodarjenje.

8.8.1 Ukrepi na osnovi sedanje organiziranosti

Po Zakonu o gozdovih je za stanje gozda odgovoren lastnik. Za državne gozdove je to Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov. Zato ima ta ključno vlogo pri zagotavljanju učinkovitega gospodarjenja z gozdovi. Zaradi slabega gospodarjenja z državnimi gozdovi, ki smo ga ugotovili v raziskavi, bi moral spremeniti svoje ravnanje na več področjih.

Tako bi moral takoj **skleniti ustrezne koncesijske akte za izkoriščanje državnih gozdov**, ki mu jih nalaga zakon. Sklad mora pri tem prevzeti aktivno vlogo lastnika gozda. Urejanje poslovnih razmerij med Skladom in koncesionarji je že opisano v strokovni literaturi (KOŠIR/WINKLER/MEDVED 1994). Pri tem je zlasti pomembno ugotavljanje višine rente (nadomestila za koncesijo), ki temelji na vrednosti proizvodnje, proizvodnih stroških in izvedbenih načrtih. Izvedbeni načrti so temeljni dokument (letnega) poslovnega razmerja med koncesionarji in Skladom in jih je zato vzorčno treba preveriti na terenu. Kljub obvezni izdelavi sečnospravnih načrtov pa samo slabih 60% zaposlenih v gozdarskih gospodarskih družbah pravi, da pripravijo vse sečnospravilne načrte pred podpisom letne pogodbe.

Letni obseg gozdnogospodarskih del in nadomestilo za koncesijo bi morala biti čimbolj enakomerna. To bi najlažje zagotovili s sodelovanjem Zavoda za gozdove in koncesionarjev. Sodelovanje je pomembno iz več razlogov:

- najbolje poznajo teren, stanje gozdov in proizvodne razmere v določenem okolju,
- koncesionar pri gospodarjenju z državnimi gozdovi sodeluje in ga celo soustvarja ter ni samo izvajalec že prej določenih gozdnih del,
- zmanjšujejo se možnosti konfliktov med Zavodom za gozdove in koncesionarji.

Sklad mora tako usklajen plan pregledati in dati nanj svoje pripombe. Izdelava letnih planov samo s strani Sklada ni smotrna, ker:

- ne pozna terena in proizvodnih razmer,
- ne pozna človeških, tehničnih in materialnih kapacitet koncesionarja,
- ne pozna lokalnega trga gozdnih lesnih sortimentov.

Prav tako ni smotrna izdelava planov samo s strani Zavoda za gozdove, ker:

- lahko pri tem zanemari lesnoproizvodno funkcijo gozda,
- ne pozna človeških, tehničnih in materialnih kapacitet koncesionarja,
- ne pozna lokalnega trga gozdnih lesnih sortimentov.

Na javno gozdarsko službo lahko Sklad prenese določene nadstandardne naloge, ki pa v nobenem primeru ne smejo imeti podjetniškega ozadja. Javna gozdarska služba, ki zastopa javni interes v gozdovih, pri gospodarjenju nima podjetniškega interesa. V nobenem primeru ne more določati npr. normativov gozdnih del, porabe časa, porabe materiala itd. Vse podjetniške elemente namreč definirata koncedent in koncesionar v letnih aneksih.

Zelo pomembna naloga Sklada je **sodelovanje pri izdelavi gozdnogospodarskih načrtov**. Zakon o gozdovih lastnikom gozdov omogoča, da se njihove potrebe, predlogi in zahteve upoštevajo v največji možni meri. To določilo zakona do sedaj v državnih gozdovih v praksi še ni bilo uveljavljeno v dovoljšnji meri. Če se izdelovalec načrta ne ozira na potrebe lastnika (ker ta npr. ne kaže interesa), lahko vsebuje izjemno velike finančne obremenitve. Pravilnik o izdelavi gozdnogospodarskih načrtov predvideva namreč zgolj okvirno ekonomsko presojo gospodarjenja z gozdovi na ravni območja in enote ločeno po sektorjih lastništva. Zato mora Sklad pri izdelavi načrtov nastopiti z jasnimi potrebami in predlogi, ki jih zatem javna gozdarska služba upošteva v največji možni meri. Zaradi dobrega poznavanja terena, proizvodnih razmer in njihovega vpliva na proizvodnjo in rezultat poslovanja, bi moral Sklad v proces gozdnogospodarskega načrtovanja dejavno vključiti tudi koncesionarje, kar bi moralo biti tudi v njihovem interesu. Sodelovanje koncesionarjev je pomembno tudi zaradi poznavanja lastnih človeških, tehnoloških in ekonomskih kapacitet, poznavanja lokalnega trga gozdnih lesnih sortimentov in vpliva vseh teh dejavnikov na poslovni rezultat gospodarjenja.

Sklad in javna gozdarska služba morata pri gozdnogospodarskem načrtovanju vsebinsko upoštevati načela enotnega etatnega obrazca, ki je univerzalen, naslanja pa se na osnovni miselni proces. Vsebuje sedanje stanje, cilj in čas (izravnalno dobo) za doseg cilja. Ta je lahko krajša ali daljša, določa pa jo stanje in razvoj gozdov ter družbene potrebe. V primeru, da je država bogata in se odreka dohodku iz svojih gozdov, izravnalno dobo skrajšuje in obratno. Brez angažiranja Sklada v tem procesu gozdnogospodarski načrti nimajo pravilno izoblikovanih ciljev razvoja gozda, hkrati je vprašljiva tudi njihova realnost.

Pri gozdnogospodarskem načrtovanju je potrebno **intenzivirati gospodarjenje** z gozdovi z višjim posekom in vlaganji. K temu nas navajajo rezultati raziskave obsega poseka in vlaganj ter ankete gozdarske strokovne javnosti pa tudi presoja po vseevropskih merilih in kazalnikih za trajnostno gospodarjenje z gozdovi.

Z intenziviranjem gozdne proizvodnje bi sklad povečal svoje prihodke. S tem bi lahko tudi **povečal obseg nakupov gozdov** in ponovno intenziviral **gradnjo gozdnih cest**, povečali pa bi se tudi prihodki državnega proračuna.

Sklad ima dobre teoretične možnosti za zagotavljanje učinkovitega gospodarjenja. Osnovo tej ugotovitvi daje velika površina državnih gozdov, združena pod eno streho, ki omogoča skladnejši in boljši razvoj slovenskih državnih gozdov. Tak način organiziranja smo nekoč že imeli (podjetje Les), predlagal pa ga je tudi PIPAN (1969).

Tako bi Sklad lahko s sorazmerno majhnim številom zaposlenih zagotovil dobro in učinkovito gospodarjenje z državnimi gozdovi. Brez znanja in volje predvsem lastnika pa tudi koncesionarjev je do administrativnega (obstoječega) ravnanja z državnimi gozdovi le še korak.

Zaradi globalizacijskih procesov v svetu bo v prihodnje verjetno smotno tudi združevanje sedanjih koncesionarjev. Ti bodo lahko trgu ponudili večjo količino gozdnih

lesnih sortimentov in znižali zlasti splošne stroške podjetja. Večja koncentracija in obseg poslovanja bosta tudi omogočala razvoj gozdarstva.

Razpravljalci mednarodnega seminarja o izboljšanju delovnih pogojev in povečanju produktivnosti v gozdarstvu so opozorili, da je gospodarjenje z državnimi gozdovi na osnovi koncesij razmeroma problematično (Report of the seminar 1999). Ugotovili so, da gre za izjemen primer odnosa države do svojih gozdov v Evropi. Razpravljalci so označili koncesijo kot odnos z izrazito negativnim predznakom, značilnim za Evropo prejšnjega stoletja ali za gozdove tropov in Severne Amerike. Menili so, da privatizacija in koncesije za izkoriščanje gozdov dajejo zaželene rezultate za trajnostno večnamensko gospodarjenje z gozdovi le, če so skrbno načrtovane in pripravljene. Zahtevajo tudi primeren zakonski okvir, podporo in nadzor, pri čemer naj bi sodelovale tudi nevladne organizacije.

8.8.2 Druge možne organizacijske oblike

Že pri iskanju rešitev za gospodarjenje z državnimi gozdovi po letu 1993 so gozdarski strokovnjaki zagovarjali **javno podjetje**, česar pa država ni sprejela.

Javno gozdarsko podjetje z različnimi možnimi inačicami posluje po sistemu gospodarskega računa. Ustanavljanje javnih gospodarskih podjetij ureja zakon o javnih gospodarskih službah (1993). Z gospodarskimi javnimi službami se zagotavljajo materialne javne dobrine kot proizvodi in storitve, katerih trajno in nemoteno proizvodnjo v javnem interesu zagotavlja Republika Slovenija oziroma občina ali druga lokalna skupnost zaradi zadovoljevanja javnih potreb kadar in kolikor jih ni mogoče zagotavljati na trgu. Za ekološke in socialne funkcije gotovo velja, da je njihovo tržno zagotavljanje zelo zapleteno ali celo nemogoče.

Javno gozdarsko podjetje opravlja v državnih gozdovih vsa dela - tista, ki jih sedaj opravljajo javna gozdarska služba, Sklad in koncesionarji. Tako bi najoptimalneje

organizirali gospodarjenje z državnimi gozdovi. Javni interes za gozdove bi bil ščiten z deležem države v takšnem podjetju, načrtovalska in izvedbena raven bi bili združeni v eni osebi, hkrati pa bi podjetje poslovalo po sistemu gospodarskega računa s transparentnimi finančnimi dogodki in poslovanjem. Popoln vpogled javnosti v poslovanje državnih gozdov bi bil tako zagotovljen. Javno podjetje bi tudi omogočilo večjo koncentracijo tržne proizvodnje, ki v času svetovne globalizacije daje pozitivne ekonomske učinke.

Možnosti za ustanovitev javnega podjetja sedaj še ni (koncesionarji se smejo spajati šele po preteku dveh let po koncu procesa lastninjenja), lahko pa bi v tem obdobju izvedli priprave. Koncesionarji (če bi se hoteli spojiti z javnim podjetjem) bi se morali tudi odpovedati koncesijam za izkoriščanje državnih gozdov. Tisti, ki tega ne bi želeli, bi po preteku zakonsko določene koncesijske dobe prenehali delati v državnih gozdovih, njihovo funkcijo (izkoriščanje) pa bi prevzelo javno gozdarsko podjetje.

Podobno je urejeno gospodarjenje z državnimi gozdovi v Avstriji. Enotno državno podjetje opravlja vsa dela v državnih gozdovih. Pri tem jih nekaj opravlja samo (v letu 1995 58%), del opravi s podizvajalci (7,8%), nekaj lesa proda na panju (25,3%), ponekod pa so v veljavi še servituti (8,8%).

Gotovo ima tudi javno podjetje slabe strani. Te so predvsem posledica odsotnosti trga, ki vpliva na ekonomsko učinkovitejšo organizacijo, zato bi ga morali organizirati zelo pazljivo.

- Težnje po ukinitvi zakonsko zagotovljene 20-letne koncesije za prejšnje upravljalce državnih gozdov, **oddaji gozdnih del** na javnih natečajih na manjši površini so zelo močne. Prav tako so zelo močne težnje po **oddaji državnih gozdov višinskim kmetijam v zakup**. Poleg tega, da to odobrava le 0,6% gozdarske strokovne javnosti, bi to pomenilo:
- redek način gospodarjenja z državnimi gozdovi,
- drobljenje gospodarjenja s povečanim obsegom administriranja in nadzora,

- ogrožanje prednosti državnih gozdov pred zasebnimi,
- povečanje možnosti za nastanek škod v gozdovih,
- interes za delo v gozdu z nizkim ali negativnim donosom bi bil majhen in s tem ogroženo kompleksno gospodarjenje z gozdovi in
- gotovo ne bi prispevalo k učinkovitejšemu gospodarjenju z državnimi gozdovi.

9 SKLEPNE UGOTOVITVE

Raziskava je potrdila hipotezo, da so državni gozdovi upravičeno posebna lastninska oblika. Ob vse večjih omejitvah lastninske pravice se upravičenost kaže v lažjem uresničevanju ekonomskih, ekoloških in socialnih funkcij lastnine. Hipotezo smo dokazali s tujimi viri in tudi z raziskavo mnenja slovenske strokovne javnosti. Raziskava je tudi jasno pokazala, da presoja uspešnosti gospodarjenja samo z ekonomskimi kazalci ni zadostna, ker slednji upoštevajo le del učinkov gospodarjenja z gozdovi.

Nakup gozdov s finančnega vidika za državo ni ustrežnejši kot plačevanje nadomestila zasebnim lastnikom za omejitve pri gospodarjenju z gozdovi. Kadar gre za omejitve, ki lastniku popolnoma onemogočajo pridobivanje dohodka v gozdu, je tak nakup enakovreden. Če gre le za delno zmanjšanje, je za državo s finančnega vidika manj ugodno, če tak gozd odkupi. Ima pa država pri uresničevanju omejitev gospodarjenja z gozdom bistveno več dela in stroškov s kontrolo gospodarjenja v takšnem gozdu. Nedovoljen poseg, ki ga napravi lastnik, ima običajno v gozdu dolgoročne posledice, ki jih ni mogoče takoj sanirati.

Država si kljub poudarjeni socialni in ekološki vlogi gozdov premalo prizadeva za povečanje svoje gozdne posesti. To smo ugotovili z ugotavljanjem trendov v Evropi, z analizo prometa z gozdovi v novejšem času in z mnenjem slovenske strokovne javnosti. Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, ki v imenu države gospodari z državnimi gozdovi, nima izdelane strategije o prometu z gozdovi.

Ekonomsko učinkovitost gospodarjenja z gozdovi v novejšem času močno zmanjšuje nizka intenziteta poseka. Nesorazmerje med obsegom poseka in prirastka zelo slabša gospodarjenje z državnimi gozdovi, zmanjšuje vlaganja in tako slabša njihov razvoj. Neposredna primerjava ekonomske uspešnosti zasebnega in državnega gozdnega obrata ni korektna, ker so splošni stroški delavca tako pri nas kot v tujini v različnih sektorjih

lastništva različni. Večje površine gozdov z večjo koncentracijo tržne proizvodnje povečujejo učinkovitost gospodarjenja, ker izboljšujejo tržni položaj, zmanjšujejo zlasti splošne stroške in zagotavljajo razvoj podjetja in panoge.

Dosedanje gospodarjenje z gozdovi je bilo uspešno, kar se kaže v krepitvi gozdnih fodov, obsegu vlaganj in zagotavljanju lesa lesnopredelovalni industriji. Izjema je obdobje po letu 1990, ko je izrazito padel posek in vlaganja v državne gozdove. To sicer pomeni naraščanje lesne zaloge in prirastka, hkrati pa padanje kakovosti sestojev, ogrožanje razvoja gozdov (nizke intenzitete redčenj, obnove ne sledijo naravnemu razvoju pomlajencev, itd.), večanje rizika gospodarjenja in povečevanje poškodb sestojev zaradi gozdnih del.

Kljub težnjam zakonodajalca po izenačitvi ekonomske zmogljivosti posameznih gozdnih gospodarstev je bila uspešnost gospodarjenja posameznega gozdnega gospodarstva precej odvisna od tega, s kakšnimi gozdovi je gospodarilo. Zato uspešnost gospodarjenja z državnimi gozdovi ni bila vedno odvisna od prizadevanj in dela gozdarjev, ampak tudi od zatečenega stanja gozdov. Z zaostrovanjem gospodarskih razmer so se razlike še povečevale, zato so gozdarji predvsem iz ekonomsko šibkejših območij vedno glasneje zahtevali vzajemnost in solidarnost. Akumulacija, ki so jo ustvarjala gozdarska podjetja pri gospodarjenju z državnimi gozdovi, je bila od leta 1961 do 1993 sestavljena iz dobička iz poslovanja in rente. Ta sklep je logičen, ker renta po definiciji pripada lastniku gozda (zemljišča), gozdna gospodarstva pa so bila lastnik družbenih gozdov. Pred tem obdobjem in po njem so gozdna gospodarstva od državnih gozdov plačevala rento; do leta 1961 okrajnim ljudskim odborom, po letu 1993 pa Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov.

Spremembe v slovenskem gozdarstvu po letu 1990 se v državnih gozdovih kažejo zlasti v neurejenih odnosih med koncedentom (državo, Skladom kmetijskih zemljišč in gozdov) in koncesionarji (gozdarskimi gospodarskimi družbami) in v znižanju intenzitete gospodarjenja (posek in vlaganja).

Sedanja organiziranost gospodarjenja z gozdovi ne zagotavlja optimalnega razvoja gozdov. K temu prispevajo tudi nedorečeni in velikokrat nepravilno razmejeni odnosi med Skladom kmetijskih zemljišč in gozdov, Zavodom za gozdove in gozdarskimi gospodarskimi družbami. Zato ugotavljamo, da bi bilo za razvoj gozda bistveno bolje, če bi v sedanjih razmerah vsak od naštetih subjektov v popolnosti odigral vlogo, ki mu jo je dodelil zakonodajalec.

Ne glede na to pa ugotavljamo, da bo v prihodnje treba spremeniti sistem gospodarjenja z državnimi gozdovi. Ponovno ugotavljamo, da je javno podjetje tista organizacijska oblika, ki najbolj ustreza naravi gozda.

10 POVZETEK

Državni gozdovi Slovenije so v zadnjem času velikokrat predmet zanimanja javnosti, ki je precej večje od njihovega ekonomskega pomena. K temu največ prispevata socialna in ekološka vloga gozdov. Podobno je tudi v drugih državah.

V svetu smo priča vse večjim omejitvam zasebne lastnine, zlasti gozdov. Zato prihaja do nasprotja med zasebnimi in javnimi interesi, ki jih v državnih gozdovih ni. Nasprotja v državnih gozdovih temeljijo le na nasprotjih interesnih skupin družbe, ki izhajajo iz različnih pogledov na delovanje gozda. Za omejitve lastnine gozdov, ki presegajo določeno družbeno verificirano raven, so potrebna nadomestila, ki bremenijo javne finance.

Omejitve zasebne lastnine izhajajo iz njene socialne in ekološke funkcije. Povezane so z varstvom okolja, ki postaja vse pomembnejše, saj gre za vprašanje usode planeta. Razmerja med ekonomsko, socialno in ekološko funkcijo lastnine niso dana enkrat za vselej, ampak se spreminjajo skladno z družbenim razvojem. Za novejši čas je značilno povečanje socialne in ekološke na račun ekonomske.

Slovenska zakonodaja nalaga lastnikom gozda vrsto omejitev. Pri tem ima lastnik gozda v odvisnosti od omejitev pravico do subvencij, odškodnin, odkupa gozda in brezplačnega svetovanja.

Ekonomski rezultat gospodarjenja v državnih gozdovih je slab. Vendar rezultat poslovanja, ki upošteva le družbeno verificirane odhodke in prihodke, ni edini učinek, ki ga dajejo državni gozdovi. Poskusni izračuni v nekaterih deželah so pokazali, da drugi učinki gozdov daleč prekašajo učinke, ki jih meri uveljavljeno družbeno knjigovodstvo.

Državni gozdovi Slovenije so v večji meri nastali šele po drugi svetovni vojni. Organizacijske oblike gospodarjenja so se do danes večkrat spreminjale. Planskemu gospodarstvu je sledilo obdobje svobodnejšega gospodarskega delovanja. V začetku 60 - ih let so državne gozdove prenesli na gozdna gospodarstva, sledilo je obdobje skupnega gospodarjenja z zasebnimi gozdovi, v 90-ih letih so gozdove vrnil v državno last, gospodarjenje z njimi pa je urejeno na podlagi koncesij.

Skupna površina državnih gozdov na območju današnje Slovenije je pred drugo svetovno vojno znašala okoli 42.000 ha, leta 1990, pred začetkom procesa denacionalizacije, pa 407.460 ha. V 90-ih letih se je zaradi denacionalizacije začela manjšati, leta 1999 je znašala okoli 320.000 ha in bo po končanem procesu po ocenah znašala okoli 230.000 ha.

Lesna zaloga državnih gozdov je v proučevanem obdobju narasla od 165 m³/ha leta 1956 na 218 m³/ha leta 1990. Novejše raziskave kažejo celo na večje vrednosti. Ker so bile vrednosti ugotovljene z različnimi metodami, je njihova absolutna vrednost manj natančna, zelo zanesljiv pa je prikaz trenda.

V tem obdobju je narastel tudi prirastek od 3,5 m³/ha na 5,3 m³/ha. Tudi za prirastek veljajo enake zakonitosti kot za lesno zalogo.

Struktura lesne zaloge po razširjenih debelinskih razredih za obdobje 1970 - 1990 kaže pozitiven trend zlasti pri iglavcih. Debelinska struktura iglavcev je boljša kot listavcev, saj je največ lesne zaloge v II. debelinskem razredu, zlasti se je zmanjšal delež najtanjšega lesa in povečal delež v III. debelinskem razredu. Spremembe pri listavcih so znatno bolj umirjene, kljub temu pa kažejo pozitiven trend razvoja.

Posek v državnih gozdovih se je vseskozi povečeval, izjema so 90-ta leta, ko je padel na raven iz 50-ih let z manj kot 800.000 m³/leto. V planskih letih je zaradi obnove razrušene domovine znašal okoli 2,2 mio m³ letno. Kasneje je vrh dosegel v prvi polovici 80-ih let

z okoli 1,5 mio m³ letno. Ves čas, razen v planskih letih, je bil nižji od prirastka, kar je povzročilo tudi stalno naraščanje lesne zaloge in prirastka.

Kakovostna struktura poseka se je ves čas spreminjala. Delež manjvrednega lesa je bil največji v 60-ih (zlasti zaradi državnega pospeševanja celulozne industrije in ugodnih cen lesa slabše kakovosti) in 90-ih letih (predvsem zaradi zaostrovanja kakovostnih razredov, opuščanja prodaje po poprečnih cenah in nizke intenzitete poseka).

Oblike zagotavljanje sredstev za biološka vlaganje v gozdove so se v obravnavanem obdobju spreminjale. Prvemu povojnemu obdobju brez posebnih virov je sledilo obdobje gozdnih skladov, kjer so se za vlaganja v gozdove oblikovala sredstva iz prodajne cene lesa. Sistem gozdnih skladov se je večkrat spreminjal in dopolnjeval, leta 1961 pa so bili skladi ukinjeni. Ker so postali gozdovi osnovno sredstvo gozdnih gospodarstev, so zanja veljali predpisi o amortizaciji osnovnih sredstev. Zakon o gozdovih 1974 je za biološka vlaganja predvidel del prodajne cene lesa. Ta sistem so spremenili v 90-ih letih, ko na podlagi letnega obsega del, vlaganja v gozdove predstavljajo stroškovno postavko v razmerju med Skladom kmetijskih zemljišč in gozdov ter koncesionarji.

Obseg bioloških vlaganj se je v obravnavanem obdobju po površini ves čas povečeval z izrazitim padcem v 90-ih letih, po intenziteti pa je bil, razen v 90-ih letih, ko je izrazito padel, relativno enakomeren. Za 90-ta leta je značilno tudi veliko odstopanje med planiranim in izvedenim obsegom del. Viri sredstev, ki ne izvirajo iz gospodarjenja z gozdovi, so se v 90-ih letih v primerjavi z 80-imi, povečali.

Tudi način zagotavljanja sredstev za gradnjo gozdne infrastrukture (zlasti gozdnih cest) se je v obravnavanem obdobju spreminjal. Administrativnemu določanju po vojni je sledilo obdobje gozdnih skladov, kjer so se oblikovala tudi sredstva za izgradnjo gozdne infrastrukture, v 60-ih letih so so jih zagotavljali v okviru amortizacije gozdov, po letu 1974 je zakon o gozdovih odprl nove vire. Po letu 1990 nimamo več systemskega vira za izgradnjo gozdnih cest, systemsko je zagotovljeno le vzdrževanje. Zanj je namenjeno

9,4 % katastrskega dohodka, izgradnja gozdnih cest pa se financira le iz lastnih sredstev Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov.

Vlaganja v izgradnjo cestnega omrežja so bila po drugi svetovni vojni zelo obsežna. Leta 1957 je znašala gostota cestnega omrežja komaj 1,5 m/ha, konec leta 1996 pa že 15,6 m/ha. Intenziteta novogradenj in rekonstrukcij gozdnih cest je bila največja v 80-ih letih (prek 200 km letno), v 90-ih letih pa je bil obseg gradenj praktično zanemarljiv.

Pred 90-imi leti so vzdrževali gozdne ceste izključno iz lastnih sredstev gozdnih gospodarstev, medtem ko je v 90-ih letih prispevek državnega proračuna znaten.

Število delavcev, ki so delali v državnih gozdovih, je od začetnih 9.455 (leta 1949) padlo na 1.386 (leta 1997), bistveno pa se je izboljšala izobrazbena struktura. Produktivnost je narasla od okoli 150 m³/delavca na okoli 900 m³/delavca leta 1997. Površina gozdov, ki odpade na gozdarskega strokovnjaka, se je od leta 1959 do leta 1997 zmanjšala s 1.988 ha na 1.266 ha in je bila leta 1990 še nižja (manj kot 1000 ha/strokovnjaka).

Prispevek državnih gozdov k bruto družbenemu proizvodu nikoli ni bil prav velik (med 1 in 2 %), v 90-ih letih je padel pod 1 %, leta 1995 je znašal komaj 0,36 %. Prispevek v družbeno blagajno (davki, dajatve in prispevki) na zaposlenega pa je precej večji od državnega poprečja.

Presoja slovenskih državnih gozdov je pokazala, da ustrezajo večini vseevropskih meril in kazalnikov za trajnostno gospodarjenje z gozdovi. Ugotovili pa smo pomanjkljivosti na področju gospodarjenja z gozdovi in enotnega razvoja na področju uvajanja novih tehnologij. Poleg tega ugotavljamo pomanjkljivosti med deklariranimi normami in zahtevami ter izvajanjem v praksi.

Za zagotavljanje učinkovitega gospodarjenja z državnimi gozdovi v obstoječi organiziranosti je potrebno intenzivirati gospodarjenje z gozdovi (posek in vlaganja), v praksi uveljaviti vse zakonske predpise in povečati vlogo Sklada kmetijskih zemljišč in

gozdov pri izdelavi gozdnogospodarskih načrtov. Sklad ima zelo dobre možnosti za zagotavljanje učinkovitega gospodarjenja. Vendar je brez znanja in volje pot do administrativnega ravnanja z državnimi gozdovi zelo kratka. Druga možnost je sprememba organizacije gospodarjenja z gozdovi v javno podjetje.

11 SUMMARY

Slovenia's state forests have recently often been the focus of public interest, which is much higher than their economic value due mainly to their social and ecological functions. There is a similar situation in other countries.

More and more restrictions are being placed world-wide on private property, forests in particular. Consequently, conflicts arise between private and public interests, which is not the case in state-owned forests. Conflicts which occur in state forests are based mainly on conflicts between interest groups of society on account of different views about the functioning of the forest. Restrictions placed on forest ownership, which exceed a certain socially verified level, require subsidies to be paid from the budget.

Restrictions placed on private property are the result of its social and ecological functions. They are linked with environmental protection, which is becoming increasingly important, as the fate of the planet is in question. Relationships among economic, social and ecological functions of property are not given once and forever, but they change in accordance with social development. In recent times an increase in the significance of social and ecological functions has been noted in contrast to its economic function.

Slovenian legislation places a number of restrictions on forest owners, who are, on the other hand, entitled to subsidies, compensations, the purchase of the forest, and to free-of-charge counselling from the forest service.

The management of state forests is rather ineffective in economic terms. But management results which take into account only socially verified expenses and incomes are not the sole effect of state forests. According to estimates made in other countries, other effects of forests exceed by far the effects expected by the public auditor's office.

Most of Slovenia's state forests emerged after World War II. Up to now organisational forms of their management have often changed. Planned management was followed by a period of more liberal economic management. In the beginning of the 1960s the management of state forests was carried out by forest enterprises. This period was followed by a period in which private and public forests were jointly managed. In the 1990s forests became again state-owned and their management was organised within the framework of concessions.

Prior to World War II, the total area of state forests in the territory of present-day Slovenia encompassed about 42,000 hectares, and in 1990, that is before the commencement of the process of denationalisation, 407,460 hectares. In the 1990s the area of state-owned forests started decreasing on account of denationalisation so that in 1999 it amounted to about 320,000 hectares. It has been estimated that on completion of the denationalisation the area of state forests will encompass about 230,000 hectares.

In the period under consideration, the growing stock of state forests increased from 165 m³/ha in 1956 to 218 m³/ha in 1990. Results of recent studies show even higher values. As the values were obtained by the use of different methods, their absolute value is less accurate, but the indication of the trend is highly reliable.

In this period the increment, too, rose from 3.5 m³/ha to 5.3 m³/ha. The same regulations that govern the growing stock control the increment as well.

In the period 1970-1990, the structure of the growing stock especially for conifers indicates a positive trend according to the following d.b.h. classes: class 1 - up to 30, class 2 - from 30 to 50 cm, and class 3 - over 50 cm. The d.b.h. structure of conifers was more favourable than that of broadleaved trees since most of the growing stock belonged to the second d.b.h. class. The proportion of the thinnest wood in particular decreased while the proportion of wood in the third d.b.h. class increased. Changes in broadleaved trees were much more moderate, but a positive trend of development can definitely be noted.

The annual cut in state forests was steadily increasing, with the exception of the 1990s, when it declined to the level of the 1950s with less than 800,000 m³/year. In the years of planned production due to the reconstruction of the country in the post-war period, the annual cut was about 2.2 million m³. Later on it reached the peak in the first half of the 1980s with about 1.5 million m³ per year. Over the whole period, with the exception of the years of planned production, the annual cut was lower than the increment, which led in turn to a steady increase in the growing stock and increment.

The structure of the quality of the annual cut was changing all the time. The proportion of wood of lower quality was the highest in the 1960s (particularly on account of the promotion of wood cellulose industry by the state and favourable prices of timber of lower quality) and in the 1990s (especially because of the implementation of stricter criteria as to quality classes, the elimination of the sale of wood at average prices, and the low intensity of felling).

The forms of obtaining finance for biological investments into forests were changing in the period under consideration. The first post-war period, in which there were no special sources of funds, was followed by a period of forest investment funds, in which funds were obtained from the sales price of wood. The system of forest investment funds was often changed and revised, and in 1961 these funds were abolished. Because forests became fixed assets of forest enterprises, regulations concerning amortization of fixed assets were applicable. The 1974 Forest Act provided for biological investments part of the sales price of wood. This system was changed in the 1990s when, on the basis of the annual scope of measures, investments into forests represented costs covered by the Slovenian Agricultural Land and Forest Fund and concessionaires.

The scope of biological investments in the period under consideration was steadily increasing, except in the 1990s when it fell sharply. The frequency of measures was fairly uniform, except in the 1990s when it fell sharply. It is also characteristic of the 1990s that there was an essential difference between planned and realised scope of measures. Finance from sources other than forest management increased in the 1990s compared with the 1980s.

The mode of ensuring finance for the construction of forest infrastructure (especially forest roads), too, changed a few times in the period under consideration. Administrative post-war management of finance was followed by a period of forest investment funds, which also provided finance for the construction of forest infrastructure. In the 1960s the finance was ensured within the framework of amortisation of forests. After 1974, the Forest Act provided for new sources of finance. Since 1990 finance for the construction of forest roads has not been ensured by the system any more, only finance for their maintenance has been provided for by 9.4% of cadastral income. The construction of forest roads is financed by the Slovenian Agricultural and Forest Fund.

After World War II there were major investments into the construction of the road network. In 1957 the density of road network was as low as 1.5 m/ha, while at the end of the year 1996 it was already 15.6 m/ha. The intensity of new construction and reconstruction of forest roads was the highest in the 1980s (over 200 km per year), while in the 1990 the scope of new construction was practically negligible.

Prior to the 1990s, the maintenance of forest roads was financed solely by forest enterprises, while in the 1990s it was, to a large extent, subsidised by the state.

The number of labourers employed in state forests declined from 9,455 in 1949 to 1,386 in 1997, but their educational structure was improved. Productivity increased from about 150 m³/labourer to about 900 m³/labourer in 1997. The forest area managed by a forestry expert decreased from 1,988 hectares in 1959 to 1,266 hectares in 1997, while in 1990 it was even lower (less than 1000 hectares per expert).

The contribution of state forests to GNP has never been very high (between 1% and 2%). In the 1990s it fell below 1% and in 1995 it was only 0.36%. But contribution rates to the Exchequer (taxes, compulsory public revenues and compulsory contributions from income) per worker are considerably higher than the average.

The analysis of Slovenia's state forests shows that they meet most of the EU measures and criteria for sustainable forest management. But deficiencies in the field of forest management and uniform development in the introduction of new technologies were established. In addition, differences between declared norms and requirements on the one hand and practice on the other were also determined.

To ensure efficient management of state forests within the current organisational scheme it is crucial to intensify the management (i.e. the annual cut and investments), to apply and enforce all relevant regulations, and increase the role of the Slovenian Agricultural Land and Forest Fund in the preparation of forest management plans. This organisation has a very good chance of ensuring efficient management. It should be pointed out, however, that lack of knowledge and good will could quickly lead to a purely bureaucratic management of state forests. Another solution would be to change the organisation of forest management into a public enterprise.

12 ZAHVALA

Za pomoč in usmerjanje pri izdelavi naloge se iskreno zahvaljujem mentorju, prof. dr. Iztoku Winklerju. Nepogrešljiv je bil pri oblikovanju misli, iskanju idej in možnih rešitev.

V trenutkih jeze in sitnosti sem iskal in našel uteho pri svoji družini in sodelavcih, za kar se jim od srca zahvaljujem.

13 VIRI

- BERDEN, A., 1989. Pravnoteoretični pogledi na lastnino.- Ljubljana, samozaložba, 152 s.
- BERDEN, A. 1995. Pravni režim gozdov.- Ljubljana. Podjetje in delo 21, 5/6, s. 594-600.
- BERDEN, A., 1996. Odprta vprašanja koncesije na gozdovih. V: Koncesije na naravnih dobrinah : gradivo za posvet.- Ljubljana, Inštitut za pravo, GIZ gozdarstva Slovenije.
- BLAZNIK, P. / GRAFENAUER, B., / KOS, M. / ZWITTER, F., 1970. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog I. Kolonizacija in populacija.- Ljubljana, DZS, s. 29-127.
- BLAZNIK, P., 1970. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog I - Enote individualne posesti.- Ljubljana, DZS, s. 161-184.
- BLUM, A., 1997. Zero-Profit as a Turning Point - Forest Policy Implications. V: Review on Forest Policy Issues and Policy Processes (Tikkanen, I., Glück, P., Solberg, B., ur.).- Joensuu, EFI Proceedings No. 12, s. 35-42.
- BODE, W. 1997. Der Mensch hat ein Problem! - Hat der Wald eine Lösung? V: Naturnahe Waldwirtschaft (Bode, W., ur.), Deukalion, s. 213 - 254.
- BOON, T., E., 1997. Recent Trends in Forest Policy and Forest Policy Research in Denmark. V: Review on Forest Policy Issues and Policy Processes.- Joensuu EFI Proceedings No. 12, , s.7-18.
- BREZNIK, T., 1995. Podatki za odškodnine v gozdnih rezervatih. - Nazarje, Zavod za gozdove Slovenije, 4 s.
- CAJNKO, T. / WINKLER, I, 1973. Uresničevanje ustavnih dopolnil v gozdarstvu. GozdV 32, s. 97 - 109.
- CAJNKO, T. / WINKLER, I, 1973. Še enkrat o uresničevanju ustavnih dopolnil v gozdarstvu. GozdV 31, s. 307 - 309.

- CHALLAYE, F., 1948. *Historie de la propriete.*- Pariz, Presses universitaires de France, 123 s.
- CHRISTENSEN, H. / RAETING, T., 1997. *Change in Public and Private Forest management: Social and Economic Implications. V: Sustainable Management of Small Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 5-11.*
- DELTZ, W., 1989. *Forstpolitische Ziele und Waldfirtschaft in Hessen. Allgemeine Forst Zeitschrift, 44, 46, s. 1203-1206.*
- DHUBHAIN, A. / WALL, S., 1997. *Management of Private Forests in Ireland V: Sustainable Management of Small Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 25-28.*
- DOMES, Z., 1994. *Development of Forest Management after Transformation of State Forests Enterprises and after Restitutions of Private and Common Property of the Forests. Lesnictvi -Forestry, 40, 3, 74-79.*
- FERFILA, B., 1986. *Pregled teoretičnih razmišljanj o lastnini.- Ljubljana. Anthropos 3-4, s. 300-308.*
- FILIUS, A., M., 1986. *Forestry Strategy and Land Use Policy in Areas with High Population Pressure. - Amsterdam, Forest Ecology and Management, 15, s. 181-193.*
- GAŠPERIN, M., 1992. *Gozdovi Kranjskega verskega sklada - nastanek in razvoj. - Diplomaska naloga, Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 48 s.*
- GAŠPERŠIČ, F., 1997. *Gozdnogospodarsko načrtovanje v sonaravnem ravnanju z gozdovi. -Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 417 s.*
- GAŠPERŠIČ, F., / KOTAR, M., 1986. *Zaključno poročilo o območnih gozdnogospodarskih načrtih v Sloveniji. Strokovna in znanstvena dela 95. - Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, , 66 s.*
- GRANDJEAN, A., J., 1987. *Forets domanieles et politique forestiere Neerlandaise depuis 1945 - evolutions et resultats. Revue Forestiere Francais, 39, 3, s. 219-230.*

- HOČEVAR, M., 1997. Možnosti in zanesljivost ocene lesne zaloge in prirastka na podlagi popisa propadanja gozdov 1995. Zbornik gozdarstva in lesarstva, 52, s. 93-118.
- HOČEVAR, M., 1998. Ocena lesne zaloge slovenskih državnih gozdov na podlagi popisa propadanja gozdov 1995. -Ljubljana, neobjavljeno.
- HYTTINEN, P., 1997. Sustainable management of Small-Scale Forestry: Recent Development from European Perspective V: Sustainable Management of Smale Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 1-4.
- ISHII, Y., 1992. Role of the Prefectural Governments in the Execution of Forest Policy.- Sapporo, Institute of Forest Policy, Hokaido University, s. 96-102.
- JEROMEL, J. 1997. Gozdarska zadruga Slovenj Gradec. GozdV, 55, 7-8, s. 373-374.
- JEVŠNIK, D., 1995. Gospodarski položaj slovenskega gozdarstva v prvem obdobju tranzicije. - Diplomaska naloga, Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 73 s.
- JUHANT, J., 1991. Zasebna lastnina in družba. Božje okolje, 18, 11-12, s. 167-171.
- KALLIO, T., 1997. Forest Owners' Attitudes and Estimates of Non-market Benifits of Forestry: Case Study. V: Sustainable Management of Smale Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 166-172.
- KAVČIČ, S. / WINKLER, I. / KAVČIČ, B. / DEŠKOVIČ, D., 1985. Optimalna poslovna in samoupravna organiziranost gozdarstva. Strokovna in znanstvena dela 79.- Ljubljana., Biotehniška fakulteta, VTOZD Gozdarstvo, 375 s.
- KAVČIČ, S., / POGAČNIK, J., / DOBRE, A., / REBULA, E., / ĐUKIĆ, T., / OTRIN, Z., 1989. Merjenje gospodarske razvitosti gozdnogospodarskih območij v SR Sloveniji. Strokovna in znanstvena dela 103.- Ljubljana, , Biotehniška fakulteta, VTOZD Gozdarstvo, 218 s.
- KAVČIČ, S., 1992. Osnove in merila za razdelitev premoženja gozdarskih podjetij. Strokovna in znanstvena dela 109.- Ljubljana. Biotehniška fakulteta, Odelek za gozdarstvo in Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, , 78 s.

- KEATING, M. 1993. Agenda 21. Agenda 21 in drugi sporazumi iz Ria de Janeira v razumljivem jeziku (prevod Šimec, R.). - Ljubljana, Umanotera, 79 s.
- KONIJNENDIJK, C., 1997. Urban Forest Policy-Making in the Netherlands: A Matter of Shared Responsibility. V: Review on Forest Policy Issues and Policy Processes (Tikkanen, I., Glück, P., Solberg, B., ur.).- Joensuu, EFI Proceedings No. 12, s. 51-58.
- KORDIŠ, F., 1986. Idrijski gozdovi skozi stoletja.- Tolmin. Soško gozdno gospodarstvo Tolmin, 112 s.
- KOŠIR, B., / WINKLER, I., / MEDVED, M., 1994. Urejanje poslovnih razmerij pri gospodarjenju z državnimi gozdovi.- Ljubljana, Gozdarski Inštitut Slovenije, 55 s.
- KRAJČIČ, D., 1999. Izboljšanje delovnih pogojev in povečanje produktivnosti v gozdarstvu (seminar). GozdV, 57, 3, s. 160-161.
- LEFCOE, G., 1974. American land laws: cases and materials.- Indianapolis, New York. The Bobbs-Merril Company, 1171 s.
- LEIBUNDGUT, H. 1993. Nega gozda. (Prevod s komentarjem Marijan Kotar) - Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 191 s.
- LIN, L., L. / AN, L., K. 1997. Measuring the Private Holding Forestland Use Efficiency Toward Sustainability: An Illustration of Nankang Watershed in Taiwan. V: Sustainable Management of Small Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 29-35.
- LLOYD, T. / DAVID, A., 1988. In defence of liberalism.- Oxford, New York. Basil Blackwell, 133 s.
- MARINOVIĆ, 1949. Ekonomika šumarstva.- Zagreb. Zagrebačko sveučilište, 207 s.
- MERLO, M., 1995. A Review of Policy Tools for securing Countryside Stewardship Performed by Forestry and Agriculture. V: Forest Policy Analysis-methodological and empirical Aspects (Solberg, B., Pelli, P., ur.). -Joensuu, EFI Proceedings 2, s. 209-224.
- MURASHIMA, Y., 1997. Management of Private Forests and Sustainable Forestry in Japan V: Sustainable Management of Small Scale Forestry (Murashima, Y.,

- ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, Graduate School for Agriculture, Kyoto University, s. 12-18.
- MUYS, F., 1923. Agrarna politika in agrarne operacije v Sloveniji.- Ljubljana, V: Gozdarstvo v Sloveniji, Zbornik ob drugi redni glavni skupščini jugoslovanskega šumarskega društva v Ljubljani.- Ljubljana, s. 80-98.
- NAUGHTON, A., 1997. Seeing the Forest and the Trees: Indirectly Regulating Private Woodlots in Eastern Canada. V: Sustainable Management of Small Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 111-118.
- NISSLEIN, E., 1980. Waldeigentum und Gesellschaft.-Hamburg, Berlin. Paul Parey, 174 s.
- NISSLEIN, E., 1989. Die Ertragslage der Forstwirtschaft. Allgemeine Forstzeitschrift, 33, s.875-879.
- OTTO, H., 1992. Rahmenbedingungen und Möglichkeiten zur Verwirklichung der ökologischen Waldentwicklung in den niedersächsischen Landesforsten. Forst und Holz, 47, 4, s.75-78.
- PIPAN, R., 1964. Prispevek k proučevanju ekonomske zmogljivosti Gozdnih gospodarstev Slovenije - I. del.- Ljubljana. Zveza inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesne industrije SRS, 108 s.
- PIPAN, R., 1966. Prispevek k proučevanju ekonomske zmogljivosti Gozdnih gospodarstev Slovenije - II. del.- Ljubljana. Zveza inženirjev in tehnikov gozdarstva in industrije za predelavo lesa SRS, 139 s.
- PIPAN, R., 1968. Prispevek k proučevanju ekonomske zmogljivosti Gozdnih gospodarstev Slovenije - III. del.- Ljubljana, Poslovno združenje gozdno gospodarskih organizacij, 131 s.
- PIPAN, R., 1969. Optimalna razdelitev Slovenije na gozdnogospodarska območja. - Ljubljana, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo biotehniške fakultete Ljubljana, 182 s.
- POGAČNIK, N., 1998. Nekatere značilnosti gozdov in gozdarstva v Evropski uniji.- GozdV, 56, 2, s. 97-103.

- RIEHLE, M., 1987. Wirtschaftlichkeit des Staatsforstbetriebes der Forstdirektion Stuttgart nach Fritz Geiger 1953-1974-1985. Allgemeine Forstzeitschrift, 40-41, s. 1045-1048.
- RUS, V., 1988. Neekonomski vidiki lastništva.- Ljubljana, Družboslovne razprave, 6, s. 5-22.
- SABADI, R., 1992. Šumarska politika.- Zagreb, Hrvatske šume, 118 s.
- SEVNIK, F. / ŽUMER, A. / PIPAN, R., / JUG., O. / SVETLIČIČ, A. / CAJNKO, T., 1963. Gozdnogospodarska in lesnogospodarska območja Slovenije. - Ljubljana. Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije, 53 s.
- SHANZ, H. 1997. On the Role of the State in German Forestry: Implications for Forest Policy and Forest Policy Science V: Review on Forest Policy Issues and Policy Processes (Tikkanen, I., Glück, P., Solberg, B., ur.).- Joensuu, EFI Proceedings No. 12, s. 35-42.
- SPEICH, A., P., 1996. Eine neutrale, marktwirtschaftlich orientierte Initiative zur Zertifizierung von Holz und Holzprodukten aus naturgerechter Waldwirtschaft. - St. Ingbert, Eco-Timber GmbH, 20 s.
- STRNAD, V., 1997. Forest Policy in Czech Republic: Situation in the End of the Transformation of Forestry. V: Review on Forest Policy Issues and Policy Processes (Tikkanen, I., Glück, P., Solberg, B., ur.).- Joensuu, EFI Proceedings No. 12, s. 89-102.
- ŠINKOVEC, J. / WINKLER, I., 1993. Prenos družbenih gozdov na Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov ter sklepanje pogodb o zakupu.- Ljubljana, Biotehniška fakulteta, oddelek za gozdarstvo, 16 s.
- ŠINKOVEC, J., 1992. Država in pravo, trg in svoboda subjektov.- Ljubljana, Teorija in praksa 29, s. 271-277.
- ŠINKOVEC, J., 1994. Pravo okolja.- Ljubljana, ČZ Uradni list RS, 263 s.
- ŠINKOVEC, J., 1997. Posebnosti pravnih razmerij v zvezi z gozdovi ter pogledi na denacionalizacijo. V: Zbornik referatov strokovnega posveta Pomen javnih gozdov (Štrumbelj, C., ur.).- Ljubljana, s.13-40.
- ŠINKOVEC, J., 1991. Aktualni problemi gozdarstva in lovstva. Tipkopis.

- ŠIVIC, A., 1923. Gozdarstvo v Sloveniji. V: Gozdarstvo v Sloveniji, Zbornik ob drugi redni glavni skupščini jugoslovanskega šumarskega društva v Ljubljani.- Ljubljana, s. 21-49.
- ŠIVIC, A., 1940. Razvoj in organizacija občepravne gozdarske službe v Sloveniji.- Ljubljana. GozdV, 3, s. 197-204.
- ŠTRUMBELJ, C., 1997. pomen javnih gozdov za divje živali.- Ljubljana, V: Zbornik referatov strokovnega posveta Pomen javnih gozdov (Štrumbelj, C., ur.).- Ljubljana, s. 99-102.
- ŠUMRADA, J., 1996. Poskus zemljiške odveze v času Ilirskih provinc. V: Grafenauerjev zbornik (Rajšp, V., ur.).- Ljubljana Znanstvenoraziskovalni center SAZU, s. 499-514.
- TANAKA, W. / OTSUKA, M., 1997. Forestry in Japan: Resources, Management and Planning. V: Sustainable Management of Small Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 245-251.
- TORVELAINEN, J., 1997. Evaluating Economic Effects of Preserving Biodiversity: A Case Study of Finnish Private Forestry. V: Sustainable Management of Small Scale Forestry (Murashima, Y., ur.), Proceedings of IUFRO Symposium.- Kyoto, s. 95-102.
- TOUZET, G., 1991. Office National des Forêts: vingt-cinq années au service de la forêt et de l'espace naturel. Revue Forestière Française, 43, 5 s. 363-383.
- TURK, Z., 1955. Izkoriščanje gozdov v desetletju 1945 - 1954. GozdV 13, s. 296-321.
- UDE, L., 1994. Javno dobro.- Ljubljana, Časopis za kritiko znanosti 22, 168/169, s. 121-134.
- URLEB, F., 1982. Analiza stanja in potrebe po strokovnih kadrih v gozdarstvu Slovenije. - Ljubljana Splošno združenje gozdarstva Slovenije, 98 s.
- URLEB, F., 1990. Analiza stanja strokovnih kadrov v gozdarstvu Slovenije v letu 1990. - Ljubljana. Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, 97 s.
- VALENCIČ, V., 1970. Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev. Zgodovina agrarnih panog I - Gozdarstvo.- Ljubljana, DZS, s. 417-463.

- VOLZ, K., 1990. Die staatliche Waldankaufspolitik als Bestandteil der Forstpolitik. Eine Untersuchung am Beispiel der Landesforstverwaltung Baden-Wurttemberg. - Munchen, Forstliche-Forschungsberichte, 108, 166 s.
- VOLZ, K., 1995. Zur ordnungspolitischen Diskussion über die nachhaltige Nutzung der zentralressource Wald. Forst und Holz, 50, 6, s. 163-170.
- VUGA, M., 1998. Spreminjanje lastninskih razmer v gozdovih tolminskega gozdnogospodarskega območja. - Diplomaska naloga.- Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 33 s.
- WESTERNACHER, E., 1989. Die gesellschaftbezogenen Leistungen des Staatsforstbetriebes. Allgemeine-Forstzeitschrift, 46, 1210-1212.
- WINKLER, I. / BIZJAK, F. / GASPARIČ, F. / MRZELJ, F. / NOTAR, M. / PIRKMAIER, S. / POVŠIČ, R. / TRATNIK, M. / ZAKRAJŠEK, Z., 1988. Zagotavljanje gozdne reprodukcije.- Ljubljana, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, VTOZD za lesarstvo, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo, Strokovna in znanstvena dela 98, 187 s.
- WINKLER, I. / FALKNER, J. / VENGUST, F. / MEDVED, M. / FURLAN, F. / LIPOGLAVŠEK, M. / OPARA, B., 1991. Gozdno gospodarstvo kot izvajalsko podjetje - separata študija.- Ljubljana. Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 41 s.
- WINKLER, I. / KRAJČIČ, D., 1997. Kadri v gozdarskih gospodarskih družbah. - Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo in obnovljive gozdne vire, 8 s.
- WINKLER, I. / KRAJČIČ, D., 1999. Concession on Forest Work in State Forest.- Banska Štiavnica, V: Improving working conditions and increasing productivity in forestry. Joint FAO/ECE/ILO Committee on Forest Technology, Management and Training. - Zvolen : Forest Research Institute, s. 235 - 246.,
- WINKLER, I. / MARENČE, J., 1998. Gospodarnost gospodarjenja z gozdovi v novih družbenih in gospodarskih razmerah. GozdV, 56, 1, s. 3-11.

- WINKLER, I. / MEDVED, M., 1995. Osnovni podatki anketiranja lastnikov gozdov v letu 1995 - Ljubljana, Biotehniška fakulteta / Gozdarski inštitut Slovenije, 325 s.
- WINKLER, I. / PERKO, F. / FALKNER, J. / VENGUST, F. / SEDEJ, J. / GAŠPERŠIČ, F., 1990. Organizacija gozdarstva v Sloveniji. - Ljubljana, Podlage za nacionalno gozdarsko politiko (separatna študija), Biotehniška fakulteta, Oddlek za gozdarstvo, 18 s.
- WINKLER, I. / VOVŠEK, A. / FURLAN, F., 1992. Oddaja del in prodaja lesa iz javnih gozdov.- Ljubljana, Strokovna in znanstvena dela 111, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 66 s.
- WINKLER, I., 1975. Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo. Sodobno kmetijstvo, 8, 7, s. 330 - 332
- WINKLER, I., 1986. Ekonomika gozdarstva.- Ljubljana, študijsko gradivo, Biotehniška fakulteta, VTOZD za gozdarstvo, 253 s.
- WINKLER, I., 1989. Nastanek in razvoj kmečke gozdne posesti v Sloveniji.- Ljubljana. Zbornik gozdarstva in lesarstva 33, s. 153-184.
- WINKLER, I., 1990. Strokovni kadri v spremenjenih pogojih gospodarjenja z gozdovi. GozdV, 48, 7-8, s. 355-362.
- WINKLER, I., 1991. Gozdno gospodarstvo v funkciji izvajalca gozdnih del.- Ljubljana. GozdV 49, 4, s. 212-215.
- WINKLER, I., 1991. Primerjava ureditve gospodarjenja z gozdovi pri nas in v svetu. - Maribor, Aram, s. 35-50.
- WINKLER, I., 1992. Denacionalizacija gozdov. GozdV, 50, 2, s. 95 - 111.
- WINKLER, I., 1994. Urejanje poslovnih razmerij pri gospodarjenju z javnimi gozdovi.- Ljubljana. GozdV, 52, 4, s. 199-206.
- WINKLER, I., 1995. Značilnosti in posebnosti lastnine gozdov.- Ljubljana. Zbornik gozdarstva in lesarstva 47, s. 181-210.
- WINKLER, I., 1996. Stroški gozdnega dela.- Ljubljana. Biotehniška fakulteta, oddelek za gozdarstvo, 5 s.

- WINKLER, I., 1997. Javni gozdovi in denacionalizacija. V: Pomen javnih gozdov (Flajšman, B., ur.). Zbornik referatov strokovnega posveta.- Ljubljana, Ekološki forum LDS, s. 49-64.
- WINKLER, I., 1997. Stanje in možnosti prihodnje organiziranosti gospodarjenja z gozdovi v Sloveniji. *GozdV*, 55, 7-8, s. 318-335.
- WINKLER, I., 1998. Zakup gozdov in koncesija za gospodarsko izkoriščanje državnih gozdov v Sloveniji. *Zbornik gozdarstva in lesarstva*, 57, s.207-233.
- WUNDER, W., 1983. Die Forstpolitik Schwedens unter veränderter gesamtpolitischer Konzeption. *Allgemeine-Forstzeitschrift*, 43, s. 1171-1172.
- ZAVRATNIK, Z., 1994. Agrarne skupnosti kot specifična oblika lastnine kmetijskih zemljišč in gozdov. - Diplomsko naloga.- Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 42 s.
- ZIERNFELD, Z., 1923. Gozdi verskega zaklada v okolišju blejske gozdne uprave. Izlet na Pokljuko. V: *Gozdarstvo v Sloveniji*, Zbornik ob drugi redni glavni skupščini jugoslovanskega šumarskega društva v Ljubljani.- Ljubljana, s. 106-131.
- Ustava Republike Slovenije. Slovenske železnice, 1991, 113 s.
- Program razvoja gozdov 1996. Ur. l. RS št. 14 - 632/96
- Zakon o gozdovih. Ur. l. RS št. 16-135/1974.
- Zakon o začasni prepovedi sečnje v gozdovih v družbeni lastnini in začasni prepovedi prometa z nepremičninami v družbeni lastnini. Ur. l. RS št. 26-1321/90.
- Zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij. Ur.l.RS št. 55-2514/92.
- Zakon o Skladu kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije. Ur. l. RS št. 10-432/93 in št. 4 - 1/96.
- Zakon o gozdovih. Ur. l. RS št. 30-1299/1993.
- Zakon o varstvu okolja. Ur. l. RS št. 32-1351/93.
- Zakon o javnih gospodarskih družbah. Ur. l. RS št. 32-1350/93.
- Zakon o ponovni vzpostavitvi agrarnih skupnosti ter vrnitvi njihovega premoženja in pravic. Ur. l. RS št. 5-233/94.
- Zakon o dedovanju kmetijskih gospodarstev. Ur.l. RS št. 70-3296/95.

- Zakon o kmetijskih zemljiščih. Ur. l. RS št. 59-3454/96.
- Zakon o minimalni plači, o načinu usklajevanja plač in regresu za letni dopust v obdobju 1999-2001 in spremembe. Ur. l. RS št. 39/99, 59/99, 3/00.
- Zakon o ohranjanju narave. Ur. l. RS št. 56-2655/99
- Zakon o začasni določitvi osnove za določanje plač in drugih prejemkov iz delovnega razmerja in spremembe. Ur. l. RS št. 19/97, 3/98, 1/99, 59/99, 3/00.
- Uredba o pristojbini za vzdrževanje gozdnih cest. Ur. l. RS št. 38-1537/94 in št. 42-1822/98.
- Uredba o koncesiji za izkoriščanje gozdov v lasti Republike Slovenije. Ur. l. RS št. 34-2271/96.
- Odlok o upravljanju gozdov v družbeni lastnini, za katere zakon o denacionalizaciji določa obveznost vračanja. Ur. l. RS št. 33-1419/91 in št. 3-178/92.
- Odlok o načinu določanja vrednosti kmetijskih zemljišč, gozdov in zemljišč, uporabljenih za gradnjo, v postopku denacionalizacije. Ur. l. RS št. 16-783/92.
- Odredba o financiranju in sofinanciranju vlaganj v gozdove iz sredstev proračuna Republike Slovenije. Ur. l. RS št. 58-2065/94 in št. 82-3897/99.
- Pravilnik o minimalnih pogojih, ki jih morajo izpolnjevati izvajalci del v gozdovih. Ur. l. RS št. 35-1398/1994.
- Pravilnik o izvajanju sečnje, ravnanju s sečnimi ostanki, pravilu in zlaganju gozdnih lesnih sortimentov. Ur. l. RS št. 55-1987/94.
- Pravilnik o gozdnogospodarskih in gozdnogojitvenih načrtih. Ur. l. RS št. 5-242/98.
- Kolektivna pogodba za gozdarstvo. Ur. l. RS št. 68/94 in 42/95.
- Dogovor o politiki plač za obdobje 1999 - 2001. Ur. l. RS št. 22/99.
- Analiza dohodkov SKGZ 2000. Analiza dohodkov in stroškov iz gospodarjenja z gozdovi. Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, 1 s.
- BVerfGE 21, 73). Entscheidungen des Bundesverfassungsgericht - Zbirka odločb Ustavnega sodišča ZRN.
- Report of the seminar 1999. Improving working conditions and increasing productivity in forestry - seminar proceedings, s. 2 - 15.

- Dokumenti vseevropskega procesa o varovanju gozdov v Evropi (prevedel in uredil GOLOB, S.), 1998. -Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, 63 s.
- Evidenca pretoka sredstev 2000. Evidenca pretoka sredstev financiranja in sofinanciranja vlaganj v gozdove, ki so pred denacionalizacijo in gozdove, ki so v upravljanju Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov iz sredstev proračuna Republike Slovenije. Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov, 1 s.
- Gozdni red za Istro, Furlanijo in Kras 1541. V: Viri za zgodovino gozda in gozdarstva na Slovenskem VI, 1989- Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 125 s.
- Gozdno gospodarstvo kot izvajalsko podjetje 1993.- Ljubljana. Gradivo za posvetovanje, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, Splošno združenje gozdarstva Slovenije, 45 s.
- Gozdnogospodarska in lesnogospodarske območja Slovenije. -Ljubljana, 1963, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije, 54 s.
- Gozdovi Slovenije.- Ljubljana, 1993, Informativna priloga Programa razvoja gozdov in gozdarstva Slovenije, 33 s.
- Gradivo 1964. Gradivo za 7-letni perspektivni program razvoja gozdarstva 1964 - 1970.- Ljubljana, Skupina za izdelavo perspektivnega programa razvoja gozdarstva, 1964, 92 s.
- JFAOA 1997. Forest and Forestry in Japan - 2nd Edition.- Tokyo, Japan Fao Association, 64 s.
- Letna poročila za gozdarstvo 1964 - 1990. Zavod Republike Slovenije za statistiko.
- Nekaj misli o uresničevanju ustavnih dopolnil v slovenskem gozdarstvu, 1973. Svet za gozdarstvo, lesno industrijo ter industrijo celuloze in papirja pri republiškem odboru Sindikata delavcev industrije in rudarstva Slovenije, GozdV, 31, s. 217 - 220.
- Plačila obveznosti do države 1997. Plačila obveznosti do države gozdarskih gospodarskih družb za leta 1994, 1995, 1997. - Ljubljana, Splošno združenje gozdarstva, 4. s.

- Plan razvoja gozdarstva 1958. Osnutek perspektivnega plana razvoja gozdarstva v LR Sloveniji v razdobju od 1957 - 1961.- Ljubljana, Društvo inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesne industrije LR Slovenije, 149 s.
- Planska komisija LRS 1949. Evidenca gozdne proizvodnje, pogozdovanja in delovne sile za leta 1947, 1948, 1949.
- Podatki iz območnih načrtov 1991 - 2000. - Ljubljana, tipkopis.
- Poročila Ministrstva za pravosodje o uresničevanju zakona o denacionalizaciji 1992 - 1999 (14 poročil).
- Poročila Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo 1976 - 1990. Poročila o uresničevanju samoupravnega sporazuma o temeljih plana Samoupravne interesne skupnosti za gozdarstvo Slovenije.- Ljubljana, Samoupravna interesna skupnost za gozdarstvo SR Slovenije.
- Poročila Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov 1993 - 1998.
- Poročila Zavoda za gozdove Slovenije 1995 - 1998.
- Poročilo 1959. Poročilo strokovne komisije za vskladitev in razvoj lesnega gospodarstva v Sloveniji. - Ljubljana, Društvo inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesne industrije LRS, 195 s.
- Poročilo 1975. Poročilo o gozdnogospodarskih načrtih območij. - Ljubljana, 1975, Republiški sekretariat za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano.
- Poročilo o razdružitvi premoženja gozdnogospodarskih organizacij 1997.- Ljubljana, Splošno združenje gozdarstva, 4 s.
- Posvetovanje 1959. Posvetovanje o strokovnih kadrih in šolah v gozdarstvu. - Ljubljana, Društvo inženirjev in tehnikov gozdarstva in lesne industrije LRS, 35 s.
- Površine rezervatov 1998. Zavod za gozdove Slovenije, 8 s.
- Predlog zaključnega računa proračuna Republike Slovenije v letu 1994. Poročevalec DZ RS št. 21, 1995, 37.
- Program razvoja gozdarstva 1969. Program dolgoročnega razvoja gozdarstva Slovenije.- Ljubljana, Gospodarska zbornica Slovenije, Poslovno združenje gozdnogospodarskih organizacij, 186 s.
- Stanje gozdov 1967. Razprava o stanju gozdov in možnostih gozdne proizvodnje v Sloveniji.- Ljubljana, Inštitut za lesno industrijo Ljubljana, 135 s.

- Statistični letopisi Republike Slovenije.- Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
- Statistični letopisi Republike Slovenije.- Ljubljana, Zavod za statistiko Republike Slovenije.
- Statistik Schweiz.- <http://www.admin.ch/bfs/eindex.htm>.
- The State of Canada's Forests 1995-1996. Natural Resources Canada, Canadian Forest Service, 112 s.
- Šum 22. Poročila o izrabi gozdov, blagovni proizvodnji in izvozu gozdnih sortimentov ter plan blagovne proizvodnje in plan izvoza gozdnih sortimentov za leta 1985 - 1992.- Ljubljana, (uredil Mikulič, V.) Inštitut za gozdarstvo in lesno gospodarstvo, računalniški izpisi.
- Vlaganja v državne gozdove 1997, 1998. Sofinanciranje in financiranje vlaganj v državne gozdove iz sredstev proračuna za leto 1997, 1998 in 1999. Zavod za gozdove, 2000, 1 s.
- Wald in Hessen - Jahresbericht 1995.- Wiesbaden, 1996. Hessisches Ministerium des Innern und für Landwirtschaft, Forsten und Naturschutz, 180 s.
- Začasni štajerski gozdni red 1539. V: Viri za zgodovino gozda in gozdarstva na Slovenskem III, 1987 (Anko, B. ur.)- Ljubljana, Biotehniška fakulteta, Oddelek za gozdarstvo, 62 s.

B3. Kako bi vi organizirali gospodarjenje z državnimi gozdovi?

- Tako kot sedaj.
- Javno gozdarsko podjetje - opravlja vse dejavnosti sedanje javne gozdarske službe v vseh gozdovih ne glede na lastništvo, gozdnogospodarska dela pa samo v državnih gozdovih, v ostalih pa na posebno željo lastnikov.
- Ločena organizacija za gospodarjenje v državnih in zasebnih gozdovih, pri čemer javno gozdarsko podjetje opravlja le del dejavnosti sedanje javne gozdarske službe v državnih gozdovih (izvedbeno načrtovanje in izbira drevja za posek), izvaja pa vsa gozdnogospodarska dela v državnih gozdovih. Skupne naloge javnega interesa za vse gozdove (npr. gozdnogospodarsko načrtovanje) opravlja javna gozdarska služba (npr. Zavod za gozdove Slovenije).
- Drugo (opišite)

C- UČINKOVITOST GOSPODARJENJA Z DRŽAVNIMI GOZDOVI

C1. Pri gospodarjenju v državnih gozdovih prihaja do srečevanja interesov gozdarskega podjetja in Zavoda za gozdove RS. Kako uveljavite svoje ideje?

- Rešitve v gozdu so kompromis med mojimi idejami in idejami Zavoda za gozdove.
- Moje rešitve vedno prevladajo in jih uveljavljam suvereno.
- Vedno prevladajo rešitve Zavoda za gozdove.
- Takšno stanje velikokrat privede do konflikta.

C2. V gozdu se pri nekaterih delih srečujeta dva organizacijska subjekta in lahko prihaja do podvajanja dela. Prosim, da jih ocenite in označite v tabeli.

	Podvaja se			Podvajanja ni
	nad 70 % del.	30%-70% del.	pod 30% del.	
Sečnospravilno načrtovanje				
Redno odkazilo				
Redna sečnja in spravilo				
Identifikacija in sečnja ter spravilo slučajnih pripadkov				
Kontrola				
Drugo (opišite)				

C3. Ali menite, da bi lahko sočasno z nalogami gozdarske gospodarske službe v gozdu opravil tudi nekatera dela, ki jih sicer opravlja Zavod za gozdove Slovenije?

- Da
- Ne
- Deloma
- Ne vem

C4. Ali je podvajanje dela opazno pri toku informacij (kolavdacije, evidence, prevzemi, informacijska baza za sečnospravilno načrtovanje...)

- Da
- Ne
- Deloma
- Ne vem

D- ADMINISTRIRANJE V DRŽAVNIH GOZDOVIH IN ODNOS KONCESIONAR - LASTNIK (SKZG)

D1. Kolikšno je današnje administriranje v državnih gozdovih v primerjavi s tistim pred letom 1993?

- a) Večje b) Enako c) Manjše d) Ne vem

D2. Ali sedanje stanje administriranja v državnih gozdovih izboljšuje gospodarjenje z državnimi gozdovi v primerjavi z razmerami pred reorganizacijo leta 1993?

- a) Da b) Ne c) Deloma d) Ne vem

D3. Kakšni so poslovni odnosi med koncesionarjem (gozdarsko gospodarsko družbo) in lastnikom (SKZG)?

	Da	Deloma	Ne	Ne vem
Lastnik (SKZG) pravočasno podpiše poslovne pogodbe				
Pred podpisom letne pogodbe (aneksa) pripravimo vse sečnospravilne načrte z normativno-ekonomskim delom vred				
Lastnik gozda (SKZG) se zanima za dogajanje v svojem gozdu				
Lastnik gozda (SKZG) sprejema vse predloge izračunov, ki mu jih pripravi koncesionar (gozdarska gospodarska družba)				

E- SOCIALNE IN EKOLOŠKE FUNKCIJE DRŽAVNIH GOZDOV TER MOJ ODNOS DO DRŽAVNIH GOZDOV

E1. Ali mislite, da je zagotavljanje socialnih in ekoloških funkcij v državnih gozdovih v praksi lažje kot v zasebnih?

- a) Da b) Ne c) Ne vem
d) Lastnina v praksi ne vpliva na zagotavljanje socialnih in ekoloških funkcij gozda.

E2. Kakšna bi morala biti politika države do državne gozdne posesti?

- a) Država bi si morala prizadevati za večanje svoje gozdne posesti (z nakupom).
b) Državne gozdove bi morali prodati zasebnim lastnikom.
c) Državne gozdove bi morali dati v zakup kmetom.
d) Politika države se naj ne spremeni.
e) Drugo (opišite).

E3. Državni gozdovi Slovenije so posebna oblika lastnine gozdov. Kakšni so vaši pogledi na bodoče ravnanje s to lastninsko kategorijo?

- a) V državnih gozdovih je treba bolj poudariti njihovo socialno in ekološko vlogo kot v zasebnih (izkoriščanje lesne funkcije je v drugem planu).
- b) V državnih gozdovih je treba bolj poudariti lesno funkcijo kot v zasebnih.
- c) V državnih gozdovih je potrebno intenzivno gospodarjenje (visoke sečnje, vendar nižje od prirastka in visoka vlaganja) in s tem učinkovito usmerjanje razvoja gozdov v optimalno zagotavljanje vseh funkcij gozda.
- d) Državne gozdove v tem pogledu obravnavamo enako kot druge kategorije gozdov.
- e) Drugo (opišite).

E4. V čem so prednosti (+1) in slabosti (-1) državnih gozdov (oznaka 0 - nevtrarno)?

Gospodarjenje na večji površini, ki je gospodarsko učinkovitejše	
Skladnejše uravnavanje ekonomskih, ekoloških in socialnih funkcij gozdov	
Razvoj podjetništva in stroke	
Podjetniška iniciativa	
Birokratsko (administrativno) vodenje gospodarjenja z gozdovi	

E5. Ali mislite, da je potrebno državne gozdove obravnavati drugače (njihova socialna in ekološka vloga je večja) kot zasebne?

- a) Da
- b) Ne
- c) Lastnina v praksi pri opredelitvi gospodarjenja ni pomembna.

E6. Z ocenami od 1 (nepomembno) do 5 (zelo pomembno) ocenite pomembnost funkcij gozda.

	Državni gozdovi	Zasebni gozdovi
Redni letni donosi lesa		
Gozd kot zaposlitev		
Gozd kot rezerva za hude čase		
Gozd s svojo socialno in ekološko funkcijo		

Priloga 2: Anketni vprašalnik za gozdarsko strokovno javnost v Zavodu za gozdove Slovenije

BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GOZDARSTVO
Večna pot 83
LJUBLJANA

NALOGA: Državni gozdovi Slovenije kot lastninska in ekonomska kategorija

Datum:

A - PODATKI O ANKETIRANCU

A1. Dela, ki jih opravljate (če opravljate več del, obkrožite tisto, na katero ste razporejeni po osnovni sistematizaciji):

- a) Revirni gozdar b) Vodja krajevne enote c) Vodja območne enote, odseka
d) Druga strokovna opravila v Zavodu za gozdove RS

A2. Ali ste delali v gozdarstvu pred reorganizacijo leta 1993?

- a) Da b) Ne

B - ORGANIZIRANOST GOSPODARJENJA Z DRŽAVNIMI GOZDOVI

B1. Po letu 1993 je gospodarjenje z državnimi gozdovi razdeljeno: javni interes v gozdovih zagotavlja Zavod za gozdove RS, podjetniški pa gozdarske gospodarske družbe. Ali se vam zdi takšna organiziranost ustrezna?

- a) Da b) Ne d) Ne vem c) Drugo (kratko opišite)

B2. Analiza gospodarjenja z državnimi gozdovi do reorganizacije gozdarstva v letu 1993 je v poprečju pokazala uspešnost dosedanjega dela (povečanje lesnih zalog, prirastka, obseg gozdnogojitvenih del, odprtost z gozdnimi cestami itd.). Kaj po vašem mnenju omogoča sedanja organiziranost?

- a) Sedanja organiziranost omogoča **boljši** razvoj državnih gozdov.
b) Sedanja organiziranost omogoča **enak** razvoj državnih gozdov.
c) Sedanja organiziranost omogoča **slabši** razvoj državnih gozdov.
d) Ne vem.

B3. Kako bi vi organizirali gospodarjenje z državnimi gozdovi?

- a) Tako kot sedaj.
- b) Javno gozdarsko podjetje - opravlja vse dejavnosti sedanje javne gozdarske službe v vseh gozdovih ne glede na lastništvo, gozdnogospodarska dela pa samo v državnih gozdovih, v ostalih pa na posebno željo lastnikov.
- c) Ločena organizacija za gospodarjenje v državnih in zasebnih gozdovih, pri čemer javno gozdarsko podjetje opravlja le del dejavnosti sedanje javne gozdarske službe v državnih gozdovih (izvedbeno načrtovanje in izbira drevja za posek), izvaja pa vsa gozdnogospodarska dela v državnih gozdovih. Skupne naloge javnega interesa za vse gozdove (npr. gozdnogospodarsko načrtovanje) opravlja javna gozdarska služba (npr. Zavod za gozdove Slovenije).
- d) Drugo (opišite)

C- UČINKOVITOST GOSPODARJENJA Z DRŽAVNIMI GOZDOVI

C1. Pri gospodarjenju v državnih gozdovih prihaja do srečevanja interesov gozdarske gospodarske družbe in Zavoda za gozdove RS. Kako uveljavite svoje ideje?

- a) Rešitve v gozdu so kompromis med mojimi idejami in idejami gozdarske gospodarske družbe.
- b) Moje rešitve vedno prevladajo in jih uveljavljam suvereno.
- c) Vedno prevladajo rešitve gozdarske gospodarske družbe.
- d) Takšno stanje velikokrat privede do konflikta.

C2. V gozdu se pri nekaterih delih srečujeta dva organizacijska subjekta (ZGS in gozdarska gospodarska družba) in lahko prihaja do podvajanja dela. Prosim, da jih ocenite in označite v tabeli.

	Podvaja se			Podvajanja ni
	nad 70 % del.	30%-70% del.	pod 30% del.	
Sečnospravilno načrtovanje				
Redno odkazilo				
Redna sečnja in spravilo				
Identifikacija in sečnja ter spravilo slučajnih pripadkov				
Kontrola				
Drugo (opišite)				

C3. Ali menite, da bi lahko sočasno z nalogami ZGS v gozdu opravil tudi nekatera dela, ki jih v gozdu sicer opravlja gozdarska gospodarska družba?

- a) Da b) Ne c) Deloma d) Ne vem

C4. Ali je podvajanje dela opazno pri toku informacij (kolavdacije, evidence, prevzemi, informacijska baza za sečnospravilno načrtovanje...)

- a) Da b) Ne c) Deloma d) Ne vem

D- ADMINISTRIRANJE V DRŽAVNIH GOZDOVIH IN ODNOS ZAVOD ZA GOZDOVE - LASTNIK (SKZG)

D1. Kolikšno je današnje administriranje v državnih gozdovih v primerjavi s tistim pred letom 1993?

- a) Večje b) Enako c) Manjše d) Ne vem

D2. Ali sedanje stanje administriranja v državnih gozdovih izboljšuje gospodarjenje z državnimi gozdovi v primerjavi z razmerami pred reorganizacijo leta 1993?

- a) Da b) Ne c) Deloma d) Ne vem

D3. Kakšni so odnosi med ZGS in lastnikom (SKZG)?

	Da	Deloma	Ne	Ne vem
Lastnik (SKZG) pravočasno dobi podatke za izdelavo sečnospravnih načrtov (do novembra tekočega leta za naslednje leto).				
Prevzemi delovišč so opravljeni takoj po zaključku dela				
Izbiri gozdnega drevja za posek opravimo skupaj z lastnikom oziroma koncesionarjem (prisoten ni zgolj fizični delavec)				
Lastnik gozda (SKZG) se zanima za dogajanje v svojem gozdu				
Pri prevzemih delovišč državnih gozdov sem strožji kot v zasebnih gozdovih				

E- SOCIALNE IN EKOLOŠKE FUNKCIJE DRŽAVNIH GOZDOV TER MOJ ODNOS DO DRŽAVNIH GOZDOV

E1. Ali mislite, da je zagotavljanje socialnih in ekoloških funkcij v praksi v državnih gozdovih lažje kot v zasebnih?

- a) Da b) Ne c) Ne vem

d) Lastnina v praksi ne vpliva na zagotavljanje socialnih in ekoloških funkcij gozda.

E2. Kakšna bi morala biti politika države do državne gozdne posesti?

- a) Država bi si morala prizadevati za večanje svoje gozdne posesti (z nakupom).
- b) Državne gozdove bi morali prodati zasebnim lastnikom.
- c) Državne gozdove bi morali dati v zakup kmetom.
- d) Politika države se naj ne spremeni.
- e) Drugo (opišite).

E3. Državni gozdovi Slovenije so posebna oblika lastnine gozdov. Kakšni so vaši pogledi na bodoče ravnanje s to lastninsko kategorijo?

- a) V državnih gozdovih je treba bolj poudariti njihovo socialno in ekološko vlogo kot v zasebnih (izkoriščanje lesne funkcije je v drugem planu).
- b) V državnih gozdovih je treba bolj poudariti lesno funkcijo kot v zasebnih.
- c) V državnih gozdovih je potrebno intenzivno gospodarjenje (visoke sečnje, vendar nižje od prirastka in visoka vlaganja) in s tem učinkovito usmerjanje razvoja gozdov v optimalno zagotavljanje vseh funkcij gozda.
- d) Državne gozdove v tem pogledu obravnavamo enako kot druge kategorije gozdov.
- e) Drugo (opišite).

E4. Katero lastninsko kategorijo bi želeli imeti v svojem delokrogu (prosim, da vzrok kratko pojasnite) -

- a) Samo državne gozdove.
- b) Samo zasebne gozdove.
- c) Delno državne in delno zasebne gozdove.
- d) Lastnina v praksi ni pomembna.

E5. Svoje cilje in zamisli učinkoviteje in lažje uresničujem

- a) v državnih gozdovih.
- b) v zasebnih gozdovih.
- c) v vseh gozdovih ne glede na lastništvo.
- d) drugo (opišite)

E6. Ali mislite, da je potrebno državne gozdove obravnavati drugače (njihova socialna in ekološka vloga je večja) kot zasebne?

- a) Da
- b) Ne
- c) Lastnina pri opredelitvi gospodarjenja v praksi ni pomembna.

E7. Z ocenami od 1 (nepomembno) do 5 (zelo pomembno) ocenite pomembnost funkcij gozda.

	Državni gozdovi	Zasebni gozdovi
Redni letni donosi lesa		
Gozd kot zaposlitev		
Gozd kot rezerva za hude čase		
Gozd s svojo socialno in ekološko funkcijo		

E8. V čem so prednosti (+1) in slabosti (-1) državnih gozdov (oznaka 0 - nevtrarno)?

Gospodarjenje na večji površini, ki je gospodarsko učinkovitejše	
Skladnejše uravnavanje ekonomskih, ekoloških in socialnih funkcij gozdov	
Razvoj podjetništva in stroke	
Podjetniška iniciativa	
Birokratsko (administrativno) vodenje gospodarjenja z gozdovi	

